

Hermingard van de Eikenterpen

Aarnout Drost

editie P.N. van Eyck

bron

Aarnout Drost, *Hermingard van de Eikenterpen* (ed. P.N. van Eyck). N.V. Uitgevers-mij Elsevier, Amsterdam 1939

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/dros003herm01_01/colofon.htm

© 2005 dbnl

*2v

Zoo groeit de lelie onder doornen

VONDEL

Inleiding

I

In 1808, zes jaar voor *Waverley*, Scott's eerste roman verscheen, had Adriaan Loosjes 'Het Leven van Maurits Lijnslager, Ene Hollandse Familiegesciedenis uit de Zeventiende Eeuw' uitgegeven. Dit boek wordt in de regel met Scott's historische romans vergeleken. Scott's behoefte om brede taferelen van vroeger Brits, in de eerste plaats vroeger Schots leven te ontwerpen, kwam uit een aangeboren en onweerstaanbare liefde voor het verleden om zijns zelfs wil voort en openbaarde zich, dank zij zijn liefde voor zijn eigen land, vooral als liefde voor het Schots verleden. Een Heije meende zich iets later, blijkens een brief aan Drost van 1833^{*}, reeds door de geschiedenis van Hendrik IV's eerste minnares 'als novelle te behandelen aan de Romantiek te wagen.' Tegenover zulke opvattingen bestaat er alle reden om Scott, wiens verbeeldingen van het verleden in een sterk, een in hun schrijver centraal gevoel hun oorsprong hadden, tot 'de Romantiek' te rekenen.

De ontstaansgrond voor het in essentiële zin romantische is evenzeer een sterk en centraal gevoel, maar een gans ander en dieper: het lijden aan een onbevredigend heden. Wij plegen dat voor het eigenlijk criterium van 'de Romantiek' als historisch verschijnsel te houden. Het heeft zich daarin dan ook op verschillende, uiterlijk vaak zeer uiteenlopende, soms moeilijk als zodanig te herkennen vormen voorgedaan. De eenvoudigste en daardoor de gewoonste: een terugzien naar tijden, een wegzien naar landen, een innerlijke voorkeur voor persoonlijke be-

II

staansvormen, in welke de oorzaken van dat lijden als niet bestaande gedroomd konden worden, en in de verbeelding waarvan hart en geest dus in zekere mate tot rust en zelfs tot geluk konden komen. In zekere mate, want geheel vermocht de bevrediging zich in diepere naturen van haar oorzaken natuurlijk nooit te bevrijden.

Van dat lijden in zijn somberder, min of meer pessimistische, aan de mogelijkheid van verbetering niet gelovende, de wil tot verbetering verlamme schakering had Scott niets. Van die stelliger schakering, waarin het lijden aan het heden een ideaal uit zich voorbracht en tot verheerlijking en verkondiging van dat ideaal dreef, de schakering, wil dit zeggen, waarin het bijna noodzakelijk èn idealistisch èn didactisch optrad, had Scott weinig. Zijn liefde voor het verleden, vooral het Schotse, kan weliswaar voor een gering deel uit reactie tegen het Britse leven tijdens de Revolutie en onder Napoleon verklaard worden. Toch, voorzover ook zijn werk door de behoefte van zijn eigen tijd gemerkt werd, en ook hij dus iets idealistisch had, moet bedacht blijven, dat een door de noden van zijn eigen tijd medebepaald, verkondiging afdwingend levensideaal hem niet eigen was. Zeer begrensd, is het idealisme in Scott's romans dus slechts secundair. Voorzover hij er zich op toelagde, door zijn boeken kennis over te dragen, zou men Scott verder tevens didactisch kunnen noemen. Voor de volle doorleving van zijn geliefd verleden was die kennis echter onmisbaar en zo bleef ook zijn didactiek binnen enge grenzen beperkt, aan zijn hoofddoel immers strikt onderworpen.

De idealistisch-didactische schakering van de Ro-

III

mantiek vinden wij in Loosjes' Lijnslager. Het idealistische, het didaktische overheersen in deze roman zelfs zodanig, dat de uitdrukking van het specifiek romantische *gevoel* er niet primair, maar secundair is, ja, zo goed als afwezig schijnt. In 'Maurits Lijnslager en z'n Ideaal Burgerschap', de titel van zijn uitvoerige studie over Loosjes' bekendste werk, heeft Koopmans^{*)} duidelijk aangegeven, welk (naar het oordeel van zijn schrijver) heerlijk ideaal-beeld deze in zijn Lijnslager tegenover de nood van zijn eigen-tijd heeft willen plaatsen. Dat het zijn doelwit geweest was 'om het echt karakter van den ouden Hollander in een zo eerbiedwaardig ... daglicht te stellen, dat het dezen of genen zou opwekken tot enen edelen najver, om de voetstappen der vaderlijke zeden te drukken, en de moederlijke deugden na te volgen', dat erkende Loosjes zelf in zijn voorbericht.

Maar dit was niet zijn eerste 'doelwit'. Toen de Lijnslager geschreven werd, stond Nederland er slechter voor dan het ooit gedaan had en onthield Napoleon's nog steeds voortschrijdende opgang aan iedere verwachting van vaderlands herstel zelfs de zwakste grondslag. Hoezeer Loosjes onder die toestand geleden had, en zelfbevrijding uit dat leed door een idealiserende droom van het verleden zijn éérste oogmerk geweest was, dat zei hij uitdrukkelijk in de passage, die aan de zoeven aangehaalde voorafging: 'Ik heb mij, ter opbeuring van mijnen geest over de zware ramspoeden, die mijn geteisterd Vaderland blijven treffen, verplaatst in deszelfs blinkendst, zo al niet gelukkigst, tijdperk'. En het was in de eerste plaats diezelfde droombevrijding, die hij de lezers van zijn boek geven wou. 'U, die met mij die heldere

IV

dagen terugwenst, schoon het duister en duisterder wordend uitzicht nauwelijks hopen laat, dat wij derzelve dageraad zelfs herboren zullen zien, u zullen mogelijk de taferelen, die u deze familiegeschiedenis van onze voorvaderen aanbiedt, niet geheel onwelkom zijn. Mogelijk zullen die herinneringen u ten minste voor enige ogenblikken den drukkenden last van het tegenwoordige doen vergeten.'

Men ziet het: hoezeer in het boek zelf het idealistisch-didactische overwegen moege, niet alleen de eerste functie van de Lijnslager voor zijn schrijver, maar ook Loosjes' eerste bedoeling tegenover zijn lezers was romantisch, en zij was dat op een wijze waarop de in een vrij land wonende Scott nooit romantisch geweest is. Maurits Lijnslager verscheen geruime tijd voor *Waverley*. Als de eerstvolgende Nederlandse historische roman uitkomt, in 1829, staat Scott aan het eind van zijn loopbaan. Gedurende al die jaren had geen Nederlands schrijver van de bewonderde Schot de prikkel ondergaan om voor Nederland te doen wat de ander voor Groot Brittanje gedaan had: door middel van proza-romans en -verhalen, in Nederlandse landschappen, steden en dorpen, taferelen van Nederlands leven uit vroegere tijden op te roepen. David J. van Lennep, vader van Jacob, heeft zijn landgenoten daartoe opgewekt. Hij deed het, vol verwondering over het totaal ontbreken van historische romans sinds Loosjes, in de verhandeling 'Over het Belangrijke van Hollands Grond en Oudheden voor Gevoel en Verbeelding' van 1827.^{*)} Scott's liefde voor het verleden, vooral het vaderlands verleden om zijns zelfs wil, was in dit stuk Van Lennep's uitgangspunt

en een ander motief om zich in het verleden te verdiepen is er zelfs als mogelijkheid niet in ter sprake gekomen.

Onder de prikkel van D.J. van Lennep's verhandeling schreef Mej. de Neufville haar in 1829 verschenen 'De Schildknaap', schreef Jacob van Lennep zijn in 1827 begonnen, eerst in 1833 uitgegeven 'De Pleegzoon.' In De Schildknaap heeft de geschiedenis de voorrang boven de vertelling en heerst dus Scott's neiging om kennis over te dragen. In De Pleegzoon heeft de vertelling de voorrang boven de geschiedenis en vinden wij in de eerste plaats Scott's verlangen om zijn lezers door kleurige en levendige taferelen uit het verleden te boeien terug. Wel had Mej. de Neufville een idee. Willem II, Rooms-Koning, hoe edel ook in sommige opzichten, gaat zijn ondergang tegemoet, omdat hij, in stede van de persoonlijkheid en de opvattingen van zijn schildknaap Sicco als een ideale vorstenspiegel te erkennen, in de voor een vorst gewichtigste opzichten verderfelijk-individualistische neigingen volgt. Toch, niet alleen Jacob van Lennep, maar ook Mej. de Neufville is enkel romantisch zoals Scott dat geweest was. Uit een lijden aan het heden zijn noch De Schildknaap noch De Pleegzoon voortgekomen. Het element van de droom en de droom-bevrijding ontbreekt. Evenzeer het onmiddellijk op het heden betrokken levensideaal, dat de lezers tot aanvurend voorbeeld zou kunnen dienen. Beide boeken blijven, als ik het zo mag uitdrukken, binnen Scott's formule. Maurits Lijnslager zetten zij niet voort. Historische romans, zoals wij er van 1830 tot 1840 een paar zien verschijnen, kondigen zij zelfs niet aan. Drost's 'Hermin-

gard van de Eikenterpen', dat in 1832 zonder schrijversnaam bij Vincent Loosjes verscheen, was daarvan het eerste.

II

De vijfde April 1810 geboren, was Aarnout Drost, toen hij zijn *Hermingard* uitgaf, twee-en-twintig jaar. Van zijn jeugd weten wij niets, dan dat hij de Latijnse school bezocht en vanaf 1826, samen met de slechts ruim een maand oudere Bakhuizen aan het Atheneüm studeerde. Volgens Bakhuizen's getuigenis was Drost er een bewonderend leerling van D.J. van Lennep, wiens denkbeelden hij in die jaren dus ampel kon leren kennen. Dat Drost in November 1828 lid van het letterkundig studenten-genootschap 'Litteris Orientalibus Sacrum' werd, verdient vermelding: de toespraak, waarmee hij, toen achttien jaar oud, het welkom van de voorzitter beantwoordde en waarin hij, naar Dr. de Waal ons in haar boek over Drost meedeelt*, beloofde 'de spreuk van Severus, het bekende Laboremus tot de zijne te zullen maken,' is het eerste geschriftje, dat wij van hem bezitten.

In 1830 vertrok Drost naar Leiden, om daar theologie te studeren. Een jaar later, en met hetzelfde doel, volgde Bakhuizen. Uit Potgieter's latere, onvoltooid gebleven boek over deze vriend weten wij, hoe Drost op Bakhuizen's ongeregelde levenswijze invloed trachtte uit te oefenen en op welke wijze Bakhuizen zich tegenover deze pogingen verhiel. In 1832 legde Drost zijn candidaatsexamen af. Zijn eerste kerkelijke voorstel had eind Februari 1833 plaats. Kort daarop verliet hij Leiden om te Amster-

dam af te studeren. In die tijd, ten huize van Jeronimo de Vries, moet Drost Heije en Potgieter ontmoet hebben. Zijn briefwisseling met Potgieter, die omstreeks twee jaar ouder was en zijn verblijf in Zuid-Nederland en in Zweden al achter de rug had, schijnt 16 Juli van dat zelfde jaar begonnen te zijn. Zomer 1833 bracht Drost Potgieter met Bakhuizen in aanraking. Van die kennismaking af vormden de drie vrienden, met de zwakkere Heije, één groep van strevers en schrijvers.

Als lid van het studentengenootschap had Drost nog enkele kleine, bewaard gebleven werkzaamheden verricht. Naar Potgieter vertelt, is hij bovendien lid van nog een ander, eveneens letterkundig genootschap, het zogenaamde 'Nayler's Collegie' geweest. Kort voor zijn ontmoeting met Potgieter, in 1832, gaf hij zijn 'Hermingard van de Eikenterpen' uit. In 1833, op verzoek van Heije, begon Drost, en begonnen na hem ook Potgieter en Bakhuizen hun medewerking aan 'De Vriend des Vaderlands.' Hoewel de letterkundige afdeling van dat tijdschrift meer en meer onder Drost's leiding te staan kwam, wekten de grenzen van wat hij er in doen kon, en een steeds helderder besef van wat hij doen wilde, de behoefte aan een eigen tijdschrift, dat in 1834 inderdaad zijn beslag kreeg. Het eerste nummer van 'De Muzen' - Drost had het tijdschrift 'Europa' willen noemen - verscheen Najaar 1834. Echter, in Juli 1834 was Drost, na een bloedspuwing, tot herstel naar Haarlem vertrokken. Daar kwam hij in nadere aanraking met Beets, die ons een paar belangrijke herinneringen naliet. De bloedspuwingen herhaalden zich. De ziekte vorderde snel. Eind Augustus

VIII

keerde hij naar Amsterdam terug. Hij stierf 5 November 1834. Te Muiderberg is hij begraven.

Scheppend werk heeft Drost, na de *Hermingard*, dat is na 1832, in boekvorm niet meer uitgegeven. Van hem zijn: 'Wenkingen en Meninge I; Aan Theofried: Iets voor en over jeugdige geestelijken, die nog in gene Ambtsbetrekkingen geplaatst zijn,' 'Odo en Amanda,' naar het Duits van Jacobs, - beide van 1834 - en de vertaling van F.A. Krummacher's 'Joannes, de Discipel des Heren,' in 1833 gepubliceerd. De Muzen konden de vrienden na Drost's dood nog slechts enkele nummers voorzetten. In 1835 verscheen hun uitgave, of wat zij een uitgave noemden, van bijna alles wat Drost in verhalende trant nagelaten had. Het uitvoerigste stuk van deze 'Schetsen en Verhalen' is de onvoltooide, in Drost's eigen tijd handelende roman, die de schrijver zelf in zijn brieven 'De Burchtgeesten' noemde, maar die in de uitgave 'De Augustusdagen' heet. Het bekendst gebleven, of liever bekendst geworden, is de vertelling, die Potgieter en Bakhuizen om twee, voor een verhaal 'De Pestzegen' bestemde hoofdstukken van Drost heen geschreven hebben: 'De Pestilentie van Katwijk.' Drost's weinige gedichten, waarvan 'Gelderland' het voornaamste is, en zijn talrijke, meest anoniem of onder schuilnaam gepubliceerde besprekingen en beschouwingen zijn tot heden ongebundeld gelaten.

III

Een korte inhoudsopgave van de *Hermingard* kan in deze inleiding niet gemist worden. 'Hermingard van de Eikenterpen' begint in het jaar 320, tijdens

de regering van Konstantijn de Grote, aan de Rijnsoever nabij Arnhem. Twee eeuwen lang was het hoog gevoel voor de waarde der vrijheid in de onderworpen Batavieren verdoofd geweest. Ons land binnengedrongen, hadden eerst de Franken hen uit die verdooving gewekt. Keizer Probus versloeg dezen in 277. In 306, na de dood van Constantius, ontstond weder een opstand, nu van Franken, Batavieren en andere stammen, die door Konstantijn de Grote, de nieuwe Keizer, op volgens de Hermingard schandelijke wijze onderdrukt werd. In de zomer van 320 roepen de Franken de Germaanse stammen opnieuw tot de opstand. Ook hertog Thiedric, Bataafs vorst over de Eikenterpen, een eenzaam, door bijna ondoordringbare moerassen en bossen van de overige wereld gescheiden oord, gaf aan die oproep gehoor. Drost's roman begint met het vertrek van Siegbert, enig overgebleven zoon van de voor krijgsbedrijf te oude hertog, naar de gezamenlijke strijdmacht; zijn afscheid van zijn vader en van Hermingard, de verweesde dochter van Thiedric's broeder, zijn verloofde.

Vlak na Siegbert's vertrek nadert een onbekende grijsaard met een knaapje de Eikenterpen. Een Christen, wiens aanwezigheid op deze eenzame plek eerst tegen het einde verklaard wordt. Vele jaren te voren was Caelestius, na een met Antonius in de woestijn doorgebrachte jeugd, voor bekeringswerk naar het Noorden getogen. Naechthilde, de vrouw van de afwezige Welf, had hem op Thiedric's gebied geherbergd. Hij had haar bekeerd, maar bij het afscheid was hij voor zijn hartstocht bezwaken. Dat zijn daad de geboorte van de tweelingszusters Geertrud, de

latere priesteres, en Heile, de moeder van Hermingard, ten gevolge had, heeft Caelestius nooit kunnen vernemen. Na lang vruchteloos getracht te hebben zijn vergrijp door een wild leven, daarna in een huwelijk te vergeten, heeft de wroeging hem eindelijk naar het Noorden, naar de plaats van zijn misstap teruggedreven. Hij is de grijsaard, die Hermingard en Marcella, haar vertrouwde, de met haar zoon in vrije gevangenschap bij Thiedric wonende weduwe van een gesneuveld Romeins officier, aan de Rijnsoever ontmoeten, en die zij, om de vijandige stemming onder haar stamgenoten tegen al wat Romeins is, tot onmiddellijk verdertrekken bewegen.

Caelestius heeft iets in zijn wezen en gedragen, dat Hermingard, die wij uit haar eerste gesprek met Marcella als door haar omgeving en haar geloof onbevredigde hebben leren kennen, een dieper, op die onbevredigdheid betrokken verband tussen hem en zich zelf laat vermoeden. Maar haar hoop, dat zij hem in gevolge hun afspraak, spoedig nogmaals ontmoeten zou, wordt vooreerst niet verwezenlijkt. Voorvallen in de kleine gemeenschap van de Eikenterpen nemen al haar aandacht in beslag. Weliswaar wijzen de voortekenen volgens Welf, de Usipeetse priester, aanvankelijk op een gunstige afloop van Siegbert's strijd tegen de Romeinen, maar een droom van de Hertog lijkt Welf zo onheilspellend, dat hij de hoog-vereerde priesteres en wichelares Geertrud van de Lippetoren om uitsluitsel gaat vragen. Deze legt Thiedric een mensenoffer op. In de nacht van de plechtigheid komt de toren, waarin de door Welf als offer aangewezen Paulinus gevangen gehouden wordt, door een zware storm echter in te storten.

Hermingard is door deze gebeurtenissen zo aangegrepen, dat zij die zelfde nacht, zonder te weten dat het offer niet plaatsgehad heeft, ziek wordt.

Gedurende haar langdurige ziekte verschijnt de grijsaard Hermingard in een droom, waarin hij haar zijn naam zegt. Meer dan ooit voelt zij zich daardoor met hem verbonden, maar niet juist heeft zij een eerste aanwijzing van zijn verblijfplaats, of Winfried, een van Siegbert's krijgslieden, brengt Thiedric de tijding van de algehele nederlaag der Germanen en de dood van Siegbert. Kort daarna vinden Hermingard en Marcella de grijsaard terug. Aan de overkant van de rivier, achter onbetrouwbare moerassen, is hij door een onbekende naar een kleine woning op een idyllische plek gebracht en daar sedert gebleven. Wat ons Hermingard's innerlijke gestemdheid deed verwachten geschiedt: Caelestius' edel en indrukwekkend Christendom heeft voor Hermingard, en ook voor Marcella, een diepe bekoring. Zo onderricht hen de grijsaard in Christus' leer, tot het ogenblik dat de beide vrouwen voldoende gevormd zijn, om gedoopt te worden.

Welf, de ook om persoonlijke redenen fel anti-christelijke Wodan-priester, heeft ten opzichte van Hermingard door verschillende aanwijzingen reeds lang argwaan. Haar geheime tochten ontdekt hij op de dag van de doop. Kort daarop voert hij haar van de Eikenterpen weg naar de Lippetoren. Geertrud tracht Hermingard daar van haar nieuw geloof terug te brengen, maar ook nadat Geertrud haar, om haar weigering, in een donkere kelder gesloten heeft, blijft Hermingard, haar lot als martelaarschap beschouwend, onwrikbaar volharden. Nog tijdens

haar gevangenschap in de Lippe-toren sterft dan, eerst Thiedric, daarna Caelestius; Caelestius niet zonder op zijn sterfbed aan Marcella van zijn schuld en zijn levenslange boete verteld te hebben. Aanvankelijk buiten medeweten van Caelestius, is Geertrud bij deze biecht van haar vader aanwezig. Na het eind van zijn verhaal maakt zij zich aan hem bekend. Zij belooft hem, mits hij zijn geloof verzaken wil, verzoening van Naechthilde's nagedachtenis. Maar ook Caelestius blijft zijn geloof trouw. Ontroerd door zijn wroeging, vermag Geertrud hem, op het ogenblik van zijn dood, desondanks haar vergiffenis en zelfs haar liefde niet te onthouden.

De verdere ontknoping van het boek verrast door de terugkeer zowel van Siegbert als van Paulinus. Paulinus is, voordat het offer kon plaatshebben, bevrijd door Gisela: een van Hermingard's dienaressen, sinds deze liefdehulp aan het zoenoffer der goden na Siegbert's vermeende dood van wroeging waanzinnig geworden. Naar Rome teruggekeerd, was Paulinus dank zij zijn afkomst, spoedig tot labarum-drager van Konstantijn opgeklommen. Siegbert, van zijn kant, was in de noodlottige slag wel zeer zwaar gewond, maar niet gedood, door de zorg van de Caesar Crispus hersteld, maar later op grond van verzet ten behoeve van de valselijk beschuldigde Crispus tot een ongewapende strijd met wilde dieren veroordeeld. Alleen door een toeval had Paulinus Siegbert, in de arena door hem herkend, kunnen redden en met hem naar de Eikenterpen kunnen terugkeren. Daar Hermingard's nieuwe geloof nu tussen hen in blijkt te staan, stemt Siegbert er, om haar te kunnen trouwen, in toe Christen te worden.

XIII

Bij het huwelijk tracht Welf Hermingard om die afval van Siegbert te doden, maar Siegbert vangt Welf's speer in zijn lichaam op en bezwijkt. Korte tijd daarna sterft ook Hermingard. Marcella vertrekt met Paulinus, de dank zij de terugkeer van de beide jongemannen herstelde Gisela, en Caelestius' knaap Timotheus naar Rome. De Eikenterpen blijven onder het bestuur van een van Thiedric's magen ongekerstend achter.

IV

Drost's Hermingard van de Eikenterpen, tussen De Schildknaap en De Pleegzoon verschenen, vertegenwoordigt, zij het op een bijzondere manier, iets anders dan niet alleen De Neufville en Van Lennep, maar ook hun meester Walter Scott al gedaan hadden: wat ik het in de essentiële zin van het woord 'romantische' noemde. Men heeft ook Drost's Hermingard een sterk, en zelfs primair didactisch karakter toegeschreven. Dat dit onjuist is, kan in de eerste plaats uit zijn Voorafsprak bewezen worden. Duidelijk heeft hij daar laten uitkomen, hoe hij zijn taak als romanschrijver opgevat had. 'Onderwijs, echter, mijne lezers!' schrijft hij er, 'was mijn hoofdoogmerk bij dezen arbeid niet. Mijn bepaald inzicht omtrent het wezen en doel der verdichting,' dat een primair didactisch karakter van de roman voor Drost dus blijkbaar uitsluit, 'voegt zich bij de overtuiging ener mindere geschiktheid voor schoolmeesterlijke waardigheid.' Wat Drost wél gewild heeft, zegt hij tegen het slot: In historische romans zij 'de historie slechts het toneel, waarop godsdienst en zedelijkheid zich ontwikkelen; de adem der dichtkunst

beziele dit tafereel, en men late het der versiering' (d.i. der verbeelding) 'over om de personen te schikken, de draperieën te plooiën en haren glans over het geheel te spreiden.' De woorden 'het toneel, waarop godsdienst en zedelijkheid zich ontwikkelen,' betekenen niet, dat Drost de lering feitelijk toch weer op de eerste plaats zette, die hij haar zoeven ontzegd had. Men behoeft de *Hermingard* maar te lezen, om te erkennen, hoe consequent in deze roman, waarin de schrijver zich, in afwijking van zijn tijdgenoten, ook niet lerend of verklarend tot zijn lezers pleegt te wenden, het verhaal als zodanig het eerste blijft en zonder andere didaktiek dan wat wij zelf uit het wezen en overeenkomstig dat wezen handelen en spreken der figuren afleiden. De woorden over 'zedelijkheid en godsdienst' betekenen, dat Drost het Christelijk geloof, reeds in zijn een-en-twintigste jaar, als de centrale behoefte van de Westerse mens voelde, en dat hij zich dus geen waardevolle uitbeelding, door zich zelf, van mensenleven na Christus kon denken, die deze centrale, voor iedere waarachtige gelovige alle levensverschijnselen beheersende gevoelsbehoefte niet, in welke graad ook, in welke vormen ook, door aantrekking of afstoting bepalen zou.

Hermingard van de Eikenterpen is primair dus niet de propagandistische uitdrukking van een leerbare gedachte, maar de dichterlijke, en eerst daardoor vormend op zijn lezer inwerkende uitdrukking van een in zijn schrijver centraal geloofsgevoel. Dat gevoel, was liefde voor Christus, dat geloof, de door die liefde gedragen overtuiging, dat Christus, de lerende en lijdende van de Evangelien, de goddelijke

Verlosser der mensheid van de zonde is. Nader openbaarde dit geloofsgevoel zich in Drost als een door de liefde voor Christus, de Zaligmaker, opgewekt en onderhouden, alles doortrillend en bepalend heimwee naar de hemel als het eigenlijke vaderland. Onsterfelijkheidsverlangen, en hemelzucht, de begeerte namelijk om van het aardse ‘ontbonden en met Christus’ te zijn, dat was de kern-aandrift van Drost's Evangelisch Christendom. Verwant voelde hij zich daarin aan het Réveil, waarmee hij een zekere terugschrik voor het abstract-verstandelijke, het onverdraagzaam leerstellige, een sterke voorkeur voor de innerlijke bevinding, de concrete godsdienstige gemoedservaring, het praktisch werken deelde. Hierin nu: in die bijzondere bewustwording van het centrale geloofsgevoel als een in het heden op aarde nooit geheel thuis-zijn, als een lijden aan, een wegverlangen uit dat heden, ligt het in de wezenlijkste zin romantische van de Hermingard, haar dichterlijke uitdrukking. Dat Drost door deze bewustwording van dit geloofsgevoel aan een eveneens romantisch gekleurde religieuze beweging van zijn tijd deelhad, legt op het romantische in hem zelf, in zijn Hermingard, uiteraard nog sterker de nadruk.

Liefde voor Christus, de Verlosser, de Zaligmaker, en onsterfelijkheidsverlangen als begeerte om van het aardse ‘ontbonden en met Christus’ te wezen, ziedaar dus het centrale gevoel, waarvan Hermingard de dichterlijke uitdrukking, de ideale belichaming bedoelt te zijn. Naar háár, deze door en uit liefde voor Christus, door en uit hemelverlangen levende edele figuur, heeft hij zijn boek dan ook genoemd. Maar zulk een centraal gevoel kristalliseert

zich noodzakelijk in een centrale idee: de eenvoudige idee, hier, van Caelestius' en dus ook Hermingard's *Evangelisch geloof als het, voor alle mensen, in alle tijden, onder alle omstandigheden enig-waar en enig-heilbrengend Christendom*. Het centrale gevoel uitdrukken, betekende dus tevens het uitdrukken van de in dat gevoel opgesloten idee. Ook dat heeft Drost dan ook gedaan: door zijn roman als verhaal namelijk, en, daar hij een echt kunstenaar was, dus in hoofdzaak *onrechtstreeks*. Wat de idee in de 'Hermingard' overtuigingskracht geeft, dat is 1°, het in ieder onderdeel, in zijn bouw, zijn persoonsuitbeelding, de toon en het ritme van zijn proza, bepaald-zijn van het verhaal door het in zijn hoofdpersoon en middelpunt zuiver belichaamde centrale gevoel; 2°, het innerlijk gehalte van het door dat gevoel beheerste leven tegenover dat van de andere levensvormen waarmee het in aanraking komt.

Deze vooropstelling van de gevoels-uitdrukking, deze bepaling, dientengevolge, van Drost's idee, verschilt zozeer van wat anderen gezegd en weer anderen hen vaak nagesproken hebben, dat het, voor ik het zoeven geschrevene uitwerk, goed zal zijn hun opvattingen - opvattingen waarin ook het primaat van de gevoelsuitdrukking verwaarloosd wordt - uit de weg te ruimen. Volgens Kalff^{*)} heeft Drost vooral willen tonen, dat het Christendom 'bij zijn komst in deze landen hier en daar den bodem bereid vond'. Van de vijf bekeerlingen, die in het boek voorkomen, zijn er echter maar drie Batavieren, en een van dezen, Caelestius' kleindochter, Hermingard, de voornaamste, - voor het verhaal blijkt dit belangrijk -

XVII

is het slechts ten dele. De bekering van de beide anderen heeft bovendien weinig innerlijke betekenis. Gisela is een van die tot de liefde geschapen vrouwen, voorbestemd om hun geliefde in alles te volgen, hoe dan niet, wanneer de door haar zelf tegen de stem van haar geweten in geredde, na veel leed en ontbering herwonnen geliefde, inmiddels Christen geworden, zelf haar bekering in de hand neemt. Siegbert wordt Christen enkel om Hermingard, zijn verloofde, tot een spoedig huwelijk te kunnen bewegen. Door de Usipeter bij het huwelijk dodelijk gewond, laat Drost hem stervende gedoopt worden. Enig werkelijk begrip van Christus' betekenis als Verlosser heeft hij dan nog niet getoond. Tot op de huwelijksdag is het tegenovergestelde veeleer duidelijk het geval. Drost was, reeds toen hij zijn Hermingard schreef, een tot in de details van zijn werk bedachtzaam kunstenaar, en uit de wijze waarop hij zijn stervende Siegbert laat spreken, kunnen zijn bedoelingen dus afgeleid worden. Door Welf bij de vervulling van zijn liefste wens gedood, vergeeft Siegbert, op dat ogenblik nog heiden, de Usipeter zijn gewelddaad en vervult aldus onbewust de waarheid van Tertullianus' gezegde dat de ziel van nature Christelijk is. In de vraag, die hem door Paulinus bij zijn dood gesteld wordt, spreekt deze, onvermijdelijk, ook van Christus' Verlosserschap, maar hij doet het zo onleerstellig mogelijk. 'Geloof gij, dat de eeuwige en enige God zich door Christus verkondigd heeft, dat een zalig leven ons door den Heiland verworven is, indien wij ons leven en sterven zijner verheerlijking toewijden?' Maar zelfs stervende kan Siegbert daarop geen rechtstreeks antwoord geven. De ware

XVIII

gesteldheid van zijn hart blijft hij onberispelijk trouw. 'Geloofd zij de enige ware God!' fluisterde de stervende. 'Uwe deugd en zielsgrootheid zag ik door het Christendom verhoogd en volmaakt, Hermingard! Dat bewoog mij het dringendst, in deze ogenblikken. Ja, Christus' leer is zaligheid. Doop mij in Zijnen naam, geliefde!' Siegbert sterft, met overtuiging, als Christen, niet echter omdat hij een vol en diep begrip van het woord Heiland heeft, maar omdat hij uit de vrucht den boom kent en hem, òm die vrucht, als goede boom erkent.

Drie Germaanse bekeerlingen, derhalve, van wie de voornaamste slechts ten dele Germaans en kleindochter van haar Zuidelijke bekeerder is, terwijl de twee anderen, zoals wij gezien hebben, figuren zijn, wier bekering tot het Christendom voor Kalff's stelling, dat het Christendom 'bij zijn komst in deze landen hier en daar den bodem bereid vond' moeilijk deugdelijk bewijs kan leveren. Het duurde, na dit begin van de vierde eeuw, dan ook nog enige eeuwen voor over de komst van het Christendom hier te lande met recht gesproken kon worden. De onjuistheid van Te Winkel's*) stelling wordt hier tegelijk duidelijk zichtbaar. Van de vijf bekeerlingen, immers, zijn er twee, Siegbert en Hermingard, de twee voornaamsten, voor het slot van het boek gestorven en trekken de drie anderen na de dood der laatste naar Rome. De Eikenterpen blijven niet alleen ongekerstend, maar in volle vijandigheid tegenover het met de Romeinse overweldiging vereenzelvigde Christendom achter. Dat Drost's onderwerp, anders gezegd, zijn idee, 'de ondergang van het heidendom door de geestelijke overmacht van het Christendom' niet kan ge-

weest zijn, volgt hieruit onweerlegbaar. In ons land niet, bedoel ik. Maar ook de ondergang van het heidendom elders, in het centrale deel van het Romeinse Keizerrijk namelijk, kan het niet geweest zijn. In de eerste plaats niet, omdat het heidendom te Rome door de kerstening van de Keizer met al haar gevolgen reeds vóór het boek een voldongen feit is. In de tweede plaats niet, daar *dit*, officieel geworden Christendom door Drost juist tegenover dat van de enkeling Caelestius geplaatst wordt, en Drost Caelestius in het, dank zij de Keizer naar de wereld triomferend Christendom, alreeds een zekere nederlaag, een zekere verbastering naar de geest, met het dreigend gevaar van nog erger verbastering in de toekomst laat vaststellen en afkeuren.

Door de weerlegging ook van Te Winkel's opvatting over Drost's idee komen wij aldus tot een van de beide wijzen, waarop Drost zijn werkelijke idee - van het zuiver Evangelisch geloof als het voor alle mensen, in alle tijden, onder alle omstandigheden enig-ware en enig-heilbrengende Christendom - in de Hermingard uitgewerkt heeft: de *universele*. In die universele uitwerking van zijn centrale idee, nu, is Hermingard van de Eikenterpen een duidelijke en welbewuste afrekening met de centrale idee van Chateaubriand's 'Les Martyrs.' Van uit de idee van dit boek moet ook die van Hermingard derhalve beschouwd worden. Les Martyrs, in 1809 verschenen, is, eerder dan een roman, een groots opgezet epos, in proza maar naar het model van Homeros, over de strijd tussen de Al-Goede en de Al-Boze: een strijd, door de hele kosmos heen, en zo ook op aarde, tussen

goed en kwaad. Op aarde toont Les Martyrs ons die strijd als de vervolging van de Christenen door de vijanden van het Christendom in de tijd van Diocletianus. Hij eindigt met de overwinning, in de geestelijke orde, van het in de Rooms-Katholieke Kerk belichaamde Christendom en met het zekere vooruitzicht op zijn overwinning, ook in de wereldlijke orde, door het Keizerschap, Christen-Keizerschap van de door Chateaubriand als ideaal getekende Caesar Konstantijn. Chateaubriand belijdt hier dus wat Scott nooit gehad heeft: een door een sterk centraal gevoel gedragen centrale idee: 'de Heerlijkheid der Kerke'. Maar de geest waarvan schier iedere bladzijde getuigt, sluit uit, dat het bedoelde gevoel het op de hemelse heerlijkheid gerichte heimwee zou zijn. In zoverre romantische verbeelding, dat het - in de Napoleontische tijd, een tijd van vernedering voor Paus en Koning, geschreven - een ideaal beeld uit het verleden opriep waardoor het tekortschieten van eigen tijd te scherper voelbaar werd, mist het toch volkomen de toon van de romantische droomvlucht en geeft het zeer sterk de indruk, dat Chateaubriand's eigenlijk doel in het heden lag: herstel van die 'Heerlijkheid der Kerke,' en herstel van een wereldlijke macht, die de bevestiging en versterking van de geestelijke macht der Kerk als haar eerste taak zou erkennen.

Drost geeft van dit alles precies het tegenovergestelde. De edele figuur, die in Les Martyrs voortdurend als de toekomstige overwinnaar 'In Hoc Signo' gevoeld wordt, stelt de Hermingard zo dikwijls het verhaal dit toelaat als de belichaming van dat verbasterd Christendom voor, dat, de deugden van het

onbedorven Bataafse heidendom missend, met een schijn-Christelijk masker voor de onverzwakte ondeugden van een bedorven heidendom, een gevaarlijker vijand van het ware Christendom dreigde te worden, dan het ongemaskerde heidendom ooit geweest was. Tegenover Konstantijn, als vertegenwoordiger van het tot wereldlijke macht gekomen, maar verbasterende Christendom, plaatst Drost Caelestius, de tot inkeer en berouw over de eenmaal begane zonde gekomen, lijdende en hopende Christen overeenkomstig Christus' Evangelie. Na een langdurig samenzijn met de heilige Antonius in de woestijn de wereld ingetrokken om Christus' leer te verspreiden, voelt hij, na de wereld in en buiten zich doorschouwd te hebben, alle veruiterlijking van wat alleen innerlijk zuiver verwezenlijkt kan worden als een schennis van het Christelijk wezen. Drost's Konstantijn-kritiek berust dan ook hierop, dat er een onverzoenbare tegenstelling is tussen Christus belijden en naar aardse macht en genot streven, en dat enkel de eenvoudige die, in volmaakte trouw aan het Evangelie alle lijden verdurend, liever sterft dan dat hij een van Christus' geboden verloochenen zou, de naam van Christen ten volle verdient. 'Op het graf van de jeugdige martelaars,' zo eindigt *Les Martyrs*, 'ontvangt Konstantijn de kroon van Augustus, en op datzelfde graf roept hij de Christelijke godsdienst tot godsdienst des Rijks uit.' In het Zuiden triomfeert, naar de wereld, het Christendom, ook bij Drost, maar die triomf is er naar de geest althans ten dele een verholde triomf van het heidendom. In de *Hermingard* triomfeert aan het einde, naar de wereld, het heidendom. Het viertal Christenen, onder wie één Germaanse, kan

onverlet wegtrekken, maar alleen, omdat een gelofte aan de gestorven hertog de nieuwe landsvorst verhindert hen neer te slaan. Getriomfeerd heeft het Christendom in het hart van Caelestius en van Hermingard, zonder uiterlijk opzien, op de enige wijze waarop Christendom volgens Drost zonder zich geweld aan te doen triomferen kán: door leven, lijden, sterven volgens en voor het geloof in Christus.

In haar universele betekenis als algemeen-geldige waarheid hebben wij de centrale idee van Drost's Hermingard derhalve als scherpe tegenstelling tot de Kerk- en Staatsidee van Chateaubriand in diens 'Les Martyrs' erkend. Toch mag hieruit niet afgeleid worden, dat de Hermingard een anti-Rooms-Katholiek boek is. 'Den Strijd met de Katholieke Kerk te bepleiten' was een van de dingen, waarvan Drost in zijn Voorafpraak stellig ontkende, dat zij tot zijn doel als romanschrijver behoord hadden. Zeker klinken ook in 'Het Christenleger'^{*)} - hoewel wij uit Potgieter's bewerking van Drost's niet bewaard gebleven schets moeilijk meer kunnen opmaken, wat de ontwerper met deze stof precies voorgehad heeft - Berdulef's verwijten tegen de Christenen (dat hij Christen gebleven ware, wanneer hij hen in het bezit van de macht dezelfde bevonden had als zij in de verdrukking geschenen hadden) typisch-Drostiaans. Gondebald had tegenover het door Berdulef gehekelde Christendom wellicht een mannelijk tegenbeeld van Hermingard, een jeugdig en vurig belijder volgens het Evangelie moeten worden. Maar Drost verhield zich tegenover de Kerk in de vierde en in de achtste eeuw niet anders dan hij het later in 'De Pestzegen' zou gedaan hebben tegenover

de Protestantse, voorzover ook deze hem in leer en praktijk de zuivere Evangelische gezindheid scheen verduisterd te hebben. Wij zien dat in het tweede van de beide authentieke hoofdstukken, waarin even als in de Hermingard een doop plaats heeft en waar de leidende Collegiant, de leerstellige bedenkingen van aanwezige theologen als niet ter zake doende opzijschuivend, op de enkele belijdenis van Aelbrecht Jansz. dat 'Jezus Christus de Zoon Gods' is, tot de doop overgaat. In Drost leefde van zijn jeugd af een sterk verzet tegen iedere Kerk, die haar gezag op iets anders dan uitsluitend op het geestelijk gezag van Christus' Evangelie grondt en dan met behulp van dat gezag tot het belijden van leerstukken of het gehoorzamen aan vormen tracht te dwingen, wier waarheid en noodzakelijkheid uit het Evangelie niet af te leiden zijn. Tegenover Protestants dogmatisme en gezagsmisbruik was dit in De Pestzegen dezelfde houding als die wij in de Hermingard tegenover misbruiken in de Katholieke Kerk onder Konstantijn de Grote vinden.

Door de Hermingard met Chateaubriand's *Les Martyrs* te vergelijken, hebben wij de formulering van Drost's centrale idee, zoals ik die hierboven als gedachtelijke weerspiegeling van zijn centraal gevoel gaf - het voor alle mensen, in alle tijden, onder alle omstandigheden enig-ware en enig-heilbrengende van het Evangelisch Christendom - als juist kunnen erkennen. De vraag moet nu vervolgens gesteld worden, of die idee in de Hermingard, behalve een *universele*, ook nog niet een zekere, door Drost bewust gewilde *nationale* betekenis bezit. In hoeverre

is de *Hermingard* een boek van al of niet didactisch gekleurde Vaderlandse Romantiek? Van Drost voor en tijdens het schrijven van zijn roman weten wij niet meer dan uit zijn roman zelf op te maken valt. In hoeverre de gedachten over leven en literatuur, die hij na de *Hermingard* in *De Vriend des Vaderlands* en *De Muzen* uitsprak, reeds in 1831 tot 1832 bewust de zijne waren, kunnen wij moeilijk beoordelen. Loosjes schreef zijn *Lijnslager* tijdens de Franse overheersing, Drost zijn *Hermingard* na de opstand in de Zuidelijke Nederlanden, die de Noordelijke provincies een zo diepe schok gaf en een zo grote hoeveelheid proza- en rijmgeschriften ten gevolge gehad heeft. Indruk van de Scheuring op Drost blijkt rechtstreeks maar uit een enkele trek: de regels waar hij aan Thiedric en Welf de vrees toeschrijft, dat de opstand tegen Rome door verraad van de deelnemende Belgische volksstammen mislukken zou. Drost heeft zijn boek van onmiddellijke reacties op zijn eigen tijd opmerkelijk vrij weten te houden en niets wijst er op, dat de *Hermingard* in enigszins belangrijke mate het product ook van een uit wereldlijke tijdsomstandigheden te verklaren, troostende romantische droomvlucht naar perioden van beter en schoner Nederlands volksbestaan in het verleden zou zijn. Ware zulk een droomvlucht een van Drost's voornaamste prikkels geweest, zeker had hij zijn roman dan niet in een tijd doen handelen, waarin van een Nederlands volksbestaan nog geen sprake was, waarin zij die als de voorouders van het Nederlandse volk beschouwd werden nog geen Christenen waren en waarin een beperkte poging om hun het Christendom te brengen nog door enkele eeuwen van heiden-

dom gevolgd moest worden. Zo zien wij in Drost's eigen Voorafpraak het nationale zelfs met geen enkel woord vermeld, en al onze aandacht bij de bespreking van de roman-als-zodanig op het godsdienstige, en door het godsdienstige op het zedelijke samengetrokken.

Geen droomvlucht naar een periode van beter en schoner volksbestaan, derhalve, maar wel een idealisering van de Batavieren. Bij Tacitus had Drost daarvoor grond gevonden. Simon van Leeuwen's 'Batavia Illustrata'*) had hem erin versterkt. Hooft kon hij op dit punt als verwante voorganger beschouwen en bij hem moet ik even stilstaan. Toen Hooft een verbeelding van het Nederlandse volk in zijn oorsprongen wilde geven, belichaamde hij zijn opvatting van een ideaal vorsten- en gemeenschapsleven in Baeto en de trouwe Batavieren, die Baeto in zijn vrijwillige ballingschap vrijwillig gevolgd waren; zijn opvattingen van een ideaal geloofsleven in de opperpriesteres Seghemond; zijn opvatting van ideale vrouwelijkheid in Baeto's vrouw, Rijkheldin. Het staatkundige ideaal stond bij Hooft, toen hij de Baeto schreef, voorop en dat hij de geest van Seghemond's godsdienst boven de Katholieke en Protestantse Kerk-vormen van het Christendom stelde, heeft hij verder, natuurlijk niet uitgesproken, maar wel laten voelen. Drost deed in de Hermingard hetzelfde als Hooft in zijn Baeto, maar centraal was bij hem het geloofsleven; het staatkundige blijft in de Hermingard geheel op de achtergrond en daar hij niet in staat was de Batavieren tot Christenen te maken, kon hij van hen ook niet zulk een ideaal beeld als Hooft geven, omdat hij zich een ideaal-leven anders dan als

ideaal Christelijk leven niet denken kon. Siegbert sterft, voor hij zich, na een volle ontwikkeling van zijn gemoed tot de ware Christelijkheid, de ideale vorst had kunnen tonen, waarvoor hij geschapen schijnt. Hoofd's ideaalbeeld van de Batavieren heeft Drost zo trouw als hun heidensheid hem dat toestond gevolgd: hij idylliseerde hen zo veel het aanging, toonde hen als onbedorven - als onbedorven heidenen tegenover bedorven Christenen -, met gebreken zeker, maar geen andere toch feitelijk, dan uit hun niet-Christen-zijn voortvloeiden. Zelfs wat Welf aangaat wijkt hij van die betrekkelijke idealisering niet af, want al verschijnt deze figuur ons als de vleesgeworden wraakzucht, zijn motieven blijven voortdurend onberispelijk. Dat zijn haat tegen de Christenen niet alleen door zijn fanatiek geloof gevoed, maar nog bovendien door onverbiddelijke persoonlijke wraakzucht geprikkeld wordt, heeft zijn rechtvaardiging in Caelestius' vergriep aan Welf's vrouw Naechthilde, de verwoesting ook van zijn bestaan.

Een ander, werkelijk ideaal leven dan een ideaal Christelijk leven, zei ik, kon Drost zich niet denken, en zijn opvattingen van ideaal Christelijk leven zowel als tegelijkertijd van ideaal vrouwelijk leven belichaamde hij in Hermingard. Dat niet alleen. Waar zijn heidenen met het echte Christendom langs welke weg dan ook in innige aanraking komen, daar zien wij, ook al worden zij of blijven zij geen Christenen, van dat ideale geloof toch onmiddellijk de veredelende invloed. In Naechthilde, door Caelestius bekeerd, onder de invloed van haar ontgoocheling en ellende weer heidens geworden, maar in wier gemoed met de onuitroeibare liefde de Christelijk-

heid zo diep doorgedrongen blijkt, dat wraakzucht haar vreemd is. Als de oude Caelestius terugkeert, offert zij zich voor hem op en verzekert zij hem de bescherming van zijn en haar dochter Geertrud. Wij zien het ook in Geertrud, de machtige wichelares der Germanen zelf: even zo fanatiek in haar geloof als Welf, maar dochter van de Christen Caelestius en, na een zwaar, door Caelestius' vergrijp aan haar moeder belast leven, tot diezelfde vergiffenis in staat, om welke zij haar moeder haast gedwongen beloofd had hem tegen Welf's wraakzucht te zullen beschermen. De wijze waarop Drost de anders versluierde vrouw een paar keren beschrijft bewijst het: tussen Geertrud en Hermingard is geen ander verschil dan dat van het geloof. Potentiele ideale vrouwelijkheid is ook in Geertrud belichaamd. Van Hooft's Seghemond verschilt zij, doordat deze een volgens Hooft superieure geloofsvoorstelling vertegenwoordigt, terwijl Geertrud ons, ondanks haar eigen godsdienstige overtuigdheid, in haar somberheid als de vrouw voelbaar wordt, de diepste oorzaak van wier lijden haar vreemdheid aan het bevrijdende en verstillende Christelijke gemoedsleven is: dat zelfde gemoedsleven dat in haar vergiffenis voor Caelestius tegen wil en dank haar voelen en handelen bepaalt. Het merkwaardige is nu echter, dat Drost in deze vrouwen wel de diepe invloed - door rechtstreekse aanraking of langs de weg van het bloed - van het Christendom een grote betekenis gegeven heeft, maar door Geertrud en Hermingard tot dochter en kleindochter van Caelestius te maken, weinig grond overgelaten heeft, waarop het Christelijke in deze beide uit hun Bataafse volkseigenheid kan wor-

den afgeleid. Om nu nog enkel van Hermingard te spreken: de Batavieren idealiseert hij zover hun heidensheid dat toeliet, maar de heidense die tot het Christendom bekeerd, zijn ideale Christin wordt, is geen vol-bloed Bataafse. In haar voorvoelen van het Christelijke volgt zij niet enkel haar van nature Christelijke ziel, maar, dank zij het overleg van de schrijver, ook en kennelijk de drang van het bloed.

Het nationale, in de Voorafsprak verzwegen, heeft in de roman zelf slechts een zeer bijkomstige betekenis. Het centrale gevoel, dat Hermingard van de Eikenterpen uitdrukt, beheerste Drost's innerlijk, toen hij schreef, naar alle richtingen nog zo volkomen, dat het ook niet anders mogelijk geweest ware. Wezenlijk belang heeft Drost's centrale idee voor de Hermingard dus alleen in haar universele formulering en voorzover het boek een zekere didaktische strekking toont, is deze secundair, omdat haar enige doel is, ons op het ene nodige: het in de idee gekristalliseerde centrale gevoel te wijzen. Voelen, echter, is ervaren, geen leren, en daarom is, niet ons de noodzakelijkheid van dat centrale gevoel voor te houden, maar het in ons op te wekken, het in ons tot levende werkelijkheid te maken (waar het inzicht in zijn noodzakelijkheid dan als vanzelfsprekend uit voortkomt), het primair doel van Drost's roman: het doel, zoals ik aan het begin van dit hoofdstuk schreef, dat hem in al zijn hoofdelementen van stof en van vorm bepaald heeft; bovenal dus in de figuren van Caelestius en Hermingard; en van deze twee dan weer het volledigst en zuiverst, uiteraard, in de hoofdfiguur van het boek, in Hermingard, naar wie hij genoemd is.

V

Drost heeft in Hermingard de ideale draagster van zijn centraal gevoel: liefde voor Christus, de Verlosser, de Zaligmaker, en het verlangen om van het aardse ‘ontbonden en met Christus te zijn’ willen geven. Maar wie Verlossing zegt, zegt zonde, en wie Zaligmaker zegt, zegt lijden. Naast Hermingard, de smetteloze, onschuldig lijdende, heeft Drost, tevens als haar leraar in Christus, de zondaar, de schuldig-lijdende, tot op zijn dood door nooit rustende wroeging aangegrepen Caelestius geplaatst. Om Hermingard, de bekeerling, roept hij, als haar omgeving, de heidense maar onbedorven Batavieren op. Door Caelestius, haar bekeerder, brengt hij ons met het Christelijke, maar reeds bedenkelijk verbasterende Rome in aanraking, zijn kritiek waarop Siegbert en Paulinus, de twee ooggetuigen, later bevestigen. Zijn verhaal leidt Drost voor het grootste deel uit Caelestius' lang-geleden zonde - zijn vergrijp tegen Naechthilde - en haar gevolgen af. Dat tussen Caelestius en Hermingard behalve de betrekking van bekeerder en bekeerling als één gevolg van zijn zonde, zonder dat zij het zelf weten, ook nog de bloedsband bestaat, versterkt zijn boek in het essentieelste. Door die bloedsband immers wordt Hermingard's uit ingeschapen gemoedsbehoefte voorvoelen van de Christelijke gezindheid waarschijnlijker, kan zij reeds van den beginne de taak vervullen waar Drost haar voor schiep. Zo dient alles er toe om ons onze gehele aandacht op de ene figuur van Hermingard te doen richten: haar innerlijk onbevredigd Christus zoeken en in het wezenlijkste ook voor Cae-

lestius' verschijning reeds Christen *zijn*; het lichte geluk van haar door de doop bekroonde kerstening; haar lijden, lijdend volharden en in de dood triomferen; op Hermingard, in één woord, als het volmaakte werkelijkheid geworden-zijn van Drost's centrale geloofsgevoel. Een gevoel èn van de heerschappij der liefde èn van het verlangen naar universele verzoening in Christus zo volstrekt, dat zij, anders dan de Evangelieprediker die Radboud voor de dood deed terugschrikken, de op gelijke wijze over het lot van zijn heidense vader verontruste Siegbert voorspiegelt: 'God is algoed, *God is Vader*. Aan gene zijde des grafs zult gij den dierbaren Thiedric wedervinden; veellicht dat het onze bestemming zal zijn hem voor hoger leven te ontwikkelen.'

Wat ik in het voorafgaande zeide, Hermingard's centraliteit voor alles, zullen wij in de bouw van de roman weerspiegeld vinden. In een onuitgegeven verhandeling wees Mej. G. ten Dam Ham er op, dat Hermingard's doop, het hoogtepunt van haar innerlijke ontwikkeling en het begin van haar nieuwe leven, in het midden van het boek plaats heeft. Deze juiste opmerking krijgt haar volle betekenis, wanneer wij daarnaast, en in verband daarmee, opmerken dat in de roman drie delen van niet veel verschillende lengte onderscheiden kunnen worden. Het middelste en kortste daarvan bevat Hermingard's bekering, onderricht en doop. In het eerste beschrijft Drost wat in Hermingard's persoon en omstandigheden haar overgang tot het Christendom verklaarbaar en zelfs noodzakelijk maakte. In het derde haar zegerijk doorstane beproevingen als gevolg van die overgang, tot aan haar als bevrijding begeerde ster-

ven. Ook uit deze hoofd-constructie is Drost's bedoeling duidelijk af te lezen: alles leidt door de aangeduide stof-verdeling op naar het begin van Hermingard's nieuwe leven door de doop, zoals al wat daarna komt ten doel heeft haar geloof op de proef te stellen en haar verlossing door de dood voor te bereiden.

Gaan wij nu na, hoe Drost het eigenlijke romanverhaal over Thiedric en Welf, over Siegbert en Hermingard, over Naechthilde en Geertrud, over Caelestius en Timotheus, over Marcella, Paulinus en Gisela binnen en door middel van deze constructie tot zijn recht gebracht heeft, dan vinden wij dit. Het eerste deel loopt van Siegbert's afscheid tot Hermingard's tweede, maar eerste beslissende ontmoeting met Caelestius. Siegbert strijdt tegen de Romeinen. Thiedric is oud en machteloos. Gezagrijkste figuur in haar omgeving is dientengevolge Caelestius' aartsvijand, de onverzoenlijke anti-Christen Welf. Hermingard's heidens geloof is reeds vóór Caelestius' komst ondermijnd. Zijn verschijning maakt haar van haar onbevredigdheid ten volle bewust. Dat Caelestius na die eerste ontmoeting een tijdlang onzichtbaar blijft, is van uit zijn nog onbekende persoonlijke geschiedenis beschouwd uitmuntend gemotiveerd en Drost geeft het de tijd, Hermingard's wantrouwen tegen haar geloof door Geertrud's eis van een jongelingsoffer, en Welf's aanwijzing van Paulinus als zodanig te verdiepen, haar innerlijk afvallig te maken, haar al haar hoop op de geheimzinnige grijsaard te doen stellen. Diens verschijning tijdens haar ziekte, in de droom waarin hij haar zijn nog onbekende naam zegt, schijnt zijn komst in het Noorden voor haar tot een boven-zinnelijke zending te verhef-

fen. Maar nog is Hermingard niet geheel gereed. Dat wordt zij pas, wanneer vlak na haar ontdekking van Caelestius' jonge gezelschap, de tijding van Siegbert's nederlaag en dood de Eikenterpen bereikt. Van het aardse leven wordt zij daardoor al zo los, dat haar bekering feitelijk niet meer dan een natuurlijke overgang is.

Haar overgang, inwijding, doop, dus, zijn het hoofdmotief van het tweede deel, dat tot op haar thuiskomst na de doopplechtigheid loopt. In dit deel wordt nu in de eerste plaats het karakter van Caelestius' Christelijk geloof ten volle duidelijk. Door onmiddellijke uiteenzetting, maar eveneens door aanduiding van de verbasteringsverschijnselen, die aan het Christendom dat karakter in de wereld dreigen te ontnemen. Door Hermingard's stille bevrediging maakt Drost ons daarbij voelbaar, hoe volkomen Caelestius' Christendom aan haar wezen beantwoordt. Maar in de tweede plaats dient dit deel behalve die van Hermingard ook Caelestius' persoonlijke geschiedenis. In het eerste deel was zijn vroegere betrekking tot de Eikenterpen alleen even te vermoeden gegeven. In het tweede groeit het vermoeden tot de onderstelling van een ingrijpend drama. Enerzijds levert het bestaan van zulk een drama een overtuigender motief voor Caelestius' tocht naar de Eikenterpen dan wij in zijn op eigen gezag optreden als kersteningspionier erkennen kunnen. Anderzijds geeft het de belangstelling in het verhaal een vastere richting en wekt het de verwachting, dat zijn ontkenning daarmee in intiem verband zal blijken te staan. Hermingard's droom in de nacht na de doop, uit de gevoelsspanning van de voorafge-

gane plechtigheid verklaarbaar en met het hemelvisioen eindigend, vormt een zinrijke inleiding tot het derde deel, dat ons - want zo wilde Drost het ons laten zien - door Hermingard's martelaarschap heen tot haar vroege dood, de vervulling van haar diepste verlangen voert.

Dat derde deel brengt, in wederom weloverwogen volgorde, de verklaring van het nog onverklaard geblevene benevens de ontkenningen die hieruit blijken voort te vloeien. Welf's wegvoering van Hermingard naar de Lippetoren, de plaats van haar langdurige beproeving. Met de naderende dood van Caelestius, onze inwijding in zijn geheim, beide malen in Geertrud's bijzijn, de eerste maal voor, de tweede maal na Thiedric's sterven. De ontvoering ook van Timotheus naar de Lippetoren, waar hij de oorzaak van Hermingard's vlucht kan zijn. Siegbert en Paulinus keren terug en Siegbert's langdurige afwezigheid van de Eikenterpen blijkt niet alleen de voorwaarde voor de vrije ontwikkeling van Hermingard's kerstening geweest te zijn, maar stelt Drost tevens in staat om nu, door het verhaal van hun wedervaren, tegenover de ware en eenvoudige Christelijkheid van Caelestius de voor een belangrijk deel schijn-Christelijkheid van een te weelderig Keizerhof te plaatsen. Op het tweede plan maakt Paulinus' verhaal tevens de verklaring van Gisela's waanzin mogelijk: het te drukkend schuldbesef, beseffen wij, - in haar die het menselijk offer, dat de toorn der Goden van Siegbert en de zijnen moest afwenden, had helpen ontvluchten - toen Siegbert en zijn mannen verslagen en gedood waren. Waanzin, overigens, door welke Drost zich de ietwat buiten verband met

zijn andere figuren geraakte persoon verschafte, die hij na Welf's eerste ingrijpen ter wille van Hermingard's thuisvaart nodig had. Tot slot Siegbert's dood door Welf en, enige maanden later, die van Hermingard. Siegbert's dood: laatste van al de gevolgen, die Caelestius' ene zonde voor hem zelf, voor zijn geliefde, voor Welf, voor Geertrud, voor Hermingard en nu voor de nieuwe vorst van de Eikenterpen met zich gebracht heeft. Op deze wijze is alles ons met in een zo jong kunstenaar waarlijk opmerkelijk bezonnen overleg zo geschikt gebleken, dat het eigenlijke verhaal overal zijn natuurlijke weg volgt, maar bij nader toezien toch in ieder van zijn onderdelen, door de keuze en de aaneenschakeling van de gebeurtenissen, aan het hoofddoel van de schrijver, zuivere belichaming van het ideale Christelijk leven in Hermingard, ondergeschikt gemaakt is.

De persoonsuitbeelding in de Hermingard staat met de aard en de bouw van het verhaal in onverbreekelijk verband. Moderne romanschrijvers plegen hun figuren in de volle samengesteldheid, ingewikkeldheid, van hun innerlijk leven te tekenen, maar hebben in de regel dan ook slechts eenvoudige geschiedenissen nodig om hen voor ons op te roepen en zich ondanks de eenvoud van hun verhaalmiddelen voldoende schakering en dus afwisseling te verzekeren. Oudere romanschrijvers hielden zich daar tegenover vaak slechts weinig met personen van ingewikkeld innerlijk leven bezig, maar verzekerden zich de vereiste schakering en afwisseling door hun op zich zelf eenvoudige figuren aan op allerlei manieren belangwekkend en spannend gemaakte feitelijke

verwickelingen werkzaam of lijdend aandeel te geven. Men kan de vroegere methode ouderwets en de latere, ook om aesthetische redenen, als een 'vooruitgang' beschouwen, maar wil men volgens de oudere methode geschreven romans recht doen, willen zij ons geven wat zij ook ons nog te geven hebben, dan moeten wij niet vergeten, dat dit alleen mogelijk is, wanneer zij van uit hun eigen wezen gelezen worden en wij hun geen uit de latere methode volgende eisen stellen, waaraan zij niet voldoen kunnen, en, dat wezen eenmaal gegeven, ook niet voldoen mogen.

Drost's *Hermingard* behoort tot de romans van het eerste type. Zijn figuren - zijn verhaal is daar door aard en opbouw van den aanvang af op berekend en door het primitieve van de Bataafse gemeenschap is dat in dit geval ook nog door de stof zelf verantwoord - zijn eenvoudige mensen, aan wie hij eens voor al enkele vaste, zich door zijn hele boek heen gelijkblijvende eigenschappen toegekend heeft en wier functie het is, tegenover welke omstandigheden en gebeurtenissen het verhaal hen ook plaatsen mocht, altijd overeenkomstig hun vaststaand karakter op in hoofdzaak dezelfde wijze te reageren, dat karakter dus altijd en onveranderlijk te doen blijken. De persoonsuitbeelding wordt bij een schrijver als Drost daarbij dan nog in hoge mate door het onderscheid tussen goed en kwaad, en het geloof in de volle verantwoordelijkheid van de mens voor al zijn daden bepaald. Duidelijk zien wij dat in de tekening van Caelestius. Drost doet het zijne, om te verklaren hoe Caelestius geworden is, wat wij al in hem zien als hij voor het eerst voor ons optreedt. Zo geeft hij ook het een en ander dat wij bij vrije beoordeling van zijn ver-

grijp tegen Naechthilde als grond voor verontschuldiging zouden kunnen aanvoeren. Het karakter van zijn langdurig jeugdleven, in strenge onthouding, bij Antonius; de overspanning, die zijn denkbeelden volgens hem zelf dientengevolge in zijn jeugd kenmerkte en waaraan wíj haar psychische betekenis toekennen. De zwaarte van het afscheid, in volle liefde, bij de kennelijke persoonlijke geroerdheid ook van Naechthilde. Maar bij de beoordeling van Caelestius' fout heeft dit alles geen gewicht. Hij zondigt en daarmee is alles gezegd. Zijn zonde wordt bezocht aan zijn kind en zijn kindskind. Een steeds opnieuw ontwakende wroeging, sterker nog als hij bij de Eikenterpen de gevolgen van zijn zonde ervaart, verwoest ondanks al de zegeningen van zijn geloof zijn leven. Zijn fout, en de verklaringen van die fout, nu, behoren tot de voorgeschiedenis. Hun aandeel aan de vorming van zijn persoonlijkheid is, wanneer Caelestius het eerst voor ons verschijnt, achter de rug. Het is de bedoeling dat hij als vertegenwoordiger van de ware Christelijkheid, maar tevens dat hij als diep-berouw hebbend zondaar verschijnen zal. Aanvaarding van vergoelijkende gronden zou zijn verschijning als zoodanig slechts kunnen verzwakken. Zo wordt hij ons dan ook voorgesteld, en verschijnt hij, nu iets meer, dan iets minder, maar iedere keer opnieuw, door het hele boek heen.

Reeds in Caelestius zien wij duidelijk, hoezeer het centrale gevoel, de idee, het plan, de persoonsuitbeelding elkander in deze roman over en weer vooronderstellen. Nog duidelijker zien wij het in Hermingard. Ook háár persoonlijkheid is van te voren vastgesteld, en om te verklaren dat zij is zoals zij is,

heeft Drost niet enkel genoeg genomen met haar een natuurlijke Christelijkheid toe te kennen, en alleen daaruit haar karakteristiek onbevredigdheidsgevoel te verklaren. Zij is het kleinkind van Caelestius en dat zij donker is, accentueert de verwantschap met haar bekeerder fysiek, maar waarschijnlijk ook psychisch. Christen-bloed heeft zij dus al in zich. Ook de gebeurtenissen die háár persoonlijkheid bepaald hebben, zijn echter van voor het begin van de roman. In het boek zelf moge zij Christin in ontwaking, ontwikkeling, in lijden, in sterven zijn, wijziging van haar persoonlijkheid brengt dit op geen enkel van die stadiën teweeg. Van het begin tot het einde is zij de ideale vrouwelijke draagster van de ideale Christelijkheid en hebben alle gebeurlijkheden slechts de ene functie, om haar in staat te stellen zich altijd, tegenover iedereen en onder alle omstandigheden als zodanig te gedragen, haar idealiteit als vrouw en als Christen te doen uitkomen. Drost's conceptie sloot een gecompliceerder, een subtieler psychologische behandeling van zijn hoofdfiguur, het middelpunt van zijn boek dus principieel uit. In geen andere roman lijkt mij de oudere methode van persoonsuitbeelding daarom zo verantwoord als juist in de *Hermingard*. Zijn werking doet het - met behulp van een door de verdienstelijk opgebouwde verwikkeling van gebeurlijkheden verwekte, gaande gehouden en te gezetter tijd verlevendigde spanning - door de warmte waarmee Drost het van uit de figuur van Caelestius, maar vooral die van *Hermingard* heeft kunnen doortrillen. Slechts wie dit begrepen heeft en van uit dat begrip naar het boek luistert, leest de *Hermingard* zo-

als het gelezen worden *moet*.

Naar het boek luistert, zeg ik. Hermingard van de Eikenterpen is voor alles de dichterlijke uitdrukking van Drost's eigen centrale geloofsgevoel, zoals dat, toen hij het schreef, in hem leefde. Ideale draagster van dat gevoel is de hoofdfiguur die het middelpunt van het hele boek is en van welke het zijn naam heeft. Het onmiddellijkst, echter, is dat gevoel, krachtens al wat de schrijver was en wilde, in zijn proza, in de aard, de toon, het rythme van zijn taal tot uitdrukking gekomen. Daarom is het antwoord op de vraag of de Hermingard in ons zal werken, afhankelijk van de mate waarin wij in staat zijn het verhaal in ons op te nemen door aandachtig te luisteren naar het proza *waarin* hij het verteld heeft. Ik kan over dat proza hier niet beter schrijven dan door weerlegging van de karakteristiek die Verwey^{*)} er van gaf, toen hij, na 'De Pestilentie van Katwijk' te hebben uitgegeven, in De Beweging omvangrijke fragmenten van de Hermingard herdrukte. 'De taal van Hermingard, hoe gaaf en deugdelijk ook in haar oratorische zwier en geestelijke hartstocht, is veel minder dadelijk, veel minder warm, boeiend, kleurig, veel minder levend en krachtig dan die van De Pestilentie. Als er sprake moest zijn van "natuurlijk" en "aangewezen" - Koopmans had het proza van de Hermingard boven dat van De Pestilentie geprezen, en het eerste daarbij "het natuurlijk kleet," het laatste een "aangewezen kostuum" genoemd - 'dan zou ik zeggen: onder de zeventiende-eeuwse mantel roert zich een natuurlijk lichaam en klopt een waarneembare hartslag, terwijl onder de Romeins-chris-

telijke peplum aangewezen vormen zich met berekening bewegen. Men probeer maar eens de beide werken hardop te lezen: men zal voelen hoe rustig en verzekerd de stem in het ene klinkt en hoe overmatig gespannen in het andere. Het laatste, denkt men dan, is geschreven door de bewonderaar van Bilderdijk, het eerste door de beminnaar van Hooft.' Daarom, 'hoe boeiend ook voor hen die in zijn maker en dat geestelijk leven belangstellen, is het niet in staat geweest, zoals *De Pestilentie*, de stijl te bepalen van zijn tijdgenoten, en kan een dergelijke invloed, ook nu, niet ervan worden verwacht.'

Toen Verwey dit oordeel schreef, wist hij niet dat van het bewonderde 'De Pestilentie van Katwijk' slechts twee - uit de zelfde geest als de *Hermingard* voortgekomen - hoofdstukken van Drost zijn, en dat ongeveer alles, waarom hij het verhaal prees, en waardoor het invloed op Potgieter gehad zou hebben, de archaïserende taalelementen inclusief, van Potgieter zelf is. Wat Verwey in Drost bewonderde, was niet eigenlijk Drost, maar de vermeende voorloper van Potgieter, d.w.z. Potgieter zelf. Maar datgene, waarom hij *Hermingard* lager dan *De Pestilentie* stelde en het karakteriseerde als ik hierboven aanhaalde, dat was evenmin Drost zelf, dat was Bilderdijk. Toen Verwey zijn inleiding tot de *Hermingard*-fragmenten schreef, stond hij zelf nog vrij dicht bij de Nieuwe-Gidstijd en zijn eigen daarop na enige jaren gevolgde gedicht 'De Natuurlijke Aarde.' Dit betekende de onverzwakte principiële afwijzing van Bilderdijk of wat als persoon en werk van Bilderdijk begrepen werd, een afwijzing, dus, van alle rhetoriek en wat naar rhetoriek zweemde,

maar ook, en even principieel, van Bilderdijk's geest zoals deze in zijn godsdienstige denkbeelden, meer in het bijzonder in de overwegende betekenis van zijn onsterfelijkheidsgeloof zijn treffendste uiting had. Die afwijzing van Bilderdijk's geest kan men ook in Verwey's Hermingardbeschouwing uit deze zin lezen: "In een bloed- en brein-rijk Christendom" - en dááran geeft Verwey om zijn "bloed- en breinrijk"-heid de voorkeur - ging de strijd tussen werken en voorbeschikking: in ons latere werden de wereld en de wens "ontbonden te worden en bij Christus te zijn" tegenover elkaar gesteld.' Hoe direct Verwey het verband - oorzakelijk verband - tussen Bilderdijk's geloofsgevoel en dat van Drost ziet, volgt uit die andere zin, waarin hij het onsterfelijkheidsgeloof 'de nerf' van Paulinus', Hermingard's en Marcella's gemoedsleven noemt, en daaraan dan toevoegt: 'Het blijkt tevens de nerf van Drost's Christendom. Geen wonder: Klopstock vroeger en Bilderdijk later ontleenden er hun kracht en bezieling aan.' 'Geen wonder,' zegt Verwey. Wie deze inleiding gevolgd heeft, voelt wel, dat Drost's onsterfelijkheidsverlangen niet zijn centrale gevoel was, omdat hij het bij de bewonderde Bilderdijk gevonden had, maar dat hij Bilderdijk onder andere hierom als zijn meester erkende dat hij deze in zijn onsterfelijkheidsverlangen zo diep aan zich zelf verwant voelde. Daarom kon hij het hoofdstuk van Hermingard's doop een geloofsbelijdenis van Bilderdijk als motto meegeven.

Drost's geloofsgevoel was zijn eigen bezit. Wie zich in dat gevoel niet kan inleven, vermag ook Drost's Hermingard-proza, de onmiddellijkste uitdrukking

daarvan, in zijn werkelijke aard en waarde dus niet te vatten en te schatten. Wie de eigenheid van dat gevoel bij Drost miskent, het van Bilderdijk afleidt, loopt, vooral als hij Potgieter's Pestilentie-proza bovendien voor een rijper vorm van Drost's proza houdt, gevaar, nu ook in de taal van de Hermingard Bilderdijk op te merken, en het eigenschappen toe te schrijven die het in het geheel niet, of niet zó karakteriseren. Vandaar dat Verwey niet alleen in Bilderdijk, maar ook in Drost's Hermingard 'oratorische zwier' vindt, van zijn 'overmatige gespannenheid' spreekt, er een 'romeins-christelijke peplum,' een zich onder dat peplum 'met berekening' bewegen van 'aangewezen vormen' meent waar te nemen.

Hoe verschillend één proza door twee geesten gelezen kan worden, ziet men weder, als men naast Verwey's oordeel over het proza van de Hermingard, dat van Koopmans^{*)} leest. Koopmans, met zin en oor voor het gevoelskarakter van dit boek, noemde Drost's proza 'een taal, die bloemig en kleurig, nu fors, dan zacht, maar van 't fijnste weefsel gevormd, U met uw gedachten doet stilstaan, als hoordet gij, wandelende in toversteden, wonderbare melodieën langs uw oren golven, uitklinkende uit 'n hooggestemd orchestrion.' Voor mij maakt deze beschrijving Drost's proza te romantisch: romantisch namelijk op een wijze waarop het niet romantisch *was*. Vooral: het is eenvoudiger dan men uit Koopmans ietwat weelderige bewondering zou opmaken. Maar van Verwey's kenschetsingen kan ik er geen als juist erkennen bij de gedachte aan een proza dat zich, zodra men zich in zijn eigen sfeer verplaatst en het van uit zijn eigen wezen leest, in toon en rythme zozeer als de onmid-

dellijke, de natuurlijke uitdrukking van een, ook waar het nog iets jeugdig dwepends mocht hebben, altijd echt, mensen en dingen warm doortrillend gevoel geeft, als dit, misschien minder dan ander proza bloed-doorklopt, maar in zijn beste stukken daartegenover te inniger ziel-doorzongen proza van Drost's Hermingard.

VI

Wat, wanneer wij hem dus van uit zijn eigen wezen willen lezen, de deugden van Drost's roman zijn, zal uit mijn beschouwing over zijn bouw, zijn persoonsuitbeelding, zijn proza reeds duidelijk geworden zijn. Het spreekt van zelf dat tegenover die deugden tekortkomingen geplaatst kunnen worden. Laat ik ook hen even nagaan. De bouw van de Hermingard bijvoorbeeld verdient niets dan waardering, maar tegen de verwezenlijking van die bouw zijn enkele bedenkingen gerechtvaardigd. Drost was reeds vroeg een meester in de voorbereiding. Toen hij de Hermingard schreef echter nog niet in de overgangen en eerst in de hantering van de overgang openbaart zich de volrijpe kunstenaar. Voor zijn overgangen, nu, heeft Drost te veel van de coïncidentie, dat is, van uit de mogelijkheden der werkelijkheid beschouwd, het toeval gebruik gemaakt. Een paar voorbeelden. Hermingard toont zich in het tweede hoofdstuk onbevredigd door de volksgodsdienst: haar hart vraagt een geloof van dieper oorsprong en schoner vormen. Marcella gewaagt in dat gesprek met verachting van de Christenen. Onmiddellijk daarop verschijnt de indrukwekkende Christen Caelestius. - Marcella en Paulinus spreken over

XLIII

het leed dat een scheiding voor hen zou zijn. Vlak daarop volgt Welf's eis van Paulinus' offerdood. - Hermingard wordt gedoopt, maar juist op *die* dag - waarop Caelestius's werk dus voltooid is - ontdekt Welf haar tocht naar de overkant en begint daardoor ook haar beproeving. Een zelfde taak als het toeval wordt vaak ook door vage, onverklaarbare voorgevoelens vervuld.

Ten dele zijn deze verschijnselen natuurlijk uit onervarenheid te verklaren, ten dele berusten zij zo goed als de bouw op overleg en moeten zij, daar zij zich in veel historische romans van die tijd voordoen, aan andere, voor ons ouderwetse opvattingen van de roman-techniek toegeschreven worden. Soms zijn zij onnodig en in dat geval meer dan elders hinderlijk. Zo laat Drost Caelestius' onderricht aan Hermingard een 'jaarkring' duren, maar worden Hermingard's tochten naar Caelestius door Welf precies op de laatste dag van het onderricht ontdekt. Ook tussen doop en ontdekking kon hij zonder bezwaar nog wat tijd hebben laten verlopen. De tijdsverhoudingen zijn ook elders niet altijd helder. Wanneer Drost zegt, dat Hermingard in de Lippetoren 'menig jaar' de verse lucht had moeten missen, is daar niets aan voorafgegaan, dat ons een dergelijk tijdsverloop aannemelijk zou maken: het klinkt ongeloofwekkend. Om hier nog een paar andere bezwaren aan toe te voegen. Dat een op zich zelf belangrijk feit onverklaard blijft, komt niet veel, maar wel een enkele keer voor. Drost scheidt zich door de ontvoering ook van Timotheus de mogelijkheid, Hermingard in Geertrud's afwezigheid te doen ontvluchten, maar hoe Timotheus zelf in de stormnacht vrij

komt en Hermingard dus helpen kan, deelt hij ons niet mede. Wat hij Timotheus die nacht doen laat, blijft trouwens, zo goed als wat hij hem op andere plaatsen zeggen laat, meer dan wij van een knaap die zeven of acht of op dat tijdstip misschien tien jaar oud is, geloven kunnen. Iets onwaarschijnlijk houdt de hele voettocht van Caelestius en Timotheus, met een hond maar zonder enige bagage, door de wildernissen van die dagen naar het Noorden. Hermingard, ten slotte, toont zich meer dan eens onafhankelijk en moedig genoeg. Maar als Welf haar wegvoert, laat zij de kans om tijdens Welf's slaap te ontvluchten ongebruikt voorbijgaan. En als Geertrud haar door de dwerg de toverdrank zendt die zij zelf voor vergif houdt, drinkt zij de beker leeg, zonder dat Drost ons uitlegt, op welke grond hij Hermingard deze vrijwillige zelfmoord voor het begeerde martelaarschap laat aanzien.

Bezwaren kunnen op overeenkomstige wijze ook tegen de persoonsuitbeelding en tegen het proza aangevoerd worden, doch hier gelden die bezwaren toch voornamelijk eigenschappen, die Drost met zijn in dezelfde richting werkende voorgangers en tijdgenoten gemeen had. In de persoonsuitbeelding zijn het: de hierboven al ampeel besproken afwezigheid van eigenlijke psychologie en, op de daarvoor in aanmerking komende plaatsen, de beperking van wat er aan psychologie in de meer moderne zin nog aanwezig mocht blijken door, zoals Dr. M. Bouvy het in haar boek over 'Idee en Werkwijze van Mevr. Bosboom-Toussaint' uitdrukte, het feit, dat 'de psychologische opvatting' ook bij Drost 'van absolute (Christelijke) normen uitgaat.' Elementen die wij,

niet alleen ouderwets, maar ook bij zo objectief-historisch mogelijke lezing zwak achten, zijn, zoals wel van zelf spreekt, ook in het proza van Drost's Hermingard aan te treffen. Men lette in dit verband bijvoorbeeld op het door de tijd bepaalde veelvuldige gebruik van beweging-uitdrukken werkwoorden in de beschrijving van voor het oog statische natuuraferelen.

Ongetwijfeld vinden wij in de vroege Hermingard niet Drost's roman-proza, zoals dit reeds een paar jaar later geworden was en bij voortschrijdende ontwikkeling nog zuiverder geworden ware. Bijvoorbeeld kunnen wij het soms ietwat dweepzieke in zijn Hermingardproza moeilijk als blijvende trek van de man erkennen, die in zijn *De Burchtgeesten* ('De Augustusdagen') een van zijn geliefkoosde figuren een pleidooi tegen dweperij laat houden en de werkelijkheid zijn doel noemen. Noch vinden wij er proza als andere van Drost's geschriften te lezen gegeven hebben. Hier denk ik vooral aan zijn levendige bespreking in verhaalvorm van 'De jaarboekjes voor 1834' in 'De Vriend des Vaderlands' van dat zelfde jaar. 'Wenken en gevoelens over de jongste tentoonstelling van schilderijen te Amsterdam', schreef Verwey in 1903 in zijn 'Leven van Potgieter,' 'is van een volgende' (door Potgieter geschreven) 'bijdrage het te lange opschrift.*') De inkleding is van dit stuk het belangrijke. Beperkter nog: het feit van de inkleding. Een verhandeling over schilderijen, over gedichten, over maatschappelijke toestanden, over voorvallen uit de geschiedenis, de vorm van een novelle te geven; - dat was de wijze waarop hij het vraagstuk oploste dichter te zijn en mee te wer-

ken aan de verandering van de samenleving. Oók de dichters hebben hun Voorzienigheid; als een van haar werkingen treft het dat juist toen Drost stierf die oplossing gevonden was.' Ziehier het punt waarop Verwey, niet Potgieter in Drost, maar Drost in Potgieter bewonderde. Potgieter's genoemde verhandeling immers, was een bij zijn voorbeeld achterblijvende navolging van Drost's bespreking over de Jaarboekjes. Wie voor Potgieter het vraagstuk oploste 'dichter te zijn en mee te werken aan de verandering van de samenleving,' niet Potgieter zelf was dat, maar Drost. Ware deze tot dit andere proza overigens reeds in 1831 in staat geweest, dat van de Hermingard zou er zijn karakteristiekste eigenschappen waarschijnlijk voor hebben moeten missen.

Juist is, natuurlijk, dat men er, zoals Verwey schreef, op schrijvers van deze tijd geen invloed van kan verwachten. Maar dat is ook geen eis en terwijl Potgieter's gebruik van archaïstische taalelementen in 'De Pestilentie van Katwijk' naar mijn inzicht niet meer dan pseudokunst is, zie ik tussen Drost's Hermingard-proza en hedendaags proza als dat van Van Schendel of Nine van der Schaaf, bij alle individuele verschillen, elementen van soortverwantschap. Daarom zou ik het kunnen begrijpen, wanneer de lezer van heden, die in wat van deze tijd is niet te vast zit om zich in de sfeer van de oudere in te leven en dan ook in het 'ouderwetse' bekoring te vinden, meer oor voor de toon en het rythme in Drost's Hermingard-proza zou blijken te hebben, dan voor die zo andere kwaliteiten in Potgieter's Pestilentie-hoofdstukken, waarop de Drost-bewondering van een Verwey dertig jaar geleden nog in

hoofdzaak berustte.

Dit sluit geen geringe lof in, maar nu Hermingard van de Eikenterpen, meer dan 100 jaar na zijn eerste verschijning eindelijk herdrukt wordt, heeft het dan ook recht op de volle maat van waardering die het verdient. Dat ook ik het boek als in zekere opzichten jeugdig en dus nog niet ten volle rijp beschouw, heb ik hierboven voldoende doen uitkomen. Dat er ook nog andere aanmerkingen op te maken zijn, evenzeer. Maar die jeugdigheid, en althans een deel van die tekortkomingen blijken bij nader inzien samen te hangen met dingen in de schrijver, waaruit ook enkele van de kostelijke verdiensten in het boek voortgekomen zijn. Misschien kan alleen een zo jeugdig door één centrale gevoelsspanning beheerst worden, een daardoor zó volkomen op één doel gericht-zijn als wij, dank zij de Hermingard, in Drost konden vaststellen, een boek voortbrengen dat, zonder ooit 'lyrisch' te worden, het wezen van zijn schrijver in die mate volledig in verhaal-vorm uitdrukt. Door de aard van dat centrale gevoel en de idee waartoe dit kristalliseerde, kon ook alleen door zulk een schrijver een werk geschreven worden, dat het in de diepste zin romantische zo zonder bijmengsels van enig gewicht belichaamt, zo zuiver dichterlijk verwezenlijkt.

Het Europeese in deze romantiek heeft Koopmans juist opgemerkt. Wij vinden het, en een studie van dit interessante boek zou het uitwijzen, ook in *De Schaapherder*. Ruimer, dieper echter, van bovenpersoonlijker draagkracht dan in het bij uitstek persoonlijk bepaalde *De Schaapherder*, - hoeveel zuiverder en dieper dus dan in de, primair mijns inziens

XLVIII

uit een lijden aan burgerlijkheidsbesef ontstane, en in zijn wijdere vorm vernationaliseerde en verliberaliseerde romantiek van Potgieter, - is dat Europees-romantische tot uitdrukking gekomen in de Hermingard, dat, dankzij zijn kwaliteiten als kunstwerk, en de jeugd van zijn schrijver ten spijt, - deze inleiding heeft het, hoop ik, bewezen - onze bijzondere aandacht eist.

VII

Hermingard van de Eikenterpen is hierboven behandeld als roman, maar noch is tot hiertoe nagegaan in hoeverre het boek *oorspronkelijk* is, noch in hoeverre het met recht als *historische* roman beschouwd wordt. Wat zijn oorspronkelijkheid betreft heeft men er, naar ook voor de hand ligt, invloed van Scott in gezien. Prinsen⁹⁾ grondde die bewering zelfs op een plaats in de Hermingard, waar Drost Scott zelf vermeld zou hebben, maar waar de Schotse dichter over wie hij spreekt, in werkelijkheid Ossian is. Drost kende en bewonderde Scott. Dat men bij hem trekken van verhaalbehandeling vindt, die men ook bij Scott aantreft, is duidelijk genoeg. Men vindt hen bij al de andere schrijvers van historische romans uit die dagen. Niet alleen, zoals men het meestal te eenzijdig stelt, omdat die lateren zulke trekken van hun voorganger overnamen, hen navolgden, maar ook, omdat hetzij de roman, hetzij de historische roman zelf er althans een deel van met zich mee brengt en zij zich dus evenzeer voorgedaan zouden hebben wanneer Scott niet bestaan had. Niet overmatig, noch op typisch Scottse wijze, maar in dienst van een eigen doel gebruikt

gelijk wij hen in de Hermingard vinden, kunnen zij aan Drost's oorspronkelijkheid niets afdoen.

Vergelijken wij wat in de Hermingard essentieel is verder nog met de karakteristieke trekken van Scott's romans, dan vinden wij verschillen zo beslissend, een onafhankelijkheid zo groot, dat wij beter doen met over invloed van Scott op Drost's roman geheel te zwijgen. Slechts op een van die verschillen wil ik hier nog wijzen: die dienstbaarheid van de handeling aan de uitdrukking van het centrale gevoel, die weerspiegeling daarvan in de geslotenheid van de romanbouw, waaraan wij helderder dan aan iets anders kunnen waarnemen, in hoe beslissende opzichten Drost Scott's antipode was. 'I have repeatedly laid down my future work to scale,' schrijft Scott in een merkwaardige, door Vissink aangehaalde bekentenis over zijn techniek*) - 'divided it into volumes and chapters, and endeavoured to construct a story which I meant should evolve itself gradually and strikingly; ... and which finally, should terminate in a striking catastrophe. But I think there is a demon who seats him self on the feather of my pen when I begin to write, and leads it astray from the purpose. Characters expand under my hand; incidents are multiplied; the story lingers, while the materials increase; my regular mansion turns out a Gothic anomaly, and the work is closed long before I have attained the point I proposed.' Wat Scott hier verklaart niet gekund te hebben, is juist wat de jonge Drost gedaan heeft. Aan de bezwaren van deze techniek is hij evenmin ontsnapt als Scott aan die van de zijne, maar voor het minst is het gezegde voldoende om de beweerde

L

invloeden van Scott op Drost's *Hermingard* tot een niets ter zake doend minimum te beperken.

Naast die van Scott is, en met meer beslistheid, in het bijzonder door Prinsen, grote invloed van Chateaubriand's *Les Martyrs* opgemerkt. Zonder recht. Centrale idee van *Les Martyrs* is de heerlijkheid van het Christendom. Chateaubriand plaatst heidenen tegenover Christenen, laat heidenen door Christenen gedoopt worden. Hij doet dat in een tijd waarin de Christenen nog door heidenen vervolgd konden worden, de Christenen dus door martelaarschap de kracht van hun geloof konden tonen. Van de twee hoofdpersonen van het boek, de gelieven Eudore en Cymodocée, is de eerste van den beginne Christen, wordt de tweede het later. Onder de vele figuren komt ook een Germaans priesteres, Velléda, en een veldslag tussen Romeinen en Germanen voor.

Allemaal overeenkomsten, dit, met de *Hermingard*, maar die voor de vraag naar Drost's oorspronkelijkheid geen betekenis hebben. Uit wat over Chateaubriand's Velléda en Drost's Geertrud te zeggen valt, volgt dit reeds. Drost heeft zijn wichelares *niet* uit Chateaubriand, maar uit Tacitus. Onbezorgd verplaatst Chateaubriand zijn Velléda van Claudius Civilis' tijd naar die van Diocletianus, 250 jaar later, en van de streek die bij Tacitus haar woonplaats heet, naar de kust van Bretagne. Hij gebruikt haar enkel, om Eudore aan de verleiding van haar hartstocht te kunnen blootstellen: haar priesterschap heeft daarbij generlei betekenis. Bekijken wij nu vervolgens de *Hermingard* dan zien wij, dat Drost zich tot in de details nauwlettend aan Tacitus gehouden, maar daarbij niet vergeten heeft dat zijn

roman in een andere tijd handelt. Velleda, 'bij velen' - zegt Van Leeuwen in zijn *Batavia Illustrata* - 'lang als een godinne geacht,' en Claudius Civilis' leidster in zijn opstand tegen Rome, woonde in de 'broeklanden bij de Lippe.' Drost wil ons doen aannemen, dat Claudius' Bataafse vrijheidszin ook in Hermingard's tijd nog leefde. Vorst Thiedric van de Eikenterpen noemt hij daarom een lijnrecht afstammeling van Claudius Civilis: Thiedric steunt, zovaak de gelegenheid zich opdoet, Germaans verzet tegen Rome. Geertrud, van de *Lippe-toren*, is de laatste van een reeks als met hogere macht begaafd geëerde priesteressen en profetessen, die sinds Velleda niet onderbroken geweest is. Wel heeft Drost Geertrud, door haar tot een dochter van Caelestius te maken, ook persoonlijk in zijn verhaal betrokken, doch haar taak, verzet tegen de onderdrukkers, strijd voor het oude geloof, blijft zij tot het einde getrouw. Niet Chateaubriand's zo gans andere Velléda, maar Tacitus' Velleda is, tot in zulke bijzonderheden als dat Geertrud gelijk Tacitus' Velleda het volk door middel van een verwant haar wil verkondigt, het prototype van Drost's Geertrud van de Lippetoren.

Ook tussen Chateaubriand's Eudore en Cymodocée enerzijds, Drost's Siegbert en Hermingard anderzijds, heeft men verband van afhankelijkheid gelegd. Ten onrechte. De enige overeenkomst is het voor de hand liggend feit, dat in beide boeken twee gelieven voorkomen, en dat hun lot in beide boeken min of meer door de strijd tussen Christendom en heidendom bepaald wordt. Min of meer. In *Les Martyrs* meer. Eudore is daar van den beginne, en

na veel zondige dwalingen, vuriger dan ooit Christen, Cymodocée een Grieks priesteres, die echter tot het Christendom bekeerd wordt en met Eudore de martelaarsdood sterft. De hartstocht heeft bij Chateaubriand grote betekenis. Velléda's lot wordt in *Les Martyrs* door haar hartstocht voor Eudore, Cymodocée's lot door de hartstocht voor haar van Hieroclès bepaald. Bij Drost is daarvan, behalve in het verre verleden van Caelestius, en dan nog slechts als oorzaak van zijn zonde en haar verschrikkelijke gevolgen, in het geheel geen sprake. De liefde van Hermingard en Siegbert heeft bij Drost verder zo goed als geen betekenis. Siegbert vertrekt in het eerste hoofdstuk. Bij zijn terugkeer is Hermingard al zo los van het aardse, dat haar het huwelijk blijkbaar om nog een andere reden enigszins benauwt dan Siegberts heidensheid. Voor de geloofskwestie heeft bij Drost ten slotte alleen Hermingard betekenis. Vergelijkt men Eudore met Hermingard, dan zien wij dat Eudore door de zonde zoveel nederlagen als Christen ondergaat, dat hij tot aan zijn martelaarsdood als uit de gemeente gestotene leeft. Hermingard is de zuivere, de volmaakte belichaming van een krachtens haar wezen in ieder moment van haar leven noodzakelijke en dus zuivere Christelijkheid. Treffende aanwijzingen van Chateaubriand's invloed meent Prinsen, op minder belangrijk gebied, bovendien in deze twee andere details te vinden: dat zowel Velléda als Geertrud ons in een boot verschijnen, en dat in beide boeken veldslagen tussen Romeinen en Germanen voorkomen. Anders dan varende, echter, hadden Drost's temidden van bossen en moerassen aan de Rijnsoever wo-

nende Batavieren de overkant van de rivier toch moeilijk kunnen bereiken. En tussen de episch-uitvoerige, een lang hoofdstuk beslaande beschrijving van de slag in Les Martyrs en het nog geen twee bladzijden lange sobere verhaal van Winfried in de Hermingard, waarin alleen het trikt terzake doende verteld wordt, bestaat geen overeenkomst dan dat beide passages over een slag tussen Romeinen en Barbaren handelen.

Wij staan hier dus voor zeer verschillende werken. Dat Hermingard met Les Martyrs desondanks in een voor Drost zelfs karakteristiek verband staat, hebben wij vroeger gezien. Door centraal gevoel, door centrale idee, door opzet, uitwerking en strekking is Drost's Hermingard - en hij heeft gewild dat het dit zijn zou - de principiële tegenstelling tot Chateaubriand's Les Martyrs: een anti-Martyrs. De mate van zijn onafhankelijkheid, zijn oorspronkelijkheid ook tegenover Chateaubriand kan dááruit het scherpst begrepen worden.

Wel als roman, maar nog niet als *historische* roman, zei ik aan het begin van dit hoofdstuk, heb ik de Hermingard behandeld. In hoeverre - zo kan, ten slotte, gevraagd worden - is de Hermingard inderdaad een historische roman en hoe staat het met de historiciteit van de stof en de behandeling van die stof? Beoordelaars van de Hermingard hebben gezegd, dat Drost's voorstelling van de Batavieren en het Bataafse leven een idylle zonder grond in de bekende historische werkelijkheid is. Zij hebben opgemerkt, dat de kerstening van de Nederlanden pas eeuwen later begon, en dat geen naar het Noorden

getrokken Evangelieprediker in de vierde eeuw iets anders dan een Christendom overeenkomstig de toenmalige Rooms-Katholieke Kerkleer en in geen geval een zo Protestants-Evangelisch geloof als dat van Caelestius had kunnen prediken. Deze opmerkingen komen, wat de vraag in hoeverre de Hermingard een historische roman is betreft hierop neer, dat zij Hermingard feitelijk niet als historische roman, in de strengere betekenis van die uitdrukking, maar als een onhistorisch romantisch verdictsel, en voorzover Drost zelf gemeend heeft een historische roman te leveren, als een naïeviteit beschouwen. Belangrijker dan de vraag of dit en dat in de Hermingard historisch is, lijkt mij, om het inzicht in zijn werkwijze dat het antwoord daarop geeft, deze doeltreffender vraag: of Drost zelf inderdaad de bedoeling gehad heeft een echte historische roman te schrijven. Het antwoord op die vraag moet, dunkt mij, aldus luiden, dat hij een geschiedenis heeft willen schrijven, die historische werkelijkheid had *kunnen* zijn en dat hij, met het oog op zijn doel, zijn plicht als schrijver van een historische roman getrouw meende te zijn, wanneer hij al het mogelijke deed om het zover te brengen.

Laat mij nog even nagaan, hoe Drost hiernaar gestreefd heeft. Voor wat zijn beschrijving van Bataafs leven in het begin van de vierde eeuw aangaat, heeft hij blijkbaar voornamelijk op Tacitus en op Simon van Leeuwen's 'Batavia Illustrata' met zijn vele aanhalingen uit oude en zeer oude schrijvers gesteund. Men vergete daarbij vooral niet, dat de betrouwbare kennis aangaande het leven van onze Bataafse voorouders in Drost's tijd nog veel schaarser

dan nu was. Dat Drost de waarschijnlijkheid van Christelijke prediking in de eeuw waarin hij de Hermingard wou laten handelen onder de ogen gezien heeft, bewijst zijn iets latere verhandeling over ‘De Vestiging van het Christendom in ons Vaderland’^{*)}, waarin hij, mede steunend op de bij Van Leeuwen gevonden teksten, het tegendeel op goede gronden *on*waarschijnlijk acht. Bij van Leeuwen las hij ook, dat het eerste hier gepredikte Christendom het zuiver Evangelische geweest was en dat de in Nederland wonende Germanen, blijkens de aard van hun heidens geloof ‘de boven-redelijke ingeschapenheid der dingen, en in dezelve de Drie-enige Goddelijke Kracht van den beginne aan als in een schaduwe erkend’ hebbende, daar als het ware van nature toe voorbestemd geweest waren. In de ‘Batavia Illustrata’ vond hij zelfs de gegevens aangaande het herhaald toenmalig verzet van de Concilies tegen, maar desondanks opkomen van de beeldenverering, waarvan wij in Caelestius' verontrusting over verbasteringsverschijnselen in de Kerk de duidelijke weerklank vinden.

Tot zover Simon van Leeuwen en leerrijk is de wijze waarop Drost van wat hij bij hem gevonden had al of niet gebruik gemaakt heeft. Hoe trouw hij zich ten opzichte van de Germanen tot in details aan Tacitus, zijn eerste historische bron gehouden heeft, hebben wij bij de vergelijking van Geertrud en diens Velleda vastgesteld. De enige historische figuur, die in de Hermingard, namelijk in Siegbert's en Paulinus' verhaal van hun wedervaren in het Zuiden voorkomt, is Konstantijn. Dat Drost over deze figuur de beschikbare gegevens bestudeerd

heeft en dat hij zijn visie op Konstantijn en wat die vertegenwoordigde daar méér door gewettigd geacht heeft dan die van Chateaubriand, spreekt, Drost's zorgzame werkwijze gegeven, wel van zelf. Blijft, voor deze kant van zijn boek, dus voornamelijk de aard van het geloof dat hij Caelestius in de Hermingard verkondigen laat. Daar hij Hermingard Christin, en Christin volgens het zuiver Evangelisch geloof wou laten worden, kon hij haar niet het officiële Christendom van de door een schijn-Christen als Konstantijn beschermde en tot macht gekomen Katholieke Kerk laten prediken. Om Hermingard het Christendom te brengen, schiep hij Caelestius. En juist die figuur van Caelestius bewijst, hoe weinig naïef Drost, zo jong als hij was, te werk gegaan is. Dat hij geen gewoon prediker naar het Noorden kon laten trekken, om daar in de plaats van het Kerkelijke, in bewuste tegenstelling tot sommige elementen in het Kerkelijke, het Evangelische Christendom te prediken, heeft hij, hun die hem dit toeschrijven ten spijt, zelfs zó goed begrepen, dat hij alles gedaan heeft om ons Caelestius' eenvoudige en strenge Evangelischheid te doen aanvaarden, Caelestius als een uitzonderingsgeval voor te stellen.

Nergens tracht Drost ons in de Hermingard dan ook in de waan te brengen, dat Caelestius' geloof voor het Christendom van zijn tijd representatief was. Dank zij een langdurig jeugdverblijf van godsdienstige exaltatie bij Antonius in de woestijn aan een streng geloof gewend en met de eenvoudigste geloofsvormen tevreden; door zijn zwaar leven van wroeging op zich zelf teruggedrongen, trekt Caelestius naar het Noorden, niet als in zijn vurige jeugd

om daar het Evangelie te prediken, maar omdat de wroeging hem tot terugkeer naar de plaats van zijn zonde drijft en het voornamelijk de reeds ontwaakte, door zijn verschijning en het bloedoffer van Paulinus versterkte gemoedsbehoefte van zijn kleindochter Hermingard is, door welke hij onmiddellijk na zijn komst weer leraar, leraar noodzakelijk van zijn eigen bijzondere geloofsschakering wordt. Hoe voorzichtig Drost te werk ging, blijkt ook wel hieruit, dat hij de door van Leeuwen beweerde voorbestemdheid van de Nederlandse Germanen voor de zuivere Evangelische leer niet voldoende geacht heeft om er Hermingard's openheid voor, haar hunkeren naar een dieper hoger Godsbegrip mee te rechtvaardigen, maar hen door de erfelijkheidsgedachte, de bloedsverbondenheid van Caelestius en Hermingard aannemelijk heeft trachten te maken. De lezer ziet door dit alles, hoe helder Drost zich van de in zijn stof opgesloten historische moeilijkheden bewust geweest is, hoe bezonnen hij getracht heeft hen uit de weg te ruimen, hoe ernstig hij er, daar wat hij vertellen wilde nu eenmaal niet historisch gebeurd *was*, naar gestreefd heeft, zijn boek zo te schrijven dat wat hij vertellen wilde, gebeurd zijn *kon*. Aldus nauwkeuriger bekeken, blijken de aan het begin van deze afdeling genoemde bedenkingen grotendeels als ongerechtvaardigd weg te vallen, blijkt er vervolgens geen bezwaar te bestaan, waarom wij in zijn Hermingard, de toenmalige stand van de geschiedkundige kennis aangaande ons land in die eerste eeuwen na Christus naar behoren in aanmerking genomen, niet óók als historische roman een ernstig en degelijk proefstuk zouden zien.

Drost's *Hermingard van de Eikenterpen* is de eerste historische roman van betekenis als kunstwerk, die in Nederland verschenen is. Hetzelfde centrale geloofsgevoel, waarvan de *Hermingard* een dichterlijke uitdrukking is, kwam na Drost voor de tweede maal tot uitdrukking in Toussaint's 'Het Huis Lauernesse,' met name in haar Paul van Mansfelt. De *Gids*, in 1837 opgericht, heeft deze roman nooit besproken. De literaire kwaliteiten van het boek sluiten een andere verklaring uit: om buiten-aesthetische redenen: - verzet, bij de *Gids*-leiders, tegen zijn geest. Daar deze aan de geest van de *Hermingard* intiem verwant is, geeft dit, ook ten aanzien van de verhouding Drost-Potgieter, waarin, zolang Drost bij krachten was, niet Potgieter maar hij de leidende figuur geweest is, te denken. De vraag dringt zich op, wat van die verhouding, zo Drost niet gestorven ware, zou geworden zijn.

Nog een ander verschijnsel moet hier even naar voren gebracht worden:

Bakhuizen's*) denkbeelden over de historische roman, zoals hij die in de eerste jaargang van *De Gids* neerlegde. 'Wij kunnen niet ontveinzen,' schreef hij, in een stuk van 1837, 'dat wij het tot een voorschrift voor een' historischen Roman zouden wenssen te maken, dat hij nationaal zij.' 'Het is niet genoeg,' zo vervolgde Bakhuizen, 'dat namen en plaatsen van den grond en uit de geschiedenis onzes Vaderlands gekozen zijn, er moet een nauwer verband tussen het behandeld historisch feit en den duurzamen en tegenwoordigen toestand wezen. Of zo de historische Roman uit de Vaderlandsliefde van den Schrijver uitgaan en tot de Vaderlandsliefde van den Lezer spreken moet, zijn dan niet zulke

tijdvakken vooral te verkiezen, waarin de aard der natie sprekend uitkomt, die op deszelfs vorming gewichtigen invloed hebben?... Maar ons Vaderland moge al geen Riddertijden gemist hebben, het heeft er alle herinneringen van verloren; en de Watergeus op de Zuiderzee, de wereldontdekker op den Oceaan, de burgerlijke Staatsman, die Europa's vrede of oorlog in den zak draagt, vindt meer nationale belangstelling, dan de volmaaktste ridder of het schitterendst tournoi.' Een voorschrift, noemt Bakhuizen dit; - getrouw aan dit 'voorschrift' behoorden de schrijvers van Nederlandse historische romans zich volgens hem blijkbaar tot de Noord-Nederlandse geschiedenis sinds omstreeks 1550 te beperken.

Men heeft gezegd, dat Drost, met zijn roman uit de oudste Nederlandse geschiedenis begonnen, in *De Pestilentie van Katwijk* de eerste historische roman overeenkomstig de later in *De Gids* geformuleerde denkbeelden heeft geleverd. *De Pestilentie van Katwijk* wordt in de ontwikkeling van onze historische roman aldus tot een keerpunt: de overgang van de ruimere universeel-Europese Romantiek naar de opzettelijk beperkte, de alleen op de Noord-Nederlandse Republiek gerichte, en daarbij dan tevens sterk opvoedkundig bedoelde Romantiek, die een karakteristiek programmapunt van *De Gids* geweest is. Wij weten nu, dat *De Pestilentie van Katwijk* voor het allergrootste deel van Potgieter en Bakhuizen is, en in de twee authentieke hoofdstukken van Drost - dat het er niet meer zijn, hoop ik binnenkort elders aannemelijk te maken - valt van een typische nadering tot het latere *Gids*standpunt zoals Bakhuizen dat in 1837 uiteenzette niets te bemerken. Veel-

eer trekt het bij beschouwing van die twee hoofdstukken onze aandacht, dat, gelijk hierboven reeds opgemerkt werd, ook zij weer in een kring van anti-officieel, anti-kerkelijk, Evangelisch Christendom handelen, en dat de doop van Aelbrecht Jansz. - die in *De Pestilentie* ten onrechte verder geen betekenis heeft - dezelfde geest ademt als die van Hermingard in Drost's eerste roman. In nog een andere roman, waaraan hij in ongeveer dezelfde tijd als aan *De Pestzegen* arbeidde, het in zijn eigen tijd handelende, door de vrienden De Augustusdagen genoemde 'De Burchtgeesten,' drukte hij het zelfde gevoel, de zelfde gedachten over het beste geloofsleven nog een derde maal uit, - in die figuur van de ideale predikant Beekhorst namelijk, die Potgieter - om het verband tussen Beekhorst en Drost zelf heeft dit feit zijn betekenis - niet zetten kon. Niet alleen, dus, bestaat er geen grond, om aan te nemen, dat Drost met Potgieter's verengende beperking meegegaan is, dat hij haar door zijn eigen werk zelfs ingeluid zou hebben: van de Drost dien wij kennen, de man die zijn tijdschrift 'Europa' had willen noemen en daar alleen op aandrang van Potgieter van terug kwam, is dit moeilijk te geloven. Maar ook is de gedachte gerechtvaardigd, dat *De Pestzegen* bedoeld was een rijpere, rijkere uitdrukking van het in de Hermingard reeds uitgedrukte geloofsgevoel te worden en dat het, had Drost het overeenkomstig zijn eigen plan kunnen voltooien, zo goed als *Het Huis Lauernesse* en zo goed als Beekhorst in *De Burchtgeesten*, door een geest bezielde geweest ware, waarmee Potgieter zich weldra niet beter had kunnen verenigen dan hij het in 1840 met *Het Huis Lauernesse* gekund heeft.

Niet dus het weinige dat in *De Pestilentie* van Drost is, maar wat Potgieter en Bakhuizen van dat verhaal schreven, heeft dit verhaal het karakter gegeven, waardoor het later als keerpunt, als eerste, klein-Nederlandse historische roman overeenkomstig de spoedig daarna als Gidsprogramma bekend geworden denkbeelden van Potgieter en Bakhuizen beschouwd is. Merkwaardig feit: Aan het begin van beide de hervormingsbewegingen in onze negentiende eeuwse literatuur, zowel de met de naam van *De Gids*, als de met die van *De Nieuwe Gids* verbondene, staan jong-gestorven dichters van bijzondere begaafdheid. Na hun dood door hun vrienden uitgegeven, het een door de wijze waarop het ‘voltooid,’ het ander door de wijze waarop het uitgelezen en gerangschikt werd, heeft beider werk als voorbeeld, als programma bijna, gediend voor de door die vrienden geleide bewegingen, die het had helpen voorbereiden, en waaraan het ook ongetwijfeld verwant was. Ten aanzien zowel van Drost als van Perk, geeft zorgvuldige bestudering van hun persoon en van hun volledige nalatenschap, voor zover beschikbaar, het recht te betwijfelen, of de richting die de bedoelde bewegingen na hun dood insloegen, en de vormen waarin zij zich openbaarden, hun volle instemming gehad zouden hebben: of deze bewegingen, waren die jong-gestorvenen blijven leven, bij voortgezette samenwerking, door hun toedoen in gewichtige opzichten geen andere bewegingen geworden zouden zijn.

Eindnoten:

- *) I Brief van *Heije* aan *Drost* van 15 Febr. 1833. Uitgegeven door Dr. de Waal, Tijdschrift voor Ned. Taal- en Letterk., dl. 37, blz. 94.
- *) III *J. Koopmans*, Letterkundige Studiën, 1931, blz. I en vlg.
- *) IV *D.J. van Lennep's* Verhandeling, uitgegeven in N.G. Van Kampen's Magazijn voor Wetenschappen, 1837, blz. 113.
- *) VI *J.M. de Waal*, Aernout Drost, Utrecht, 1918, waaraan ik de feiten van Dr.'s leven ontleende.
- *) XVI *G. Kalff*, Geschiedenis der Nederl. Letterkunde, dl. 7, blz. 217.
- *) XVIII *Te Winkel*, Ontwikkelingsgang der Ned. Letterkunde, dl. 6, blz. 533.
- *) XXII *Het Christenleger*, Potgieter's bewerking, in Tesselschade 1838, en Schetsen en Verhalen I.
- *) XXV *Simon van Leeuwen*, Batavia Illustrata, 1685, blz. 384, vlg.
- *) XXXVIII *Verwey*: Hermingard van de Eikenterpen, De Beweging, Oct. 1907.
- *) XLI *J. Koopmans*, als boven, blz. 274.
- *) XLV *De Jaarboekjes voor 1834*, De Vriend des Vaderlands, 1834, blz. 238. *Verwey*, Het leven van Potgieter, Haarlem, 1903, blz. 161.
- *) XLVIII en vlg. *Prinsen*, De Oude en de Nieuwe Historische Roman in Nederland, blz. 77 en vlg.
- *) XLIX *Introductory Epistle to The Fortunes of Nigel*, aangehaald door: *H. Vissink*, Scott and his Influence on Dutch Literature, Zwolle, (1922) blz. 81.
- *) LV *De Vestiging van het Christendom in ons Vaderland*, De Vriend des Vaderlands, 1833, blz. 801.
- *) LVIII *Bakhuizen van den Brink*, Recensie van ‘De Roos van Dekama’, De Gids, 1837, blz. 337.

Voorafsprak

De dichterlijke letterkunde van onzen leeftijd levert onwedersprekelijk talrijke voortbrengselen van zeer hoge verdiensten; niemand die hier licht aan achteruitgang zou kunnen denken. Nergens echter treedt derzelver voortreffelijkheid helderder en kenmerkender in het licht dan in den roman, vroeger - en dikwijls te recht - als schadelijk en vergiftig onkruid op het veld der fraaie letteren beschouwd en, vóór den tijd van Richardson, gewoonlijk aan onderwerpen toegewijd, welke men, met den edelen Southey,

themes that pollute the pencil

moet noemen. Wijzen verachteten derhalve den roman, de brave huisvader misprees denzelven en de moeder ontzeide harer dochter, het onwaardig en nutteloos boek te lezen.

Die tijden zijn voorbij. De muze van den roman, eertijds door hare priesters even schandelijk, als Melpomene in het rederijkerspel, verguisd, vond vereerders, die haren invloed beter wisten te huldigen. Welgevallig leent zij onzen tijdgenoot haren bijstand en de goede roman-dichter vindt, bij verstandigen en braven, hoge onderscheiding en welwillendheid. Zijne rozen gaan niet met het onkruid verloren; en al groeie op de Vaderlandse en uitheemse akkers ook nog menig schadelijk of geurloos gewas, men weet de edele bloemen van klapprozen en belladonna te onderscheiden en zich in derzelver treffelijke hoedanigheden te verheugen. Slechts domme oppervlakkigheid veroordeelt nog alles, wat roman heet en durft daarbij aan beuzelarbeit denken.

Van onberekenbaren invloed is dit veranderd inzicht bij de beschouwing en bearbeiding van het verdichte verhaal. Weinig immers werkt zo dadelijk en veelvermogen op zedelijkheid en smaak als de roman. Even juist als geestig zegt onze verdienstvolle landgenoot Weiland, dat de romanschrijver ene Bell- en Lancasterschool opricht, waarin één meester duizend leerlingen onderwijst. Hoe ongelukkig, voegt hij er bij, wanneer de meester een slechte leermeester is.) - Ene tegenovergestelde gevolgtrekking ligt voor beter gezinde, bekwamere en geschikter ondernemers in dit scherpzinnig gezegde.*

*Onderwijs echter, mijne lezers! was mijn hoofdoogmerk bij dezen arbeid niet. Mijn bepaald inzicht omtrent het wezen en doel der verdichting, met dat des aangehaalden schrijvers overeenkomende, voegt zich bij de overtuiging ener mindere geschiktheid voor schoolmeesterijke waardigheid. Geenszins behoort het gewaad des romans gekozen te worden, om de gronden van godsdienst en zedekunde uitsluitend te behandelen, of wijsgerige stelsels te ontwikkelen of den strijd met de Katholieke kerk te bepleiten; men handelt daardoor even ondoelmatig als de monnik Colonna met zijn' roman over de bouwkunde *) en bindt voetwieken der verbeelding aan, die slechts zo verre behoeven te reiken, dat men in den schoolsen leerstoel, welken men zich opsloeg, met angstige kunst zweven kan.*

Even weinig als bepaald onderwijzend, even weinig mag de roman, mijns bedunkens, van lering ontbloot zijn; niet slechts wetenschappelijke kleur en voedsel voor het verstand moet hier gevonden worden, neen, ook den godsdienstigen en zedelijken zin

zijner lezers te verheffen en te roeren, zal des schrijvers oogmerk zijn; door de verbeelding werke hij op het hart, gelijk de schilder van geschiedkundige en godsdienstige taferelen, door zijn penseel, gewaarwordingen en zielsgesteldheid uitdrukt en heimelijk de zuivere snaren van het hart des beschouwers in denzelfden toon stemt. - Men stelle daarom geschiedkundige beelden voor, minder ondertussen om uitsluitend geschiedenis en oudheidkunde te onderwijzen. De historie zij slechts het toneel, waarop godsdienst en zedelijkheid zich ontwikkelen; de adem der dichtkunst beziele dit tafereel, en men late het der versiering^{)} over om de personen te schikken, de draperieën te plooiën en haren glans over het geheel te spreiden. Ziet hier, lezers! u mijn denkbeeld van het verdicht verhaal medegedeeld. Meent niet, dat ik waan hetzelve even duidelijk in dezen eersteling uitgedrukt te hebben. Mocht gij er slechts een flauw begrip van door zien schemeren; het is hier aangewezen om u op het standpunt te plaatsen, van waar ik wens, dat gij mijne Hermingard beschouwen zult.*

Enige beknopte inlichtingen kwamen mij noodzakelijk voor; zeer zeldzaam heb ik mijne geschiedkundige bronnen aangewezen; de meer verwijderde aan te halen was nutteloos en ijdel: de naaste acht ik in ieders handen en, zonder onbescheiden te zijn, zou ik vrezen dezelve niet aan te kunnen voeren.

Deze voorlopige aanmerkingen meende ik u, geëerde lezers! bij de uitgave mijner Hermingard verschuldigd te zijn; ik eindig met uwe welwillendheid en oordeel in te roepen. Slechts dit nog: toen ik, bij een vluchtige doorzage van het afgedrukte werk, de

in het ooglopendste drukfeilen aantekende, herinnerde ik mij hoe de voortreffelijke Jean Paul boeken en mensen ergens gelijk stelt, dewijl beide meermalen moeten worden nagezien en verbeterd om van errata gezuiverd te worden. Denkt aan Jean Paul, waarde lezers! en vaartwel!

Amsterdam, 5 September 1832

Eindnoten:

- *) *2 Ene Bell en Lancasterschool*: een school naar het door Andrew Bell in 1797 geschetst, door Joseph Lancaster toegepast opvoedkundig stelsel, volgens het welk de kinderen o.a. door verdergevorderde leerlingen onderwezen werden. Lancaster's school telde in 1810 duizend leerlingen.
- *) *2 De monnik Colonna*: Fra Francesco Colonna, 1433-1527, *Hypnerotomachia Polyphili*, eerste tractaat (in romanvorm) over architectuur in de volkstaal.
- *) *3 versiering*: verbeelding.

Eerste hoofdstuk

*Hi sprak: Vrouwe wats geschied,
Ik wint of ik bliver dood,
Nu blijft gezond.
Melis Stoke*

Allengskens waren de schouders onzer voorvaderen aan het dwangjuk der Romeinen gewend; Civilis en zijne edele bondgenoten hadden tevergeefs have en bloed op het spel gezet, om ene slavenketen af te werpen, die door hun nakroost lijdzaam en gedwee gedragen werd. Veellicht drukte dat dwangbewind niet prangend, en was het eens zo levendig en hoog gevoel voor de waarde der vrijheid, door de twee eeuwen lange onderwerping verdoofd en uitgewist; of wellicht, - want wie zou ter ere van het voorvaderlijk geslacht niet ene gunstiger onderstelling de voorkeur geven? - wellicht rekenden zij hunne krachten te zeer verzwakt, om de macht van het Romeinse rijk op nieuw te durven tarten. Deze uitlegging kan, gelijk zij de vererendste is, ook de gegrondste zijn; immers ook hun mocht de klacht van een' uitheems volksdichter toegeëigend worden, waar deze het bejammert, dat

*Der sterke eiken
Kracht wordt gekrenkt
Van der spechten
Gedurig beklimmen.*

De oorspronkelijke bewoners onzes Vaderlands werden eindelijk door de Franken uit dien staat van verdoving gewekt. Deze volksstam, door den Romeinsen rijkdom en welvaart van dit wingewest verlost, was herwaarts verhuisd, had zich in de belang-

rijkste gedeelten van Noord-Nederland nedergezet en ontvlamde nu, door hun helder voorbeeld van moed en onderneemzucht, dezelfde deugden, welke al te lang bij de vrij geboren mannen gesluimerd hadden.

Wij kunnen niet beslissen, of de Franken zich hier gevestigd hebben, zonder tegenkanting van de zijde der eerste bewoners te ontmoeten; doch al ware het, dat deze in die vereniging toestemden, de Romeinse staatkunde zag in den Frankischen volksstam een' zeer gevaarlijken vijand. Keizer Probus rustte derhalve, in den jare 277, een aanzienlijk leger uit, om hunne macht te fnuiken en na een' bloedigen veldtocht, gelukte het hem hun gebied tot een min uitgestrekt gedeelte van ons vaderland te beperken, in hetwelk zij zijne oppermacht huldigden. Een gelijk lot en dezelfde rampen verbinden niet zelden lieden, die elkander in elke andere omstandigheid ontweken zouden hebben. Zo ontkiemde ook hier weldra ene verbroedering; elke vete stierf weg of was ten minste ingesluimerd.

Wel had Probus den Franken ene aanmerkelijke nederlaag doen ondergaan maar geenszins elken tegenstand verwonnen. Hunne hand, gewoon speer en krijgswaard te omklemmen, kon zich niet tot het bestuur van spade en ploegstaart voegen. Zij leefden sinds in gedurigen worstelstrijd met hunne overwinnaars; elke opstand der Franken bereidde den Romeinen nieuwe zegepraal, maar hunne hardnekkige kamp voor de onafhankelijkheid deed ook de vrijheidszucht der Batavieren helder ontvlammen. Zij traden in verbond met de onversaagde vrijheidskampioenen en bestreden, onder hunne aanvoering,

meermalen den gemeenschappelijken vijand. Ook bij den dood van Konstantius, ten jare 306, verbonden zij zich met meerdere volksstammen en waagden enen aanval, die sinds beroemd werd door de overwinning, welke Konstantijn de Grote op hen behaalde. De geschiedenis schreef het schriktafereel van die zegepraal in hare onpartijdige rol.*⁹ Hare rechtvaardigheid schandmerkte den eersten Christen-keizer in het oog der ganse nakomelingschap.

Maar de laatste Frank moest, met een doorboord hart, op het puin zijner woning nederstorten, eer het Westen zijne zonen niet meer door dien volksstam bedreigd zou zien.*⁹ Enige jaren later riepen zij de vroegere bondvrienden wederom ten strijde en dien ten gevolge verscheen in den zomer van het jaar 320 een gezant onder de bewoners der Eikenterpen, ene ruw bevallige streek, aan den Rijn, enige uren boven het door Civilis' oorlogsfeit beroemde Arenacum gelegen.*⁹

Dit oord, voor een groot gedeelte door ondoordringbare moerassen en bossen van de overige wereld afgescheiden, strekte ter woonstede aan enige oud-Batavische huisgezinnen, onderhorigen van den grijzen hertog Thiedric. Na jeugd en mannelijken leeftijd in onrust en woeling doorgebracht te hebben, doorleefde deze vorst van overouden adel aldaar de trage jaren des ouderdoms; elke vreugde was voor hem reeds gestorven, behalve die, welke hem het herdenken der heerlijke dagen des mannelijken leeftijds verschafte, en de zaligheid, welke het vaderhart genoot in den levensbloei van twee jeugdige mensen, Siegbert, zijnen enig overgebleven zoon, en Hermingard, ene zeventienjarige maagd,

welke hij, toen zijn broeder Godehard in 306 dit, ten koste van het moederlijk leven geboren, kind naliet, tot zich genomen, als zijne eigen dochter beschouwd, en tot echtgenote van den rustigen Siegbert bestemd had. Welf de Usipeter, een grijze Bard^{*)}, en Landwijn en Ernhold, verre spilmagen van den hertog^{*)}, behoorden voorts tot de aanzienlijkste bewoners der Eikenterpen, en stonden hoog in de verering en achting der huisgezinnen van vrije mannen en lijfeigenen aangeschreven. Kalm en eensgezind leefden deze lieden in ene streek voort, welker woeste en bebouwde gedeelten evenzeer het penseel van een' meester waardig zouden geweest zijn.

Nauwelijks had de Frank zijne zending verklaard, toen Thiedric hem reeds zonder aarzeling ettelijke manschappen, onder Siegberts aanvoering, toezeide. Een Batavier wien, gelijk hem, het vorstelijk bloed van den vader van Civilis door de aderen stroomde, greep gretig elke gelegenheid aan, waarbij zijne voorvaderen gewroken en Punische volharding aan den dag gelegd konden worden.^{*)} Diep smartte het den edelen grijsaard, zijnen zoon niet naar den strijd te kunnen vergezellen, maar de arm, die weleer de hertogelijke speer gezwaaid had, was door den ouderdom ontzenuwd, en het zwaard, hetwelk in den oorlog van 306 vreselijk voor de Romeinen was geweest, moest hij thans zijnen Siegbert aanvertrouwen: want de spieren waren verlamd, die hetzelfde weleer als een' flikkerenden bliksemstraal op den vijand deden nederschieten. Een traan rolde langs de dorre kaak van den hertog; diepgaande spijt vervulde hem, dat de late avond van een' arbeid- en moeitevollen dag hem belette, die krachten in te

spannen, welke in den luisterrijken morgen en schitterenden middag zijnen naam beroemd en tevens geducht gemaakt hadden.

Een aanmerkelijk gedeelte van den zomer verliep onder geheime toebereidselen, en reeds wierp de Herfst haar goudgelen kleed over het woud, toen de dag genaderd was, waarop Siegbert zich met zijne onderhorigen naar het ontmoetingspunt moest begeven. Met gloeiend verlangen had de jongeling naar den tijd gewenst, wanneer hij het beperkt vaderlijk gebied zou verlaten, om zich een' oorlogsnaam te verwerven. Heerlijk was voor den ouden hertog het denkbeeld van in zijn' zoon den vaderlande een' moedigen en onverschrokkenen verdediger aan te kunnen bieden. Maar, toen het ogenblik dáár was, waarin het laatste vaarwel gesproken werd, en toen de jongeling zich nu dicht aan den boezem des vaders klemde; toen verstomde één ogenblik, in beider hart, de inspraak van eerezucht en heldenzin.

Welf de Usipeter was getuige van dit afscheidstoneel; hij alleen mocht den vader en den zoon aanschouwen, terwijl zij, in weêrwil van zich zelven, voor weinige ogenblikken trots en strijd lust vergaten. Ongeduldig sloeg de Bard den grijsaard en den heldenzoon gade; terstond meende hij een einde aan hunne vertedering te moeten maken; bittere spot was het gereedste middel, en zijne poging gelukte volkomen. Strak en zwijgende zag Thiedric voor zich neder, sprakeloos stond Siegbert aan zijne zijde; beiden kostte het moeite, de stem der natuur te versmoren. Het schild, kunsteloos met enige bliksemflitsen op een' zwarten grond beschilderd, sidderde aan Siegberts arm en kletterde tegen de metalen

speer. Toen stiet Thiedric de hand zijns zoons, welke hij in de zijne geklemd had, plotseling terug, richtte zich van zijne legerstede op en sprak met koene zelfverwinning: ‘Ga ten strijde, Siegbert, ga ten strijde, gelijk uwe zes broederen, eenmaal de hoop van ons heldengeslacht, thans de eer van mijn huis! Zij gingen, en de Eikenterpen zagen hen nooit weder. Moge het lot den laatsten mijner telgen genadiger zijn! Keer onverlet terug, gij enige steun mijner grijsheid, en dat ik mij dan verheuge, hoe gij den blonden baard om uwe zegepraal aflegt, en de zoete verwachting vervult, die mij vleide, toen ik u, den moedigen knaap, die telkens in het kinderspel zegevierde, Siegbert noemde.*) Bid, Siegbert! bid dit met mij den Onzienlijken af! Maar was het hun wil, dat gij in den strijd bleeft, of terugkerende, mij in de zwarte aarde vindt, wat nood, Siegbert! Thor wekt ons op, om in Walhalla over de geweldigen te heersen!*) Dáár zal ik met u en uw broederental leven, en ons zwaard schitteren van eer, en onze speren blinken van aanzien. Vaarwel, Siegbert, vaarwel! de machtige Thor bescherm u! -’ Hij drukte met deze woorden den laatsten zijner telgen nog eenmaal aan het hart en zag hem vertrekken. Toen zonk Thiedric op de uit stierenhuiden samengestelde legerstede neder, en bedekte zich het hoofd met den purperen mantel. Welf bluste de fakkel, die bij de schouw geplaatst, een flauw licht verspreid had, en zette zich aan het benedeneinde der hertogelijke legerstede neder, om het opgaan der zon te verbeiden.

Een niet minder vertederend afscheids-ogenblik wachtte Siegbert nog, het was dat, waarin hij Hermingard vaarwel moest zeggen. Een onbewoonde

terp, buiten de Wijk, aan den Rijn gelegen, was tot de plaats hunner samenkomst bestemd. Met haastige schreden stapte Siegbert derwaarts, elk ogenblik was hem dierbaar, want met het opgaan der zon zouden de opgeëiste wapenbroeders zich aldaar bij hem voegen. Weinig tijds nog, en de verloofde zou, indien de vrede niet verstoord ware, zijne gade geworden zijn; thans durfde hij zich in de toekomst weinig met Freya's gunst vleien.

Hij bereikte den wilden terp vroeger dan Hermingard. De dag was nog niet aangebroken; ene smalle zilverglanzige streep deed zich slechts aan den gezichtseinder op, en hulde de natuur in heilige schemering, terwijl de *sprenklen tintelgouds aan 't blauwe welfsel zwichteden*^{*)}, en vurige vonken werden, die langs zo meer in het donker nevelblauw van den hemel verzonken. Geen vogel deed zich nog op de takken der eiken-, berken-, sparren- en popelbomen van het aan de heuvel grenzende woud horen; in sombere gedachten leunde de jongeling op het brede zwaard. Onrustig golfde en klotste de Rijn langs den wilden terp, maar met welgevallen leende Siegbert aan dit geruis het oor; een scherpe herfstwind streek over het water, en zonderling mengde zich het dof geklots tegen den grazigen oever, met het kraken van den doden stam eens eiks die door den bliksem getroffen was. Met zeker welgevallen voelde Siegbert, hoe dit alles op hem werkte, immers het strookte met de stemming zijner ziel. Weemoedig weidde zijn blik over de landouwen en bossen, waar hij de jaren ener gelukkige kindsheid doorleefd had, en de jongelingsleeftijd hem, door reine liefde, het hart verwarmde. Hij staarde enige ogen-

blikken op den geknotten eik; dezelve was thans de prooi der gure windvlagen; onwillekeurig drong zich bij hem het denkbeeld op, dat het lot van dien boom een beeld van het zijne kon worden.

Een zacht geruis der schuifelende herfstbladeren, door den voet der naderende maagd veroorzaakt, wekte hem uit die sombere mijmering; tegelijkertijd zag hij haar sneeuwkleurig gewaad tussen de verdunde bomen schemeren, en in het volgende oogenblik lag Hermingard aan den boezem van haren Siegbert.

Teder, maar mannelijk kalm, drukte hij de wenende geliefde aan zijn hart. Hij zocht naar troost en moed inboezemende woorden, maar vond ze niet. Zwijgend zetteden zij zich op ene mossige zodenbank neder, en enige tijd verliep onder die akelige stilte, welke het afscheid van dierbare betrekkingen pleegt te beheersen, en de spreuk der oudheid bevestigt, dat *genegenheid woorden vindt, maar echte en volmaakte liefde zwijgt*. Vurig wensten beide thans naar het oogenblik, hetwelk zij straks nog even verwijderd hadden begeerd. Siegbert staarde Hermingard somber aan, en wilde haar troosten, maar den zwakken invloed zijner woorden gevoelende, zweeg hij, of spilde, over onverschillige dingen sprekende, de kostbare oogenblikken.

Weinig zichtbaar was het verrijzen van de zon geweest, derzelver voortgang was alleen door het verbreden van de zilverstreep aan den gezichtseinder gekenmerkt, terwijl de nachtelijke nevel allengskens verdunde. Te zamengepakte wolken bedekten den gloeienden vuurstream van het heerlijk morgenrood, toen eensklaps, bij ene hevige windvlaag, de grauwe regenwolken uiteen weken, en de zon, schel

en witblinkende, te voorschijn trad.

‘Mijn tijd is daar!’ riep Siegbert uit, en het was alsof hij de borst verlicht gevoelde, toen het ogenblik des vaarwels verschenen was. ‘Hermingard! vaarwel! mijne lieden komen. Hoort gij hunne wapens rinkinken en kletteren? dierbare! Vaarwel, dra zien wij elkander weder, Hermingard!’

‘Dra zien wij elkander weder!’ herhaalde Hermingard, en spiegelde haar donker en zacht oog, dat van tranen glinsterde, in het helder blauw van Siegberts ogen. ‘Moge het der Hemelmacht behagen, dat deze hoop niet bedrogen worde. Maar wanneer de overmacht eens uwe dapperheid verwon?.. ’

‘Dan zaagt gij uw’ Siegbert op de Eikenterpen niet weder,’ riep de jongeling met vuur uit, ‘maar bid tot de Ongeziene, trouwe Hermingard! Het vroom gebed en oprechte offer zijn hun welbehagelijk. Dra keer ik tot uwe liefde, en gij wordt mijne vrouw; niet waar, Hermingard? Den dag, waarop ik terugkeer, zullen wij het echtfeest vieren. Het zal een recht heugelijke dag zijn.’

‘Ja, Siegbert, dien dag worde ik uwe trouwe gade,’ antwoordde de treurige maagd.

‘Ik weet het,’ hernam Siegbert, ‘op Hermingards trouw mag de zoon mijns vaders rekenen. Thans roept mij het vaderland, het erf van ons voorgelacht, en de wraak! Wraak en straf den overweldigers! - Een schoon woord, wat meent gij, lieve!’

‘Wraak en straf ontzie ik,’ antwoordde zij, ‘geenszins min ik haar.’

‘Onze vrouwen plegen koener te zijn,’ zeide de jongeling zacht verwijtend. ‘Maar ik weet het, uwe zonderlinge denkwijze keurt wraak en straf af, en

toch zult gij mijn vertrek en de bevrijding van ons land toejuichen. Gij moest mij haten, wanneer ik achterbleef. Geen gemaal was der edele Hermingard waardig, wien de minste slaaf als een lafaard mocht aanspuwen en verachten. Thans, Hermingard! - de Goden mogen het verhoeden - maar moet ik thans sneuvelen - u zal een erfgoed van Siegbert ten dele vallen, kostelijker dan het goud en zilver van onze verdrukkers. Mijne eer zal de uwe zijn!

‘Vertrek, geliefde!’ sprak Hermingard, zich zelve geweld doende, ‘ik zal voor u bidden en, gelijk gij wenst, een offer aan het outer toewijden. Gisela zal mijn lievelingslam derwaarts brengen. Mocht het oorlogslot daardoor begunstigd kunnen worden! Verdedig het arme vaderland, Siegbert! herstel den naam van den geboortegrond, die eenmaal eerbiedwekkend en verheven was. Brave heldhaftigheid handhave nu en immer dien naam! Trots moet ik zijn, dat Siegbert deel aan die edele poging neemt. De Oppermacht zal immers rechtvaardig zijn, waar ene rechtvaardige zaak den landzaat het *voorwaarts* toeroept, en voor de belangen van wet en recht los doet stormen. Vaarwel, mijn Siegbert! dierbare Siegbert! Vaarwel, heden en morgen en elken dag zal Hermingard voor u bidden.’

Terwijl zij deze woorden uitsprak, klemde Siegbert haar, met vurige geestdrift, in zijne armen en sloeg een ogenblik de door weedom overkropte jonkvrouw gade; toen omhelsden zij elkander met

De snerpende afscheidskussen van een tederminnend paar,

gelijk de grote Byron ergens zegt. Siegbert drukte nu, de goudgele lokken, die over zijn hoofd hingen,

ter zijde schuivende, den metalen helm dieper op het hoofd, en trad, het blinkende zwaard in de hand zwaaiende, zijnen krijgsgesellen te gemoet, welke met woeste luidruchtigheid langs het enge woudpad naderden. Weinige ongekuiste, maar hartige woorden van den jeugdigen aanvoerder verhoogden hunnen wilden strijdlust; daarna besteeg hij een' ravenzwarten hengst. Een der zijnen, het was een man in den vollen bloei van den krachtigsten leeftijd, hield middelerwijl zijn schild. 'Laat het goed zijn, Winfried!' sprak Siegbert, den band van het schild over den schouder werpende, 'en nu, voorwaarts mijne braven! voor Goden en haardsteden. Voorwaarts!'

Hij stelde zich aan het hoofd der bende. Met de schilden, frameeën^{*)}, zwaarden en donderbeitels kletterende, trokken zij het woud in; sommige hieven een tamelijk onwelluidend krijgsgeschrei aan, andere stieten wanklankige tonen uit de randen van hunne schilden. Menige echo bouwde die klanken met vermeerderde barbaarsheid na.

Hermingard toefde nog op dezelfde plek; met haren sluier wuivende, zond zij den geliefde talrijke afscheidsgroeten, en telkens beantwoordde deze haar vaarwel; maar, toen Siegbert eindelijk de bende voorbij liet trekken, en den blik nog eenmaal naar den weg richtte, die naar de Eikenterpen voerde, was de maagd tussen het geboomte verdwenen; met spoed plaatste zich Siegbert aan het hoofd der oorlogsknechten, vervolgde zijne reis, en dacht nu slechts aan de toekomst.

Eindnoten:

- *) 7 *De geschiedenis schreef het schriktafereel van die zegepraal*: Twee der Frankische vorsten behoorden toen onder de slachtoffers van het Trierse dierenperk. Hoe barbaars Konstantijn de verwonnen barbaren behandelen mocht, zijne vleiers vonden er stof in voor hunne lofredenen! (Dr.)
- *) 7 *Het Westen*: Men versta het westelijk deel des Romeinsen rijks, werwaarts menige scheepstocht der Franken gericht was. (Dr.)
- *) 7 *Arenacum*: indien namelijk de gissing gegrond is, dat men het tegenwoordig Arnhem hiervoor te houden hebbe. (Dr.)
- *) 8 *Usipeter*: een van de in het Oosten van het land gevestigde Germaanse stammen.
- *) 8 *Spilmagen*: aanverwanten van de moederlijke zijde, gelijk die van vaders kant door *zwaardmagen* aangeduid werden. (Dr.)
- *) 8 *Punische*: Carthaagse; herinnering aan de tussen de Romeinen en de Carthagers gevoerde oorlogen.
- *) 10 *Siegbert*, Sigebert, Sigebart: baard der zegepraal. Volgens een aloude gewoonte placht men den baard na de overwinning af te leggen. Tacitus verhaalt dit van de Katten. *De Mor. Germ.* 31. (Dr.) Drost's verklaring van de naam Siegbert is onjuist. Het woord betekent: schitterend door overwinning.
- *) 10 *Thor*: de Noordse oorlogsgod, welken Wodan, het hoofd der Goden, slechts in rang overtreft. Freya is de Venus dier godenleer. Loke de God des kwaads. - *Walhalla*: de hemel van het Germaanse volksgeloof. (Dr.) Drost gebruikt West- en Noord-Germaanse godennamen door elkander. Behalve dat, kan men in zijn Germaanse mythologie uiteraard nog andere, volgens de hedendaagse wetenschap onjuiste details aantreffen
- *) 11 Aanhaling uit Hooft. (Dr.)
- *) 15 *Frameeën*: strijdpriemen, een oorspronkelijk wapentuig der Batavieren. (Dr.)

Tweede hoofdstuk

*Wie komt daar aan vermoeid en neêrgebogen,
Zijn wenkbrauw is gelijk aan 't ingaan van den nacht;
De glans der maan is in zijne ogen;
Zijn kruin is 't zwerk met sneeuw bevracht.*
Van Haren

Van diepe smart vervuld en in treurige mijmeringen verzonken, zat Hermingard des avonds weder op den wilden terp en staarde op den helderen Rijnstroom, waarin zich de wolken scherp afspiegelden. Zij was verheugd, dat de avond van dien droefgeestigen dag naderde. Aan hare zijde had zich ene vrouw, in het Romeinse matronenkleed, nedergezet; eerbiedwaardige ernst en vriendelijke deelneming waren op haar schrander gelaat te lezen. Het was de weduwe van een Romeins legerhoofd, welke door Thiedric in den oorlog van 306 gewond, maar daarna, want,

Na den strijd was hij de vriend zijns vijands weder,
liefderijk verzorgd was. De edele Marcella, een voorbeeld van huwelijkstrouw, had terstond de veilige plaats, waar zij zich op weinig afstands van Konstantijns legerplaats bevond, verlaten, om het lijk van den gemaal te zoeken, toen deze van het slagveld niet terugkeerde. Zij vernam, dat Thiedric van de Eikenterpen den gekwetsten met zich gevoerd had. Terstond was het besluit der kloekmoedige genomen; met den kleinen Paulinus, hun enig huwelijkspand, begaf zij zich, door wildernissen en vijandige volksstammen, naar het gebied van den Batavier. Hier vond zij den stervenden; enige da-

gen mocht zij hem plegen, toen stierf Caecinius in hare armen. Sinds moest zij zich als krijgsgevangene beschouwen, maar haar lot was drukkend noch wreed te noemen. Geheel haar leven was den kleinen Paulinus toegewijd, en Hermingard werd haar tevens steeds dierbaarder. Toen de jeugd van het maagdelijn zich tot den bloeitijd ontwikkeld had, boeide de vriendschap Marcella met engsluitende banden aan de edele maagd, daarom deelde zij thans oprecht meêwarig in derzelve droefheid. Haar treurige blik rustte, in bemoedigend medelijden, op de wenende schone.

‘Matig uwe droefheid, lieve gebiedster!’ ving zij eindelijk aan, ‘Heer Siegbert bemint heldhaftige kalmte. Vermeester die perkeloze smart.’

‘Is het Marcella, die zo veel van mij kan eisen?’ antwoordde Hermingard. ‘Gij kent immers de smart der scheiding? -’

‘Daarom juist treft uwe droefheid mij recht innig,’ antwoordde Marcella. ‘Bij Juno! gij zegt het met waarheid, ik ken de smart der scheiding. Levendig staat mij heden die dag voor den geest, toen mijn Caecinius te velde trok en, als bevelhebber der voetknechten, Konstantius naar Brittannië volgde, om de oproerigen, die aldaar het hoofd opstaken, te bedwingen. Roem en eer zoekende, vlood hij uit mijne armen... nu, beide heeft hij gevonden...’ Marcella wiste zich een' traan uit het oog.

‘Siegbert zoekt wat uw Caecinius zocht, goede Marcella! ach, moet ik dan niet vrezen, dat het lot uws gemaals dat van Siegbert zal worden?’

‘De Goden zijn goedertierend, Hermingard! Nimmer beklemde mij dergelijk ene vrees voor de

toekomst: want de zinrijke woorden des dichters zijn mij op den bodem des harten gegrift. Ik heb ze u meermalen toegeroepen, en gij zult ze u reeds herinneren, Hermingard!

*Met wijsheid hulde de Oppermacht
De toekomst in een' nevelnacht,
Terwijl zij fier den mens belacht,
Die ijvrig meê wil zorgen.'*

Hermingard glimlachte pijnlijk en ongelovig. 'Waartoe u steeds het zwartste ongeluk voorgesteld?' ging Marcella voort. 'Vertrouw en hoop op de schikking van het lot. Zoek troost bij uwe Goden.'

'Ach, Marcella! wijs mij niet op de godsdienst van het volk. Hier durf ik aan geen' troost denken. Men zegt, zij zijn goed en rechtvaardig; ik zal het geloven; maar dikwerf toch is de vreselijke oorlogsgod vertoornd, en wanneer deze Thor nu tegen ons woedt, Freya die de minnende harten paart, in ene gramstorige luim die banden verbreekt, en de listige Loke in ons verderf behagen scheidt! Wat blijft ons rampzaligen dan over, Marcella?'

'Standvastige moed, gebiedster! en het vertrouwen, dat ramp en heil afwisselenden invloed op ons lot oefenen, zo lang wij het duistere schimmenrijk niet betreden hebben.

Zo thans de druk ons treft, niet altijd zal zij kwellen,
zegt de wijze dichter, zijn woord is het heulsap voor elke treurige levensomstandigheid. Moedig zeide ik de Tiberstad vaarwel, om naar het koude Brittenland te trekken, want met Caecinius zou ik in rust en aanzien leven; ik hoopte ene betere toekomst en

verviel niet tot wanhoop, toen ik hem ten strijde zag gaan, en woeste bossen en onbewoonde streken door moest trekken, om bij het dierbaar lijk te wenen, terwijl de gramme Atropos^{*)} den levensdraad van den gade en, met denzelven, mijne hoogste vreugd vernietigd had. Volg mijn voorbeeld, edele maagd! Vraag nimmer wat morgen zal gebeuren, en laat uwe verbeelding geen folterend onheil scheppen: want dubbel heeft men het leed ondergaan, wanneer ons daarna de wezenlijkheid treft. Niet altijd immers zijn de Goden strenge kastijders. Beurtelings dringen zij den rampspoedsbeker op, of reiken ons den kelk der vreugde toe. Aan mij bevestigde zich die waarheid, Hermingard! het gastvrije dak des Barbaars was mij verkwikkender en aangenamer dan mijne gemakkelijke woning in het vrije Rome. Nooit was de slaap en het verkwikkende voedsel mij gezegender dan na de ontbering. Geen rozenbed bood ooit den weelderigen Sybariet^{*)} de zaligheden, die een leger van vers stroo aan mijne vermoeide leden schonk, want geen gekreukt rozenblad kon mijne rust verstoren. Toen op de wang van mijnen Paulinus het dodelijk bleek ener gevaarlijke ziekte door den bloes der herstellende gezondheid afgewisseld werd, en zijne gulle lach mij verzekerde, dat de laatste schicht der verderfelijke koorts uitgewoed had, bij Castor! toen gevoelde ik eerst recht levendig, hoe dierbaar mij die lieveling was, en welk voorrecht de eerwaardige Juno ons in het moederlijk heil schenkt. Onherstelbaar was de ramp, die mij trof, toen Caecinius naar het schimmenrijk voer, maar, ben ik den Goden geen dank schuldig? dat ik de krijgsgevangene van den braven Thiedric werd, en in u ene heer-

lijke vriendin vond, die mij vergeten doet, dat het noodlot de vrijgeborene hare vrijheid ontroofde? Ik ben tevreden in mijn lot, jonkvrouw! dankbaar bij hetgeen ik geniet, vergeet ik wat mij ontbreekt. Rust werd mijn deel, en de wijsgeer zegt het terecht: rust verzacht de ellende.'

'Gij kunt u door ene zeer grote kalmte laten besturen, Marcella! ik bid u echter, loopt zij geen gevaar tot onverschillige koelheid over te slaan? Dergelijke denkbeelden zal ik nimmer kunnen voedsteren, neen, zekerlijk nimmer, en ik weet er de reden van: weinig laat gij u aan uwe Goden gelegen liggen; de betrekking tot den God, dien men den grootsten en besten noemt, is die eens machtigen keizers tot een klein hem onderworpen gebied; de gewone schatting worde op het Goden-outer gebracht, voorts bekommert gij u weinig over die Hemelse en Onderaardse vorsten. Maar de Goden van het Noorden worden vreselijker en ontzaggelijker geschilderd. Gelijk men ze mij doet kennen, ducht en vrees ik hen, zonder liefde, ja wens ik hun bestaan in twijfel te trekken. Het Bardenverhaal en volksgeloof vervullen mij noch van geloof noch van troost, u Marcella! u, wil ik het erkennen, - gij moogt mijn' toestand beklagen - dikwijls twist ik met hunne onvolmaaktheden bij zoveel volmaaktheid, en eindig met ene twijfeling aan hunne oppermacht. Onrustig en angstig klopt mij bij dat denkbeeld het hart, maar vruchteloos zoek ik het te overwinnen en van mij te verwijderen.'

'Bij den grootsten en besten Jupiter! een kwaadaardige Daemon schijnt sinds drie eeuwen den menselijken geest aan te blazen, om het geloof der

voorvaderen met den ondergang te dreigen. Zijn invloed neemt toe; overal wordt zijn gebied gevestigd. Zult gij, schone dochter van het Noorden! Germanjes Godheden bestrijden, gelijk de Joodse leraar Christus en zijne volgelingen, de Christenen, zich tegen Hellas' en Latiums achtbare beschermgoden aankanten?’

‘Geeft deze Christus betere Goden, waar hij de oude omver werpt?’ vroegde Hermingard opmerkzaam geworden.

‘Welk een mening, Hermingard! hij verspreidt de doemwaardigste leer. Waarlijk, ik deed u onrecht door mijne vergelijking; want gij zijt goed en deugdzaam, de Christenen een lichtschuwende volkshoop, uit dom gemeen en lichtgelovige vrouwen samenvergaderd; schandelijkheid bij schandelijkheden verhaalt men van hunne onheilige samenzweringen, bloedige maaltijden en onreine nachtvermaken. Nu, dikwerf genoeg zijn zij door onze keizers strengelijk gestraft, maar hun bijgeloof schijnt van onuitroeibaren wortel en ginds en her verspreid. Doch, lieve Hermingard! wie nadert ons ginds, het schijnt een vreemdeling, een grijsaard. Zie, hij wordt door een' kleinen knaap vergezeld.’

‘Zonderling,’ antwoordde Hermingard. ‘Nimmer toch nadert een vreemdeling onze woningen om Thiedrics gastvrijheid in te roepen, en waarlijk hij zou een man des noodlots zijn, indien hij uit Konstantijns rijk kwam. Thiedrics onthaal zou de heuse gulheid missen, welke mijn oom placht te beminnen. De grijsaard zal verdwaald zijn.’

De oude was ondertussen genaderd. Somber was zijn voorkomen en zijne kleding; dezelve bestond

uit een grijs, met wit omboord onderkleed, hetwelk in ene wijde broek van dezelfde kleur eindigde. De zwarte met zilver geboorde voetzoolbanden waren tamelijk versleten, en de verschillende weêrsgesteldheid van enen langdurigen reistoet had zich kennelijk genoeg aan het zwarte bovenkleed medegedeeld, aan hetwelk ene brede hoofdkap was vastgehecht, welke des grijsaards zilverwitte lokken voor wind en regen beschutte. Ernstig en somber als deze kledingkeuze, was zijn belangwekkend gelaat; diepe weemoed en knagende smart lagen over hetzelfde verspreid, maar toch glansden door dezen nevel welwillende goedhartigheid en een tedere zielsaanleg. Hij moest een zeer gevoelige ziel hebben, en deze ziel moest door talrijke levensstormen geschokt zijn. Aan zijn' zijde ging een zeven- of achtjarig knaapje, wiens kastanje-bruine lokken van onder den breden Romeinsen reishoed, bevallig, langs de schouderen, op het bruin met rood omboorde gewaad vielen. Zijne donkere ogen stonden levendig en scherpzinnig, maar men kon het den jongen aanzien, dat hij door ene veruitgestrekte reis vermoeid was. Het elpenbeenkleurig gelaat werd door geen blosje versierd. De beide reizigers werden door een' Cretenzer hond vergezeld.

Langs den oever genaderd, had de vreemdeling, in overdenkingen verdiept, de vrouwen bereikt, welke hij eerst gewaar werd, toen de knaap hem op dezelve opmerkzaam maakte. Nu vestigde hij een ogenblik het oog op Hermingard en Marcella, en het 'weest gegroet, mijne dochters!' klonk in het Latijn van zijne verbleekte lippen.

In dezelfde taal beantwoordde Marcella zijnen

groet. De vreemdeling glimlachte, het was hem aangenaam, op dezen grond de taal zijns vaderlands te horen; toenmaals immers was hier te lande de Theotistische taal^{*)} in algemeen gebruik. Hermingard merkte zijne tevredenheid op, en volgde derhalve Marcella's voorbeeld; want door den langdurigen omgang met de Romeinin had zij ene bedrevenheid in de Latijnse spraak verworven, groot genoeg, om met de voornaamste van haren landaard in derzelver kennis te kunnen wedijveren.

‘Gij schijnt vermoeid, grijze vreemdeling,’ ging zij voort, ‘de last des ouderdoms heeft u nedergedrukt.’

Toen Hermingard het eerst hare stem deed horen, had de oude plotseling gesidderd, nu staarde hij haar met zonderlinge uitdrukking aan en scheen dermate ontroerd, dat het hem moeilijk viel te antwoorden.

‘Wij zijn zeer vermoeid, mijne dochter!’ zeide hij eindelijk. ‘Na den nacht doorwaakt te hebben, trokken wij met den dageraad voort. Arme Timotheus! uwe voeten bloeden, en dit alles om mijnentwil! nu, zo God het gehenge, zal de reis spoedig volbracht zijn. Ga naar den stroom, Timotheus, en verfris de voeten in het water.’

De knaap volgde zijnen raad, zijn grijze reisgezel bleef hem gadeslaan, en wierp een vluchtigen en onrustigen blik op de omstreek. ‘Ja,’ zuchtte hij, ‘ach God ja!’ en zich tot Hermingard wendende, vraagde hij, ‘zeg mij, hoe noemt men deze plek?’

‘De wilde Rijnterp,’ was het antwoord van Marcella.

‘De wilde Rijnterp!’ herhaalde de oude en zweeg,

naar het scheen, in droevige gedachten verdiept.

‘Werwaarts is uw tocht bestemd?’ vroegde Hermingard, - de grijsaard had haar reeds grote belangstelling ingeboezemd.

‘Vraag het mij niet,’ antwoordde deze, zonder haar aan te zien. ‘Ik mag en gij, brave maagd, wilt mijne lippen niet met logentaal bezoedelen, en waarheid...’

‘Ik zal uw geheim eerbiedigen,’ hernam Hermingard, ‘maar ach! het is onmiskenbaar op uw gelaat uitgedrukt, dat de hand van het noodlot zwaar op u ligt.’

‘Ik ben tevreden,’ antwoordde de vreemdeling, ‘beklaag mij niet; in de dienst mijns meesters valt gene last te zwaar; gretig heb ik dat juk op mij genomen.’

‘Uw meester ... is een Romein!’ sprak Hermingard met levendigheid.

‘Misken hem niet, jonkvrouw! in uwen onverlichten staat!’ hernam de vreemdeling ernstig. ‘Onrechtvaardig is de Heer niet. Mijn lot is niet wreder dan het zijne, want Hij, de onschuldige, miste zelf de rustplaats, welke het gedierte des wouds en de vogelen des hemels vinden. Dit luidt u zonderling en als raadseltaal, o, moge het u eens helderder worden! Maar ook uw gelaat staat bedrukt en droefgeestig; der jeugd voegt warm en verkwikkend levensgenot. Wat deert u?’

Hermingard weende.

‘Zij treurt om den geliefde, waardige vreemdeling,’ antwoordde Marcella, ‘wien de plicht naar elders riep; deze treurigheid doet haar de toekomst somber te gemoet en niets dan donder- en bloedwol-

ken zien.’

‘En vindt zij dan nergens troost?’ zeide de grijsaard, met beklagende overtuiging.

‘Neen, neen!’ riep Hermingard uit, opnieuw in tranen uitbarstende.

‘Te vergeefs,’ hernam Marcella, ‘zoek ik haar vertrouwen op de rechtvaardigheid en goedertierenheid der Goden in te boezemen. Vruchteloos zoek ik de edele Hermingard van angstige vrees voor de toekomst terug te houden.’

‘Gij vordert ene zware zelfsverwinning van uwe jeugdige vriendin,’ zeide de vreemde. ‘Wapen u, beklagenswaardige! met den heldenmoed uwer natie, tegen het aanstaande kwaad, dat de hoogste wijsheid u toe mocht schikken. Ik wens u iets beters, uit den grond mijner ziel, maar, welk uw lot moge zijn, vertrouw op het Goddelijk Wezen, dat uwe en mijne, en aller lotgevallen bestiert. Hij is de rechtvaardige en de goedtierene! Geen vader straft zijne kinderen van harte, en de God, die ons schiep, de Opperbestuurder, dien ik aanbid, is de beste, de liefderijkste Vader, van eeuwigheid tot eeuwigheid. Weet echter, jonkvrouw! ...’

‘De offertijd is daar. Zie, de Usipeter treedt herwaarts,’ viel Marcella den spreker in de rede. ‘Vlied, grijsaard, vlied! Welf is een geweldig vijand van uw volk.’

De vreemdeling was door deze woorden hevig ontzet. ‘Vaarwel, jonkvrouw!’ zeide hij, ‘het gindse woud zal mij en mijn’ voedsterling tot ene schuilplaats verstrekken. Maar ik moet u wederzien.’

‘Ik koester dezelfde begeerte,’ antwoordde Hermingard. ‘Het smart mij u in onze terpen geen

nachtverblijf aan te kunnen bieden.’

‘Ach jonkvrouw! in uwe terpen... nimmer!’ stamelde de vreemdeling.

‘Thans zou mijn achtbare oom aan iemand van uwe kleding en taal geen gastvrij onthaal bereiden,’ ging Hermingard voort, ‘morgen omstreeks dezen tijd zal ik u hier toeven.’

‘Tot morgen dan, jonkvrouw, wapen u met rustigen moed!’ Hij drukte veelbetekenend Hermingards zachte hand, groette Marcella en week met overhaasting, maar zonder zijne waardigheid te verliezen, met het knaapje en den hond, naar het woud; terstond was hij verdwenen.

Hermingard staarde hem na. ‘Marcella!’ sprak zij vervolgens, ‘welk een' indruk laat deze ontmoeting in mijn' boezem achter, mijn hart klopt onrustig maar tevens ben ik tevreden; een duister gevoel vervult mij van zonderlinge gewaarwordingen. Vurig wens ik reeds den grijsaard morgen hier weder te vinden.’

‘Hij schijnt een Christen, lieve Hermingard!’ zeide de Romeinse vrouw, ‘de naam der grote Goden kwam niet over zijne lippen. Zeker is hij een aanbidder van dien nieuwen God.’

‘Maar dan toch het schrikgedrocht niet,’ hernam Hermingard, ‘hetwelk uw verhaal mij in den Christen onderstellen deed.’

Hun gesprek werd afgebroken, want Welf de Usipeter had den wilden terp bereikt en nodigde Hermingard uit, om hem naar het bosheiligdom te vergezellen, waar hij Wodan zou offeren en over het lot raad wilde plegen, hetwelk Siegbert, in de beraamde krijgsondernemingen, boven het hoofd

hing. Twijfelmoedig en met heimelijken onwil, stond Hermingard op, volgde hem en verliet Marcella, die zich naar hare woning begaf, om de spijzen toe te bereiden, waarmede zij den van den landelijken arbeid terugkerenden Paulinus wilde verkwikken.

Het was een liefelijke avond. Toen Hermingard met den Bard het heilig oord bereikte, wierp de herfstzon op de bruine bladeren der hoge eiken enen aangenamen en bevalligen tint van vriendelijken ernst. Aan den ingang der gewijde plek voegden zich Gisela en Luite, twee maagdelijke lijfeigenen, bij hare gebiedster; de ene droeg, naar Hermingards gelofte, het spierwitte lam, de andere offerwijn en veldvruchten.

Juist ging de zon onder, toen men - opdat wij ons van Hoofts en Vondels uitdrukking bedienen - de levendige kerke van ongekorven hout betrad. Dezelve bestond in ene kringvormige vlakte van tamelijke uitgestrektheid; de grond was hier met mos en ene grassoort van uitstekende fijnheid bedekt. Forse eikebomen vormden de afschutsels, en welig elzenhout weigerde het ongewijde oog, tot het heiligdom door te dringen. Allerwegen waren de bomen met frisse bloemkransen versierd, welke, op den adem der avondkoelte wiegende, hunnen welriekenden geur in dezen tempel der natuur verspreidden. In het midden van dit perk, stond een reusachtige eeuwenoude eik, onder wiens brede takken een grijsstenen ruw gevormd altaar opgericht was. Rondom dit altaar, lagen en stonden ongeregeld, enige urnen, drinkschalen en verdere benodigdheden der Batavische offerdienst.

De plechtstatige stilte en heilige schemer van dezen oord deed Hermingard huiveren, terwijl Welf haar zwijgende en met afgemetene schreden dichters naar het outer voerde. Met ter aarde geslagene blikken, bleef zij op weinig afstands recht voor het outer staan. Nu zamelde de Bard zich enig droog eikenhout, hetwelk hij behoedzaam op het outer schikte en met licht ontvlambare sprokkels omringde, daarna ontlokte hij den geheiligden vuursteen deszelfs spranken, weldra viel een reine vonk op het hout en ontstak het rijs. Welf wierp zich voor het outer neder, zijn hoofd zonk op den boezem, hij bad.

Spoedig ontvlamde het smeulende hout, en verlichtte het geboomte met afwisselenden gloed. Achter den dunnen rook, zag Hermingard bij dit licht een gedaante schemeren, welke de duisternis vroeger aan haar oog onttrokken had; het was Thiedric; in angstige verwachting stond de vader, met een ter aarde gebogen hoofd, aan de andere zijde van het outer; heimelijk bad hij voor den jongen held, maar schroomde de lotsvoorspelling te horen. Toen de outervlam zich hoger en hoger verhief, richtte hij het hoofd naar het dichte loverdak, waartegen de geurige rookwolken in schemerenden nevelgloed, gedurig voortzweefden en teruggekaatst werden. Ook Welfs gebed was geëindigd; hij stond op. De donker-rode gloed van het vuur gaf hem een vreselijk voorkomen. Zijn roskeurig haar, hetwelk de ouderdom weinig verbleekt had, verenigde zich met de borstelige knevels en een' zorgvuldig gekamden baard. Het hoge diep gefronste voorhoofd eindigde in hoekige wenkbrauwen, waardoor de grauwe ogen

beschaduwd werden; in wier blik, bij het donkere licht van de offervlam, woeste hardvochtigheid en wraaklust scheen te branden. Een nauw om het lichaam sluitend purpervervig kleed, ene wolfshuid, die met den kop het hoofd van den Bard tegen wind en weder beschutte, en een breed knijf^{*)}, dat in zijn gordelband hing, was de bij zijn voorkomen en karakter passende kleding.

Terwijl de vlam helder flikkerend opsteeg, ving de Usipeter een soort van lied aan, waarin - ofschoon het stuk op weinig of geheel gene dichterlijke waarde aanspraak kon maken - Wodans gunstrijk nederzien op het aanstaand offer, zijn antwoord op de wichelvragen, en den hoogsten zegen over Siegberts tocht afgesmeekt werd. Bij het einde van dit gezang, spreidde de Bard een wit linnen kleed voor het outer, sneed met het offermes, onder plechtige gebaarden, ene loot van den heiligen eik, en verdeelde dezelve in verscheidene stukken. Na deze staafjes van bijzondere merken voorzien te hebben, wierp hij ze achteloos op het witte kleed, en, weder voor het outer geknield, sprak hij ene bezweringsbede uit. Toen nam hij elk der staafjes op, herhaalde dit driewerf met aandacht en zorgvuldigheid, en murmelde: 'aanval - voorspoed - overwinning - wraak - en wederom wraak - Siegbert de Leeuw! - Dank zij Wodan den onzichtbaren! -' Verrukt sprong hij op en sprak met profetisch gezag: 'Gij Thiedric en gij, Hermingard! dankt den machtigen God! Heer Siegbert keert terug; roem en overwinning, en de gehandhaafde eer van zijn geslacht zal hij met zich voeren. Het volk zal zich over den heldenroem der Eikenterpen ver-

heugen. Heil! driewerf heil ons! Gisela, reik mij het offer, opdat de volle geur den ongeziene en onbepelbaren verheuge!

Gisela voldeed aan des Barden last; Welf doodde het dier met het brede offermes en leide hetzelfde daarna op het outer. Weldra verspreidde zich de reuk van het brandende offer, en terwijl hij opnieuw een' woesten offerzang aanhief, richtte Hermingard den blik ten hemel en dacht vroom en zegenend en biddend aan den geliefde.

Toen het offer verteerd en de kwijnende vlam op het punt stond zich in walmenden gloed te verliezen, eindigde Welf het bardenlied en ontstak ene fakkel, waarmede hij den weg door het duistere bos verlichtte. Thiedric verliet opgeruimd en gerustgesteld met zijne nicht, door Gisela en Luite gevolgd, de heilige stede. Het gedruis hunner schreden en het fakkellicht wekten het nachtgevoel, dat krassend en klapwiekend boven hunne hoofden fladderde.

Voor den terp van hertog Thiedric genaderd, nam Hermingard afscheid van haren oom. Welf gaf de toorts aan Gisela over en volgde zijnen meester, om aan den maaltijd deel te nemen, welke gewoonlijk na enige offerplechtigheid aangericht werd. Gisela en Luite geleidden Hermingard naar derzelver verblijf. Weldra hadden zij den eenvoudigen avondmaaltijd in gereedheid gebracht; maar hoe aanlokkend de gele room, in den zilveren schotel, voor een' kieser mond mocht zijn, noch deze, noch de witte tarwekoek - ene zeldzamere en keurigere broodsoort - werd door de treurige maagd aangeroerd. Zij weigerde alles, behalve enige kleine

teugen verfrissend bessenvocht. Weldra strekte zij zich op de schapenvachten-legerstede neder; doch de slaap ontwijkt de sponde des treurende, wanneer de toverroede der kunst den onwilligen niet opdaagt; - geenszins daalde de sluimering op hare oogleden.

Eindnoten:

- *) 19 *Atropos*: de Onafwendbare, oudste der Griekse Moiren of Schikgodinnen.
- *) 19 *Sybariet*: inwoner van de stad Sybaris, in Zuid Italië, aan wier bevolking grote verwijfdheid toegeschreven werd.
- *) 23 *Theotistische taal*: Dietse.
- *) 29 *Knijf*: breed mes. (Dr.)

Derde hoofdstuk

*Kunt ge ook mijn droomgezicht verklaren,
Zo luister wat mij is weërvaren.*
Van Lennep

Toen Hermingard en Marcella op den volgenden avond den wilden terp bereikten, vonden zij den vreemde aldaar niet; de bepaalde tijd was echter nog niet verschenen. Langzamer dan ooit daalde voor haar de zon ter westerkimme; eindelijk toch verdween zij, in gouden stralen gehuld, van den gezichtseinder, en nog was de grijsaard niet gekomen. Hermingard vreesde, dat hem iets kwaads bejegend mocht zijn; Marcella meende, dat enig voorbijgaand beletsel hem verhinderde, zijne belofte gestand te blijven. Gestadig was het oog der jonkvrouw op het geboomte gevestigd, waar hij in het woud verdwenen was. Telkens, wanneer het gebladerte, door den wind of een' vluggen eekhoren aangeraakt, ritselde, waande zij, dat hij naderde. Hermingard bedroog zich gedurig; de grijsaard verscheen niet. Toen de schemering reeds merkbaar gevallen was, moesten zij wanhopen hem te zullen ontmoeten. Hermingard wenste een eindwegs het dichte bos, waar hij ene wijkplaats gezocht had, in te treden, of zij gelukkig genoeg mocht zijn hem te vinden; weldra echter drong de duisternis haar de hoop op te geven en, angstig om zijn lot bezorgd en in pijnlijke onzekerheid, keerde zij met Marcella terug.

Den volgenden avond was de jonkvrouw niet gelukkiger.

Ten derdenmale stond Hermingard gereed zich

met Marcella naar den wilden terp te begeven, toen Gisela het verblijf van hare gebiedster binnen huppelde; het waas der vreugde was over het blozend gelaat van het trouwe kind verspreid, en, in blijde verrukking, deelde zij aan hare meesteres mede, dat, voor weinige ogenblikken, een bode van Siegbert aangekomen was en zich onverwijld naar hertog Thiedric begeven had. Het verlangen om iets van den tedergheliefde te vernemen, dreef Hermingard naar de woning van haren oom. Zij zond Marcella derhalve naar den wilden Rijnterp, om den gewensten grijsaard te wachten. ‘Marcella!’ zeide zij, ‘ach! mocht het bericht van den legerbode mijn hart door zoete vreugde strelen, en den angstigen kommer voor den dierbaren Siegbert verminderen, en o, indien dan die vreugde en rust eens volmaakt werd, door daarna den heerlijken vreemdeling bij u te vinden! -’ De goede Marcella volgde terstond haren wens op, terwijl Hermingard den weg naar Thiedrics woning insloeg.

De grijze Hertog zat voor den ingang zijner welgebouwde en hoge woning, op ene stenen bank, onder de lommer van enen hogen notenboom. Zwaarmoedige dofheid benevelde zijn gelaat, en wekte den kommer van Welf den Usipeter, die, met zeldzame trouw, aan zijnen gebiedster verbonden was. Ieder, die belang bij enig legerbericht had, was op de ompaalde brink voor Thiedrics verblijf te vinden, en verbeidde in gespannen verwachting de mededeling van den legerbode. Maar toen Hermingard naderde, week de menigte en maakte eerbiedig plaats; met ter nedergeslagene ogen trad zij door den volkshoop naar haren pleegvader, en zette zich,

op deszelfs vriendelijken wenk, aan zijne rechterzijde neder.

Het bericht van den legerknecht had grotendeels slechts krijgskundig belang; het betrof inlichtingen nopens de oorlogsmacht en toerusting der bondgenoten. Hartige groeten bracht hij tevens van Siegbert aan de geliefde en den vader, en van al de ten strijde getrokkenen aan hunne betrekkingen.

‘Thor bestemt ons alles, wat uwen boezem met blijde hoop kan vervullen,’ sprak Welf. ‘Gij ziet het, de verhevene Goden begunstigen reeds aanvankelijk de wrekende onderneming!’

Twijfelmoedig schudde Thiedric de grijze lokken. ‘Zij mogen der braven bestaan zegenen,’ sprak hij, ‘maar angstige vrees beklemmt mijn hart, vrome Welf! wanneer ik de naderende dagen gedenk; nimmer wist ik, wat vrees zij, maar thans woelt zij onrustig in mijn binnenste. De Goden zonden mij dezen nacht enen droom, een' vreselijken droom; hij week met den dageraad, maar liet een heerleger van zorgen in mijn hart achter. Hoor en oordeel, of het verwijfde vrees is, die mij vervult. Ik stond op een heideveld, waar Thor het bloedig krijgsspel bestuurd had; tot de enkels omzwadderde mij het zwarte bloed der verslagenen, de koude winterstorm omwoei mij, en geen licht drong door het akelig duister dan de bloedrode flikkering van een kruis, op het midden van het slagveld opgericht. In vormeloze gedaanten ontdekte ik vreselijke lijken; ditmaal, helaas! waren het onze trotse vijanden niet. Hun strekte de wapendos niet tot een ijzeren doodskleed. Neen, het waren zonen van het Noorden; in wolvenhuid en berenkleed en lijnwaad lagen zij

daar, de koppen gekloofd, de boezems doorboord. Ik bad, dat zij in Walhalla mochten leven! - toen klonk mij ene stem tegen, en riep mij toe - wee, wee ons! ik hoor ze nog die akelige tonen - "Thiedric, vaarwel! de tijd is daar: ik ga den roden weg berijden, mijn ros zal het blauwe lichtpad betreden." - Ik zag op: het kruis wierp fonkelende lichtspranken af, en ik aanschouwde het sneeuwbleek gelaat van een' gesneuvelden held - die held was Siegbert! ... Toen ontwaakte ik.'

Akelige stilte heerste gedurende enige ogenblikken onder de omstanders. Hermingard had, sidderende en van afschrik vervuld, ter nauwernood de helft van het bloedig en ijselijk verhaal gehoord. Langzaam en onheilspellend rees eindelijk de Usipeter van zijne stierenhuid op; het volk zag hem bekommerd aan, en duchtte de bevestiging van den weinig dubbelzinnigen droom, aan wiens voorspellende waarheid men, bij onze voorouders, gelijk in elk wangeloof, onbepaald vertrouwen wijdde.

'Wee den hertog Thiedric van de Eikenterpen!' riep hij uit, 'driemaal wee hem! - Wisse ramp en verderf werd hem voorspeld. Wee! wee! Deze droom is een vreselijke bode van den toorn der Goden. Alles is verloren, wanneer de Ongeziene niet door offers verzoend worden. Maar groot is hunne gramschap, zwaar de ramp, die zij Thiedric bestemden, voorwaar, de zoen moet groot en wichtig zijn.'

'Wichtig en groot moge zij zijn,' antwoordde Thiedric van de Eikenterpen, 'want wat is mij waard en dier, als Siegbert en onze dapperen? Wanneer hij sneuvelde voor het bevrijde vaderland, ik zou voldaan en tevreden ieder kunnen verkondigen:

mijn zoon is dood, hij overwon en stierf. Eens moet een krijgsman vallen. Thiedrics laatste telg was zijn geslacht waardig. - Maar thans - ons legerheer verdelgd - het volk door de grimmige Goden verlaten - en Siegbert... Spreek, Welf! kent uw verstand het middel, waardoor zo gruwzaam ene ramp afgewend wordt?’

‘Te veel vordert de vorstelijke Thiedric,’ was het antwoord, ‘van het doorzicht en de kennis des Usipeters. De Ongezien en hebben zijn oordeel niet verlicht, dat hij u zou weten te antwoorden. Witte Geertrud van den Lippetoren, de goddelijke vrouw, alleen kan raad schaffen. Thiedric! laat ons smeken, dat zij met de verhevene dieren beraadslage, die meêwustigen^{*)} zijn van den wil der Onzienlijken. Daarna zij het onze zorg, haar raadsbesluit te gehoorzamen!’

‘Het zij zo!’ sprak de grijsaard. ‘Begeef u naar de verhevene vrouw, en breng ons den last over, welke u door haren heiligen mond verklaard wordt, opdat wij, eer het te spade is, de vergramden verzoenen mogen.’ -

Het dreigende onheil verbood elk vertoef, immers dagelijks moest men duchten, dat de Frankische krijgs-aanstalten, door verraad - want Belgische volksstammen hadden deel aan den beraamden opstand - of op enige andere wijze, uitgelekt, en door den Romeinsen staat krachtig bestreden mochten worden. Reeds den volgenden dag zou de Usipeter zich derhalve naar de Wichelares begeven, wier godspraken als onfeilbaar beschouwd werden.

Met een op nieuw diep ontrust en treurig hart, keerde Hermingard naar haar verblijf, want toen

zij, terwijl de schemering gevallen was, met ijverige haast naar den wilden terp spoedde, als ware daar troost te vinden, had zij Marcella alleen, en hare flauwe hoop wederom teleurgesteld gevonden.

Den volgenden dag vertrok Welf naar het verblijf van Witte Geertrud, wier toren niet verre van de plek verwijderd was, waar de golfslag van Lippe en Rijn zich verenigt. Hermingard had reeds het voornemen beraamd, om in het woud het spoor des vreemdelings na te vorsen, maar ontzag voor den Usipeter - sinds hare eerste kindsheid had zij voor hem onverklaarbare vrees gekoesterd, en Welf haatte inderdaad het schuldeloos meisje - ontzag voor den Usipeter en bezorgdheid voor het lot van den raadselachtigen grijsaard, wederhield de jonkvrouw, om zich verre en bij herhaling in een gedeelte van het woud te wagen, hetwelk zij vroeger zeer zeldzaam bezocht had. Betere gelegenheid dan Welf's verwijdering kon haar voorzeker niet verleend worden, maar

't Was of Natuur verbood dien toeleg door te drijven.

Ruwe herfststormvlagen en geweldige plasregens verhinderden haar, gedurende enige dagen, den wilden terp te bezoeken, en nog veel meer het plan, hetwelk zij zich ondertussen steeds ijveriger voornam, ten uitvoer te brengen. De droeve Hermingard was gedwongen, in den kring van hare maagden, weemoedig, naast hare wokke^{*)}, te mijmeren, zonder den drempel van haar verblijf te overschrijden.

Eindelijk wisselde de gestadige ruwheid van het jaargetijde nog eens met mildere dagen af. Vervuld van het blijde denkbeeld der mogelijkheid ener ontmoeting, voor welke waarschijnlijkheid zij zich

zorgvuldig elken grond ontveinsde, begaf de jonkvrouw zich, met hare getrouwe gezellin, reeds vroegtijdig naar den wilden terp. Hermingard had haar het stout ontwerp nog niet mede willen delen, maar deed, na wederom enigen tijd te vergeefs den grijsaard verbeid te hebben, den gewaagden voorslag. Met levendige kleuren schilderde zij aan hare vriendin het lot, hetwelk den grijsaard ten grave zou voeren, wanneer hij krank en verlaten nog in het woud leefde. Marcella gevoelde diep medelijden met den ongelukkige en den armen knaap, die in zijn jammerlot deelde. Hermingards onrust en onzekerheid, of de vermoedelijke Christen nog leefde, was zo dringend, dat hare vriendin bewogen werd het roekeloos besluit goed te keuren en haar te volgen. Met vlugge schreden daalde de jonkvrouw van den steilen terp en trad moedig het donker bos in.

Ene onwillekeurige huivering greep de vrouwen, toen zij het woud ingetreden waren, aan. Het kraken en schuifelen der afgevalen eikenbladeren ruiste slechts in de stilte, die hier heerste, en bij tussenpozen door den herfstwind afgebroken werd, wanneer deze zich verhief en door de toppen der hoogste bomen snerpte. De natuur had aanvankelijk ene soort van weg gevormd door ene dubbelde rij van eikenbomen, die met enige regelmatigheid tussen het dichte kreupelbos voortslingerde. Bekommerd volgde Marcella hare gebiedster. Meer en meer begon het duister te vallen; telkens werden zij in het voortgaan belemmerd, door de boomstammen, die op den ruwen en doornrijken grond nedergeploft waren, terwijl de wortels van eeuwenheugende eiken op verscheidene plaatsen zich uit de moerassige korst - want enen

onder hunne voeten hobbelenden bodem betraden zij - opwaarts gedrongen, en aan de zwarte dras ontworsteld hadden. Geenszins bereidde de verdere tocht haar

*Een belommerd pad langs liefelijke streken,
Bekorelijk doorsneën met kabbelende beken,*

integendeel, de streek werd steeds moerassiger, en scheen de uitspraak van den lofredenaar Eumenius te wettigen, welke beweert, dat de Batavische grond bijna geen grond genoemd kon worden.

Na een' geruimen tijd voortgegaan te zijn, werd haar, door een dicht rietbos, de weg afgesneden; zij keerden terug, naar hare mening, langs het vorige pad, maar de duisternis misleidde haar; zij sloegen een' anderen weg in, en werden, door het brede water van ene beek, die hier den weg afsneed, eerst overtuigd, gedwaald te hebben. Nu rees de angst bij de schuchtere vrouwen hoger; het was niet verre van middernacht. Het pad, hetwelk ternauwernood dien naam mocht dragen, verloor zich nu geheel in dicht kreupelhout en distelige struiken, welke den beurtelings rijzenden en dalenden grond bedekten, en zich tussen reusachtige bomen verhieven. Op enen met mos begroeiden boomstam, wierp zich Hermingard, toen hare krachten geheel uitgeput waren, neder; de vrees en de koude herfstnacht deden haar koortsachtig trillen en klappertanden. Marcella was bedaarder en moediger, en wist harer meesteres denzelfden moed in te boezemen. Ondertussen was de toestand der jonkvrouw beklagelijk; haar schoeisel, ongeschikt om de voor geluk en levensrust bestemde maagd tegen een distelig steenpad te beschermen,

was reeds sinds lang van een gereten, maar, van smart over hare vruchteloze poging vervuld, lette zij, even min als de droeve Cypris in het dichterlied

*Op het berggruis 't blanke voetje ingetrapt,
Op den scherpen hagedoorn die haar boezem openkrabt.*

Bij de eerste morgenschemering was Hermingard weder bereid, zich met inspanning van hare overgeblevene krachten voort te slepen. Steeds staarde zij naar het verschiet, of zij des grijsaards gestalte gewaar mocht worden. Lang tevergeefs: eindelijk echter ontdekte zij, bij het omwenden van een ruw pad, in den mistigen morgennevel, werkelijk ene gedaante met langzame schreden voor haar heen gaan. 'Heil ons, Marcella, de grijsaard! ...' riep zij verrukt uit, en herhaalde jubelende denzelfden kreet; zonder verder aan hare gezellin te denken, vloog zij voorwaarts, maar de jonkvrouw scheen bestemd om immer teleurgesteld te worden; het dichte hout onttrok den vreemde wederom geheel aan haar oog; snel beklom zij ene steile hoogte, en werd van dezelve op enigen afstand dezelfde gestalte gewaar, doch tevens merkte zij verheugd op, dat zij, de zijde des heuvels houdende, den voorttrekkenden lichtelijk zou kunnen bereiken. Weldra gelukte haar dit. 'Toef, o vreemdeling!' riep zij naar het beneden liggende pad. 'Dank zij het ogenblik, dat mij u vinden doet.' Snel als een lichtstraal, daalde zij van de hoogte; de vreugde en overijling verhinderden haar enen dorentak te zien, welke onverhoeds haar oog kwetste; de felle pijn deed haar hetzelfde met de hand bedekken, in hetzelfde ogenblik lag zij aan den boezem des grijsaards. 'Man des vredes!' ging zij in blijde ver-

voering voort, 'mijn hart heeft vurig begeerd u weder te zien. Heilig is mij dit ogenblik, pijn noch afmatting kan ik voelen, want...' een luide gil brak hare woorden af - zij had de hand van hare ogen verwijderd en zag Welf den Usipeter voor zich staan.

'Zijt gij Hermingard van de Eikenterpen?' sprak deze verbaasd en nors. 'Laat deze op zulk een' tijd zich hier vinden; - wat voerde u herwaarts, jonkvrouw, wien meendet gij in mij te aanschouwen?'

Schrik en teleurstelling schokten de jonkvrouw geweldig, Marcella had zich weder bij hare vriendin gevoegd, en niet weinig de verbazing van den Usipeter vermeerderd. Beide vrouwen bewaarden het stilzwijgen; de Bard herhaalde zijne vraag met gestrengheid, en nu deelde Hermingard, daar zij zich op de kunst van veinzen niet verstond, hem de toedracht der ganse zaak mede, alleen de bijzondere reden harer gehechtheid aan den vreemde verzwijgende. Het kostte Welf moeite, om, door het botvieren zijner woedende gramschap, het verhaal der jonkvrouw niet af te breken. 'Wee over ons!' riep hij eindelijk uit, 'wee over ons! en driewerf over haar, die der Goden wraak tart, wat zal hier boet^{*)} en zoenbede baten? Ondergang en verderf zal Siegbert en de dapperen treffen, roem verwaten en trots op uw werk, Hermingard! en verpleeg, in dien zwarten dag, den verradenden verspieder, den Romein, in uwen schoot. Maar neen, spoedig zult gij zijn lijk met schandelijke tranen besproeien. Vrees een rechtvaardig oordeel, jonkvrouw! Uwe vreugde zal in jammer verkeren. Een' duren eed staat mij te bevestigen. De Goden zullen mijnen ouderdom boven den mannelijken leeftijd zegenen. Wraak, rechtvaardige wraak

wordt mij eenmaal verschaft! -' Dreigend zwaaide hij de eikenknots, waarmede hij zijne schreden ondersteunde, en trad voort. Hermingard en Marcella volgden hem en namen hetzelfde stilzwijgen in acht, hetwelk de Bard hardnekkig bewaarde. Langs weinig gebaande, maar den Usipeter welbekende wegen, keerden zij diep verslagen naar de Eikenterpen terug.

Reeds helde de zon naar de westelijke gezichtseinder, toen men bij hunne woonsteden terugkwam. Met luid vreugdegejuich werden zij ontvangen; zowel de Bard wiens terugkomst door elk met pijnlijke verwachting te gemoet was gezien, als de vrouwen, wier onverklaarbare verdwijning al de terpbewoners ontrust had. Niemand echter was van zoveel verrukking vervuld als de jeugdige Paulinus; sinds zijne eerste jeugd was Marcella, wier liefde zich onverdeeld op hem vestigde, alles voor hem geweest. 'Dank zij Juno, dierbare moeder!' riep hij uit, en de vreugde schitterde in het levendig bruine oog. 'Thans heb ik leren gevoelen, welk een schat gij mij zijt. Ach moeder! wanneer het noodlot ons eens scheidde! ...' Met kinderlijke tederheid drukte hij de waardige vrouw aan zijn hart. 'Spreek niet meer van scheiden, Paulinus!' riep zij uit, 'het enkele denkbeeld kon de vreugde des wederziens verbitteren. Danken wij de Goden, zij hebben ons herenigd.'

'Herenigd tot het einde des levens!' voegde Hermingard er bij en sloeg de ogen, waarin een heldere traan spiegelde, als biddende ten hemel. Het edel drietal bracht zo enige zalige ogenblikken door.

Eindnoten:

- *) 36 *Meewustigen*: medewerkers.
- *) 37 *Wokke*: spinrok. (Dr.)
- *) 41 *Boet*: 'Ik hoop dat men nog niet vergeten zal zijn, dat *boet* bij onze beste schrijvers *offer* betekent. Vondel's *Leeuwendalers*, blz. 34, *Ifigenia in Tauris*, blz. 35.' - *Bilderdijk, Nieuwe Uitspruitsels*. (Dr.)

Vierde hoofdstuk

Velleda's uitspraak klonk als donder elk in d'oren.
Vondel

Ter rechterzijde van Thiedrics woning lag een uitgestrekt grasperk door donker geboomte overschaduwde, waardoor zich een plein vormde, hetwelk doorgaans tot feestelijke samenkomsten, begrafenisplechtigheden en andere vergaderingen van statelijke strekking gebezigd placht te worden. De hertog zat daar, met zijne spilmagen Landwijn en Ernhold. Ene zwarte glanzige stierenhuid was voor hem op den grond gespreid; kruiselings zat hij op dezelve, en leunde met den rug aan het veelkleurig schild, hetwelk tegen den stam van enen ouden olm geplaatst was. Aan zijne rechterzijde lag een breed knijf, somtijds bezigde Thiedric hetzelve om de spijzen te verdelen. Het eerste gerecht was reeds voorbij, want zeer spaarzaam gebruikten de ouden de gekookte moeskruiden. Men hield zich thans ijverig onledig met het snijden van enen aan het spit toebereiden reebok. Nu deed het disgenot Landwijns en Ernholds verdoofde ogen glinsteren, en vooral den laatsten scheen de weltoebereide maaltijd eindeloos veel genoeg te verschaffen. Naast den grijzen Thiedric gezeten, strekte hij denzelfden tot sene-schalk of hofmeester; gestadig zonderde hij de uitgezochtste stukken voor zijn' aanverwant af, hechtte het gerstenbrood aan dezelve vast en schoof ze dan op den metalen schotel van den hertog. 'Gij zijt matiger dan ooit Heer!' zeide hij, toen Thiedric de spijzen ter nauwernood aanraakte. 'De reebok was jeugdig en zijn vlees is smakelijk.'

‘Gij hebt recht, Landwijn!’ antwoordde de grijsaard, ‘maar, gij weet het, de Usipeter is niet terug en het lot der onzen onbeslist; zolang zal de jachtbuit mij genen eetlust schenken.’

‘Uwe onrust is de onze, waardige Thiedric!’ hernam de vorige spreker. ‘Voorwaar, ook ons is het spijsuur min gevallig dan anders, maar toch schenkt dit wild mij strelende voldoening: veellicht is het mijne laatste zegepraal!’

‘Gij waart dan gelukkig in het weispel?’ vroeg Thiedric met meerdere belangstelling, terwijl hij zich afwendde en van een zevenjarig knaapje, Landwijns kleinzoon, die in het luchtig gewaad een liefdegodje gelijkende, ter linkerzijde achter den hertog stond, een' welgepolijsten ossenhoren aannam, langs welks met zilver beslagen mondstuk, hij enige duchtige teugen in den mond goot.

Glimlachend antwoordde Landwijn: ‘Gelijk ik mijn handelend leven aanving, zo wilde ik hetzelfde besluiten. Nog staat het mij levendig in het geheugen, hoe uw vader mij vrijheid schonk, om met zijne gezellen de oorlogskans te delen, toen ik hem een' reebok bracht, welken ik, midden tussen de horens, den kop doorschoten had. Heden morgen, toen ik, met Ernhold, aan de noordzijde van het woud, dit dier ontdekte, dacht ik aan die gebeurtenis. Vijftig schreden was de reebok van ons verwijderd; ik spande den boog.’ ‘Wat wilt gij?’ sprak Ernhold. - ‘Ziet gij het gindse wild?’ vroegde ik. - ‘Ik zie het dier,’ was zijn antwoord, ‘maar waar denkt gij aan, Landwijn? de ouderdom sloopte uwe krachten. Voorwaar, uw wapentuig zal den reebok niet bereiken; ik waag het zwaard er tegen, hetwelk ik, in

mijn' eersten kampstrijd, den keurling van Probus, ten koste zijns levens, ontrukte. -' 'Ik tref hem!' hield ik staande, 'of twee wolfshuiden zullen uw deel zijn. -' Ik schoot en trof als voor zestig winters; hier ligt het als mijn zegeteken; en zie hier het Romeinse zwaard met den welgeklauwden adelaar.'

Met kinderlijken trots zwaaide de grijsaard het oude krijgstuig; zijn vriend juichte hem edelmoedig en goedhartig toe, en met een welwillend hoofdknikken reikte Thiedric den drinkhoorn aan den overwinnaar toe. 'Den Goden minne!' sprak hij daarbij, en Landwijn beantwoordde voegelijk den heiligen drinkgroet.

Nog genoot men deze ogenblikken van blijmoediger stemming, toen Welf hen naderde. Langzaam en peinzende trad hij voort; op enigen afstand volgde hem menig bewoner der Eikenterpen. Thiedric en de ouden legden, bij zijn naderen, het gevlochten hoofddekseel ter zijde, en verbeidden angstig de wicheltaal der Witte Geertrud. Welf bleef tegenover zijn' gebieders staan, verhief zich plechtstatig en deed denzelven verslag zijner zending. Hij verhaalde, hoe de wichelares het heilig bosgespan geraadpleegd, en, door deszelfs wild gebries, de waarheid van Thiedrics droom bevestigd gezien had. De Goden hadden den ondergang van de Noorderzonen besloten; slechts één zoenoffer bestond er, en dit zoenoffer had het toverrijm van Geertrud hem genoemd.

'Noem mij dien boet,' sprak Thiedric.

'Het is gering voor den groten Thiedric;' hernam de Usipeter, 'zal hij met den Goden en zijnen dapperen toewijden?'

'Thiedric zal het,' antwoordde de hertog.

‘Verneem dan, machtige Thiedric! de taal der ongeschoeide vrouw, toen zij van haar verheven torenvenster verdween:

Vloek het kruis, in het maanlicht, door jongelingsbloed.
waar is wrok? Waar is ramp? Waar is dood?

‘Grote Wodan! welk een zoenstuk?’ riep Thiedric met afgrijzen uit, want hij schuwde een offer, hetwelk door de Germanen slechts zeldzaam hunnen Goden gewijd werd. ‘Een jongeling ..., maar het is onmogelijk, alle zijn zij ten strijde. -’

‘Leeft er dan niet een vijand in ons midden, vorst Thiedric!’ hernam Welf, ‘de zoon van het Romeinse wijf?’

‘Hij is mijn vijand niet,’ antwoordde Thiedric levendig, ‘de knaap is mij waard; bij het lijk zijns vaders beloofde ik Marcella, haren zoon te beschermen.’

‘Thans eist het vaderland en uw kroost zijn' dood, hernam Welf. ‘De priesterlijke mond spreekt eeuwige waarheid en onveranderlijke oordelen; denk aan de toekomst, aan het vaderland, aan Siegbert. Ik weet het, gij twijfelt niet meer!’

‘Der Goden wil moge geschieden!’ zuchtte Thiedric.

‘Zij sterft, zij sterft!’ gilden plotseling enige vrouwen, en Thiedric zag Hermingard, bleek bestorven en als levenloos ter aarde zinken; het laatste gedeelte van Welfs verhaal en Thiedrics vonnis had zij gehoord, maar was ook op hetzelfde ogenblik bezwijmd. De bijstand der bezorgde vrouwen bracht haar weldra tot bewustzijn terug. Thiedric kuste welmenend zijne nicht, en ried haar, zich der rust toe

te wijden. De ogenblikken van hare machteloosheid waren hem bang geweest, want teder en met gans zijn hart beminde hij de schone Hermingard.

De jonkvrouw volgde des hertogs raad. Gisela en Luite begeleidden haar naar haar verblijf; zij legde zich op ene rustbank neder en wenste, dat men haar alleen zou laten, terwijl zij tevens de beide slavinnen ernstig aanbeval, noch van het vreselijk vonnis, noch van hare ongesteldheid, iets aan Marcella te ontdekken. Zij beloofden der gebiedster gehoorzaam te zijn en verlieten Hermingard.

Anstig en zorgvol klopte het hart der droeve maagd; diep deelde zij in de ellende, welke hare vrienden boven het hoofd hing; reeds sidderde zij voor de vreselijke uitbarsting van Marcella's schrik en wanhoop, wanneer haar het noodlot van Paulinus aangekondigd zou worden. 'Arme, arme Marcella!' riep zij uit, 'welk een jammer dreigt verpletterend op u neder te storten. Hoe zult gij de enkele voorbereiding tegen dergelijk een verlies doorstaan! De hardvochtige Welf zal bij uwe smart genieten. Welf en -' zij zweeg en sidderde voor het denkbeeld. 'Wie zal u die schrikmare aankondigen, rampzalige Marcella!' ging zij voort. 'Wie zal het u zeggen en uw hart niet breken? - O mijne, mijne zij die bange taak. Tranen wijkt uit mijne ogen, droefheid vermomt u onder den gekunstelden glimlach! De vriendschap eist zelfverwinning; verkrop u des, mijne smart! en barst, barst dan eerst onbeperkt en teugelloos uit, wanneer het moederhart van diepen weedom schreit. Tranen des medelijdens zijn de zoetste en krachtigste troost. -'

Haastig stond zij van de rustbank op, wiste zich

de ogen af, wierp een' purperen mantel over de volle schouders, en begaf zich naar Marcella's woning.

Terwijl haar zoon zich wederom aan den landelijken arbeid begeven had, hield de Romeinse weduwe zich bezig met de spijs te bereiden, waarmede zij haren lieveling wilde verkwikken. Hermingard trad in hare eenvoudige woning.

'Lieve jonkvrouw!' ving de niets kwaads vermoedende Marcella aan, 'hoe verrukt was straks mijn brave Paulinus. Niet waar, zulke ogenblikken kunnen tegen menigen bangen dag opwegen! Bij de Goden! het is als ware de jongeling mij sinds nog dierbaarder, en het enkele denkbeeld van scheiding onlijdelijker geworden. -' De moederlijke tederheid had voorzeker hare welsprekende wijdlopigheid nog voortgezet, indien de maagd niet in den strijd met het vrouwelijk gevoel bezweken, en eensklaps in luid gewezen uitgebarsten ware. Hevig ontsteld, wist Marcella dezen droefheidstorm zich niet te verklaren. Hermingard weende, maar zweeg; het aanhoudend stilzwijgen deed het der moeder angstig om het hart worden, sneller joeg hetzelve in haren boezem; een vreselijk voorgevoel beving haar. - Maar wie schildert de radeloze en wanhopige smart, die haar aangreep, toen Hermingard de dreigende ramp slechts ten halve behoefde te openbaren, opdat zij alles in vreselijke waarheid zou begrijpen. Vertwijfelend reet zij zich de haren uit het hoofd, krampachtig wrong zij de handen samen, en wilde, maar kon niet wenen. Troostredenen kon Hermingard haar niet toevoeren, maar troostredenen zouden in deze ogenblikken van zielslijden ook gespild geweest zijn.

Op dezen eersten schok dreigde een nieuw toneel

van wilde droefheid te volgen, wanneer Paulinus van den akkerarbeid huiswaarts zou keren. Hiervoor schenen zij echter gespaard te worden. De avond voerde den nacht aan, en de jongeling toefde nog steeds. Ach! de moeder miste hem niet! Hermingard wenste, dat hij niet mocht komen. - De jonkvrouw had zich bij het geopende venster geplaatst, hetwelk, naar de oude Romeinse bouwwijze, in den muur opengelaten was, en des nachts slechts met houten luiken gesloten werd. Marcella rustte van droefheid in een' staat van verdoving verzonken, met het hoofd op Hermingards maagdelijken boezem. Helder en troostend glansde de maan in het midden der gulden gestarnten. Met onafgewende blikken staarde de jonkvrouw in de zilverwitte lichtschijf. Hare droefheid werd gematigder, haar hart kalmer. Zij gevoelde het, dat zachte hemellicht kon gene wrede Godheid zijn. De flauwe en milde glansen, die den hemel met bleke lichttinten overspreidden, waren troostend voor haar hart. Indien die zilveren lichtvlakte een God was, gewis, hij moest goedertieren en liefdevol zijn; was het een Godenwerk - een dezer beide gevallen moest zij onderstellen - het was dat van een' algoeden en menslievenden Schepper. Uit welk oogpunt zij het vriendelijke licht beschouwde, het moest den storm der gemoedsbeweging doen bedaren! Met genietende blikken staarde zij ten hemel. 'Gij, heerlijke Godheid!' riep zij uit, 'Welgezind en vriendelijk zijt gij jegens uwe kinderen, daarom haat u het ongeziene geslacht, en wordt gij, weldadige! gedwongen, uw Goddelijk gelaat telkens voor ons te omsluiëren of te verbergen. Vrede! vrede! roept gij ons toe, ja, vrede tot in het diepste

der ziel. Een ruwe zin slechts, als die der voorvaderen, kon uwe verschijning tot het zien van bloedigen krijgsaanvang bestemmen, en door zulk ene ordening ontadelen.'

Zo gaf zij hare gedachten een tijdlang den vrijen loop; het denkbeeld rees in hare ziel, dat ene Godheid, die zozeer in strijd met de overige hemelheersers was, wellicht aan hen ondergeschikt kon zijn. Dan weder hield zij zich overtuigd dat de maan een Godenwerk was, maar wie dier wreden zou die nachtfakkel in het uitspansel geplaatst hebben. Dáár zweefde haar ene voorbijgaande gedachte voor den geest: zou een ongekend God dat werkstuk gewrocht hebben? 'Ach, Hij moest enkel liefde en barmhartigheid zijn!' zuchtte zij, toen het linnen voorhangsel, dat den ingang van Marcella's woning bedekte, onverwachts ter zijde geschoven werd. Hermingard sidderde: zij vreesde dat het Paulinus mocht zijn. De voetstappen van een binnentredende deden ook Marcella uit enen staat van verdoving tot zich zelve komen, zij waande dat haar zoon terugkeerde en richtte, vreselijk sidderende, den blik naar den ingang van haar verblijf. De duisternis belette echter de binnentredende gestalte te herkennen. 'Zijt gij hier, gebiedster!' fluisterde deze met ene onderdrukte stem, en nu herkende de jonkvrouw Gisela; met zonderlinge trouw was deze jeugdige lijfeigene aan haar verbonden; bezorgd over hare meesteres, had zij straks gemeend, dezelve bij Marcella te zullen vinden.

'Waar is mijn zoon, mijn Paulinus?' riep Marcella uit, en staarde in angstige verwachting het meisje aan, dat nu door het invallend maanlicht be-

schenen werd. Gisela antwoordde niet, schudde slechts het hoofd en verborg het gelaat in de handen. 'Heeft men mijn' Paulinus gegrepen, gekluisterd en weggevoerd?' vroeg de Romeinin wederom. Gisela schudde wederom het hoofd. 'Grote Goden! zoudt gij hem gered hebben!' riep Marcella nu uit. 'O dan dankt u een moeder!' - Gisela ontkende het niet en van dit ogenblik scheen zij kalmer.

Op Hermingards bede, ontstak Gisela een fakkel en legde nieuwe brandstof op het vuur; weldra verspreidde zich een milde gloed door het verblijf der Romeinse weduwe. Gisela sloot de koude herfstlucht buiten, door de houten vouwluiken voor de vensters te sluiten, en daar zij in het kruidmengen, naar de wijze der Bataafse vrouwen, bedreven was, werd weldra een drank gereed gemaakt, welke der treurige moeder enige verzachting van haar leed zou schenken. Marcella liet zich, door de verenigde bedden van Hermingard en Gisela, tot deszelfs gebruik overhalen; het mengsel was geschikt om haar rust te verschaffen, en scheen dit doel te bereiken; immers weinig tijds later sliep zij reeds in.

Te vergeefs trachtte Gisela hare gebiedster te bewegen, een gedeelte van het heulsap te gebruiken. Standvastig volhardde deze, om ook het overig gedeelte van den nacht bij de ongelukkige Marcella te doorwaken.

Toen de morgen aanbrak, en de natuur een nieuw leven schonk, werd het Siegberts geliefde in de stulp te eng om het hart; zij trad naar buiten. Donkere purperglans gloeide reeds aan den oosterhemel, en ging zacht en onmerkbaar in goudkleurige wolkjes over, die zich langzaam en statig over den gansen hemel-

boog verspreidden. Ene frisse koelte suisde door de hoge popelbomen en schudde de dauwdroppen van het bruine elzenhout. Hier en daar sloegen de ontwakende vogels de eerste tonen van hun morgenlied aan, terwijl op de grazige weide het rundvee loeide.

Hermingard begaf zich naar het geliefkoosde plekje, waar zij den raadselachtigen vreemdeling ontmoet had. Met verrukking rustte haar oog op het natuurschoon, dat de Schepper ook aan de herfst, ja in het bijzonder aan dat jaargetijde verbond.

De edele maagd sloeg al deze schoonheden gade, en dacht tevens aan het noodlot, dat haar en hare liefste betrekkingen van kommer vervulde en wederom wist zij niet, aan welken der Goden zij deze weldaden der natuur toe moest schrijven. Weldra echter werd zij in hare overdenking gestoord, terwijl Gisela haar gevolgd was, en der gebiedster iets scheen te willen mededelen.

‘Ook gij hier, Gisela!’ vroeg zij.

‘Ach, gebiedster!’ antwoordde deze. ‘In Marcella's woning durfde ik het u niet aankondigen, - de voortreffelijke Paulinus is niet gevlucht. Van den akker terugkerende ontmoette hij den Usipeter; deze verklaarde hem het bevel van onzen hertog. Gelaten, zegt men, hoorde Paulinus zijnen last aan, en klaagde hij luid en wanhopend, het was niet om zich zelve - neen, maar om de smart zijner moeder. “Ik ben dan uw gevangene,” sprak hij, “grijsaard! gij haatte mij, ik weet het, de wil uwer Goden is u een wellust. Maar wijs mij den kerker aan, waar ik de dierbare moeder ontwijken zal; ik zou haar lijden niet kunnen aanschouwen. Zij sterft, wanneer zij het verneemt! Ach, verberg het heden nog voor de dierbare vrouw;

opdat het haar zacht en behoedzaam bekend worde.” - Die bede, goede Hermingard! heeft mij groten strijd gekost.’ - ‘Het is een edel jongeling!’ zeide Hermingard, ‘hij is rechtschapen en braaf.’

‘Ja, gebiedster!’ hernam Gisela, ‘braaf en rechtschapen is zeker Paulinus! De banden der ouderliefde zijn hem heilig. Vaak hoorde ik hem met welgevallen aan, terwijl hij de deugden zijner moeder en hare tederheid loofde; dan tintelde het gevoel in zijne ogen. Dikwijls zag ik hem zijne Goden voor Marcella bidden en nimmer smeekte ook ik vuriger voor mijne ouders. Gevoelig en deugdzaam, zachtaardig en moedig gelijk hij, ken ik geen onzer jongelingen; zo als ik, mijne gebiedster, neen, neen! zó kunt gij in het noodlot van Marcella en Paulinus niet delen.’

De levendige hulde van Gisela verzekerde Hermingard, dat dezelve uit een hart voortvloeyde, hetwelk door inniger aandoening dan die der vriendschap bewogen werd. Zij was echter niet overdreven. Hermingard had zelve dikwerf en met welgevallen de kinderlijke liefde gezien, waarmede de onverbasterde jongeling zijne moeder beminde en, verre boven de Goden van het Romeinse volksgeloof, tot voorwerp zijner hoogste verering gekozen had.

Gisela voegde er nog bij, dat Paulinus dadelijk naar een' ouden toren, in de nabijheid van het offerbos, gevoerd was, waar hij de levensdagen die hem overbleven, in voorbereiding, ware zulks nodig, tot het naderend boetfeest zou doorbrengen. ‘Ach!’ besloot de schuldeloze, ‘gebiedster! zie, heerlijk en statig rees de zon weder aan den gezichtseinder! waarom wilden de Goden niet, dat wij ons in de schoonheden van hunne wereld recht innig verheugen zul-

len? Aan de kudde lammeren, die ginds dartelend rondhuppelen, schenken zij duurzaam en onvermengd genot, gedurende hun ganse bestaan. Ach de Goden zijn het vee welgezinder dan ons.'

Hermingard zweeg. Ene stem in haren boezem deed haar de waardij van het menselijk gevoel beseffen, en erkennen, dat *het beter is ongelukkig dan ongevoelig te zijn*. Maar deze handelwijze der Goden te ontwikkelen, hun plan met de stervelingen in te zien, dit vermocht zij niet, en geen ander antwoord wist zij te vinden, dan Gisela te verzekeren, dat de mens zich, in wêerwil van elk lijden, gelukkiger, eindeloos gelukkiger, dan het vee moet beschouwen. En wederom ontwaakte in haar ene onwederstaanbare begeerte, dat zij den grijsaard terug mocht zien, van wien zij helderder begrippen en zuiverder inzichten omtrent dit alles vertrouwde te erlangen.

Vijfde hoofdstuk

*Het offeruur hoe vroeg genaakt mij nog te spa,
Mijn ziel is los van de aarde en boven 't aards verheven.*
Van Merken

Een Frankische legerbode, die den volgenden dag in de Eikenterpen aankwam, gaf aan de zaken geenszins gelukkiger wending. De aanstalten der verbondene volkstammen en de vijandelijke houding, welke zij aan schenen te nemen, hadden de aandacht van den waakzamen keizer gewekt en reeds vernam men, dat Konstantijn's zoon, de onlangs tot Caesar verheven Crispus, met ene aanzienlijke legermacht in aantocht was, om elke oproerige beweging te fnuiken. De Romeinse keurbenden overtroffen verre de Frankische legerhopen, zodat ieder inzag, dat thans meer dan immer de bijzondere bijstand der beschermgoden nodig was, opdat de overwinning hare palmtakken niet weder den Romeinen toe zou zwaaien. Alles scheen onheilspellend, maar het vreselijkst voorteken was de dood der hagedissen van den Frankischen koning. Hierdoor meende men zich de ijselijkste toekomst onherroepelijk bereid te zien. Welf drong derhalve op de vreselijke offerhulde aan, en Thiedric moest hem inwilligen, dat dezelve drie dagen later, terwijl de maan haren vollen wasdom bereikte, geschieden zou.

Gelaten hoorde Paulinus zich den dag aankondigen, waarop hij voor het laatst de zon aanschouwen zou. Slechts het scheiden van zijne moeder en derzelver droefheid, ontweldigde hem somtijds luide klachten. Telken kere dat Welf hem zijn levensonderhoud bracht, vorste hij met angstige nieuwsgierigheid

naar zijne moeder uit, doch indien het gevoel eenmaal in den boezem des grijsaards een' zetel gevonden had, thans scheen hetzelfde daarin versteend; zijne bescheiden waren altijd zo koel en vluchtig, dat de jongeling zich eindelijk van elke navorsing moest onthouden.

Het was op den avond vóór het zoenfeest, dat Welf keuriger spijs dan gewoonlijk naar den kerker deed brengen en dezelve aan Paulinus voorzette.

‘Morgen zal ik dan sterven, Usipeter?’ vroegde de gevangene, en ontving een bevestigend antwoord. ‘De laatste bede,’ ging Paulinus nu voort, ‘zult gij mij voorzeker niet weigeren te verhoren. Mijne moeder, de dierbare, kan ik niet zien, niet spreken. Zij zou slechts tranen plengen, ik haar niet kunnen troosten. Maar bid onze gebiedster, de deugdzame Hermingard, dat zij mij bezoeke. Deze gunst is de enige, welke ik van u vorderen zal. Het is mijne laatste bede, grijsaard!’

‘Ik zal Thiedrics niet uwe begeerte overbrengen,’ antwoordde Welf en verwijderde zich.

Zodra Hermingard den wens van Paulinus vernomen had, haastte zij zich om aan zijne begeerte te voldoen. De Usipeter geleidde haar naar den ouden toren. Zij traden door het offerbos; reeds had men hier aanstalten voor het feest van den volgenden nacht gemaakt: de houtstapel was bereids gereed; enige oude Batavieren voegden er de laatste eikenklossen bij. Terwijl knapen en meisjes, in kinderlijke lichtzinnigheid dartelende, bloemen voor het doodfeest van hunnen natuurgenoot zochten, stonden Ernhold en Landwijn, met over elkander geslagene armen, het zwoegen der knapen gade te slaan, die een

zwaar van eikenhout vervaardigd kruis, bij den houtstapel oprichteden. De Usipeter wierp op dit alles een' doordringenden maar tevredenen blik. Hermingard huiverde en omsluisde zich het hoofd. Een eng pad was nauwelijks tussen het wild geboomte, en

overal

Ontsproten berenklaauw, wolfswortel, hondsdrif, varen

En watercalaminthe en scherpe distelblaëren.

Deze weg leidde naar den toren, welke, naar luid van ene volksoverlevering, in Caesars tijd, ter verdediging, gebouwd was, volgens anderen, aan zekere wichelares Leve tot verblijf gestrekt had. Het gebouw, toen reeds in merkelijk verval, was van buitengewoon grote stenen samengesteld, wier grijze kleur gedeeltelijk met mos, muurbloemen en klimop bedekt was. Het bovenst gedeelte van den ingang was bijna gelijk met de oppervlakte van den grond, zodat men enige trappen af moest gaan, om in het gebouw te treden. Een kruiselings over de uit wilgenrijs dicht ineen gevlochtene deur gespannen keten maakte den gevangene de vlucht onmogelijk.

Welf ontsloot den ingang, deed Hermingard binnentreden en zou haar aan den voet des torens verbeiden. Langs enige ongeregeld op elkander gestapelde en met klei bevestigde stenen, steeg de Bataafse jonkvrouw naar den eigenlijken kerker. Dezelve was een rond, van hoge muren omgeven vertrek, geheel zonder zoldering. Ruw in de wanden aangebrachte nissen moesten Paulinus tegen de regenvlagen beschermen en ten nachtleger strekken; doch daar het gebouw, sinds langen tijd, verlaten was geweest, had het lichtschuwend gevogelte zich dezelve toegeëi-

gend. Hier schudde ene vledermuis al piepende hare lederen vleugels, ginds steende een uil op zijn nest en staarde met de vurige ogen op de menselijke wezens, welke zijne eenzaamheid verstoorden. Nachtspinnen en ander ongedierte werkten voorts mede, om dit verblijf voor den gevangene tot den zetel der folterendste ellende te maken, maar Paulinus scheen hierboven reeds verheven. Met het oog ten hemel gericht, stond de jongeling in gedachten verzonken; zijne gelaatstrekken kentekenden kalme berusting in zijn lot en verachting van het lijden; ja, terwijl, door een in den muur opengelaten vak, de rode wedergloed der ondergaande zon zich over zijn gelaat verspreidde, scheen er iets meer dan aardse verhevenheid door zijne trekken aangeduid te worden.

Bij het naderen der jonkvrouw, keerde de gevangene zich langzaam tot dezelve; een vriendelijke glimlach schemerde door den verheven ernst. 'Gij verhoorde mijne bede, gebiedster!' sprak hij, 'dank zij u voor die gunst. Zie, de zon werpt haren laatsten gloed in den kerker; laat mij Phoebus' gunst thans nog voor het laatst genieten.'

'Is er bij dat denkbeeld kalmte in uw hart, ongelukkige Paulinus?' vroegde Hermingard.

'Zoude ik er voor terugsidderen,' antwoordde hij in geestvervoering, 'in het land der gezaligden zal mij steeds reinere lucht en heerlijker lichtstroom omvloeien. Ja, treffelijke maagd! ik gevoel het, na mijnen dood zal ik noch ophouden te bestaan, noch ongelukkig zijn. De eindpaal van mijn leven is de eindpaal van mijn lijden; maar mijne moeder... de ongelukkige moeder... ik weet het, Hermingard, edele jonkvrouw, ook gij zijt niet gelukkig.'

‘Neen Paulinus! niet gelukkig. Ik zou u kunnen benijden.’

‘Haat het leven niet!’ hernam de jongeling, ‘u kan het nog goed zijn te leven, mijn hart bidt uwer deugd dat loon toe; maar ik smeed u, vertroost mijne aangebedene moeder, dank haar, o, dank haar vurig voor hare liefde, zorgen en wijsheidslessen. De treffelijke vrouw scherpte mij gevoel voor het schone en goede, en berusting in den wil van het noodlot in. Beide bleven mij bij, ja veel meer nog, zij verhogen en ontwikkelen zich in gloeiende kracht, terwijl het uur vast aanrukt, dat de boeien des aardsen levens zal slaken. Het wordt mij koel en kalm om het hart, en wanneer ik aan den dood en een volgend leven denk, is het mij wel en zalig, en ik moet glimlachen van heimelijke vreugde. Geheel zal ik niet sterven,⁹⁾ maar in ene wereld leven als de dichters ons maalden? - neen, neen ook dit niet; mijn ziel voelt een denkbeeld van verfijnder geluk, dan zij voorspellen. Doch wat waarborgt mij, dat het niet louter dromen zijn.’

‘Ons hart, Paulinus! dezelfde hoop leeft, dezelfde verwachting gloeit in mijnen boezem. Na het doods-uur wachten ons schone en heldere dagen; ach! ik trad gaarne die toekomst tegen; voor Siegbert en het vaderland te sterven, zou mij de edelste en schoonste dood zijn. Maar dat uw leven voor ons opgeofferd moet worden, ach, Paulinus! dat is een vreselijk en ondragelijk denkbeeld.’

‘Om mijne moeder, ja!’ hervatte Paulinus, maar gij zult haar verzorgen en troosten, de getrouwe Hermingard blijft harer belofte gestand. Dit denkbeeld schenkt mij kracht om te berusten, en ik streel mij

met de gedachte, dat er een wederzien is na den dood. Laat mij in zo schoon ene mijmering voortdweepen, tot mijn sterfuur helderder licht in de toekomst werpt, of - maar neen, neen, de overtuiging, welke mij den boezem zo zalig doet kloppen, zal, kan niet bedrogen worden. Verzeker aan mijne moeder, edele gebiedster! dat ik de stervenssmart veracht: nimmer betreure zij mij overmatig; want beklagenswaardig zal ik na dit leven niet zijn. En nu, deze laatste gunst zij het einde dier talloze weldaden. -'

Hermingard, van zielssmart buiten zich zelve, wenkte hem te zwijgen.

'Zo mogen de Goden het u dan lonen!' ging Paulinus voort. 'Verlaat mij thans, ik smeek u zulks, reeds heb ik uw gevoel te zeer verwond. Verlaat mij, edele Hermingard! zo lang gij hier zijt, wens ik u steeds nog veel te zeggen; ik gevoel grote, zeer grote en verhevene gewaarwordingen; zij doorstromen mijn afgekoeld hart, dringen mij zalige tranen in de ogen, maar vinden gene woorden, waarmede de mond ze zal uitstorten. Zo vaar dan wel, eeuwig wel! Hermingard, ween niet om mij, ach dat ook mijne moeder niet om mij weende! Zeg het der droeve dikwijls, er is een wederzien!'

Te vergeefs trachtte Hermingard enige woorden uit te spreken. Paulinus drukte haar eerbiedig enen afscheidskus op den schonen mond, deed zwijgende het gouden borstversiersel, de aurea bulla, welke op zijne wollen tunica hing, af, reikte hetzelfde der jonkvrouw toe, en begeleidde haar toen tot aan het benedengedeelte van den ruwen trap. Welf opende den ingang: het laatste vaarwel stierf op des jongelings lippen weg. Met het donkere oog Hermingard in

kalmen ernst aanstarende, hield hij hare hand in de zijne geklemd en kon niet spreken, eindelijk stamelde hij met de grootste inspanning: 'Hermingard! Hermingard! ach, verlaat mijne moeder niet!' Maar Hermingard verstond zijne woorden niet meer, hare denkskracht was verdoofd, en uitgeput zonk zij aan den boezem der getrouwe Gisela, die haar, in hevigen zielsangst, verbeid had. Bezorgd over hare gebiedster kon de arme maagd slechts één blik op Paulinus werpen. Het was een blik vol van de onbeschrijfelijkste uitdrukking.

Het oog van Paulinus ontmoette het hare, ene zonderlinge en nieuwe gewaarwording ontroerde zijn hart, tranen drongen zich in zijne ogen, en een zucht zweefde over zijne lippen; toen wendde de jongeling zich langzaam om, begaf zich weder naar zijnen kerker en bleef een' geruimen tijd ten hemel staren, waar dichte wolken somtijds de sterren omhulden, maar zeldzamer de maan aan het oog onttrokken, wier grijswitte nevelkringen woeste en onstuimige dagen voorspelden.

Wenende bereikte Hermingard haar verblijf, daar zonk zij op ene rustbank neder en verborg het schone gelaat op de peluw. Met tedere bezorgdheid stond Gisela aan hare zijde. Het gerucht der schreden van ene binnentredende vrouw, deed Hermingard de ogen naar den ingang wenden. Marcella was binnengetreden en knielde naast haar neder.

'Hebt gij mijn' Paulinus gesproken, gebiedster?' vraagde zij op een' bedaarden toon. De jonkvrouw wenkte toestemmend, en reikte haar het gouden sieraad toe, terwijl een nieuwe stroom van aandoeningen haar belette te spreken. 'Wees kalm, dierbare Her-

mingard!' hernam de Romeinin, 'zie, ook ik ben kalm. -'

Verbaasd merkte Hermingard de verandering der zielsgesteldheid van de ongelukkige moeder op. Marcella's gelaatstrekken kenmerkten statigen ernst, in haar uitgeweend oog fonkelden gene tranen meer. De wanhopige droefheid was door de zonderlingste bedaardheid opgevolgd; alleen hare kleding en het loshangend haar, hetwelk door den matronen-hoofdband niet gesnoerd werd, herinnerden de wanorde, die in hare denkbeelden had plaats gegrepen.

Elke blik op de weldra kinderloze weduwe vermeerderde Hermingard's verwondering. Geenszins was Marcella's ziel in die bedriegelijke kalmte, welke niet zelden de hevigste stormen voorafgaat, veel minder in de ongevoeligheid van den waanzin. Met weemoedigen ernst smeekte zij nu, dat Hermingard haar derzelve laatste onderhoud met den veroordeelde zou mededelen. De kalmte van Marcella had gelukkige uitwerking op de edele jonkvrouw. Zij ving het verhaal aan. Gelaten luisterde Marcella, somtijds zelfs deed zij zekere verrukking blijken; toen Hermingard zweeg en op hare legerstede terugzonk, wiste de moeder zich een' traan uit het oog, omhelsde de vorstelijke maagd, en dankte haar voor hare menslievende goedheid. 'Gij hebt recht, Paulinus!' riep zij uit, 'geheel zullen wij niet sterven, dat de vlammen vrij onze stoffelijke en zichtbare woning verteren, het onstoffelijke en betere deel blijft voortduren, en wisselt het bestaan der vreemdelingschap voor haar eigenlijk verblijf. De ziel trekt slechts door dit leven naar ene eeuwige woning, en zal het daar de plaats der gelukzaligheid zijn, o, dan vind

ik er mijn' Paulinus weder: want waar zou ene moeder gescheiden van haar kroost en gelukkig zijn? Juno handelde rechtvaardig en goed, toen zij de edele zonen der Argivische priesteres, ten loon hunner moederliefde, uit dit leven opriep^{*)}: spoedig toch zal zij de gelukkige moeder met haar gezaligd kroost herenigd hebben. Morgen sterft Paulinus; ween niet, edele Hermingard, morgen houdt Paulinus op te lijden, morgen zal hij gelukkig zijn. Indien de onsterfelijkheid niet zalig was, zouden de Olympbewoners de gruwzaamste tirannen zijn. Zie, Hermingard! deze denkbeelden heeft het uur mij geschonken, toen gij Paulinus bezocht. Verwondert gij u thans nog over mijne kalmte? - De heilvolste toekomst, of het einde des lijdens lacht den zoon toe; steeds vreesde zijne moeder de Goden, en bood hun met reine handen de offergave. Mag ik dan niet hopen ook na dit leven gelukkig, in mijnen zoon gelukkig te zijn? Weet ik het niet, dat de vernietiging reeds redding en wenselijke uitkomst is? -'

'Waarom ene ijskoude gedachte naast de heerlijkste plaats geschonken?' antwoordde Hermingard, en achtte het noodzakelijk, haar in een vertrouwen te bevestigen, hetwelk de fel gewonde ziel met kalmen moed en hoop vervulde. Haar hart stemde met Marcella in, dat zulk ene toekomst het menselijk zijn in een schoon en verheven bestaan zou verwisselen, maar Hermingard's verstand, door geen' hemelsen lichtstraal voorgelicht, zocht vergeefs naar gronden, waarop dit geloof gevestigd mocht worden. Voor dezen ogenblik echter stelde zij elke twijfeling ter zijde, en de kalmte der berusting daalde ook in haren boezem. Afgemat legde zij het hoofd

neder, en sluimerde na weinige ogenblikken in. Marcella keerde naar hare woning terug.

Maar wie kalm, wie bedaard mocht zijn, Gisela was het niet. - Als Paulinus een kind der natuur, in bijna gelijke betrekking en op denzelfden grond opgevoed, had zij den jongeling, van den tedersten leeftijd af met zusterlijke liefde bemind, zijne deugden bewonderd, en nauwgezet zich ten voorbeeld gesteld. Ook hem was de schuldeloze niet onverschillig; maar de kiem van het zaligst zielsgenot, de paradijsvreugde der bloeiende jeugd, sluimerde diep verborgen in zijn borst. Zijne ganse boezem was van liefde voor zijne moeder vervuld, haar behoorde onverdeeld dat hart nog toe, hetwelk door gene vuriger aandoening ontgloeid werd. Gisela had zich evenmin ooit het denkbeeld gevormd, dat Paulinus voor haar de enige zou zijn, - dat haar leven in het zijne als opgelost was; thans gevoelde zij het op eens en gevoelde het in vollen omvang, hoe haar hart aan den jongeling verbonden was, hoe veel zij voor hare liefde durfde bestaan, maar ach! tevens besepte zij het, met ijskoude huivering, dat zij niets voor hem doen kon. Daarom gaf zij zich, terwijl zij den nacht bij Hermingard doorwaakte, aan radeloze droefheid over, en stond haar spintuig onbewegelijk, terwijl dat der grijze voedstermoeders der jonkvrouw, welke met trouwhartigen najver de edele maagd wilden verzorgen, rad als hare tongen voortging. Geheel van het ongeluk van den bloeienden Paulinus vervuld, leende Gisela het oor niet aan de gesprekken der ouden, tot dat derzelver onderhoud ene voor haar geenszins ongewichtige richting nam.

‘De arme knaap,’ zuchtte de oudste der vrouwen,

ene afgeleefde best, 'hij zal vreselijke nachten in den woudtoren doorleven. Aardgeesten en kaboutermannen voeren daar schrikkelijk feest; eens heb ik het bijgewoond, Landhilde! maar geen menselijk oor kan dat stenen en schateren aanhoren, geen mond die verschrikkelikheden afmalen. Ik zag het, Landhilde! hoe zij in vurige nevelwolken dansten en rondzwierden. Het is daar vreselijk, nimmer naderde ik sinds dat oord.'

'Wie van de onzen zou zich dat waagstuk onderwinden, Regenschwijt!' hernam hare gezellin en tijdgenote. 'De Usipeter alleen heeft macht, om die nachtspoken te bedwingen. Ik waagde mij nimmer bij dat gebouw. Die plaats is door de Goden vervloekt. Zij ligt woest en ledig; de vale beuk kwijnt er, de popel ruist in klagende lijktonen, geen vogel heeft er nog ooit de stem verheven, evenmin, als er aan gene zijde, in het dode meer, een spartelvis immer den kleinsten kring gevormd heeft. Slechts in den zwarten nacht is dat water beroerd, dan joelen daar de Alvinnen huilende rond, tot dat de ochtend haar rusten doet van het nachtelijk rondslingeren op de vonkschietende golven.'

'Grote Goden!' zuchtte Landhilde, en de draad sidderde in hare vingers, 'wie zou dat schrikoord durven naderen. Wee, wee, het kind des noodlots!'

'Ja, wee hem!' herhaalde Regenschwijt, 'vreselijk zal hem te middernacht het brullen van den vurigen weerwolf wekken, dien de oude Wibald daar gezien heeft.'

'En die reuzenschim in het zwarte dampkleed, die om de top des torens zweeft, en dan in vuurgloed henen vaart. Hu, het is vreselijk, wee, wee hem!'

De ouden gingen voort, elkander van schrik te vervullen, en putteden hare herinneringskracht uit, tot onderlinge mededeling der gruwzaamste overleveringen. Gisela hoorde haar echter niet meer; Landhilde's mening, dat eenvoudige menselijke moed den woudtoren niet zou durven naderen, had een stout denkbeeld bij haar opgewekt. Zij gevoelde het, om den geliefde te redden, durfde zij al die gevaren trotseren; snel als de eerste gedachte in haren boezem ontstond, ontwikkelde zich het koene plan. Zij wilde zijne redding beproeven, den Bard en des Hertogs gramschap tarten; dan zou, indien zij de prooi niet werd der vreselijke geestenwereld, de morgenzon door den geredden begroet worden. Zij juichte in haren vond. Smart en kommer werden vergeten. Zou de enige niet gered worden? - en nu, wanneer zij eens in ballingschap heentrok, vaderland en aanverwant verliet, om den vluchtende te volgen, indien hij haar beminde, gelijk zij hem aanbad, en zij leven kon, waar Paulinus leefde; stierf, waar deze sterven moest? - Heerlijk en groots opzet! Heilig natuurgevoel, waar voerde gij den mens niet tot het stoutste waagstuk? in welken tijd, onder welke hemelstreek, verloochendet gij uwen invloed! - Gisela zal het waagstuk bestaan! - maar neen - het vermetele plan is reeds in een' diepen zucht verworpen. Zij, de Batavische maagd, zou trouweloos aan de Goden en Hermingard worden, de redding van Siegbert en het levensheil van deszelfs geliefde aan haar geluk opofferen, zij zou de nederlaag van het vaderland beslissen. Ene huivering trilde door de leden van het vrome maagdelijn; hare liefde voor Paulinus mocht slechts wenen.

Eindnoten:

- *) 59 *Geheel zal ik niet sterven*: vertaling van 'Non omnis moriar,' uit *Hor.* Od. IV, i. Paulinus is nog heiden, maar door de wijze waarop Drost hem hier Horatius' anders bedoelde woorden laat gebruiken, heeft hij waarschijnlijk Paulinus' voorbestemdheid voor het Christelijk onsterfelijkheidsgeloof willen aanduiden.
- *) 63 *Juno handelde rechtvaardig*: Marcella doelt op de bekende geschiedenis van Cleobis en Biton, door Solon aan Croesus verhaald. (Dr.)

Zesde hoofdstuk

*'t Is gedaan,
Eén zelfde nacht, één uur zal beide doen vergaan.
Bilderdijk*

Traag kroop voor sommige van de bewoners der Eikenterpen de dag voorbij, welke het plechtige nachtfest voorafging; voor anderen echter snelde hij al te ras voort; zij hadden zo gaarne het treurtoneel verschoven gezien, als konde uit elke vertraging redding dagen. De avond kwam en verduisterde verder den hemel, die den gansen mistigen dag met grauwe dampen overtrokken was geweest. Gene enkele star kon haren glans door het doffe grauw boren; de volle maan scheen zich heden niet uit het duister nevelfloers te onthullen; het was, als weigerde zij de dwepende verkrachting der natuurwet te aanschouwen, die door een hardvochtig wangeloof gepleegd stond te worden.

Akelige stilte heerste nog in de ruime hal van Thiedrics woning. Allengs ontstak men in dezelve de fakkels, want weldra moest men Witte Geertrud van den Lippetoren verwachten; reeds vroegtijdig was Welf vertrokken om haar te gemoet te gaan en derwaarts te geleiden. Thiedric en zijne grijze aanverwanten begaven zich naar de hal en wachtten ongeduldig de verschijning der verhevene vrouw, die nog steeds bleef toeven.

Thiedric was zeer onrustig; het hoofd ter aarde gebogen en de armen kruiselings over elkander geslagen, zat hij zwijgend aan het bovineinde der zaal, op ene verhevenheid, onder een verhemelte, uit Romeinse schilden en speren, oud-voorvaderlijke zege-

tekenen, samengesteld. Hermingard trad, door enige vrouwen vergezeld, de hal binnen, en zette zich aan zijne linkerzijde op enen zetel neder; eerbied en plechtstatigheid geboden haar, bij de ontvangst der machtige wichelares tegenwoordig te zijn. Nu en dan wierp de hertog een' deelnemenden blik op zijne schone nicht; hare boezem, door een kostbaar wit gewaad omsloten, zwoegde hevig en bewoog gestadig de donkere lokken, die langs denzelven verspreid nederhingen; met hevige inspanning verkropte zij hare droefheid, de ziel doorsnijdende zuchten, die zij loosde, ontgingen Thiedric niet, en dikwerf drukte hij haar de hand, ja somtijds scheen ene klacht op zijne lippen te zweven, maar een blik op den Frankischen legerbode, die, in ijzeren wapendos, aan zijne rechterzijde stond, legde hem het zwijgen op; deszelfs listige, onder den zwaar gevederden stormhoed fonkelende ogen kenmerkten even weinig deelneming, als de sombere en straffe gelaatstrekken van Landwijn en Ernhold; Thiedric drukte de lippen te zamen, liet de wenkbrauwen zinken en staarde onverschillig op de rij van fakkels, die, door een twaalfstal knapen, aan beide zijden van de hal geschaard, gedragen werden.

Eindelijk brak een dof gejoel de doodse stilte af, om het naderen der wichelares aan te kondigen; weinig oogenblikken later leidde de Bard de geheimvolle vrouw binnen. Eerbiedig trad Thiedric met zijne aanverwante nader om haar te verwelkomen. Witte Geertrud scheen, zo verre men zulks uit hare ingehulde gedaante kon besluiten, ene vrouw, die de krachtigste jaren van den vrouwelijken leeftijd nog niet lang voorbij was; hare lokken waren zorgvuldig

door enen doek verborgen, waarin ook de kin besloten was. Een dichte hoofdsluier met enen dunnen krans van ijzerkruid omvlochten, bedekte bovendien voor alle stervelingen hare gelaatstrekken. De witte mantel, aan den hals door een bronzen gesp bevestigd, reikte over hare ganse rijzige gestalte tot aan den grond, en bedekte het grootste gedeelte der gelijkleurige onderkleding, slechts aan de linkerzijde week dit opperkleed een weinig en ontdekte een offermes met gouden gevest, hetwelk van den breden koperen gordelriem afhing, aan welks polijsting buitengewone zorg was toegewijd.

Na de eerste begroeting werd der wichelares enige spijs en wijn aangeboden, maar zij weigerde vóór de offerplechtigheid enen beet of teug te gebruiken, en bewaarde een geheimzinnig en indrukwekkend stilzwijgen. Haar gelaat was steeds naar Hermingard gewend; gedurig sloeg zij de sidderende maagd gade, en bekommerde zich veel minder over den hertog, die eerbiedig naast zijn' zetel en tegenover den haren stond.

Welf trad nu aan een' vensterboog; nog was de ganse hemel duister, somwijlen slechts glansde een bleek weêrlicht in de benedenlucht, om het donker zwerk daarna te donkerder af te doen deinzen. De maan bleef nog altijd achter dichte wolken verborgen, maar de Usipeter meende toch, dat het offeruur weldra daar zou zijn; hij wenkte derhalve zijnen gebieders, opdat deze de wichelares zou bidden, zich naar het gewijde bos te begeven, om het offer te wijden, zodra de maan enen gunstigen blik op hen zou nederwerpen.

‘Welaan!’ sprak Thiedric, ‘de boet, dien de Go-

den zich bedongen, is gereed, edele vrouw! Zij moge hun welgevallig zijn, en het volk en mijn zoon redden!’

*‘Heil! wie der Goden zegen zoekt;
Wee! wie onwillig offert,’*

antwoordde Witte Geertrud van den Lippetoren, kort en somber, terwijl zij den Usipeter wenkte, om naar den rijk versierden wagen, waarmede zij derwaarts gevoerd was, teruggeleid te worden. Eerbiedig knielden de vrouwen ter aarde, terwijl zij trots en fier voorbij trad, demoedig bogen de mannen het hoofd en kruisten de handen op de borst; alle volgden met langzame schreden en onder het akeligst stilzwijgen. Slechts Hermingard niet; zij bleef in de hal achter, plaatste zich aan een der vensterbogen, en zag werktuigelijk den plechtstatigen stoet na, die zich thans in beweging gesteld had. Enige knapen openden den optocht, zij droegen blakende fakkels, wier rode vlam elk ogenblik door den opstekenden wind dreigde geblust te worden, terwijl dwarrelende rookwolken den gehelen stoet in enen gloeienden nevel hulde. Op deze knapen volgden Landwijn en Ernhold, wier boogschutterlijke bekwaamheid deze genade aan den ter dood gedoemde beloofde, dat hunne schichten hem spoedig van het lijden zouden ontslaan. Door enige met offertuig beladene lijfeigenen voorafgegaan, trokken de witte, in een los gareel geslagene paarden, langzaam en statig den wagen voort, waarop Witte Geertrud gezeten was. Ene dwergachtige gestalte, niet weinig naar den Naan gelijkende, welke in de Roman van Ferguut

enen ijseliken Seriant

genoemd wordt,^{*)} bestuurde behoedzaam de lederen mondriemen der paarden. Zonderling werd zijne donker purperen en grillig versierde kleding door de fakkels verlicht. Ter linkerkant van het voertuig ging de Usipeter. Hertog Thiedric en de Frank volgden met afgemetene schreden; zonderling stak de zwarte wapenrusting des laatsten bij het witte schild af, hetwelk aan zijnen arm hing; achter hen, sloten zich de overige bewoners der Eikenterpen aan. Doodse en huiveringwekkende stilte vergezeld hunnen tocht. Het ongewone der plechtigheid drong de mannen tot somberen ernst, in menig vrouwelijk oog blonk een traan.

Van denkskracht beroofd staarde Hermingard de voorttrekkenden langs den ruwen afhellenden weg een' geruimen tijd na; reeds lang was de stoet uit het gezicht verdwenen, reeds lang klonk haar het kraken der wagenraderen niet meer in het oor, toen zij nog aan den hogen vensterboog stond; de jonkvrouw echter sloeg niets gade, luisterde naar niets. Eindelijk keerde zij zich snikkende om en wendde het van tranen vochtig gelaat naar het binnen-gedeelte der hal, maar trad verschrikt enige schreden terug. Zij had gemeend alleen te zijn: thans ontdekte zij bij het flauwe licht, hetwelk in de hal schemerde, ene vrouwelijke gedaante welke ene soort van vaas met beide handen omklemd hield.

'Gij hier... in deze ogenblikken... rampzalige!' riep Hermingard uit, terwijl zij in deze gestalte Marcella herkende.

'Hoe ben ik nog rampzalig? -' vraagde deze, 'ja gij hebt recht, jonkvrouw!' ging zij terstond met levendigheid voort, 'rampzalig, zo moet ik u toeschij-

nen, maar nog slechts weinige ogenblikken en dan, bij de Goden! o noem mij dan niet ongelukkig meer.'

'Wat wilt gij, Marcella?' vraagde Hermingard in hevigen zielsangst.

'Sterven!' was het antwoord.

'Sterven,' herhaalde de maagd en klemde de Romeinin in hare armen, als wilde zij haar met geweld van dat besluit terughouden.

'Ja, sterven,' zeide Marcella nog eens met vreselijke kalmte, 'wat zou ik langer leven? Het lijden wordt mij te zwaar. Jupiter heeft mij de poort geopend; ik volg den aangewezen' weg. Vaarwel dan, jonkvrouw! Gelijk de zoon u dankte, zo dankt ook de moeder u voor uwe gunst en liefde. Wees gelukkig, vrome Hermingard! mijne ogenblikken zijn dierbaar... Ik zegen u tot in den dood.'

Zij poogde zich uit Hermingard's armen los te wikkelen, maar deze klemde zich in wilde smart aan de geestdrijvende en snikte: 'Nimmer, Marcella! nimmer, ongelukkige! ach gij zijt waanzinnig.'

'Neen jonkvrouw, niet waanzinnig!' antwoordde Marcella. 'Toen ik dit besluit nam, dacht ik geregeld. O, het sterven is der moeder niet bang, waar haar kroost sneven moet; na dezen ure zou het leven mij ene gedurige marteling zijn, de dood spaart mij dezelve. Het levensspel zal mij nimmer weder behagen, daarom wil ik niet meer spelen, maar ga heen, zonder de onsterfelijke Goden aan te klagen. De slagen van het lot kan ik niet verdragen, vluchtende wil ik dezelve ontwijken. Gij kent den naamloos tederen band niet, waardoor ik aan mijn' Paulinus geboeid ben. Maar nog eens, de ogenblikken zijn dierbaar. Ik zal met Paulinus sterven! Mocht ik u

eenmaal wedervinden!’ Zij omhelsde Hermingard met tederheid, wikkelde zich daarna kalm uit derzelve armen en vertrouwde haar aan Gisela. ‘Ook u zij mijne zegen!’ sprak zij nog, verborg de urne onder haar opperkleed en verliet met haastige, maar vaste schreden de hal, den weg naar het offerbos inslaande.

Sidderende, en van schrik, verbazing en droefheid als verpletterd, stonden de beide maagden dáár. ‘Wat kan zij verliezen?’ zuchtte Hermingard eindelijk, ‘wat heeft zij, de kinderloze weduwe, verloren! De krans, dien de lente haar weefde, werd uiteengereten; de bloesem, in die lente ontloken, sterft voor den naderenden zomer; zal zij in de herfst bloemen zoeken of vruchten van den winter verwachten? - Maar nu, ach! zullen nu onze Goden verzoend worden? - Stromen kostbaar mensenbloed worden ter hunner ere gewijd. Wat klappertandt en nokt gij, Gisela? Vreest en siddert gij, omdat de wind opsteekt, o, laat dezelve woeden! vreselijk moge hij door eik en olm, door els en wilg gieren! De Godheid daalt in den feestnacht neder.’ Angstig wong zij de handen, koude zweetdruppels perelden op het schone gelaat; woest hingen hare lokken over den boezem.

‘De Godheid richt... wees bedaard,’ stamelde Gisela. ‘Gebiedster, wees gerust... want...’

‘Kom, Gisela!’ hervatte Hermingard, ‘hier is het ene ondragelijke foltering. Vergezel mij naar buiten. Zij leven nog. De bleke nachtgodin is nog door zwarte wolken omhuld. Zij zal het teken niet geven, want vriendelijk is het zachte hemellicht; maar Thor, die vreselijke, zal de zwakkere belagen en woest en

wild het sluierkleed wegrukken! ...'

Gisela zag angstig naar buiten. Donker rood en dodelijk wit wisselden zich gestadig op hare kaken af; ene geestverbijsterende onrust bekleemde en schokte haar hart. Zij ondersteunde Hermingard, maar had evenzeer ondersteuning nodig. In angstige verwachting staarden zij naar den duisteren hemel. Gisela wilde spreken; hare tong weigerde derzelver dienst. Eindelijk verhief zich plotseling ene felle windvlaag en stormde bulderend door het woud; het zwerk scheurde vaneen, en met ijselijken glans vertoonde zich de maan op ene doorschijnende vlakte. In hetzelfde ogenblik verhief zich, van de zijde van het woud, een schelle kreet. De stormvlaag voerde denzelfden op gediensstige vleugelen naar de Eikenterpen. Met onbegrijpelijke drift schoven de wolkgevaarten zich weder voor de maan, het duister was vreselijker dan te voren, maar een tweede rukwind verscheurde op nieuw het wolkenfloers en voorbij de in nevelkringen verblekende maan joegen in wilden storm de zwarte wolkbrokken; uit de verte verhieven zich woeste kreten en jammertonen, maar in de hal heersten grafstilte en grafduister. Men scheen daar niet te ademen; een wervelstroom van droge herfstbladeren, welke door den wind naar binnen gejaagd was, had het licht uitgedoofd.

Eindnoten:

- *) 71 *Roman van Ferguut*: een van de bewaardgebleven Middelnederlandse romans uit de kring om Arthur. *Seriant*: dienaar.

Zevende hoofdstuk

Ay vrouwe wat leeddi in dien tide!
Oud geestelijk Lied

Reeds had de winter de aarde in zilverwitten sneeuwdos gehuld, toen Hermingard, op zekeren avond, door ene zachte sluimering verkwikt, ontwaakte. Langzaam en verwonderd sloeg zij de ogen in het rond. Vriendelijk glom ene kleine lamp niet verre van hare legerstede en mengde derzelver licht met het schijnsel van een houtvuur, welks donkere weêrglans de rieten net gevlochtene zoldering met purpergloed kleurde; zij bevond zich alleen: hare verzorgster had zich hare rust ten nutte gemaakt, om zich enige ogenblikken te kunnen verwijderen: want toen de edele maagd hare krachten trachtte aan te wenden, om de legerstede te verlaten, naderde Marcella met behoedzame schreden uit het voorste gedeelte van het jonkvrouwelijk verblijf, hetwelk, door linnen voorhangsels van het inwendig gebouw afgescheiden, zeker voorvertrek uitmaakte.

‘Lieve Marcella!’ sprak Hermingard tot de binnentredende, vriendelijk glimlachende. ‘Nu heb ik eindelijk gerust, na die lange en zware dromen. Zeg mij, Marcella! is hij hier en leeft hij?’

‘Dierbare Hermingard! Goede Goden! welk ene heerlijke verandering. Uw Siegbert leeft,’ antwoordde Marcella. ‘Heil u! de geliefde werd gespaard; men heeft nog niet gestreden.’

‘Siegbert, - ja ook hem, den dierbare, gedenk ik,’ hernam Hermingard. ‘Maar Caelestius? -’ Marcella begreep haar niet; deze naam was haar geheel onbekend. ‘De dierbare en geheimzinnige grijs-

aard,' voegde Hermingard er bij, 'is hij in onze nabijheid?'

'Ach, ik vernam niets van hem, gebiedster!' zeide de verbaasde Marcella, en deed door dat antwoord de onvermengde tevredenheid op het maagdelijk gelaat omnevelen; zij zuchtte. 'Maar neen,' ging zij voort, 'ik moet alles niet in denzelfden ogenblik genieten. Gij handelt wijselijk. Het is thans als doorstroomde mij nieuwe levenskracht; eindelijk kan ik weêr denken, Marcella! ik gevoel heerlijke gewaarwordingen. Verheug u met mij.'

'De eerste vreugde wisselt thans mijne smart af,' antwoordde Marcella, en drukte enen kus op de sneeuw witte hand van de nog altijd verheven bevallige maagd. 'Het lot zij geprezen, dat u voor ons behield! Wij hebben zeer veel om u geleden.'

'Is er dan zoveel tijds reeds verlopen, Marcella! sinds dien afschuwelijken nacht, toen... maar wellicht was dit reeds een droomgezicht, hebt gij u inderdaad eens het leven..., Marcella! verhaal, o verhaal mij alles. Uw Paulinus, hij is immers niet... in waarheid, het is mij, als droomde ik nog steeds voort. Ik bid u, deel mij de wezenlijkheid mede.'

'Eis zulks thans niet, edele maagd! uwe gedachten, langen tijd door de krankte verward, moeten eerst tot kalmte terugkomen.'

'Al te zorgvuldige!' zeide Hermingard glimlachende, 'meent gij, dat het smeden van talloze gissingen mij minder zal afmatten? Neen, voorzeker niet; daarom, verhaal mij het voorgevallene en, ik beloof het u bij handslag, zodra mijn denkkraft verzwakt, zal ik het u te kennen geven.'

Marcella vorderde, dat Hermingard ten minste

enig verkwikkend voedsel gebruiken zou. De jonkvrouw voldeed aan haren wens, en drong daarna weder op hare eigene bede aan.

‘Welaan dan, gebiedster!’ begon Marcella, daar zij den dringenden wens niet langer onvervuld kon laten, ‘bondig wil ik u van den nacht en deszelfs gevolgen spreken. Het is waarheid, ik had besloten te sterven en, bij Juno! ware mijn besluit niet door de overmacht verijdeld, ik zou mij niet in het herstel van de edele Hermingard verheugd hebben. Op de offerplaats, achter het loof verborgen, wachtte ik den tijd, wanneer de Usipeter mijnen Paulinus naar het altaar zou voeren. Dat oogenblik kwam; Welf trad naar den woudtoren om het slachtoffer te halen. Hier zou ener Porcia hare zielskracht ontzonken zijn^{*)}; als blote aanschouwster had ik voorzeker geen sterkte gehad om te blijven. Maar thans zag ik kalm en koud alles aan; gelijk ik het lijden verachtte, zo zou ook Paulinus hetzelfde gering schatten. Haast lijdend wij niet meer, herhaalde ik telkens, om mij zelve kracht te schenken. Daar brak eensklaps de maan door. Het volk hief een luid gillen aan, ik baande mij door hetzelfde een' weg en snelde op de houtmijt, de lijkbus van mijn' gemaal ontzong mijner hand. De vlam flikkerde mij van alle zijden tegen, en ik hoorde een daverend knallen als dat van Jupiters donder. Men rukte mij, ondanks mijn tegenstreven, van de houtmijt en hield mij terug. In doodsangst verwachtte ik, dat Paulinus zou verschijnen. Maar algemene schrik verspreidde zich, toen de Bard terugkeerde. “Hij is voor het outervuur verloren!” hoorde ik, maar herinner mij verder niets duidelijk. Men sleurde mij naar de hal, en wij vonden u aldaar, gebiedster! als

levenloos op den grond gezonken. De hevigste koorts, die Pandora's doos ontvlucht zijn, hebben sinds u aangegrepen; gij hebt veel geleden; mijn eigen lijden is zwaar daardoor vermeerderd.'

'Gij hebt waarheid gesproken,' antwoordde Hermingard, na aandachtig het verhaal aangehoord te hebben, 'uwe mededeling heeft mijn geheugen teruggeroepen, ik herinner mij thans dat noodgeschrei, die stormvlaag gehoord te hebben. Maar zeg mij, Marcella! wat is er van Paulinus geworden?'

Een vloed van tranen was Marcella's antwoord. Weldra echter herstelde zij zich en ging voort: 'Een gedeelte van den toren was door den storm omvergeworpen, dat puin werd zijne grafstede. Ik ben geen moeder meer, edele Hermingard! geen moeder; neen, ene kinderloze weduwe, die alleen en verlaten den levensweg af moet wandelen. Paulinus, mijne laatste hoop, mijne zoetste troost, hij leeft .. ach leeft .. niet meer!'

'Ween onbedwongen, Marcella! ik deel in uwe smart,' zeide Hermingard. 'Droeve moeder! Mijn ongeluk doet mij beseffen, hoe groot uw lijden is. Maar wees moedig, Marcella, gelijk gij het altijd waart. Zo lang Hermingard leeft, zult gij niet alleen en verlaten zijn. Al zijn voor u alle snoeren van bloedverwantschap wreed en fel vaneen gereten, die der zielsverwantschap, waardoor wij elkander verstaan, zullen vaster aangesnoerd worden. O! telkens wordt de herinnering van dien zwarten nacht mij levendiger. Maar Gisela? Zij was toen bij mij; waar toeft het getrouwe meisje? - ach, zij beminde Paulinus vurig en rein en teder!'

'Het arme kind!' antwoordde Marcella, 'sinds

dien nacht is zij ontroostbaar. Zonderling, voorwaar! hare inborst is van dien stond af aan ten enenmale veranderd; voorheen altijd vriendelijk en welgezind, thans nors en terugstotend. Haar oog weleer helder en open, dwaalt schuw rond of is ter aarde gevestigd. Telkens heeft zij met dringende belangstelling naar u vernomen; somtijds zelfs verscheen zij aan uw krankbed, om slechts een ogenblik te toeven en daarna schichtig weg te vlieden. Steeds jaagt zij de eenzaamheid na, hoort onwillig toe, wanneer men tot haar spreekt, en bewaart een gedurig stilzwijgen.'

Marcella sprak nog, toen ene haveloos geklede maagd binnentrad. Het gele keltische haar, eertijds een *gouden nis van stralen* om het liefvallig gelaat, hing thans ongekedmd langs hetzelve op haar purper kleed.

'Slaapt de gebiedster?' vroegde zij.

'Daar is het droeve meisje,' zeide Marcella tot Hermingard.

'Gisela!' riep de jonkvrouw haar met vriendelijke welwillendheid toe, en hare zilveren stem klonk zoet in de oren der maagd. Zij sloeg de grote lichtblauwe ogen ten hemel; een lach van woeste vreugde verscheen op haar gelaat, toen stortte zij bij Hermingard's legerstede op de knieën en bedekte derzelve hand met kussen.

Lang rustte de blik der vorstelijke maagd op het meisje; daarna sprak zij haar enige warme troostwoorden toe. Gisela staarde haar luisterend aan, hare onrust steeg bij elken blik, dien zij op hare gebiedster wierp, hevig zwoegde haar boezem, en zich eensklaps losrukkende, ontvlood zij, met enen doffen zucht, ijlings het verblijf van Hermingard, welke, door de-

zen woesten hartstochts-storm verschrikt, zo min als Marcella, ene oplossing van deze raadselachtige handelwijze uit kon vinden.

Denzelfden avond nog kwam Thiedric zijne nicht bezoeken. De bode, die hem de heugelijke werking van de aan Hermingard toegewijde heulsappen overgebracht had, was met ene duchtige teug gerstenwijn beloond. Deze tijding had hem zeer grote vreugde geschonken; echter moest, eer hij opstond en zich naar de woning zijner nicht begaf, het geliefde spel geëindigd zijn, en de teerling beslist hebben, of het slavenkind, dat hij verloren had, het eigendom van Landwijn of Ernhold worden zou. Met inwendig genoegen, hetwelk minder uit zijne gelaatstrekken dan in de hartelijkheid te herkennen was, waarmede hij de hand zegenend op Hermingard's hoofd legde, ontwaarde hij derzelve kalmen toestand; morde enigermate over de onzekerheid, waarin men zich omtrent het lot der krijgsonderneming bevond, en eindigde toen, na oprechte zegebeden voor haar herstel, zijn bezoek. Hertog Thiedric gevoelde zich zelden meer verlegen, dan in het bijzijn van Hermingard; grote liefde woonde in zijne trouwe borst voor de schone en zedige nicht, maar geen gezelschap kon hem bekoren, waar men niet van krijgs- en jachtbedrijf, van moed en volharding of koene vorstendeugd sprak, om bij drinkvermaak en dobbelspel te eindigen.

Marcella diende aan de kranke nu het overgebleven gedeelte van het reddingsmiddel toe. Hermingard's oog viel op de rijk gedrevene gouden kruik, welke hetzelfde bevatte. 'Vanwaar dat sierlijk pronkstuk?' vraagde zij. 'Waarlijk, het is een ongewoon

verschijnsel onder de lemen drinkvaten, welke mijn oom ons, na voorvaderlijke wijze, ten gebruike voorschrijft.'

'Hare oorsprong is mij stelliger bekend dan de tegenwoordige eigenaar,' antwoordde Marcella. 'De kruik is in mijne vaderstad vervaardigd, aan deze zijde prijkt Jupiter Stator, aan den anderen kant de eeuwige Vesta.*) Ik gis, dat zij ons door de geheimzinnige wichelares vrouw Geertrud van den Lippetoren gezonden is. De Usipeter heeft haar in het offerbos op het outer gevonden. Maar, lieve gebiedster wijd, ach wijd u thans der ruste toe!'

Hermingard neigde het schone hoofd naar de peluw, maar richtte, na weinige ogenblikken, zich weder op. 'Ach, Marcella! zeg het mij toch,' sprak zij vleidend smekende, 'heeft de grijsaard zijn stout bestaan niet met den dood geboet; - hebt gij den heerlijken Caelestius naar zijne schuilplaats teruggevoerd? Spreek, Marcella! indien gij wilt, dat ik rust zal hebben.'

'Ik begrijp u inderdaad niet,' antwoordde Marcella.

'Marcella, Marcella! waarom wilt gij het mij verbergen?' antwoordde de schone mistroostig. 'Misleid mij niet; is zijn lot door een zwart onheil beslist, o, zeg het mij! ik zal mijn' moed verzamelen; verre boven uwe verwachting mij wapenen, alleen, neem de vreselijke onzekerheid weg!'

'Bij de Goden! ik heb u niet verstaan,' verzekerde de Romeinse vrouw nog eenmaal.

'Hoe, Marcella! gij waart immers tegenwoordig, toen hij aan mijne sponde verscheen. Ja, gij waart tegenwoordig. Uw weefgetouw ruiste mij in de oren.

Gij hebt den verhevenen mens gezien gelijk ik hem zag. Geen droombeeld begoochelde mij, want mijn geest was helderder dan immer; ik sluimerde niet. Nooit gevoelde ik mijn hart gelukkiger dan in die ogenblikken, toen hij ginds, in zachten hemelglans, voor mij stond en mij vriendelijke troostreden toevoerde. Zijne woorden herinner ik mij niet, slechts die van het afscheid bleven in mijn geheugen gegrift: "Gij zult Caelestius wederzien." Maar schone en treffende zaken zeide hij mij; krankte en lijden vergat ik, en ik gevoelde mij in de gelukkige stemming, welke ik niet zelden met flauw bewustzijn gedacht, maar nimmer zo levendig gevoeld had. Hoe kunt gij het denkbeeld voedsteren, Marcella! dat ik die heilvolle ontmoeting vergeten zoude zijn?

'En echter bezweer ik u, edele Hermingard! ik heb den grijsaard niet gezien, - maar wees tevens vastelijk verzekerd, dat hij hier den dood niet vond.'

'Moet ik dan het onmogelijke geloven, Marcella! Zie, ik zal het u bewijzen, dat gene verbeelding mij misleidde? Het schild mijns dapperen vaders, in blijdere dagen voor Siegbert ten huwelijks gift bestemd, heeft gindsen wand versierd. Te middernacht wierp een stormvlaag hetzelve op de aarde. Waart gij toen niet bij mijne legerstede?'

'Ja, gebiedster! ik was er.' gaf Marcella huiverend ten antwoord.

'Welnu dan, overtuig u, dat ik niet sluimerde of in droomgezichten mijmerde. Het wapentuig kletterde tegen den muur, als werd hetzelve door ene sterke hand geschud, toen viel het helklinkend neder. Heb ik mij bedrogen, Marcella!'

Toestemmend moest deze antwoorden, want wer-

kelijk was dit schild, hetwelk onder de bruidgeschenken van Hermingard's moeder behoord had, in enen winternacht, onder dergelijke omstandigheden, van den muur geworpen.

‘In dien zelfden nacht,’ verzekerde Hermingard, ‘heb ik den grijzen vreemdeling gezien, en sinds die ontmoeting werd ik dubbeld aan hem verbonden. Heil mij, dat de wrede Usipeter niet mocht zegevieren, want ik zal u geloven, o Marcella! Maar wanneer mijne krachten hersteld zijn, trek ik weder boswaarts om niet te rusten, voor ik tot overtuiging kome. Van zijn leven is mijn geluk afhankelijk; ene onverklaarbare en onwederstaanlijke macht verbindt mij aan Caelestius. Ik moet hem zien!’

‘De hemelmachten mogen uwe bede vervullen, gebiedster!’ antwoordde Marcella. ‘Ik zal u vergezellen. Thans, dierbare Hermingard! is het wijsheid en zelfbelang, uw herstel niet te vertragen, door de rust en kalmte af te wijzen.’

En, gelijk het kind door beloften gestreeld zich gewillig aan de voorwaarden onderwerpt, welke de verstandige moeder dezelve doet vooraf gaan, zo vlijde ook Hermingard zich ter ruste, en weldra streek ene weldadige sluimering op hare oogleden neder.

Eindnoten:

- *) 77 *Porcia*: de edele dochter van Cato den Uticenser, Brutus' gade; om hare heldhaftige zelfbeheersing beroemd. (Dr.)
- *) 81 *Jupiter Stator*: Als Stator, was Jupiter bij de Romeinen de instandhouder.

Achtste hoofdstuk

*Herte, zeden, zinnen, wilt treuren afsnijen,
Aansiende de creaturen, wilt belijen,
Met zoeten love de Godlijke Macht
Van den Schepper en wilt in hem u verblijen,
Van wie alle ding heeft zijn wezen verpacht.*
Anna Byns

Het lente-zoeltje had den langen en gestrengen winter reeds afgewisseld, toen Hermingard, door hare Romeinse vriendin ondersteund, zich weder buiten hare woning waagde, om den wilden terp, haar lievelingsplek te bezoeken. Het was een der heerlijkste dagen der lente, de grasmaand bood een' lieven voorjaarslach, en het ganse woud was in den prachtigen dos van een teder gebladerte gehuld, welks licht groen en talrijke schakering heerlijk uitkwam, zo dikwerf de koelte door het loof ruiste. De eerwaardige Rijn stroomde zachtkens voort, en vertoonde in den zonnegloed den heerlijksten waterspiegel, wiens oogverblindende glans bevallig bij het zachte groen van de tegenoverliggende weide afstak, waarover de zon, somtijds een ogenblik door dunne wolkjes beneveld, daarna als het ware een licht-tapeet ontrolde. Rustig en vrolijk genoot het rundvee en de blanke kudden de weldaden der natuur. Met eerbiedig en bewonderend stilzwijgen sloeg Hermingard dit toneel van levenslust gade, en wierp daarna wederom den blik op hetgeen haar meer dadelijk omringde. Talloze veldbloemen versierden, als eerstelingen van het ontwikkelend jaargetijde, de mossige zoden, welke hare tedere voet drukte. De bevallige kinderen der herlevende natuur lokten enen bijenzwerm uit den hollen eikenstam, welke haar tot werkplaats ver-

strekte. In braamstruweel en welriekenden haagdoorn zong het heidemannetje*) zijn schel en eindeloos lied, zonder zich aan den afgebroken wildzang te storen, welke zich somtijds ordeloos verhief,

Terwijl de lentheraut 't eenvormig koekoek zong,

dan weder zweeg, als een nachtegaal zijne zuivere tonen deed orgelen. Hermingard zag, Hermingard hoorde dit alles en zweeg, buiten zich zelve van verrukking. Ook Marcella brak het stilzwijgen niet af; haar oog rustte echter niet op het heerlijk natuurtoneel; neen, zij sloeg de Batavische maagd gade, en zoete gewaarwordingen deed deze aanblik haar ervaren.

De langdurige krankte scheen Siegberts geliefde, indien al niet nieuwe schoonheid, ten minste nieuwe belangrijkheid bijgezet te hebben; het weemoedige van haar donker oog en het zachte wit harer wangen leenden aan haar gelaat ongewone liefvalligheid; enige der bruine lokken, waardoor zij zich van hare blonde en rosse landgenoten onderscheidde, waren vanonder het witte hoofdhulsel ontsnapt en kronkelden bevallig langs hals en schouderen op het kleed, welks smetteloos wit hare schuldeloze ziel evenaarde. Hetzelve reikte tot beneden de knieën, juist waar de purpere voetzoollinten aanvingen. Een fraaie gordelriem sloot eng om haar middel en deed de welgevormde leest op het bevalligst uitkomen, terwijl het gewaad, door dit aansluiten, in weelderige plooiën, den maagdelijken boezem omzwierde en, op den linkerschouder door een' eenvoudig bewerkten gesp bevestigd zijnde, den welgevormden arm evenmin als den hals bedekte. Schoon was zij als Ossians gelief-

de, toen deze in den vollen glans harer schoonheid, nog het voorwerp was, *daar duizenden helden om vrijden*^{*)}. Vol bewondering staarde Marcella haar aan, maar sloeg toch minder het lichamenlijk schoon gade; veel meer immers boeide haar de verhevene en heerlijke aanminnigheid, welke, in de ogen ener vrome maagd, ons den aanblik eens engels voortovert en elk zinnelijk denkbeeld verbant. Marcella zag, hoe het reine oog van Hermingard van bewondering glansde en van edele verrukking zacht gloeide, hoe het allengskens vochtig werd, en eindelijk een traan op haren boezem gleeed, gelijk het *morgenkoeltje enen glinsterenden dauwdrup uit den al te vollen bloemkelk schudt*.

Lang bleef men in stille aandacht staan. Hermingard scheen niet te weten, dat zij weende, maar bleef eerbiedig, met te zamen gevouwene handen, alles wat haar omringde gadeslaan. Eindelijk zweefde ene glimlach van verrukking om haren mond, zij sloeg het vochtig oog ten hemel, en lispelde, nauw hoorbaar, maar diep gevoelig: ‘Ach! ach! hoe schoon!’

‘Ja, Goddelijk schoon!’ riep de diep geroerde Marcella uit.

‘Ene weldadige Godheid moet in de natuur wonen,’ hernam Hermingard, ‘zij zal de verscheidenheid daargesteld hebben, welke zich in heerlijke overeenstemming oplost, en ons tot ene aanbedding voert, verhevener en verbindender dan ooit nog mijne ziel in het offeruur vervulde. O Marcella! het is mij ene behoefte, die Godheid te beminnen, haar het zacht gloeiend gevoel, dat mijn binnenste, zonder bepaald doel, vervult, toe te wijden. De Goden des vaderlands kan ik slechts vrezen; nu en immer moet

ik hunne verbolgenheid duchten. Gij, vriendin! zeg het mij, gevoelt gij ene dergelijke gewaarwording? Kunt gij mij ene Godheid noemen, die ik mijne gloeiende aanbidding toe zal wijden?’

‘De aanblik uwer verrukking, edele vriendin,’ gaf Marcella ten antwoord, ‘verlevendigde dezelfde gewaarwording in mijne ziel; telkens vervult mij dezelve, wanneer ik de natuurpracht mag gadeslaan. Gij herinnert mij de dagen ener gelukkige jeugd, toen de van helder levensgeluk omringde Marcella, slechts bij naam, de wangunstwoede der lukgodin kende. In dien leeftijd vergezelde ik mijn' vader op enen tocht naar Griekenland. Ambtsbetrekkingen riepen hem naar Athene, gevoel voor het schone der moederlijke natuur naar Thessalië's heerlijke streken, naar het verrukkende Tempe-dal. Groots, en schoon was dat schouwspel, toen wij, door de roosvingerige Aurora met zachten nevelgloed omglansd, de vallei bereikten; een dunne dampensluier lag nog over de bergen uitgespreid; dezelve omhulde bevallig het frisse groen der plataan- en essenbomen, en zette ter zelfder tijd aan grotten en bosschaadjen zeker geheimzinnig schoon bij. Wij verbeidden onder een loofwelfsel van laurieren en welriekende heesters, waar ene bron van kristal-helder water aan mijne zijde ruiste, het verschijnen van den Zonnegod; ene frisse wellustademende koelte zweefde als bode den God des dags vooruit; heerlijk zag ik hem over den kalmen Peneus zijn' stralenschat uitgieten. Toen vermeesterde mij, gelijk heden, die liefelijke aandoening welke ook u vervult, dat gevoel, hetwelk steeds gevoel blijft, de indruk te teder, dan dat zij zich mede zou kunnen delen: het gevoel, dat er ene

Godheid bestaat en het beseffen van onze betrekking op deze Godheid.’

‘Ja, zij bestaat, die Godheid!’ riep Hermingard, ‘maar wij kennen haar niet; want ik vertrouw, Marcella! dat de Romeinse Oppergod aan uw redelijk denkbeeld even weinig als mij de Godheid mijner vadersen voldoet.’

‘Hermingard!’ antwoordde Marcella, ‘waartoe zullen wij de zaligheid des ogenblikks aan duistere onoplosbare vragen opofferen? - laat ons de geschenken genieten en den onbekenden weldoener dankbaar gedenken.’

‘Gij vordert teveel, Marcella!’ was het antwoord van Hermingard, ‘uwe denkwijze is de mijne niet, nimmer zal zij het worden. Ik moet den ongekenden weldoener kennen, de uitgestrektheid zijner goedertierenheid en mijne nauwe betrekking duidelijker inzien, opdat ik hem lere huldigen. O! hem te dienen zou mij gelukzaligheid zijn. Ik erken het, vriendin! die onbedwingbare zucht tot meerdere kennis benevelt mij elk levensgenot, elke levensvreugde en doet mij in den rampspoed te treuriger zijn. Gij kunt in uwe berusting en kalmer voort leven, maar u noch anderen benijd ik dit voorrecht.’

‘Ach, gebiedster! wat wordt ons bestaan, wanneer wij op dergelijke wijze elk genot afwijzen. Weldoen en vrolijk zijn is de echte hemelleer, waardoor wij het heil der goden naderen.’^{*)}

‘Zal deze Godheid ook na den dood ons tot leven roepen, Marcella? Gij weet het niet en zijt in uwe onzekerheid gerust. Hermingard kan uw voorbeeld niet navolgen.’

‘Wederom dat angstig navorsen der toekomst!’

antwoordde Marcella, ‘welnu dan, wanneer ik niet in het eerwaardig geloof berustte, wanneer ik weten en kennen wilde wat het lot der mijnen zij, zou dan niet ten derde male het denkbeeld bij mij op moeten rijzen, om mijne levensvonk te vernietigen. Ik bemin de geliefden nog!’

Verschrikt greep Hermingard hare hand, maar ernstig ging zij voort, ‘vrees niets, edele maagd! In het onvergetelijkste ogenblik sidderde ik zelve van mijn opzet terug. Wanhoop alleen zou mij andermaal die gedachte opdringen. Lijden, lijden wil ik, om voor anderen te leven en nuttig te zijn. In deze bewustheid tevreden, zal ik het raadsel der toekomst niet navorsen.’

‘Ik bewonder uwe zelfbeheersing, zonder dat de zwakke maagd dezelve na weet te volgen,’ antwoordde Hermingard, ‘maar zeg mij, Marcella! gij weet het immers met uwen Paulinus, dat wij niet geheel sterven zullen?’

‘Al konde ik zijne woorden in twijfel trekken, vriendin! dan zou toch dezelfde onverklaarbare inspraak, welke mij het bestaan ener godheid opdringt, mij tevens het denkbeeld prediken, dat ons bestaan ook buiten dit leven voortduurt; en zonderling voorzeker, hoe heviger het noodlot mij vervolgt, des te levendiger wordt die overtuiging. Zoet is dit inwendig gevoel, maar waar schenkt het verstand zekere bewijzen voor die mening? Veel sprak mijn vader mij van de leer der wijsbegeerte en wikte ijverig de gevoelens van derzelve beoefenaren. Deze bouwde een stelsel, hetwelk gene verwierp, een ander legde op het omgeworpene de grondvesten zijner wijsbegeerte. De wijsgeren, de dichters, en de volksheffe, elk heeft

zijn eigen godsdienststelsel, elk zijn eigen geloof. De eersten verachten het volk te diep, om hetzelfde te leren, wat het eeuwige en ware is. Apollo's gunstelingen, de zonen der Muzen, vormen, uit den gloeienden denkbeeldenstroom van hun' scheppenden geest, eigenschappen welke zij den goden toekennen, en het wufte volk bewondert in deze voorstellingen minder de goden dan het dichterlijk vernuft. Tot zijnen dood, zocht mijn grijze vader uit den mengelklomp van wangevoelens het enig ware te ontwikkelen, maar, toen ik aan zijne vege sponde stond, ging hij kalm, gelijk het den wijze betaamt, den dood te gemoet, doch zijne overtuiging en voorgevoel schenen tamelijk dubbelzinnig. 'Kinderen oefent recht en plicht,' riep hij ons, weinige ogenblikken voor zijn sterven, toe: 'en bekommert u over het overige niet. Zo maakt gij u het leven tot een' weg naar den hemel. -' Zo sprak de grijsaard; enige ogenblikken later was hij niet meer. - Marcella werd door aandoening belet voort te gaan.

'Daarom,' ving zij vervolgens wederom aan, 'heb ik mij steeds voorgenomen, op de aarde voor de aarde te leven. Mijn vurigste wens is dat mijn Caecinius en Paulinus in dien hemel leven, in welken het nachtelijk droomgezicht Scipio den Afrikaner optrok,^{*)} dat daar een schitterende lichtstroom om hunne gestalten vloeie en de hemelse muziek hen van zaligheid vervulle. Maar wat waarborgt mij, dat de sombere denkbeelden onzer dichters niet meer met ons toekomstig lot overeenkomen? - Moet het daarom gene wijsheid heten, wanneer wij in het tegenwoordige niet aan de toekomst denken, vroom leven en spreken, de Goddelijke weldaden dankbaar genie-

ten, en al het overige aan hun opperbestuur overlaten?’

‘Ik dank u, Marcella! dat gij mij uwe denkwijze wildet ontwikkelen. Maar mij, waardige vrouw! is het, ik herhaal het u nog eenmaal, ene behoefte, een wezen te kennen, hetwelk ik met gans mijn ziel kan beminnen; dat wezen nu ken ik ongelukkige niet.’

‘Siegbert?’ vroeg Marcella ernstig.

‘Zo verstaat ook gij mij dan niet, vriendin!’ antwoordde Hermingard met een zacht meêlijdenden glimlach. ‘Siegbert is mij dierbaar, zeer dierbaar. Hevige onrust vervult mijn hart over het lot van den edelen jongeling; nog steeds doet de onzekerheid, waarin wij omtrent den uitslag van den krijg verkeren, ons alles duchten. Voorwaar geen sterveling bemin ik tederder dan den rustigen Siegbert. *Van mijne vroegste jeugd kende ik hem en leerde zijne deugden navolgen, zijn' vaderlandsen zin huldigen en zijnen edelen moed hoogschatten. Met te hechter snoeren werd ik daardoor aan hem verbonden. Zo gelukkig de sterveling leven kan, zal ik met hem zijn. Maar mijn hart wenste nog een ander wezen te beminnen, met Siegbert te beminnen. Het is de Godheid, die deze natuur vormde, waaraan ik mij zo eng verbonden gevoel. O, menigen bitteren stond, maar ook menig zalig oogenblik heb ik in mijne krankte doorleefd! oogenblikken, waarin ik meende niet op de aarde te zijn. Zulk ene gewaarwording laat zich slechts gevoelen, Marcella! zij was heerlijker dan de schoonste levensdag. - O gij goede ongekende natuurgeest!’ riep zij nu, door haar gevoel overmeesterd en op de knieën nederzinkende, uit, ‘openbaar u aan mij. Verzekeer mij, dat deze schone lentetooi het werk-

stuk uwer macht is, dat gij door dezelve in mijn' boezem uwe stem doet vernemen; dat uwe weldoende wil ons lot op aarde bestuurt en voor ene betere toekomst bestemt. Openbaar u aan mij, heerlijke geest der zoete natuur! of zend een' bode tot ons af, die mij uw wezen, uwen wil en mijne betrekking tot u openbare!' Zij zweeg, maar bad nog, en bad nog lang.

'Ach ja, indien zulk een hemelbode tot ons nederdaalde!' fluisterde eindelijk de diep geroerde Marcella.

'De grijze vreemdeling zou ons dergelijk een vredebode geweest zijn, Marcella! hij zou ons elk raadsel opgelost hebben. Innige overtuiging doet mij dit zeggen. Daarom ben ik zo nauw aan hem gehecht en van zulk ene tedere belangstelling vervuld. Nimmer denk ik aan den geheimvollen grijsaard, nimmer spreek ik van hem, of mijn hart slaat rasser, en ...'

'Een blos verspreidt zich over uw gelaat en uw oog glanst van edele aandoening,' voegde Marcella er bij, terwijl haar blik met welgevallen op de schone gebiedster rustte. 'Welaan, laat ons hopen, vorst Siegbert als verwinnaar weldra te huldigen, en den grijsaard, uwen Caelestius, weder te zien! -'

'Gij zult Caelestius wederzien!' herhaalde Hermingard, nadenkende. 'O! mocht de albesturende Godheid die voorspelling vervullen! Ik zou dan uit die draaikolk van onrustig vrezen en tegenstrijdige gepeinzen gered zijn, welke mij thans dreigt te verzwelgen. Wellicht oefende het ook op mijn dagelijks leven weldadigen invloed uit. Veellicht zou het mij min onbeduidend en gewichtiger worden. Maar thans, wat is het leven, wanneer gij akkerbouw en veeteelt uitzondert? - Woeste afwisseling van krijg

en visvangst, van weispel en teerlingworp, van onmatige gastmaalvreugde en bandelozen wijnnapstrijd? En nu het lot der vrouwen? - den gemaal dienen, moeder worden, het weefgetouw en braadspit oppassen en - sterven. Is dit onze bestemming, Marcella! zeg mij, is dit leven?’

‘Niet uwe bestemming, niet uw leven! edele maagd,’ antwoordde Marcella, de zielsgrootheid der jonkvrouw bewonderende, ‘ook ik acht het een schoner en heerlijker levensdoel de ziel te beschaven en den kreits onzer kennis uit te breiden, dan gedachteloos aan de bedrijven des dagelijkschen levens zijn geheel bestaan op te offeren. Uwe landgenoten echter... maar hoe, bedriegt mijn oog mij niet, nadert iemand aan gindse zijde van het meer deze streek?’

‘Zou Caelestius! ...’ riep Hermingard uit.

‘Neen, jonkvrouw! vlei u daarmee niet. Indien de afstand mij niet bedroog, was het iemand, die met haastige schreden voortging. Thans moet hij achter gindsen heuvel zijn, ziet gij - bij de zeven berkenbomen - hij is nog op merklijken afstand.’

‘Ik zie niets, vriendin! o Marcella! Goden! indien het mijn Siegbert, de dierbare Siegbert ware!’

‘Thans kunt gij den naderende duidelijk onderkennen,’ ging zij voort. ‘Ach neen, gebiedster! Heer Siegbert is het niet. De naderende man is minder rijzig dan onze dappere heer. Zie, de zon schittert op metaal; hij gaat naar de zijde van den stroom, waarschijnlijk een legerbode. - Zie! hij maakt gindse boot los, snel doorklieft het vaartuig het helder watervlak. Deze dag kan zeer gewichtig worden, gebiedster!’

Hermingard had nu de ontdekking der Romeinse

weduwe telkens door eigene overtuiging bevestigd gezien. De liefde voor Siegbert ontwaakte in al derzelve zachten gloed weder in haren reinen boezem. ‘Welaan, Marcella!’ zeide zij, ‘begeven wij ons dan terstond naar de woonstede van mijn’ oom. Haasten wij ons. De aanvang van dezen dag was schoon en heerlijk, de Godheid, welke wij in dit uur huldigden, geve, dat hij niet in mist en nevelwolken onderga! Kom, Marcella! dat wij ons op weg begeven!’

Marcella sloeg haar echter voor, dat zij de gebiedster vooruit zou spoeden, dewijl Hermingard's krachten, door de langdurige krankte gesloopt, haar niet zouden veroorloven Thiedric's verblijf spoediger te bereiken, dan wanneer Marcella reeds terug kon zijn, om haar het bericht van den bode mede te delen.

Na enige tegenkating liet Hermingard zich overhalen en bleef op den wilden terp Marcella's terugkomst verbeiden. Haar oog rustte op het verschiet, maar angstig klopte haar boezem. Eensklaps werd hare sombere mijmering afgebroken en hare opmerkzaamheid door ene ree gewekt, die, van de tegenoverliggende zijde vluchtende, in ene schuinse richting, naar den heuvel zwom; het schuwe dier scheen in doodsangst, het waagde niet den kop naar den vervolger om te wenden, maar snelde, zonder op den vasten grond te rusten, Hermingard voorbij, drong in het kreupelbos en was nauwelijks verdwenen, toen de jonkvrouw, aan de overzijde van het meer, een' doordringenden kreet hoorde; zij sloeg de ogen derwaarts en zag een' knaap aan den oever staan. De kleine scheen wanhopig, sloeg nu eens de handen ten hemel en staarde dan weder op het water. Hermingard ontwaarde in hetzelfde den ruigen kop van een'

hond, die besluiteloos nu eens naar den jeugdigen meester omzag, dan weder den kop naar het kreupelbos richtte, waarin zijne prooi gevloeden was, en telkens daarna een weinig voortstreefde. Hemel! het was Timotheus, de reisgenoot van den vreemden grijsaard; het was de Kretenzer hond, die hen vergezeld had. Hermingard, buiten zich zelve van verrukking, vergat hare ondermijnde krachten, en snelde voort om het lichte vaartuijg te bereiken, hetwelk, op enigen afstand, in het hoge lisriet dobberde. Gedurig hield zij het oog op den hond gevestigd, welke eindelijk de jammerkreten gehoorzaamde, naar den oever terugzwom en op hetzelfde ogenblik dat Hermingard in de boot trad, het land bereikt had. Het knaapje had de jonkvrouw ontdekt; schuw en schichtig week hij terug en sleurde den hond met zich voort. Hermingard wenkte hem toe, maar des te sneller zocht de knaap uit haar gezicht te vlieden.

Eindnoten:

- *) 85 *Heidemannetje*: krekel. (Dr.)
- *) 86 *Daar duizenden helden om vrijden*: Fingal, vierde boek. (Dr.)
- *) 88 *Wel doen en vrolijk zijn*: herinnering aan Spinoza's 'bene agere et laetari'? Of heeft Drost veeleer aan Kamphuyzen's stichtelijk lied: 'Wel Doen en Vrolijk Zijn' (uitg. 1658, blz. 39) gedacht? Evenals door haar vermelding van Scipio's droom op blz. 93, heeft Drost dan wellicht door deze woorden ook Marcella's voorbestemdheid voor de Christelijke gezindheid naar zijn hart willen aanduiden. (Zie Aantekening bij blz. 59 over Paulinus.)
- *) 90 *Het nachtelijk droomgezicht*: door Cicero wordt in het laatste boek zijner *Gemenebest* deze droom van Scipio den Afrikaner medegedeeld. (Dr.)
- *) 91 *Den rustigen Siegbert*: wakkeren.

Negende hoofdstuk

*Verneem, o Koning
De mare u verkondigd,
De pijlen vlogen
Een doodwond trof daar.
Oud Noors lied*

Weldra had de krijgsman de Eikenterpen en Thiedric's verblijfplaats bereikt. Met zweet en stof overdekt, snelde hij de brede hoogte op, welke de grondslag van het koepelvormig woongebouw van den Hertog uitmaakte. Het omheinende paalwerk binnengetreden zijnde, naderde hij den drempel, en zag door de dubbelde boogdeur naar binnen: de hertogelijke woonstede was geheel verlaten, slechts een oude en vergrijsde jachthond werd door het gedruis zijner schreden uit den slaap gewekt en bromde, maar het geweld van den ouderdom had zowel deszelfs gezicht als herinnering verstompt: want rustig bleef hij liggen, en sluimerde reeds weder in dommelende gevoelloosheid, toen de vreemde Thiedrics verblijf verliet, en den weg naar het overige gedeelte der bewoonde streek insloeg.

Toevallig viel des krijgsmans blik op den bevalligen en lachenden terp, die Hermingard ter woonstede strekte; hij zuchtte bij den aanblik en sloop haastig voort, als schroomde hij door Siegbert's geliefde opgemerkt te worden; plotseling werd hij teruggehouden. 'Gij alleen?' vraagde ene vrouwelijke stem, en woest drong de goudlokkige Gisela zich voor zijne voeten en zag hem met de waterblauwe ogen wild en krankzinnig aan.

'Alleen,' antwoordde de krijgsman somber.

De maagd vorderde gene nadere verklaring, maar

stiet hem op zijde, keerde zich om en verliet hem. Den in zijne eigene gedachten verdiepten oorlogsknecht scheen aan deze ontmoeting weinig gelegen te zijn; onder het voortgaan wendde hij onwillekeurig slechts nog eens het hoofd om en zag Gisela, met een' haastigen gang, als naar een bepaald doel, voortstappen, terwijl zij gestadig de bloeiendste takken afrukte en derzelve bladen over haar hoofd op de aarde strooide.

Al de woningen, welke de ongeluksbode - want zijn gelaat spelde ene heilloze mare - voorbij trad, waren ledig en verlaten; hij echter scheen zulks niet op te merken, of liever de oorzaak moest hem niet vreemd zijn, want, met ter aarde gerichte blikken stapte hij voort. Eensklaps echter bleef hij voor ene lage, maar zindelijke stulp staan, boog het hoofd in de lage opening, die aan het licht toegang tot dat eng verblijf gaf, sloeg de blikken naar alle hoeken, trad daarna terug en volgde zijn' weg met vermeerderde haast.

Marcella wist, waar de Hertog zich ophield; op het veld aan gene zijde der terpen had de landelijke arbeid Thiedric's onderhorigen te zamen vergaderd. Knapen en meisjes, maagden en vrouwen hielden zich daar ijverig met het akker- en veldwerk onledig en vertrouwden blijmoedig de zaadkorrels aan den door de lentezon gestoofden en losgemaakten grond. Met wijzen en aartsvaderlijken ernst, bestuurden enige grijzen het werk, en zonderling stak hun gefronst en somber gelaat bij de wezenstrekken der jonge lieden af, wier aangezicht van vriendelijk levensgenoege glansde, terwijl zij dartelende aan de voedsterende natuur de kiemen van hun levensonderhoud toewijdden.

Met rustige blikken zag Hertog Thiedric van de wijkbelt of heuvel der rechtsoefening, op dit tafereel van bedrijvig en nuttig leven verder. Hij zat naast het aldaar opgerichte houten kruis in volle wapenrusting, als moest men een' vijandelijken aanval duchten. Aan zijne zijde leunden Landwijn en Ernhold in gelijken dos op hunnen boog of speer, en hunne gestrengte gelaatstrekken schenen inderdaad reeds den vijand te zoeken. Ene scherpe tegenstelling maakte het krijgshaftig voorkomen van dit drietal, met de vreedzaam arbeidende menigte, en niet weinig werd dezelve nog verhoogd door het beeld van weerloze zachtaardigheid, hetwelk een paar jonge kinderen opleverden, die, niet verre van den Hertog en zijne aanverwanten verwijderd, zich met een ringelduifje vermaakten, hetwelk zich nu eens boven hun hoofd verhief, dan weder van de mollige handjes der kleinen graankorrels en liefkozingen kwam bedelen.

Maar zie! daar verheffen de kleinen eensklaps een angstig geschrei, strekken de handjes ten hemel en lopen onrustig en schreiende heen en weder. De duif had zich te hoog gewaagd en de roofzucht van een' reiger ontvlamd, die thans ijverig en dreigend den kleinen vogel vervolgde; angstig piepende zocht het duifje te ontkomen, te vergeefs: steeds hoger en hoger opgejaagd waren de krachten van de vervolgde weldra uitgeput en de wreedaardige vervolger vermeersterde zijne prooi.

Thiedric en zijne grijze vrienden hadden tot dusverre den strijd tamelijk onverschillig aangezien. 'Bij de Goden!' riep Landwijn uit, 'de reiger zal zijne zege duur betalen, mocht zijn lot de toekomst

van Rome zijn!’ Hij spande den boog - ‘wat wilt gij,’ riep Ernhold hem toe, ‘uw schot zal gene enkele pluim van den vogel letten!’

‘Wat waagt gij tegen mijn schot?’ schreeuwde de ander en haalde de taaie boogpees reeds over.

‘Wat gij slechts wilt!’ was het antwoord.

‘Gewonnen!’ riep Landwijn, en snorrend kliefde zijn pijl de lucht.

‘Verloren!’ riep Ernhold, en zijn fonkelend oog staarde de schicht reeds na, welke hij te gelijker tijd van de boogpees joeg; sneller nog dan Landwijn's pijl vloog de zijne naar boven, bereikt den anderen - één oogenblik - daar valt een doorkliefde pijl voor Thiedrics voeten neder. En de reiger... is deze het ontkomen? - neen, ook hij was gekwetst; de stervende lucht vrijbuiters sloeg brede kringen in de lucht, buitelde van krachten beroofd en plofte ter plaats, waar de kleinen stonden, neder.*)

Verheugd snelde de grijsaard toe, rukte de nog levende duif uit den bek des roofvogels en reikte dezelve den kinderen toe; toen nam hij ene grote veder, versierde met dien buit den pijl, door welken hij overwonnen had en wierp juichende den reiger verscheidene keren omhoog. Thiedric klapte in de handen en gaf met levendigheid zijne goedkeuring te kennen, maar Landwijn stond bedrukt en mistroostig met de overblijfselen van zijn' pijl in de hand en staarde dezelve aan, eindelijk naderde hij zijn' grijzen makker, reikte denzelven met kwalijk verborgene smart zijnen fraai gewerkten boog toe en sprak: ‘Ernhold! dit zij uw deel - ik ben verwonnen. -’ Ernhold echter weigerde het wapentuig aan te nemen, drukte zijnen vriend trouwhartig de hand, en

antwoordde: 'Landwijn! ja, voorwaar ik verwon u, maar gij hadt mij den weg geweest.'

De drie grijzen sloegen nu de kinderen gade: het meisje drukte de duif meêwarig aan haar hart, en nette de verwarde vederen van den armen vogel, die nog van angst heeg en sidderde; met den arm over den schouder der kleine geslagen en de blozende koon tegen de blanke wang zijner speelnoot gedrukt, hield het knaapje hunnen lieveling enige gulden graankorrels voor, en zag denzelven, met goedgehartige bezorgdheid, in het trouwe bruine oog. Kinderlijke onschuld, hoe machtig is uwe invloed! het gevoel onder den wapendos verstaald, weet gij voor zachte gewaarwordingen vatbaar te maken!

Slechts Welf bleef bij dit toneel koud en onverschillig, en hield zich onverpoosd bezig met het vervaardigen van ene speer, uit stevig eikenhout, totdat Marcella hem in dien arbeid stoorde en naar tijding van den nieuw-aangekomenen vraagde; deze echter had de wijkbelt nog niet bereikt. Weldra was de mare van zijn naderen algemeen verspreid en, met ongeduldige verwachting, zag men naar alle kanten uit, van waar de bode komen zou.

Niet lang deed hij zich meer wachten; hijgend en met stof bedekt ijlde hij derwaarts, doch zijne gebaren deden geenszins in het verwachtingvolle hart zoete hoop ontwaken: immers speer noch zwaard blonken in zijne hand, het schild hield hij verborgen; toen hij de samenvergaderden naderde, werden zijne schreden langzamer, zijne houding neêrslachtig. Vrouwen, grijsaards en maagden drongen op hem aan, deze vraagde naar haren echtgenoot, gene naar zijn' zoon, de verloofde naar haren geliefde,

ontluikende knapen en meisjes naar vader en broeders, allen naar Siegbert. Doch nors en doof voor hunne vragen, drong de krijgsman naar den gerichtsheuvel. Eensklaps echter wierp zich ene vrouw voor zijne voeten, en hield hem een aanminnig lachend wichtje voor. De krijger sloeg het oog op haar, een trek van vreugde ontplooiden zijn ernsthaftig gelaat; hij richtte de vrouw op, omhelsde haar hartelijk, terwijl een traan uit zijn oog op het kind viel, hetwelk hij in vervoering aan het hart drukte, en, zonder zich aan deszelfs angstige kreten te storen, met kussen overdekte. Huwelijksmin en vaderliefde deden hem alles vergeten! zijne gade lag aan zijne borst, het was de eerste telg van den echtelijken schoot, die hij aan het hart drukte. Maar dit ogenblik van zaligheid was slechts snel voorbijgaande, hij keerde uit deze zoete verrukking tot zich zelven; reikte het kind aan zijne gade over, schoof de geliefde, met een' droefgeestigen glimlach, uit zijne armen en trad naar den hertog.

Sprakeloos boog hij zich voor Thiedric neder en hield de ogen ter aarde gevestigd. 'Gij zijt een onheilsbode, Winfried!' sprak de hertog met sombere strengheid, 'nimmer verwachtte ik u als onheilsbode!'

'Het is beslist, machtige gebieder!' antwoordde Winfried, 'het noodlot wierp den teerling, de worp was ons vijandig!'

'De toorn der goden woedt vreselijk!' hernam de hertog. 'Grijzen beklagt, o, beklagt mij! Thiedric van de Eikenterpen is geen vader meer!' Van rouw overkropt, liet hij het grijze hoofd op de borst hangen en gaf zijne smart in nokkend snikken lucht.

Hoe hevig de smart ook allen aangetast had, want voor ieder moest Winfried een ongeluksbode zijn, aller droefheid scheen voor deelneming in den rampspoed van den beminden gebieders plaats te maken, wiens laatste zoon thans den dood in den krijg gevonden had en gelijk deszelfs zes broederen op het heldenbed gestorven was.

Eindelijk naderde Welf den hertog; Thiedric zag hem aan, wiste zich de oogleden af, en gebod Winfried, met verhevene waardigheid, de geschiedenis hunner nederlaag te verhalen. De krijgsman gehoorzaamde, maar het donkerrood, dat over zijn gelaat verspreid lag, toonde, dat onrustiger aandoening dan die der droefheid in zijn binnenste woelde.

‘Gij, vorstelijke gebieders!’ ving hij met edele fierheid aan, ‘koester geen oogwenk het denkbeeld, dat schandelijke stervensvrees mijn' voet gevleugeld zou hebben; waar het bloed der helden stroomde en het zwaard een' heerlijken ondergang bevocht, daar miste men Winfried niet. Neen, bij Thor, den vreselijken! een lafaard was ik nimmer. Zie mij aan, heer!’ ging hij voort en wierp den helm in hetzelfde ogenblik af: een brede houw van het zwaard liep van den linker hoofdsloop tot de rechter wenkbrauw. ‘Zie mij aan, heer!’ herhaalde hij, den krijgsrok openrukkende: weinig slechts boven het hart vertoonde zich ene spieswond. ‘Ziet gij het, edele Thiedric!’ riep hij nu uit: ‘op de borst, niet op den rug. Zo bereikt geen wapentuig den vluchtende! Mijn vader stierf aan uwe zijde, noem mij vrij zijn' zoon en ik zal niet blozen. Plicht en nooddwang voerden mij herwaarts terug.’

‘Gij zijt gerechtvaardigd, Winfried!’ antwoordde de hertog met goedertierene zachtheid, ‘spreek mij nu van onze nederlaag.’

‘Het verhaal is droevig maar groots, gelijk de verwoeste natuur na den watervloed. Roemvol en heerlijk sneuvelde onze mannen. De Goden moeten door hunnen heldendood verzoend zijn, hoe hoog hunne gramschap gerezen geweest zal zijn. Vreselijk ja was die toorn; alle voortekenen spelden het: wij zagen het en sidderden. Met wijsheid riedt gij ons den strijd af, tot gunstiger tijdstip aan zou breken; de Frankenkoning en onze vorst gaven die vermaning gehoor en het leger zou het uur verbeiden, wanneer Thor, berouw over zijne grimmigheid hebbende, zijn' zegen tot ons terug had doen keren. De vergramde Godheid bespote dit besluit. Het einde van den winter naderde; dikke ijskorsten stremden nog de rivieren en vloedden, en de bevrozene natuur, machtiger dan onze legervuren, deed de leden verstijven, toen, in een' donkeren nacht, slaap en dromen door den galm des krijghoorns verdreven werden. Wakker geschrikt sprongen wij op en tastten naar schild en wapentuig. De Frankenkoning had kondschap gekregen, dat men, in het leger der Westerlingen, den aanval beraamde; nu was zijn besluit genomen die eer moest hun betwist; hij zelf wilde hen ten strijde dagen en gaf het bevel om de listigen, door onze waakzaamheid, te verrassen.

‘Naar de voorvaderlijke gewoonte schaarde onze wakkere bevelhebber, uw zoon, edele Thiedric! zijne benden in den vorm ener wigge; het gehele leger was weldra in slagorde geschaard. Zulk ene ontdekking hadden Caesar's benden zich zeker niet voorgesteld,

toen zij, na onze legerplaats omringd te hebben, de morgenschemering zagen grijzen. Hun legerhoofd weifelde een ogenblik, schande treffe den bloodaard! want aan zijne zijde was de overmacht en tovermiddelen beschutteden hem: geheel zijn leger was van vreselijke kruisen voorzien, helm en schild, zwaard en lans, alles glinsterde van dat gevloekte teken; in de purperen banieren flikkerde de kruisgedaante met vurigen gloed. Nog weifelde de Caesar, toen onze dapperen hem de keuze ontroofden; met krijgsgeschrei stormden zij aan. Ha! toen waarde de dood ijselijk over het strijdperk. Woedend streed men. De zwaarden kletterden, pijlen en werpschichten gonsden. Speer en heirbijl, donderbeitel en strijdpriem woedden en slingerden rond. Het was een schouwspel den krijgsgod waardig! Ik hoorde zijn woest en wild lachen tussen het krijgsgeschrei en het paardengebries, en het schreeuwen der stervenden daveren. Uw zoon, edele Thiedric! verwierf zich een' roem, kostbaarder dan den gezegendsten leeftijd; reeds in den eersten strijd, sneuvelde de koning der Franken. Vorst Siegbert bestuurde geheel het leger. Ik zie, ja bij Thor! ik zie hem nog, op zijn wild strijdros over het veld rennen; waar het gevecht het hevigst was zag men zijn' gevleugelden helm schitteren, dáár hoorde men zijnen kreet daveren: "Val aan! val aan! het leven, niet den moed verloren!" Elk ogenblik gonsde een zwaard boven zijn hoofd, elk ogenblik werd een werpschicht op hem afgezonden; pijl op pijl gierde hem voorbij: maar het scheen, dat hij leven zou, om ons noodlot te betreuren! Het zwaard kliefde de ijdele lucht; de werpschicht snorde langs hem heen, menig pijl tuimelde naast hem in het bloe-

dige zand. Zó zag de dag hem zegevierend leven, terwijl ons leger bezweek, maar die zelfde dag zag hem vallen; ik heb dit niet gezien: mijne borst was gewond, ter aarde gestort poogde ik mij op te richten, toen de Franken terugweken, over mij heen stormden, de wapenen nederwierpen en hunne redding in de vlucht zochten. Heer Thiedric! uw zoon was gevallen! ...'

De oorlogsman zweeg enige ogenblikken. Zijne droefheid en die zijner hoorderen gebood zulks.

'Toen de avond viel' - ging hij eindelijk voort - 'was het veld eenzaam en verlaten. Caesar's benden hadden een aantal van onze legerhutten in brand gestoken; zij juichten daar in schandelijke weelde. Door bloedverlies uitgeput, lag ik op het slagveld en zag de grijze wolken door roden gloed verlicht, en hoorde op verren afstand sarrend gejubel. Om mij heen was alles stil; hier en elders hoorde ik slechts een afgebroken gekerm; aan mijne zijde blies er een al gillende den adem uit. Ik huiverde, maar dacht slechts aan mijn' gebied. Zoveel mogelijk het bloed stelpende, wankelde ik enige schreden voort, maar viel bij enige lijken neder; mijn doel was onbereikbaar; toen sprong mij de eerste traan uit het oog, in hetzelfde ogenblik hoorde ik mijnen naam uitspreken en herkende, hoe zwak de toon was, Heer Siegbert's stem; ik volgde de streek, van waar het stervend geluid kwam en vond mijn' edelen gebied. Zieltoegende; hij verbood mij te klagen, reikte mij zijn schild en beval, dat ik hem verlaten zou. Ik kon hem niet gehoorzamen. 'Laat mij sterven,' steende hij, 'gij weet hoe ik sterf. Vertrek Winfried, en breng mijnen vader het schild!' - Ik bleef doof voor zijn

bevel, want dáár met hem te sterven zou mij een gewenste dood geweest zijn, maar hij smeekte mij, bij al het lijden, dat zijne wonden hem deden ondergaan, die foltering niet te voegen. ‘Ga, Winfried!’ zeide hij, ‘maar snijd mij de lokken af en breng ze der kuise en vrome Hermingard, de prijs van haren Siegbert's geboorte is behaald.’^{*)} Het was mij als brak mijn boezem van een, doch Siegbert drukte mij rustig de hand en zweeg.

‘Ene hevige sneeuwjacht bedekte het rode veld met witte vlokken; nog kon ik den edelen Siegbert niet gehoorzamen, maar poogde hem op de schouderen van den akker des doods te dragen; doch ter nauwer nood beurde ik hem op, of van pijn vreselijk gillende, bezwoer hij mij heen te gaan, en zijne rust niet te storen; ik liet hem deze rust, echter bleef ik en voelde koude noch sneeuwjacht.

‘Bij het aanlichten van den morgen herinnerde ik mij het bevel van den gesneuvelden gebieder. Ik moest alzo gehoorzamen en van hem scheiden. Reeds hoorde ik de schreden van naderend krijgsvolk. Ik wiste de sneeuw van Siegbert's gelaat, kuste den verstijfden en bestorven mond en begaf mij op weg. De woestenij zou mij voor slavenboeien beveiligen; ach! waarom moest ik door de dikke sneeuw het spoor bijster worden, en verdwalen, om in de handen der rondzwerfende krijgslieden te vallen. Men voerde mij strengelijk geboeid terug. De Frankische krijgsgeslagenen waren, na het sluiten van den vrede, uitgeleverd. Die laffen! Zij aanbaden den Caesar en zijnen God. Mijn lot bleef onbeslist; reeds was de Caesar teruggetrokken, toen ik nog strengelijk bewaakt werd, mijn wapentuig en Siegbert's schild

had men weggeroofd, slechts de heilige lok droeg ik nog op het hart verborgen; eindelijk toch moest enig krijgsvolk mij naar de zijde van den Rijn vervoeren; mijn besluit was genomen. Toen wij, op dien reistocht, in het bos kwamen, rukte ik mijne banden van een, sprong op den ellendigen, die het schild van Siegbert droeg, toe, ontweldigde hem hetzelfde en vlood, snel als de stormwind, uit het gezicht der verschrikte soldaten. Daarna sloeg ik den weg naar onze Eikenterpen in, en trok onverpoosd voort, om u laat, maar altijd nog te vroeg, de tijding van den ondergang onzer dapperen te brengen.' -

Winfried zweeg. Hertog Thiedric staarde het schild aan, en scheen van de zonderlingste aandoeningen om strijd vervuld, maar ook hij bewaarde het stilzwijgen en stond langzaam op. Zijn oog stond dof, echter weende hij niet; zijn gelaat was ernstig, echter deden gene aandoeningen hem sidderen; met waardigheid trad hij door zijne onderhorigen en scheen het weegeklaag niet te horen. Ook in zijn' rampspoed moest de vorst groot zijn! Daarna betrad hij, door Welf gevolgd, den drempel van zijn verblijf - toen was hij Vader! - Het mannelijk oudergevoel, zo krachtig en edel, als de moederliefde teder en stil verheven is, deed het hart van den Hertog der Eikenterpen breken. De brave krijgsman verloochent, in weêrwil van zijnen ruweren zielsaanleg, de liefde tot zijn kroost niet; die tederheid, verre verwijderd van ene zwakheid te zijn, volmaakt zijn karakter en behoort tot de waarde van zijn deugd, want

*Wie eenmaal Vader is en zich geen Vader voelt,
Houdt op een Held te zijn!-*

In de wanden zijner woning was Thiedric vader en weende bittere tranen.

Den avond van den zo vriendelijken morgen was doods en treurig, voor alle de bewoners der Eikenterpen, want met Siegbert was zijne manschap omgekomen. Zij waren tot de schandelijke vlucht niet in staat geweest, waarin Belg en Frank hun heil zochten. Hier jammerde in de enge duistere hut, waar de rouw elk vrolijk licht verdoofd had, ene weduwe met het vaderloze kroost; dáár klonk het rouwmisbaar ener moeder; ginds zaten enige maagden bij elkander en plengden hete tranen, terwijl zij in het roemen der deugden van de gesneuvelden wedijverden, om hare droefheid telkens nieuw voedsel te geven. Maar ene zoete stem der vertroosting balsemde hare smart. Van stulp tot stulp ging Marcella, om het leed van moeders en echtgenoten door meewarige toespraak te verzachten; zij slaagde in deze poging, want - Paulinus' moeder was zelve ongelukkig en

Wist door leed geleerd aan andren hulp te bieden.

Ook aan de treurende maagden werd heulbiedende toespraak verleend: Hermingard weende met haar.^{*)} Toen zij tegen het neigen van den dag in hare woning terugkeerde, bracht Marcella haar behoedzaam de treurige mare en leverde haar de door Siegbert aan haar toegewijde lokken over. Het treurige maagdental der Eikenterpen verenigde zich in hare woning. Met zielsweemoed, maar tevens met zachte kalmte, sprak Hermingard over het noodlot, hetwelk haar trof; o, zij konden er vertroostende tranen wenen! Met bewondering hoorden zij de ongelukkige, die Siegbert zo rein en oprecht bemind had, van de

wijsheid der hemelmachten, het heerlijke van een' vroegtijdigen dood en van heilvolle onsterfelijkheid spreken. Heilige geestdrift deed de edele maagd woorden spreken, wier inwendige betekenis haar als schone en strelende hersenbeelden voor den geest zweefde, zonder dat zij grond had om de grens te bepalen, tot welke hare verbeelding die glansvolle toekomst willekeurig versierde. De droeve maagden leenden haar eerbiedig het oor, wisten de van tranen schemerende ogen af, dankten Hermingard met weemoedig glimlachen - en echter begrepen zij den waren zin van hare woorden niet.

Eindnoten:

- *) 99 *De reiger*: Onze lezers zullen zich bij deze boogschutterlijke bekwaamheid van Erhold, deszelfs voorvaderlijken landgenoot Soranus herinneren, die, door dergelijke vaardigheid, ten tijde van Keizer Adrianus beroemd werd. (Dr.)
- *) 106 *De prijs van haren Siegbert's geboorte*: bij wijze van gelofte legde men eerst na de zegepraal (bij de Katten na de eerste) het lange hoofdhaar af. Zie het voorbeeld van Civilis bij *Tac. IV. Hist.* 61. (Dr.)
- *) 108 *Hermingard weende met haar*: Hermingard is met haar eigen verlies dan nog niet bekend gemaakt.

Tiende hoofdstuk

*De Godheid ziet geheime smarten,
Zij hoort de zucht die kommer zendt.*
Van Haren

Enige dagen, in welke de zoete en schone natuur tot vreugde en spelen wenkte, waren voor Thiedric en de zijnen dagen van somberen rouw. Zwijgend en achteloos verrichtte men den noodwendigsten veldarbeid, tot de avond de treurende ter gemeenschappelijke lijkplichtviering te zamen riep, welke het grootste gedeelte van den nacht werd voortgezet. De beker bleef op den hertogelijken dis onaangeroerd staan; somber stilzwijgen had de Thracische luidruchtigheid van zijne hal vervangen. Immers, hoe mannelijk ene vastheid hun karakter tegen de slagen van het noodlot stelde, zij waren alle vaders geweest, en den meesten hunner had de krijgswuede dit voorrecht en tevens de hoop op nakomelingschap ontroofd.

Gelijk Hermingard zich ten allen tijde boven het geslacht van hare tijdgenoten onderscheidde, gelijk hare vreugde altijd zaligende en stille tevredenheid was, zo had hare droefheid iets diep weemoedigs, maar tevens ene verhevene kalmte. Marcella bewonderde de geliefde gebiedster, zo dikwerf zij haren blik op dezelve rusten deed, en haar oog, dat van Hermingard ontmoetende, daarin onderworpen smart en teder gevoel in schemerend tranenvocht glanzen zag. Geheel van verrukking vervuld, zocht zij onder de Godinnen van Latium en Hellas naar ene, die met Hermingard vergeleken mocht worden, maar de mingodes kon, in hare wanhoop over den

geliefden Adonis, haar slechts het toonbeeld van zinnelijk schoon zijn, haar hart eerbiedigde de Neder-Germaanse maagd meer dan de Kapitoelse Juno of Vesta, Rome's gestrengte beschermgodes.

Bij al het belangrijke en treffende, hetwelk Hermingard's droefheid voor de Romeinse vrouw opleverde, bleef derzelver kalmte haar iets onverklaarbaars; met moeite kon zij dezelve in ene maagd geloven, die, voor weinige maanden, geenszins dergelijke geestkracht ontwikkeld had. Zij putte hare denkkraft uit, om derzelver oorzaak uit te vorsen, maar wist deze eindelijk slechts aan zekeren wijsgerig-godsdienstigen zin toe te schrijven, welke Hermingard sinds enigen tijd scheen te beheersen. Deze godsdienstige denkbeelden waren echter zeer onbepaalde geweest. Zij zelve scheen ze als liefelijke droombeelden te koesteren en alles ter harte te nemen, wat die zalige mijmering begunstigde. Het verwonderde derhalve de schrandere vrouw te meer, bij dergelijke omstandigheden de ongelukkige zo standvastig in die kalmte te zien volharden. De denkbeelden en voorgevoelens van Hermingard hadden dus voorzeker iets goddelijks en betrekkelijke waarheid, of de edele maagd was door ene onverwachte gebeurtenis gesterkt geworden. Weldra ging er voor Marcella een weldadig licht op.

Zowel in hunne godsverering als in zedelijke aangelegenheden, was het ene zorg onzer eerlijke voorvaderen, om het uiterlijk vertoon buiten te sluiten. De gemeenschappelijke lijk hulde werd derhalve weldra gestaakt; langer der droefheid bot te vieren, ware voor mannen schandelijk geweest, en had hen gelijk gesteld met de zwakke vrouwen, wier tranen

bij elke herinnering op mochten wellen.

Verscheidene dagen na de onheilsmare werd Marcella des morgens door ene welluidende stem uit den slaap gewekt. Hermingard stond voor hare legerstede. 'Wilt gij mij vergezellen, Marcella!' vraagde zij zacht en vriendelijk. 'Wilt gij de getuige van mijne vreugde zijn.'

De Romeinse vrouw wist niet, of zij werkelijk ontwaakt was. Zij rees ondertussen van hare sponde op. 'Getuige van uwe vreugde?' herhaalde zij, 'ik was het sinds lang van uwe smart. O! gaarne, zeer gaarne! Maar bij Castor, zeg mij...'

'Gene vragen! -' fluisterde Hermingard, terwijl zij een' angstigen blik naar buiten wierp. 'Ach, ik smEEK u, gene vragen!'

Marcella begreep nu, werwaarts hare gebiedster gaan wilde; weldra was zij vaardig, en Hermingard's roeispaan kliefde reeds de spiegelvlakte van den Rijnstream, toen de zonneschijf zich, in blozenden en tintelenden gloed, aan den gezichteinder vertoonde. De overzijde bereikt hebbende, sloeg Hermingard terstond den weg naar het woud in en trad haastig voort.

'Ik begrijp het doel van onzen tocht,' zeide Marcella, 'nu, vrome gebiedster! het is mij helder, welk vooruitzicht u, bij de wangunst der lukgodin, troostede. -'

'- Ja, Caelestius is gevonden, Marcella!' antwoordde Hermingard. 'Mijn droom is bevestigd, de grijsaard heet Caelestius.'

'Zonderling en onbegrijpelijk!' sprak Marcella.

'Ik zal u alles mededelen;' ging de schone maagd voort, 'maar laat ons eerst zorgen, den rechten weg

in te slaan; de streek is mij nog tamelijk onbekend.-' Opmerkzaam volgden zij nu een' der wegen, welke het woud in verschillende richtingen doorkruisten; op elken tweesprong was een der zijwegen aangewezen; deze gids volgde men en bereikte vervolgens een kreupelbos; hetwelk ene open plek omheinde, waar een mossige eikentrunk, door een' wilden rozelaar beschaduwd, de vermoeiden tot rust nodigde.

'Hier willen wij Timotheus toeven,' zeide Hermingard en zette zich neder. Marcella nam aan hare zijde plaats en luisterde met belangstelling, toen de jonkvrouw haar de toevallige ontmoeting mededeelde. 'Ach, ik was als wanhopend,' zeide Hermingard, 'toen ik den knaap uit het oog verloor; driftige begeerte gaf mij krachten; eer ware ik stervende nedergestort, dan dat ik van mijn voornemen af zoude gezien hebben. Ik riep Timotheus, de bosgalm antwoordde mij slechts; het spoor bijster, bleef ik een' geruimen tijd rondzwerven en vond mij eindelijk op dezelfde plaats terug, van waar ik uitgegaan was. O, toen steeg mijne smart ten top, Marcella! hete tranen drongen zich in mijne ogen, maar in hetzelfde ogenblik hoorde ik de stem van den knaap; door de struwelen baande hij zich een' weg, want hij herkende mij. Zijn pleegvader had hem vermaand zorgvuldig het oog der mensen te ontwijken, om zich aan geen levensgevaar bloot te stellen, daarom was hij ontvlucht en doof voor mijne stem geweest, maar, door angstige overijling zelf verdwaald, had hij zich bij mijne nadering in de heesters verborgen, tot hij in mij de jonkvrouw herkende, naar welke zijn goede vader dikwerf gewenst had, en welke hij in zijne ge-

beden gedachtig was geweest. ‘Gij wilt ons verderf niet,’ sprak hij, ‘mijn vader heeft telkens gewenst u te ontmoeten, maar ach! de krankte heeft zijn gezicht verduisterd. -’ Caelestius is blind, dank zij echter de Godheid! zijn leven werd voor mijn rust en mijn heil gespaard. Hij is een Christen, Marcella!’

‘Ach!’ zuchtte deze, ‘Christenen deden Heer Siegbert vallen!’

‘Deze aanmerking, Marcella! kenmerkt partijzucht en godsdiensthaat,’ hernam Hermingard, ‘breek den staf dan ook over uwen rijksgebieder, die zijne moeder ombracht, en uw geloof zal veroordeeld zijn.’

Marcella sloeg de ogen ter aarde; het deerde haar, de geliefde gebiedster bedroefd te hebben.

‘O!’ ging Hermingard voort, ‘gij zoudt de Christenen zo diep niet miskennen, wanneer gij den kinderlijken eenvoud en liefalligen vroomheidzin van den jeugdigen Timotheus had horen spreken. Verhevene zaken sprak zijn mond van den Heer Christus. Ik luisterde, als of ene Godheid van zijne lippen sprak, en kon ternauwernood van hem scheiden. Eindelijk drong de tijd. Timotheus vertrok onder het geleide van den hond, want deze had, door het fijne reukwerktuig, het spoor teruggevonden. Voortgaande vergewiste de knaap zich hiervan, ik begeleidde hem tot op deze plaats; toen verboden mijne krachten mij verder te gaan, en ik moest Timotheus derhalve op het ingeslagen spoor voort zien trekken, onder voorwaarde, dat hij zijn' pleegvader mijne heilbede over zou brengen, en hem zeggen, hoe vurig ik tot hem wens te komen; het knaapje beloofde mij elken dag herwaarts te gaan, tot hij mij vinden en

naar Caelestius geleiden mocht. Nu kent gij mijn doel, Marcella! u heb ik tot gezellinne gekozen, dewijl ik u zo gaarne gelukkig, onbepaald gelukkig, zag. Door Caelestius kunt gij dit worden. Werp derhalve die onverschilligheid van u, waardoor gij u elken blik buiten het tegenwoordige ontzegt; veins u niet sterk, waar de eerste aanval op uw gevoel uwe zwakheid toont. Vergezel mij naar den grijsaard, Marcella! maar met het hoofd vrij van eigenwaan en zelftrots, maar met het oog zoekende naar het licht der waarheid, en met enen boezem van ijverig streven naar verhevener kennis ontgloord. Zult gij mij zó naar Caelestius vergezellen, Marcella?’

Geroerd omhelsde deze de van heilige geestdrift vervulde maagd, en nam het vaste besluit om met haar naar de waarheid te vorsen en voor derzelve stem hoofd en hart te openen.

Nog hielden zij elkander in de armen geklemd, en nog waren beider betraande blikken ten hemel gericht, toen Timotheus tussen het geboomte verscheen, en met enen gullen vreugdekreet Hermingard te gemoet snelde. ‘Vader Caelestius wacht u!’ riep hij haar toe. ‘Telkens heb ik u reeds getoefd, lieve zuster! zo immers mag ik u voortaan noemen? Kom, vergezel mij thans.’

‘Ook deze vrouw,’ zeide Hermingard, ‘is van begeerte vervuld, om uwen vader te zien.’

‘Zij moge ons welkom zijn!’ antwoordde Timotheus, greep de hand van Hermingard, en huppelde vrolijk aan derzelve zijde voort. Marcella knoopte met den knaap een gesprek aan over Caelestius en hun eenzaam leven. Timotheus sprak met warmte van zijn' pleegvader, deszelfs liefderijke zorg en on-

derwijs; diepen indruk maakten de redenen van het Christenknaapje op Marcella's en Hermingard's hart, toen hij, ongezocht en ongekunsteld, de lofredenaar van het geloof werd, in hetwelk hij door Caelestius gevormd was.

Onder dergelijke gesprekken waren zij door talrijke, nu eens enge, dan weder ruime slingerwegen, aan een moeras genaderd, hetwelk met hoog riet bedekt was; een zware eikenstam, welke, naar het scheen, door den bliksem vaneen gereten en door enen stormwind over het moeras geploft was, gaf den toegang tot het diepste gedeelte van het woud. Voorzichtig trad Timotheus over deze natuurlijke brug; de vrouwen volgden hem. Aan gene zijde van het moeras verdiepten zij zich in dichte griendbossen. De natuur werd hoe langer hoe woester; de takken van het hoog geboomte waren dicht in elkander geslingerd, hier en daar stond een dode stam te wankelen, en dreigde op hen neder te storten, terwijl de aarde met hoog opgewassen en welig gras, maar meer nog met scherpe doornen en struikgewassen, begroeid was; nu en dan slechts stoorde het gekrijs van enen schuwen vogel, of het gebrom van ene op de wilde rozelaren azende bij, de statige stilte.

‘Wij zijn immers op het rechte spoor,’ vroegde Marcella.

‘Gewis,’ antwoordde de knaap. ‘Zie, daar is mijn wakkere Fides reeds! -’ Met vleiend vreugdebetoon sprong het getrouwe dier om zijn' jeugdigen meester. ‘Nog weinige schreden, en wij zijn bij mijn' vader,’ voegde Timotheus er bij, en inderdaad, weinige schreden verder, schoof hij de dichte takken op zijde, opdat voor de vrouwen de toegang gebaad zou

zijn. Marcella volgde hare meesteres, en verrast stonden beide eensklaps in een zeer bekoorlijk gedeelte van deze wildernis. Eenvoudige bearbeiding had de natuurlijke woestheid gematigd. Geen doornen of stenen kwetsten hier des wandelaars voet. Mollig gras en donzig mos bedekten den grond. De bomen hadden hunnen oorspronkelijken vorm en schoonheid behouden, zonder tot aan den benedenstam met bladen overladen te zijn, of misvormde takken weelderig over de aarde te doen slingeren. Hier en daar scheen ene mosroos of hagedoorn aangebracht te zijn, maar het zou moeilijk te beslissen zijn, of de natuur, dan wel de menselijke zorg, dezelve derwaarts gebracht had; de laatste onderstelling scheen echter grond te hebben in de aldaar opgerichte hut, in welke de oppervlakkigste toeschouwer reeds een kunstig samenstel herkende. Ter zijde van deze stulp, sloop, over roodachtig en erts aardig zand, tussen fris vergeetmij niet en prachtige waterleliën, een beekje voort, dat zich weinige schreden verder verloor,

*als ware 't ingeslapen,
Op 't suizen van het lisplend gras.*

Maar noch de jonkvrouw noch Marcella wijdden aan dat natuurschoon meer dan voorbijgaande bewondering; hare eerbiedige aandacht werd, reeds in het volgende ogenblik, door den aanblik des grijsaards gevestigd, die de priester van dit heiligdom der natuur scheen te zijn. Hij zat bij de beek, op ene zodenbank; aan zijne zijde lag ene ree, tam en vriendelijk als die der ongelukkige Genoveva. Nieuwsgierig staarde dit dier met de donkere en levendige ogen de vrouwen aan, terwijl het de voorpoten, als

ter vlucht gereed, ophief. Caelestius vernam hare komst nog niet; hij bad: - de te samen gevouwene handen deden dit door de naderenden opmerken, en voorwaar, zijne halfgeopende mond, de zachte onderwerping, welke zijne gelaatstrekken uitdrukten, het gesloten oog, dat, ongevoelig voor de lichtende zonnestralen, naar derzelver gloed opgeheven was, maar voornamelijk de glans, die zich over zijn gelaat verspreidde, waren zo vele kenmerken zijner Godverheerlijkende gepeinzen.

Hermingard was door verrukking en aandoening zich zelve ontvoerd. 'Zó zag ik hem, toen ik krank was, Marcella!' fluisterde zij dezelve toe. - Ook deze beschouwde met ongewone belangstelling den heerlijken grijsaard; de ouderdom had ondertussen, sinds hunne vorige ontmoeting, op de gestalte van Caelestius zijn' invloed geoefend en diepere groeven in zijn voorhoofd gedrukt. Marcella meende tevens, dat er, in weêrwil van de rust en zielsvrede, welke over het eerbiedwekkend gelaat van den grijsaard verspreid lagen, iets in zijne trekken lag, hetwelk den stempel van ene weemoedige smart droeg, die niet aan zijnen gedurigen strijd met den tegenspoed, maar veeleer aan enig geheim boezemleed toegeschreven moest worden.

Nu bemerkte de oude het naderen der vrouwen; hij richtte zich op en vroegde vriendelijk: 'Zijt gij het, Timotheus? -'

'Ik ben het, mijn vader!' antwoordde deze, 'de schone maagd van de Eikenterpen vergezelt mij.'

In hetzelfde ogenblik omhelsde Hermingard zijne knieën; de grijsaard boog zich, richtte haar op en drukte de van vreugde wenende aan zijne borst. 'De

Here zij met u!’ sprak hij, met aandoening. - ‘In eeuwigheid, amen!’ voegde het knaapje er bij, eerbiedig de handen ten hemel heffende.

‘Ook met mij zij uw God!’ riep Marcella uit, want het Godverheerlijkende schouwspel, dat de biddende aandacht van den grijsaard, de reine vervoering der edele maagd, en de kinderlijke godsvrucht van het knaapje, in zo bevallig ene groep verenigd, opleverde, had haar geheel verrukt; de blinddoek van heidens vooroordeel omsluisde hare ogen niet meer, zij zag den Christen, en in dien Christen de natuurlijkste en liefelijkste aandoeningen van het hart naar hogere leiding gewijzigd; zij zag zijne vrome vreugde, zij had zijn gebed gezien; - hier was gene dweperij in het spel; aan de ziel des Christens had zich de Godheid geopenbaard, wier woning boven de lichtwerelden des uitspansels de natuur aanwijst, zonder dat zij den blik toelaat over de azuren grensscheiding te dringen of ons volmaaktere kennis mede kan delen.

‘Het zij dan zo, vrouwe!’ hernam Caelestius, zich statig verheffende; en, terwijl Hermingard ter rechter en Marcella ter linkerzijde aan zijne voeten nederknielende, het hoofd ter aarde bogen, en Timotheus de ogen ten hemel sloeg, breidde de grijze Christen de handen over hen uit, wendde het gelaat naar het Oosten, en bad met ene van aandoening gezwollene stem: ‘Heer van alle macht en heerlijkheid, Vader der lichten, onze Vader! Zie, twee uwer kinderen zoeken uw woord tot ene lamp op het levenspad, opdat dat woord haar wijsheid en zegen geve. Groot en oneindig is uwe genade, o Heer! schenk ons uw Geest, haar in *geloof, hoop en liefde*, mij in *overtuigende kracht*! Uwe liefde zij met ons, Vader! en de

genade van uwen Zoon, onzen Heer Jezus Christus, en de gemeenschap van uwen Heiligen Geest! opdat dit woud een tempel uwer verering worde, en hier uw Koningrijk kome. Amen!’

‘Amen, Amen!’ herhaalden de diep geschokte vrouwen op het voorbeeld van Timotheus. Caelestius drukte beide den kus des vredes, welke bij de oude Christenen het gebed placht te volgen en ten zegel der onderlinge vereniging strekte, op de lippen.

Eerst na enige ogenblikken liet de opwelling van hare aandoeningen aan Hermingard toe, voor talrijke gedachten weinige woorden te vinden. ‘Vader!’ sprak zij, ‘vergun mij, dat ik u bij dien zoeten naam steeds noeme. Wees mij een vader en toeverlaat; sinds lang hoopte ik in u een' redder, een' trooster, een' Godsgezant te vinden. Daartoe worde nu ons gebed verhoord! Leer mij den God kennen, welchen ik reeds met u bemin, den God, dien gij aller schepselen Vader noemt. Steeds twijfelde ik aan het bestaan mijner voorvaderlijke Goden; toen gij mij van uwen God spraakt, hield deze twijfel op: want ik vond zijne heerlijke eigenschappen slechts flauw en uit ene heerlijke vereniging gerukt, in de wezens terug, aan welke ons volk de offers toewijdt. O toen volgden er vreselijke dagen! korte, maar afgrijselijke ogenblikken doorleefde ik, waarin mij het hart ledig, de boezem koud was. Nergens herkende ik ene Godheid! ... Toen werd ik krank en leed lang en veel, tot uwe komst mij vertroostte; nooit vergeet ik het, welk ene liefelijke rust uw aanblik in mijn hart deed dalen.’

‘Gij zoudt mij gezien hebben?’ zeide Caelestius. ‘Een droombegoocheling misleidde u, goede maagd! ik was toen krank, zeer krank en den dood nabij.’

‘Zo moet ik het dan geloven, Marcella! dat alles een droom en louter goochelspel der verbeelding zij,’ hernam Hermingard, ‘waarlijk, ternauwernood kan ik mij des overtuigd houden. Uwe verschijning moge dan een bedriegelijk droombeeld geweest zijn, o! voorzeker werd mijn hart er voor betere gevoelens door geopend; ik herstelde - zag de natuur en weende: want één ogenblik had ik de Godheid verzaakt. Toen wenste ik heviger dan ooit, waarheid te leren en waarheid te onderscheiden. De woorden uwer droomverschijning, “gij zult Caelestius wederzien!” schenen mij te voorspellen dat gij mijnen geest verlichten zoudt, en reeds had ik besloten, om niet te rusten, voor ik u vond; toen een gelukkig toeval mij Timotheus ontmoeten deed. En nu, mijn vader! nu zult gij mij immers raad en troost en lering schenken?’

‘Daartoe verlene de Eeuwige mij kracht!’ antwoordde Caelestius. ‘Ook ik wenste zeer dikwerf u weder te vinden, mijne dochter! en met Paulus, een der eerste maar tevens voortreffelijkste gelovigen, *bad ik altijd in mijne gebeden, of mij eenmaal nog, door Gods wil, de gelegenheid gegeven mocht worden om tot u te komen.* Ons beider bede is thans vervuld. Dank zij den Heer voor die genade! Zet u neder, mijne kinderen!’ ging hij voort, ‘door den tocht herwaarts vermoeid, zult gij enige verversing niet van de hand wijzen. Weinig heb ik, het is waar: gerooste gerstenkoeken, voortreffelijk water en de melk mijner ree, zie hier alles, wat ik u aan kan bieden.’

Nu eerst hadden de vrouwen gelegenheid, nauwkeurig het verblijf van Caelestius gade te slaan. De ruime hut, die hem ter woning verstrekke, was inder-

daad kunstig uit fijn rijs te zamen gevlochten en met een biezen koepeltje overdekt, de grond was bespreid met de zachte bastdraden van den mastboom. Marcella vestigde Hermingard's aandacht op het eenvoudig houten kruis, dat aan den ingang der hut geplaatst was; daarna met Timotheus dezelve binnentreden zijnde, ontdekten zij hetzelfde gewijde teken boven des grijsaards legerstede; hier was hetzelfde uit brons vervaardigd en met een elpenbenen beeld des Heilands versierd. Met vrome aandacht beschouwden de vrouwen deze beeldtenis. 'Zie het lam Gods!' sprak Timotheus. De edele jonkvrouw was diep bewogen; Marcella zag Griekse lettercijfers aan den voet van dit kruis geschreven, en las de zinrijke woorden: '*Hierin zult gij overwinnen.*' Voor het overige bevatte de kleine woning weinig merkwaardigs; zeer spaarzaam was dezelve van allereenvoudigst huisraad voorzien, en niets trok verder hare bijzondere aandacht dan ene papyrus-rol, die half ontrold, op ene kleine tafel lag.

Hermingard en Marcella keerden nu naar Caelestius terug, en gaven hare verwondering te kennen den grijsaard hier in het bezit van zulk ene woning te zien.

'Voorwaar, gij moet u minder verwonderen dan ik verbaasd was, toen mijn Timotheus mij dit verblijf beschreef. Ons beiden is het een raadsel, nimmer zal ik naar de oplossing vorsen.' Hij sprak deze woorden met somberen nadruk uit.

'Men heeft ons des nachts herwaarts gevoerd,' zeide Timotheus, 'nadat wij vele dagen gezworven hadden, sinds wij u ontmoeteden. Mijn arme vader was door de krankte geweldig aangegrepen. De nach-

ten moesten wij onder den bloten hemel doorbrengen, ofschoon de herfst gedurig onstuimiger en onstuimiger werd. Weinig waren wij in staat onzen tocht voort te zetten, en ik moest telkens wenen, want mijn goede vader leed zeer veel.'

'Ach ja, zeer veel,' hernam Caelestius, 'maar minder toch door mijn eigen lot dan door het uwe, Timotheus! Gij vindt weinig levensonderhoud, en bracht om mijnentwil den nacht wakende en biddende door. Gij verdiende een beter lot.'

'Vader! waar denkt gij aan?' riep Timotheus uit, 'ik voelde niet, dat mij iets ontbrak, en had gene tranen gestort, wanneer ik in uw leed deelde, maar ach! toen de zevende morgen daagde en uwe ogen het licht niet zagen, toen was ons onheil hoog gestegen, maar gij hadt mij geleerd, mijn vader! en leerde het mij nog door uw voorbeeld, dat *het aardse en tijdelijke lijden niet te waarderen is tegen de heerlijkheid des Hemels.*'

'God bleef ons nabij. *God is een genadig Vader,*' hernam Caelestius, 'toen onze nood den volgenden dag nergens uitkomst zag, schonk hij ze onverwachts, gelijk den Israëlieten het rotswater in de woestijn. Zonderlinge wegen zijn die van den Heer! *Hij verliet ons niet, maar haastte zich tot onze hulp.* Een onbekende redder schonk ons wild, maar verfrissend fruit; deszelfs wrangheid hinderde den honger van Timotheus niet en was mij in de brandende koortshitte welkom. Die zelfde weldoener voerde ons midden in den nacht herwaarts, door bos en struik, over vloed en veld, gelijk Timotheus verzekert. Wij moesten volgen, want aan tegenstand was niet te denken; toen mijne krachten mij begaven, sleurde

men mij met zacht geweld voort. Voor het aanbreken van den morgen, bereikten wij deze plek en waren in die woning overgebracht. Sinds voerde de getrouwe zorg van den goeden Timotheus, door de hemelse genade, mij van den rand des grafes terug. God verhoorde deszelfs gebeden. Hem zij prijs en eer en dankzegging, dat ik nog leven mag, leven voor mij zelven en u en Timotheus!’

‘Ja, God zij dank!’ riepen de vrouwen uit. Zij gisten naar ene oplossing van deze gebeurtenis, maar verloren zich in het veld van uiteenlopende onderstellingen. Een landgenoot van Hermingard had dit verblijf bewoond: bouw en huisraad bewezen zulks; maar wie dit geweest mocht zijn, was ene vraag, die wellicht altijd onbeantwoord zou blijven.

Hare gissingen schenen Caelestius min welgevallig te zijn. ‘Timotheus,’ hervatte hij, om dezelve af te breken, ‘verhaalt mij zeer veel van de schone natuur, die ons omringt, en zegent dagelijks onzen goeden geleider. Gedurende den winter heeft het ons aan de dringende behoeften des levens niet ontbroken; de omstreek leverde brandstof, onze ree voedzame melk, en in de hut had Timotheus ene menigte gerstenbroden gevonden, die tot ons beider onderhoud genoeg waren. Nooit heeft de Heer ons verlaten, noch vergeten! Deel gij mij thans de geschiedenis van uwe wederwaardigheden en van uw hart mede, goede Hermingard!’

Hermingard voldeed volgaarne aan zijn verlangen.

Elfde hoofdstuk

*Dit zijn ze die in deugden leven;
 Ende hem gerechtelijken neren,
 Ende in oorden hem begeven,
 Ende der werelt luttik gheren.*
 Van Hildegartsberg

Marcella leende den jeugdigen Timotheus ondertussen haren bijstand in het aanbrengen van den eenvoudigen maaltijd en het melken der ree. Met belangstelling en aandoening hoorde Caelestius het verhaal der jonkvrouw van het rampspoedig lot, dat haar en de moeder van Paulinus getroffen had; troostredenen, liefelijker dan honig, vloeiden van zijne lippen en balsemden de wonde, waarvan Hermingard's hart nog zo grievende pijn gevoelde.

‘Ook gij, vrouwe! hebt veel geleden,’ zeide hij tot Marcella. ‘Niets haalt bij oudersmart?’

‘Waart gij vader?’ vroegde Marcella.

‘Ja,’ antwoordde Caelestius somber en wiste de verduisterde ogen af. Allen zwegen.

‘In waarheid!’ begon Marcella eindelijk, ene teug van het helder water drinkende, ‘de bron van dit vloeibaar zilver zou in Horatius een' even vurigen lofredenaar gevonden hebben, als de Blandusische bron.’

De grijsaard glimlachte pijnlijk. Hij bemerkte haar doel, wilde hetzelfde niet te leur stellen en vroegde daarom werktuigelijk: ‘Bemint gij den Venuzijner?’

‘Ik bemin hem,’ antwoordde Marcella, in droefgeestige denkbeelden zich verliezende, en wederom volgden er enige ogenblikken van stilzwijgen.

‘Vader!’ sprak Timotheus nu, ‘wilt gij den zegen

des hemelsen Vaders over onze spijzen afsmeken?’

‘Ja, mijn kind!’ antwoordde Caelestius, richtte zich op en sprak met gevoel en waardigheid het *Onze Vader* uit.

‘Ene schone en treffende bede!’ merkte Hermingard, toen hij geëindigd had, aan.

‘Noem ze goddelijk, mijne dochter! opdat harer waarde recht worde gedaan,’ antwoordde Caelestius; ‘de edelste denkbeelden van menselijke wijsheid zijn hier, door een hoger wezen, door Jezus Christus, den Heer der Heerlijkheid, tot het volmaaktste aller gebeden te zamen gevoegd.’

‘Maar ik bid u,’ vraagde Marcella, ‘hoe is de naam van uwen God?’

‘GOD; -’ antwoordde Caelestius. ‘Deze naam is de enige, waaraan gene zinnelijke voorstelling verbonden wordt, door deze toch wordt de eeuwige almacht in een verkeerd daglicht gesteld. Geen woord der menselijke taal zal immer Gods wezen uitdrukken, immers, wie de majesteit van dat zijn meent te kennen, verkleint ze, hij die dezelve niet wil verminderen, kent haar niet. Plato, de heiden, kon den naam der Godheid niet noemen, wat zou de Christen bestaan, den eeuwigen een' naam te geven, die zich aan hem nader kennen deed, opdat het schepsel zich in de geopenbaarde heerlijkheid verliezen zou? Beklaag, beklag u nimmer, hem den naamlozen te moeten noemen!’

Nu versterkte men zich met het spaarzaam en eenvoudig voedsel. Timotheus reikte zijn' voedstervader enige spijs, gebruikte zelf een weinig broods en water, haalde daarna de perkamenten rol uit de hut en zocht naar de plaats, waar hij heden wilde lezen.

De rol was onaanzienlijk: geen purper omkleedsel, gene sierlijke banden tooiden dezelve; de titel was beschadigd, de papyrus versleten, maar zorgvuldig waren de bladen te zamen gevoegd. Caelestius hoorde het schuifelen en begreep, dat zijn voedsterling, volgens de gewoonte der Christenen, een gedeelte des Nieuwen Verbonds voor wilde lezen. Timotheus vraagde hem om zijne toestemming. De grijsaard stond in twijfel; hij wist niet, of dit het tijdstip reeds ware om de onvoorbereide vrouwen het eeuwige woord te doen horen. Ondertussen had Marcella alrede gevraagd, welk dit onaanzienlijke boek mocht zijn? Hermingard zag van terzijde in hetzelfde en las ter nauwernood den naam des Zaligmakers, of dadelijk ondersteunde zij den wens van den vromen knaap, die, om Marcella te antwoorden, dit boek hunnen grootsten schat noemde.

‘Voorwaar, ja, onze grootste schat!’ hernam Caelestius, ‘ik was reeds lang in mijn’ druk vergaan, indien deszelfs troost mij niet gesterkt had. Het is den sterveling meer dan rijkdom van *fijn goud*, want God heeft ons in hetzelfde zijne openbaring geschonken. Het leert ons den zin der natuur begrijpen, zijne voorzienigheid loven en prijzen en dankbaar bovenal de genade en liefde aanbidden, waardoor de eeuwige Almacht den diepgevallen mens zalig sprak om den wil van Jezus Christus zijnen zoon, wiens lijden en kruisdood ons redde. Drie honderd en twintig jaren is het geleden, dat deze Heiland stierf, na door leer en wandel den mens verbeterd en geleerd, door wonder en weldaad gelukkig gemaakt te hebben - om onzentwil stierf hij den bitteren dood des kruises. Nog is het u ene verborgenheid, geliefden! maar

God zal uw hart verlichten. Gij zult erkennen en aanbidden. Deze rol wordt u ten leidsman op den levensweg, ten gids naar een beter en heilig leven, hetwelk Christus, de weldoener der aarde, ons verworven heeft. Zo moge het dan naar uwen wens geschieden; lees, mijn Timotheus! ons de geschiedenis van Lazarus, des Heilands vriend, voor, opdat onze vriendinnen horen en geloven, gelijk Lydia *de purperverkoopster*. Vader der liefde! uwe geest zij daartoe met haar!

Hermingard beefde van ontroering, haar hart klopte, maar het was van vroeger nimmer gekende zaligheid; haar vochtig oog rustte aandachtig op den bevalligen Timotheus, die, met kinderlijken deemoed, het aandoenlijk tafereel voorlas, hetwelk Joannes, de vertrouwde gunsteling des Heilands, ons, in het Bethanische huisgezin en de opwekking van Lazarus, met edelen en verhevenen eenvoud schetste. Terwijl het knaapje las, heerste er ene eerbiedige stilte, naarmate het verhaal voortging, klom de belangstelling en aandoening der vrouwen; zij *weenden* met Jezus en ter nauwernood verstonden Hermingard en hare vriendin, *dat sommige der Joden die tot Maria gekomen waren en aanschouwd hadden hetgeen Jezus gedaan had, in Hem geloofden*, gelijk zij thans van geloof in den Christus en deszelfs verhevene zending vervuld waren.

‘Laat ons aan deze plaats eindigen, mijn kind!’ zeide Caelestius, ‘ons hart is vol van zoete en heilige aandoeningen; de treurige gevolgen, die straks daarna vermeld worden, zouden deze zalige stemming verbitteren. Gij hebt het thans gehoord, mijne dochteren! hoe onze Heiland leefde, hoe Hij handelde,

hoe Zijn hart voor vriendschap gloeide, hoe Zijne tranen de goddelijkste menselijkheid schetsen, hoe op Zijn bevel de dood, als een onderworpen slaaf, zijne prooi liet varen, maar bovenal hebt gij Zijne verklaring gehoord: “ik ben de opstanding en het leven, die in mij gelooft zal leven, al ware hij ook gestorven, ja zal in eeuwigheid niet verloren gaan.” - Welnu dan, gelooft gij dat?’ -

‘Wij geloven het met Martha!’ riepen beide uit.

‘Heil uwer in deze erkentenis, mijne zusteren! Gods genade moge dezelve dag aan dag in u versterken! Maar weet tevens, dat aan dit geloof belangrijke plichten verbonden zijn. Reeds voor dat gij gezegd kunt worden Christus te volgen, zijn er vele geboden als hoge plichten aan te nemen. Sommige, het is waar, heeft Gods liefde in het hart van ulieden, kinderen der Noorderstreken, gegriffeld: echtbreuk, kwade trouw en oneerlijkheid gaan bij u niet voor den geest des tijds door; beeldendienst is dit volk een gruwel, ouderliefde en gastvrijheid schijnen hier meer eigenschappen dan wel deugden; aan rijkdombejag is men hier niet verslaafd; maar ach! het kost veel, eindeloos veel zich zelve te leren verloochenen, elke aardse betrekking minder dan Christus te beminnen. Het kost veel, waar het schijn geluk der wereld betoverende bloemkransen biedt, die te weigeren en zich veel liever de bleke lijk kroon op de lokken te drukken dan Christus te verzaken. Dit is Christenplicht en Christengeloof. Zijne geboden moeten vervuld worden; maar die geboden vallen den Christen niet zwaar.’

‘Ach, hoezeer zijt gij, edele vriendin! voor dat geloof gevormd,’ voerde Marcella Hermingard toe.

‘Ik gevoel de zwakte mijner krachten meer dan immer, goede Marcella!’ antwoordde de jonkvrouw, ‘maar toch gloeit mij het hart, om dien Heer te dienen en onder Zijne volgelingen aangenomen te worden. Hij verwierf hun een' heiligen hemel.’

‘Ja, Hermingard!’ sprak Caelestius, ‘vrij moogt gij met dit vertrouwen uw oog naar het luchtgewelf wenden. Dáár verwisselt het vast geloof in zalig bewustzijn; o! het brengt groten oogst voort: vruchten in den hemel, vruchten op de aarde: hier geeft het geloof in Christus kracht en heilgevoel; aardse rampen zult gij gering achten, wanneer gij aan het lijden des Zaligmakers denkt, de dood wordt u een reddende engel van Gods liefde, die niet schreiende, maar met een' zoeten en rustigen glimlach, uwe levensvlam dooft; het lijkverblijf zal u ene liefelijke rustplaats wezen, waar het lichaam sluimert, tot dat de kiem in dat stof bewaard, zich in nieuwen vorm, voor verhevener, hoger bestaan, en voor een nieuw leven ontwikkelt.’

‘Maar,’ vraagde Marcella, ‘waarin zal die zaligheid bestaan?’

‘*Geen oog heeft die gezien, geen oor heeft die gehoord!*’ antwoordde Caelestius, met statigen nadruk. ‘Zie hier de uitspraak der gewijde schrift, maar liefdadig en mild gelijk zij is, wordt de gordijn, welke de toekomst bedekt, zo verre weggeschoven, als ons mensen tot troost, bemoediging en blijmoedigheid nodig is. Een helder inzicht zou ons van dit leven doen walgen. Hem, die den honigdrup niet proefde, zal de alsem min bitter zijn. Wij Christenen weten het immers, want het is ons van boven geopenbaard: de vromen zullen daar bij God zijn, Hij zal

de tranen afwissen en gewezen noch moeite bestaat in de hemelse woningen. Wat voor het zedelijk gevoel van Griekse wijzen als Plato en Pythagoras de hoogste gelukzaligheid was, het aanschouwen der Godheid, en het inzien der goddelijke raadsbesluiten, dat heil is den deugdzaam Christen na dit leven toegezegd; Jezus heeft het verzekerd, en Jezus' woord is onwankelbaar: *zalig zijn de reinen van harte*, dus spreekt Hij, *want zij zullen God zien*. Ja!' ging hij de handen opheffende voort, 'ook met U zullen Uwe begenadigden daar leven, Uwe heerlijkheid aanschouwende, eeuwige Verlosser! om U te aanbidden en te loven. Geliefde panden worden den Christen hier ontnomen, opdat de zaligheid des hemels eenmaal door het wederzien verhoogd worde!'

'Zal ook ik de mijnen daar wedervinden?' vraagde Marcella, met onrustige haast.

Deze vraag, door onjuiste beantwoording eenmaal oorzaak, dat de Friese vorst het verdrag schond, hetwelk hem tot het aannemen van het Christengeloof verplichtte^{*} - was niet minder belangrijk voor Hermingard. Caelestius bleef der vrouwen niet lang zijn geruststellend antwoord schuldig.

'Meermalen,' sprak hij, 'is deze vraag opgeworpen, en verscheidene onzer leraars stemmen overeen, dat ook heidenen deugdzaam kunnen zijn; God zal hen niet eeuwiglijk verwerpen; zij zullen leven, ja, maar hunne zaligheid zal niet die der Christenen zijn. Mijn denkbeeld van Gods rechtvaardige barmhartigheid beaamt hun gevoelen, maar met meer gezags durf ik u deswegens met de uitspraak van Christus troosten, die lichtere boete aan hen voorspelt, wier onkunde aan zijn gebod zondigde, zware

kastijding daarentegen aan hen, die Hem niet kennen wilden. Weest derhalve omtrent het lot uwer geliefden gerust. De alwijze rechtvaardigheid is tevens de *God der liefde*. Geen brave zal na den dood ongelukkig, maar de Christen volzalig zijn. Het aards bestaan van beide wenkt tot deze onderstelling.'

'O, mijn vader! nimmer was een heiden gelukkig als gij het zijt!' riep Hermingard uit, die aandachtig hun gesprek aan had gehoord.

'Gelukkig!' herhaalde Caelestius, en loosde een' diepen zucht. 'Ja, wél maakt het Christendom zeer gelukkig ... maar ik ...' Hij bedekte de verduisterde ogen met beide handen, en liet het grijze hoofd op de knieën zinken.

De vrouwen hadden niets dergelijks verwacht, zij verschrikten, doch durfden gene opheldering vragen; troostredenen vonden zij niet. In deze onrust viel haar oog op Timotheus. Hem scheen dergelijke onstuimige gemoedsbeweging gene grote verbazing of ontroering te verwekken. Hij sloeg een' blik van diep en levendig medelijden op zijnen voedstervader, en sprak toen langzaam en plechtig

'Vader! hoor wat de Schrift zegt:

"Barmhartig en genadig is de Heer, langmoedig en groot van goedertierenheid. Hij doet ons niet naar onze zonden en vergeldt ons niet naar onze ongerechtigheden. Zo hoog de Hemel is boven de aarde, zo groot is zijne goedertierenheid voor degenen die Hem vrezen.

Zo verre het Oosten is het van het Westen, zo verre doet Hij onze overtredingen van ons.

Gelijk zich een vader ontfermt over de kinderen, ontfermt zich de Heer over degenen die Hem vrezen."

Langzaam had Caelestius, terwijl zijn voedsterling deze troostredenen des gewijden dichters uitsprak, het hoofd opgeheven en ernstiger houding aangenomen; bij de laatste woorden glimlachte hij; de glimlach des wenenden grijsaards vervulde de ziel der aanschouwers met zachten weemoed.

‘Ik dank u, mijn goede, mijn vrome Timotheus!’ sprak hij, en terwijl hij over het geluk des Christens en de waarde van het geloof in elke levensbetrekking sprak, keerde zijne stemming gedurig tot meerdere rust terug.

Onder dergelijke gesprekken had de zon het zuiden reeds verlaten, eer Hermingard en Marcella meenden, dat het middag was. Nu echter naderde het ogenblik der scheiding; met tegenzin werd men zulks gewaar; het bijzijn des grijsaards was beide zeer dierbaar geworden, maar juist dit werd ene krachtige drijfveer tot den terugtocht: want zorg en behoedzaamheid rieden haar, den argwaan van den vijandigen Welf, door een te lang toeven, niet op te wekken.

Na de dankzegging namen zij derhalve afscheid van Caelestius; bezorgd, dat de vrouwen verdwalen mochten, hield deze er op aan, dat Timotheus haar vergezellen zoude. Zijn afscheid was dat van een' vader; Hermingard omhelsde hem met dochterlijke liefde; Marcella was van den hoogsten eerbied en een onbepaald vertrouwen doordrongen. Reeds waren zij het woud ingetreden, toen Hermingard nog eenmaal terugkeerde om haren blik op hem te doen rusten, als vreesde zij, dat zijn beeld nog niet levendig genoeg in hare ziel geprent ware. Caelestius scheen wederom in het deemoedigste gebed verzon-

ken; op de knieën liggende, rustte zijn hoofd op de aarde, zijne dunne lokken zweefden op den grond; hij geleet den aartsvader, die zich voor de hem verschijnende Godheid verbergt.

‘Reeds is hij weder in gebeden verzonken, de heerlijke man,’ zeide zij tot hare gezellin, zich bij dezelve voegende. ‘Welk een onderscheid tussen den aanblik van Welf waar hij zijne Goden bezweert, en Caelestius voor den enigen God in het stof gebogen! Voorwaar, Marcella! de goddelijkheid van die leer blinkt ook in de belijders uit.’

‘Dan zal zij in u ene zeer voortreffelijke verkondigster vinden,’ antwoordde Marcella. ‘Ik moet het u toestemmen, die kalmte, die waardigheid, dat geloof en zulk ene zachte beminnelijkheid overtreft mijn hoogste denkbeelden. Ik had ze gekunsteld geacht, indien zij niet een ogenblik gestoord ware geworden; indien hij, door den vrijen loop zijner aandoeningen, niet bewezen had, met zijn karakter geen guichelspel te drijven. Zeg mij, Timotheus! wordt de eerbiedwaardige Caelestius meermalen door zulke sombere gemoedsbewegingen aangetast?’

‘Al te dikwijls, helaas!’ antwoordde de knaap, ‘vaak ontwaak ik des nachts door zijn zuchten en wenen, dan zegt mijn voedstervader, dat hij niet bidden kan, en daarom heeft hij mij de troostwoorden geleerd, waardoor hij ook heden weder bedaarde. Gaarne zou ik hem troosten, maar nimmer wil hij mij zijn leed klagen.’

Niet weinig werd hierdoor de belangstelling van Hermingard en hare gezellin verlevendigd. Zij vraagden het knaapje naar zijne geboorteplaats en ouders; hij wist dezelve niet te noemen en kende zijn

geslacht niet. Caelestius had hem sinds zijne tederste kindsheid verzorgd en de buitenwereld was hem vreemd gebleven, tot dat zij in de vorige lente uit Mediolanum^{*)}, door gans Germanië, herwaarts getrokken waren; - even onbekend als zijne ouders en geboorteoord was hem het doel van hunnen reistocht.

Weldra scheidden zij van den jeugdigen gids en bereikten onder recht levendige gesprekken den Rijnsoever. Snel staken zij over de rivier, en keerden onopgemerkt in de Eikenterpen terug.

Eindnoten:

- *) 131 *De Vriese Vorst*: Koning Radboud weigerde, gelijk overbekend is, in 728, om het ontkennend antwoord op deze vraag gedoopt te worden. (Dr.)
- *) 135 *Mediolanum*: Milaan. (Dr.)

Twaalfde hoofdstuk

Neemt dees leer aan en die onthoudt, 't Is een zilverschat op aarden. Acht ze veel beter dan enig goud; Want zij is wel van groter waarden.

Fruitiers

Dagelijks bezocht Hermingard nu, dikwerf met hare Romeinse vriendin en niet zelden alleen, den waardigen grijsaard; van tijd tot tijd werd Caelestius haar dierbaarder; hoe helderder zij door zijn onderwijs voorgelicht werd, des te vuriger dankte zij God, dat Zijne wijze liefde haar zulk een' leraar geschonken had. Welf's argwaan scheen ingesluimerd; ten einde denzelven niet op te wekken, koos Hermingard menigmaal den nacht, wanneer

de sterren lichtten van den trone,

gelijk het in 't middeleeuwse dichtwerk heet, om het woud in te treden: want omstreeks middernacht placht de Christen, volgens de aloude gewoonte zijner geloofsgenoten, het gebed te verrichten, gelijk David dat uur tot zijne Godsverering verkoos. Het overig gedeelte van den nacht kon hij niet rusten; in die stille, statige uren, zo heilig voor het godsdienstig hart en den vromen Christenzin, wanneer de natuur sluimert, en het oog weinig ontwaart dan onzekere vormen, waarop het rusten kan, zonder er door afgeleid te worden; terwijl de ziel van grootse gedachten vervuld, zich in min enge kreitsen schijnt te bewegen; die stille statige uren, waarin de maan, omringd van flonkerende gestarnten, den blik en het hart tot hoger werelden opheft, werden aan het gods-

dienstig onderwijs van Hermingard en Marcella toegewijd. Dan zat de schone jonkvrouw der Eikenterpen aan de voeten des grijsaards en hoorde aandachtig naar zijne woorden, gelijk Maria van Bethanië, in de heerlijke dagen, toen de Zaligmaker op aarde verkeerde, haren goddelijken vriend met deemoed en leerzucht het oor leende. Dan sprak Caelestius van God en het eeuwige leven; dan verhaalde hij van Christus' wonderen en marteldood; van lessen en gelijkenissen. Hermingard gevoelde zich in die gewijde uren onbeschrijfelijk gelukkig; met stil en aanbeddend geloof, heiligen weemoed en bewondering hoorde zij de woorden des levens, en dikwerf was hare boezem vervuld van

*Stille vreugd, die kwijnend streelt,
Zacht in 't harte wemelt! -
Blijdschap, die geen lachjes teelt
Maar in tranen hemelt.*

Nimmer daagde voor haar het morgenrood, of de edele maagd verzekerde, bij het afscheid, haren leraar: 'Vader! het was mij wélzalig bij u te zijn.'

Niet minder dan het zacht godsdienstig gevoel door het onderwijs van Caelestius gevoedsterd werd, bevredigden zijne lessen het verstand. Waar het fijn gevoel van het tedere pronkstuk van Gods schepping beslist had, werd door wijsgerige overtuiging die uitspraak bezegeld. Hermingard's schichtige denkbeelden van natuurlijke godsdienst wist hij te wijzigen en te regelen; met meêwarige bekommring, geenszins met bijtenden spot, ontwikkelde hij het tegenstrijdige en ongerijmde van het veelgodendom, en bepaalde haar, na het ongenoegzame der natuurlijke godsdienst aangetoond te hebben, bij de weldadige

algenoegzaamheid van het Christelijk leerstelsel. Zijn onderwijs met Apostolischen ernst voorgedragen, muntte door overreding en helderheid uit, en was geenszins op die wijze ingericht, waarop ten dien tijde het Christendom doorgaans verkondigd werd: want noch door het aanvoeren der voorzeggingen van Israëls Profeten, in het beuzelachtige op den Zaligmaker toegepast, noch door de ondergeschovene godspraken van gewaande Sibyllen of andere voortbrengselen van een vroom bedrog, trachtte de eerwaardige man haar de waarheid zijner godsdienst te betogen. Neen, gelukkiger, waardiger en menskundiger standpunt had hij gekozen; het leven, karakter en de leer van den Heiland strekte ten hoofdgrond voor zijn betoog van derzelver Goddelijkheid; nader bevestigde hij hetzelfde door een bewijs, welks afdoende kracht vijftien volgende eeuwen bezegelden: de instandhouding, uitbreiding en steviger vestiging der Christelijke kerk.

‘Ja,’ sprak hij met levendigen nadruk, ‘deze bewijsgrond mag gewichtig genoemd worden: ten spijt van houtstapel en moordzwaard, van Heidensen aanval en van de haat van het bedorven nageslacht der aartsvaderen, in weerwil van zo vele vervolgingen, nam de wasdom der Christenkerk toe; hare kracht scheen door het woeden van ongeloof en bijgeloof versterkt te worden, gelijk de steeneik zich in den stormwind forser uitbreidt. Stelsels van menselijke wijsbegeerte werden gepredikt en aangemoedigd en beschermd; derzelver leraars, ik zal den groten Plato slechts noemen, gehuldigd, Christus veracht; de uitspraken der eersten geëerbiedigd, de leer des Galileërs bespot; maar Plato sterft en zie, straks zijn zijne

volgelingen in twee gedeelten verdeeld. Christus vaart ten hemel, het veracht vissershoopje blijft verenigd, in *geloof, hoop en liefde*; door zulken geest bezielde, prediken zij hunnen God, en duizenden volgen die prediking; aller hulde wordt den Goddelijken meester toegebracht, en geen leerling die dat stelsel vervormt. Weinig jaren na Plato's dood, had Aristoteles reeds een deel van de denkbeelden zijns meesters verworpen en geheel andere inzichten ontwikkeld. Zijne school wedijverde met die van Plato. Bij de onzen zijn, wel is waar, sommigen van het spoor gedwaald, maar hunne begrippen hebben voorbijgaanden invloed; het geloof der leerlingen van Jezus Christus onzen Heer is ook ons geloof en zal eenmaal dat der ganse wereld zijn, ja voorwaar, die heerlijke komst van het rijk Gods mogen wij, met het voorgeslacht, te gemoet zien: te recht kunnen wij ons des dichters woorden toeëigenen,

*Nimmer sla uw hoop aan 't wanklen,
waar ons Christus schut en leidt.'*

‘Ik moet het erkennen,’ zeide Marcella, ‘dit is een gewichtig bewijs voor onze leer; weldra zal zij geheel zegepralen, maar zeg mij, is de Keizer een Christen?’

‘Hij noemt zich zo,’ antwoordde Caelestius, ‘het heilig zegel des doops verbond hem niet aan onze kudde. Door het gewijde teken, hetwelk hij aannam en invoerde, vertrouwt hij te *overwinnen*^{*)}; voor hetzelfde verwerpt hij de logengoden van het Romeinse rijk. Zijn vermaan wekt telkens het volk om onze leer te omhelzen.’

‘Konstantijn een belijder van Christus?’ zeide

Marcella. 'Kon een Christen zo bloedig een schouwspel als dat van Trier verordenen?'

'Toen had hij zijn' zin voor het Christendom nog niet aan den dag gelegd,' antwoordde Caelestius. 'Zes jaren later, zegt men, vertoonde onze Heer hem, in den droom, het kruis, hetwelk hem tegen den geduchten Maxentius beschermen zou. Neen, zijn zegepraal was geenszins die des Christens! Het is waar, zijn invloed zal onze Kerk uitbreiden, maar wellicht zijn de gevolgen van heilloze uitwerking. De vorst is trots en bemint de zinnelijkheid, licht dat hij deze neigingen ook door zijne godsdienst wil bevredigen, en de Christenen zullen hunnen Heer niet meer *in geest en waarheid* aanbidden. Oudtijds werd alles ontweken, waaraan zich het denkbeeld van afgodendienst verbinden kon; weldra zullen heidense sieraden het oog van den ruwen volkshoop verblinden en hen overhalen, om de altaren en tempels slechts aan ene andere Godheid toe te wijden. Uiterlijke glans zal de innerlijke waardij vervangen. Ach! zeer sombere vooruitzichten omnevelen het bestuur van Konstantijn. -' Hij zweeg; zijne gelaatstrekken stonden zeer bezorgd.

'Gij ziet het, Marcella!' verweet de jonkvrouw. 'Gij verstoordet onze gelukkige stemming. Ook mij hebt gij uit een' zoeten droom gewekt, ik meende dat vrome deugd en hemelse zin alle Christenen, gelijk Caelestius onzen weldoener, versierden.'

'En dacht u ene verbroedering van hemelse mensen,' antwoordde de Romeinin, door deze vleiende wending zich verontschuldigende.

'Niet zó, niet zó,' riep Caelestius uit. 'O, spaar die wrede woorden; - ik verdien medelijden, geen

lof. Zie in mij een' zondigen, zeer zondigen mens. De edele wijn verliest zijn' geest in het onreine vaatwerk. Geloof mij, waar ik u onderwijs en vermaan, leer ik meest mijzelf, beschuldig ik meest mijzelf. Acht dat onderwijs mij niet ten roem; want met den goddelijken Paulus moet ik het *wee* over mij uitroepen, indien ik het Evangelie niet verkondigde. Bewijst Gode en Christus uwe dankbaarheid, en wilt gij mij tevens weldadig zijn, - zo bidt, bidt dan veel voor mij!

Door zijne nederigheid diep geroerd, beloofden de vrouwen zijnen wens, als het bepaaldste gebod, te eerbiedigen. 'Maar,' vraagde Marcella, 'ik bid u, schets ons het waar karakter van de volgelingen des Heren. De aantijgingen van mijn volk hebben hen grievend miskend.'

'En wanneer werd onze leer het niet?' antwoordde Caelestius. 'Ten allen tijde was zulks haar lot, en wat het grievendste is, door vele harer belijders. Tacitus, de geschiedschrijver, noemde onze godsdienst ene verderfelijke dweperij. Ach! hij kende ons evenmin als Judea's bewoners, welke hij als vuige afgodendienaars schildert. Zijn vooroordeel werd de blinddoek van het beschaafde Heidendom: zelfs de rechtvaardige Plinius beschuldigt ons van hardnekkig en verregaand bijgeloof. Voorwaar, de Christenen van zijn' tijd verdienden bijna evenmin die blaam, als de goddelijke leer zelve: vroom, kuis, menslievend en nederig als zij waren, was de beschuldiging van Godverzaking, bloedschande en moord even onrechtvaardig, als het veroordelen onzer godsdienst, omdat zij nieuw is.'

'Vergun mij hier,' sprak Marcella, 'ene aanmer-

king, ik weet, gij zult dezelve oplossen. Wordt door deze nieuweid aan de godsdienst mijner voorvaderen niet zekeren voorrang en eerwaardigheid gegeven? In waarheid, het was mij ene verhevene gedachte, de godsdienst, in de geboorte der wereld, geloofd of door goedgunstiger Godheden geopenbaard, uit te oefenen, en, zonder ons enig gevoelen over die Goden aan te matigen, op voorvaderlijke wijze, het outer te ontsteken.'

'Ik weet, dat uwe verlichtere kennis dit vooroordeel verwerpt,' antwoordde Caelestius. 'Maar ook in de hand des ongelovigen is dit wapen ene rijk getooide blinkende speer, wier broosheid reeds bij den eersten aanval den strijd verliezen doet. Immers de moederlijke boezem is slechts voor de tederste, het beuzelende spel voor de ontluikende jeugd geschikt; aan beide moesten wij ons door ons gehele leven houden, indien men niet gevoelde, dat zulks met de ontwikkeling des lichaams in weêrspraak ligt. En deze ontwikkeling, veredeling en verheffing zou men aan den geest weigeren? Niemand zal ontkennen, dat Plato grondiger en verhevener dan Thales, de eerste der wijsgeren, dacht; niemand zal, na de voortgerukte geestontwikkeling, tot het leven der oude Pelasgen terug willen keren, en het maatschappelijk en beschaafde samenleven voor hol en bergkloof verwisselen.*') Onvermijdelijke zaken, wanneer men aan het oude immer den voorrang toekent. Men verwijte ons alzo de nieuweid onzer godsdienst niet, maar spore de oorzaken na, waarom wij de oude verwerpen; terwijl derzelve aanhangers zelve een deel daarvan met geheel andere inzichten veranderen, en vreemde afgoderij voor de vroegere plaats doen maken. Zeg

mij, herkent gij in het volksgeloof van uwen tijd de godsdienst van Numa Pompilius?*)

‘Gij hebt aan mijne verwachting voldaan,’ zeide Marcella, ‘ik bid u, ga voort met ons de volgelingen van onzen Heer te schilderen.’

‘Door alle tijden heen was het lot der ware Christenen dat van hunnen Heer; gelijk Hij, werden zij miskend, omdat men Hem miskende. Dewijl zij aan de heidense feestvermaken geen deel konden nemen, dichtte men hun haat tegen het schone en goede toe, en toch wekt onze godsdienst, meer dan elke andere, tot beider beoefening; terwijl men aanving hun de burgerlijke rechten te weigeren, kreet men de Christenen voor slechte burgers uit; te vergeefs gehoorzaamden zij alle rechtvaardige bevelen, te vergeefs baden zij voor het heil van den staat en hielpen denzelven verdedigen; - zij weigeren den mens te geven wat Godes is. - Zie hier der Christenen misdaad, en het edelst bewijs hunner deugd en godsvrucht.

‘Men noemt onze godsdienst de voedstermoeder van domheid en lichtgelovigheid, maar weet niet, dat Paulus *wijsheid* en *kennis* als de edelste Godsgeschenken huldigt. Onnozele vrouwen en kinderen, beschuldigt men ons, door dwepende wartaal te misleiden, en nimmer onttrok zich een onzer aan den redestrijd met de *in dwaze wijsheid* volleerde wijsgeren. Onze broederlijke liefde en het heimelijke onzer nachtelijke bijeenkomsten, waartoe de verdrukking dwong, gaven aanleiding tot de schandelijkste verdenkingen tegen onze zedelijkheid. Dergelijke beweegredenen doen ons door de beschaafden bespotten, terwijl de gemene hoop ons veracht. Ach! konden de Christenen zich voor hun hart en geweten zo

geheel vrijspreken, als zij zich tegen dergelijke aantijgingen rechtvaardigen!’
Caelestius zweeg en loosde enen diepen zucht.

‘Helaas!’ ging hij voort, ‘het Christendom is dat van vroegere dagen niet meer. Niet allen, die zich naar *den naam* Christus noemen, *staan* thans *af van ongerechtigheid*. Eertijds was men Christen, thans noemt men zich zo. De Christenjongeling, die, van leliën en rozen omringd, met zijden koorden op ene donzen peluw gebonden, de verlokkingen der weelderigste wulpsheid teleurstelde door zich de tong af te bijten, en door het wreedste lijden de verzoeking wist te bestrijden, vindt nog velen, die hem bewonderen, weinigen, die hem zouden navolgen. De Christen-vrouwen kleden zich niet meer, volgens den raad van den Afrikaansen kerkvader^{*)}, *met de zijde van eerbaarheid en het zachte kleet der godsvrucht en het purper van den onschuldblos*. Pracht en praalzucht vervult hare harten. Het lichaam, niet de ziel wordt opgetooid. Vele bieden zich tot martelaren, maar niet in dien zin als Polycarpus, welke ten koste van zijn leven den Heer getrouw bleef, die hem zeven en tachtig jaren nabij was geweest. Uit ijdel en hoogmoed hebben sommigen den dood gezocht, dewijl het leven hun walgde en de martelkroon hunnen naam op aller tong zou doen zweven. Zij namen den schijn aan als versmaadden zij de wereld, en toch bedoelde hun sterven niets dan de huldigende bewondering van die wereld in te oogsten. Tegen God vergrepen zij zich! -

‘Gelijk hun zedelijk karakter verbasterd is, zo is ook de kerkleer dat eenvoudig, zacht verheven, groots en hemels stelsel niet meer, hetwelk de Zaligmaker,

zijne leerlingen en de Apostolische vaders predikten: menselijke machtspreuken, valse wijsbegeerte, aardse begrippen en nietige beuzelgeest heeft men er ondergemengd; te recht worden vele Christenen derhalve beschuldigd; maar men beschuldige hen, dat zij *Christenen* heten en dien naam onwaardig zijn.

‘Zie hier een gedeelte der tegenwoordige belijders van onzen Heiland geschilderd, want velen zijn den Heiland nog getrouw gebleven en heerlijke lofredenen op zijne leer.’

‘Heugelijk is mij dit denkbeeld,’ sprak Marcella, ‘waartoe toch zou ik het onaangename der gedachte ontveinzen, ene godsdienst te belijden, die van buiten veracht en door de belijders niet vereerd wordt?’

‘Tot dergelijke denkwijze wordt door de verbasterde Christenen al te veel aanleiding gegeven,’ hernam Caelestius, ‘en echter zijn uwe woorden niet verstandig. Weet, dat gij bij uwe belijdenis u onverdeeld aan uwen Goddelijken Heer verbinden moet, dat, waar gij Hem tot Heer kiest, hart en verstand, generlei invloed van buiten, die keuze leiden moet. Kies Hem tot Heer, en al waren er dan weinigen op aarde uwe broeders - *de wereld haat de waarheid* - velen zullen dan boven de gestarnten nauw aan u verwant zijn, velen in aanbeddende verrukking juichen, in het uur, waarin gij u aan Christus toewijdt; velen zijn u voorgegaan naar den hemel! Daarom zeg en bid ik het u: leef van de wereld gescheiden, met Christus verenigd, heilige gemeenschap wacht u dan eenmaal met de heerscharen der gelovigen, die bij en in en met onzen Heer in eeuwige zaligheid één zijn.’

Eindnoten:

- *) 139 *Te overwinnen*: zie blz. 122.
- *) 142 *De oude Pelasgen*: de oudste bewoners van Griekenland.
- *) 143 *Numa Pompilius*: Rome's tweede koning.
- *) 144 *Den Afrikaansen kerkvader*: Tertullianus. (Dr.)

Dertiende hoofdstuk

*Zo erkent gij God den Vader? -
 Zo erkent gij God den Zoon? -
 Zo den reinen Geest der Godheid,
 Die zich uitstort van heur troon? -
 'Ik erken U, bron der dingen,
 Schuldverzoener, reine geest!
 Uwen naam gewijd te worden
 Dit is mijn geboortefeest.'
 Rijs dan, lieve! rijs Christinne!
 Leef thans zuiver onbevlekt
 En vereer met heel uw wandel
 Hem naar wien u 't harte trekt.
 Bilderdijk*

Zo ging het godsdienstig onderwijs der beide vrouwen, gedurende een' jaarkring, dikwijls afgebroken, maar echter onverstoord voort. Caelestius vond in Hermingard de tedergevoeligste en verstandigste leerlinge; de gesprekken met Marcella kenmerkten zich doorgaans door scherpzinnigheid en oprechte begeerte om overtuigd te worden, maar somtijds ook schemerden er sporen van ingeworteld vooroordeel en gehechtheid aan haar volksgeloof door. Toen eindelijk de tijd wederom naderde, wanneer de Christenwereld het feest der opstanding van den Zaligmaker pleegt te vieren, achtte hij haar genoeg van de waarheden der Christelijke godsdienst doordrongen, om door den doop tot de kerk van Christus gewijd te worden. Hij gaf zulks aan Hermingard en hare vriendin te kennen, die nu vol geloof, hoop en liefde den dag te gemoet zagen, welken Caelestius voor deze plechtigheid bestemd had.

Hij kwam, die gewichtige dag: in de ernstigste stemming begaf de Bataafse maagd, door Marcella

begeleid, zich naar het verblijf van den waardigen grijsaard. De middag was reeds voorbij en haastig traden de vrouwen voort, want hoe zalig het haar in het hart was, toch werd haar de boezem van angstige vrees beklemd, in deze ogenblikken ontdekt te zullen worden, en steeds vermeerderde die schroom, toen, bij het voorbijgaan der woningen van Thiedrics onderhorigen, grijsaards, vrouwen en meisjes de ogen op hunne gebiedster gevestigd hielden, elkander heimelijk toefluisterden, en haar met meer dan gewonen nadruk groeteden. Maar het waren gene verraderlijke woorden, die zij elkander toevoegden, het was de onwillekeurige betuiging: ‘Wat is zij schoon!’ en voorwaar, ook op het uiterlijk van Hermingard werkte het Christendom den weldadigsten invloed uit. Die idealische reinheid, die onbeschrijfelijke heiligheid; welke men, in de afbeeldsels der Heiligen, gedrongen wordt te bewonderen, maar die ons in Heidense godinnen en nimfen, al maalt de begaafdste kunstenaar dezelve, te vergeefs zou zoeken, veredelde ook op dien dag het gelaat der edele maagd. Nimmer was zij schoner, en echter werkte hiertoe geen klederpracht, geen versiersel, geen tooi mede. Zij had zich in enen langen witten mantel gehuld, het kleed van dezelfde kleur bedekte zediglijk den reinen maagdeboezem; in brede golven vielen de bruine lokken statelijk langs hals en schouderen; toen Marcella haar aanzag, ontving zij het eerst een helder denkbeeld van de gestalte dier verhevene wezens, welke, als gediensstige geesten, den troon der Godheid omringen, en onwillekeurig riep zij uit: ‘Neen, bij den hemel, er bestaat gene waarachtige schoonheid dan in vrome deugd!’

Toen zij met het kleine vaartuig snel over den Rijn staken, zagen zij op enigen afstand ene andere boot naderen. ‘De Hemel zij met ons: Welf!’ riep Hermingard hevig ontroerd uit; haastiger kliefde hare roeiriem den stroom, en zich vleierende niet ontdekt te zijn, sprong zij, nog op enigen afstand van den oever, aan land, en sloop met Marcella in de heesterstruiken.

Caelestius verbeidde zijne leerlingen reeds met ongeduld. Hartelijk en diep getroffen omhelsde hij haar, toen zij zijne verblijfplaats bereikt hadden. ‘Ook deze genade, Here!’ sprak hij, ‘groot is uwe goedertierenheid! Gij zijt de God der barmhartigheid!’ Nu ving hij een belangrijk gesprek met de beide gelovigen aan. In de eerste plaats bepaalde hij haar bij die gedenkwaardige bondswaarden, waarmede de Heiland, gereed de aarde te verlaten, zijne leer en beloften besloot, *die in mij geloofd zal hebben en gedoopt zal zijn, zal zalig worden*. Met hogen ernst, verhevenen ijver en mannelijke welsprekendheid herinnerde hij haar wederom al het troostrijke, gewichtige, waarachtige en heerlijke, hetwelk deze belofte des scheidenden Heilands bevat.

Nu ging men tot de eigenlijke plechtigheid over: de armen om elkanders hals geslagen, traden de vrouwen naar de kleine beek; Timotheus geleidde zijn' blinden voedstervader derwaarts. Nog eens stelde Caelestius aan de dopelingen levendig al de gewichtvolle verplichtingen voor, die zij, in dezen ure, op zich zouden nemen, en vraagde het haar ernstig af, of zij zich, onder het oog des Alwetenden, plechtiglijk voornamen, het beledene onwankelbaar vast te houden; en toen nu de vrouwen, van heilige aandoe-

ning vervuld, haar toestemmend ja geantwoord hadden, toen zij, tot de enkelen in het water gedaald waren en het gebogene hoofd ten westen gekeerd, tranen van zaligheid en van ootmoed storteden, toen richtte Caelestius zich plechtstatig op, doopte de hand in het vaatwerk, hetwelk Timotheus hem aanbood; driemaal sprenkelde hij het water op hare lokken, en driemaal schitterden de heldere druppen, als zacht fonkelende parelen, terwijl de grijsaard de wijdingswoorden, in den gewonen vorm, uitsprak. Op hetzelfde ogenblik verlichtte een flauw weêrlicht de lucht, langzaam en statig rolde in het verschiet de donder en loste zich in het dof weêrgalmen van talrijke echo's op. De bomen ruisten en toch bewoog geen ademtocht van den wind het gebladerte. Godsdienstige huivering, als omzweefde hen de Godheid, vervulde aller boezem. Onbewegelijk hielden de gedoopten elkander omarmd. Zegenend spreidde Caelestius zijne handen over haar uit. Timotheus was op de knieën gezonken, geen hunner die niet bad: dat was een ogenblik van zaligheid.

‘Ach God!’ sprak de grijsaard eindelijk, ‘hoe statig en heerlijk rolt daar de donder uwer majesteit door de zalen des uitpansels! Zoet en heilig gevoel, aanbiddende en vrome reinheidszin vervult onzen boezem, o, dat die zielstemming in krachtigen gloed en jeugdig leven blijve voortduren! Genadige Hemelvader! schenk gij der gelovigen kracht tot willen, maar ook sterkte tot handelen, nu en immer tot handelen.’

In de gelukkigste stemming keerde men naar het huis van Caelestius terug; deze alleen was van minder blijmoedigen weedom vervuld; diepen indruk

scheen de plechtigheid, welke hen nog wachtte, de viering des Heiligen avondmaals, op hem te maken. Het onweder naderde intussen vast meer en meer; van alle kanten pakten zich zwarte wolken te zamen; elk oogenblik werd de lucht door het weêrlicht in hellen glans gezet, en men zag zich derhalve genoodzaakt, onder het dak van den grijsaard, tegen de dreigende bui beschutting te zoeken.

Hermingard en Marcella plaatsten zich nu aan den ruwen eikenstam, welke tot tafel verstrekte. Timotheus geleidde zijnen voedstervader naar enen zetel, tegenover de vrouwen, en bracht op de met helder lijnwaad, een weefsel van Hermingard's bedrevene hand, overspreide tafel, een' houten kroes en een korfje brood; daar na ging hij ter linkerzijde van den grijsaard staan, en leide de gewijde rol voor zich neder.

'De Here zij met ulieden!' begon Caelestius thans en bad, toen de vrouwen op het voorbeeld van Timotheus, 'en met uwen geest!' geantwoord hadden, het gebed des Heren met statelijken ernst, fluisterend stamelden de vrouwen zijne woorden na, en bekrachtigden met diep gevoel zijn *amen*.

'Lees thans, mijn geliefde zoon!' ging Caelestius voort, 'het gewijd verhaal van de instelling dezer heilige plechtigheid, en gij, Geliefden! denkt daarbij aan des Heren lijden en smadelijken dood, dankt Hem, en aanbidt Zijne Heerlijkheid en verbindt u op nieuw om, door geloof en liefde, uwe dankbaarheid te tonen; smaakt en ziet, dat de Heer goed is!'

Timotheus vulde den houten kroes met enig wijn, mengde er water onder, zette denzelfden voor den grijsaard neder en opende den broodkorf; Caelestius

brak het brood, terwijl zijn pleegzoon het verhaal der eerste nachtmaalsviering voorlas, gelijk hetzelfde bij Lucas gevonden wordt; daarna ging de knaap voort met het lezen van den 103den Psalm, een door Caelestius geliefkoosd lied, hetwelk daarenboven bij deze plechtigheid, bij de eerste Christenkerk, in algemeen gebruik was. Ondertussen reikte de grijsaard, na brood en wijn gezegend te hebben, beide de gelovigen toe; sprak haar daarna nog eens hartelijk aan, en besloot biddende en dankende de plechtigheid, die met enen kus, het zegel des gebeds, eindigde.

Het onweder was ondertussen hevig begonnen te woeden; bliksemstralen doorkruisten de zwarte lucht en verlichtten het verduisterd woud op ene schrikwekkende wijze; de grond daverde van de ontzaggelijke donderslagen en vreselijk was de stilte, die, bij derzelve wegsterven, een ogenblik heerste, om door den stormwind opgevolgd te worden, die wild door de toppen van het hoog geboomte joeg en de bui nog steeds nader aan scheen te stuwen. Eindelijk vielen er grote druppels, weldra kletterde een plasregen neder en verminderde het geweld van de bui; van ogenblik tot ogenblik vertoonde het luchtruim wel is waar nog een boogwelfsel van louter vuur, maar het vlamvend rood der bliksemstralen werd allengskens zwakker; eindelijk vertoonde zich het weêrlicht slechts flauw, een frisse wind waaide verkoelend door de lucht, en dreef de zwarte bui af; het was - opdat wij ons van de aanmerking eens verdienstelijken schrijvers bedienen - als wilde de hemel zeggen: 'Ik heb u de majesteit van mijnen donder en orkaan doen horen, ziet thans ook den glans van mijnen vrede! -' Spoedig waren de dikke wolken van

den hemel gevaagd; het werd schoon weder en statig glansde de maan, omringd van glinsterende gestarnten, aan den donker blauwen hemelboog; niets herinnerde meer de woeste onweêrsvlaag, toen Hermingard en Marcella de terugreis ondernamen. Alleen de weg, welke, door den hevigen plasregen, moeielijk gangbaar geworden was, droeg nog kenmerken van het woeden der natuurkrachten. Gaarne hadden de vrouwen haren tocht tot den volgenden morgen verschoven, maar daar zij vreesden, door den Usipeter bespied te worden, zou zulks te roekeloos geweest zijn.

Hermingard nam derhalve afscheid van Caelestius; alle waren bij het vaarwel zonderling te moede; angstige voorgevoelens beklemden hunnen boezem, en met ene onbeschrijfelijke gewaarwording bad de grijsaard, haar bij den afscheidskus in de armen sluitende: *'Heilige Vader, bewaar ze in uwen naam! -'*

Langer dan gewoonlijk duurde hare terugtocht; eindelijk bereikte men den Rijnsoever, maar, wie beschrijft den schrik en de ontzetting der vrouwen? Het kleine vaartuig werd niet op de gewone plek gevonden. Welf - niets gaf haar grond dit te mogen betwijfelen - de verbitterde Welf had haar ontdekt; gedurende den nacht zouden zij aan deze zijde moeten toeven, om zich morgen verraden en wellicht voor altijd van de gelegenheid verstoken te zien, om Caelestius te mogen bezoeken.

'Laat ons terugkeren, wij zijn ontdekt,' sprak Hermingard, 'terug, terug, Marcella! naar Caelestius, opdat hij wete, welk gevaar ons boven het hoofd zweeft en Timotheus den eikenstam wegneme, die, over het moeras, gemeenschap met het dieper gedeelte van het woud heeft. En dan - God wil ons beproe-

ven! - dan ons moedig tot den strijd bereid. Gij weifelt immers niet, Marcella? - Caelestius blijft ons dierbaar; de godsdienst, die wij heden beleden, bij elk lotgeval heilig!’

‘Ik ben ene Romeinin, jonkvrouw!’ antwoordde Marcella fier, ‘Arria's landgenote vreest den dood voor geliefden niet.*’) Vroeger heb ik getoond het sterven met mijn' zoon niet te duchten, thans schroom ik het niet voor mijn' God! Het zal mij in den doodsure wél zijn.’

‘Vergeef mij, Marcella!’ antwoordde Hermingard, ‘eigenlievend matigde ik mij enige meerdere zielskracht aan. Neen, gij zult evenmin voor onzen Heer smaad en vervolging vrezén. Maar moet ik mij beschuldigen, Marcella? - mijn hart brandt in mij om, aan den Zaligmaker verbonden, der wereld het hoofd te bieden, in dien strijd zal ik mij zalig gevoelen. Zalig, nameloos zalig en toch niet met het denkbeeld van aardse roem of blinkende naamglorie, neen, maar in het uitzicht op de onverwelkelijke kroon der overwinning, welke het rijk van Christus den vervolgden belooft.’

‘God is met ons!’ riep Marcella verrast uit, ‘een vaartuig nadert. Ziet gij ginds, die donkere gestalte op de zwarte golven zweven? - Hoort gij het ruisen van den golfslag? -’

‘Veellicht is het Welf!’ zeide Hermingard zonder in hare vreugde te delen.

‘God zij geloofd!’ hernam Marcella, ‘de Hemel beschikt ons iets beters. Ik herken ene vrouwelijke gedaante. Veellicht zijn wij door den Bard niet ontdekt, mogelijk voert ene uwer vrouwen het vaartuig herwaarts, hetwelk wij verzuimden vast te maken,

en dat alzo door de onstuimige golven afgedreven werd.'

Het kleine vaartuig was middelerwijl geland; de bestuurster wenkte haar te naderen. 'Kom herwaarts, herwaarts, gebiedster!' klonk hare stem, 'u wil ik redden, u zal ik redden, anderen mocht ik niet redden, wee mij.'

'Gisela!' riepen de beide vrouwen uit.

'Nadert!' herhaalde deze ongelukkige, 'nader, jonkvrouw Hermingard! nader Marcella! Gij zijt het immers, ja, ja gij zijt het! thans drijven gene nachtgeesten heur spel met mij. Hu, hu!'

'Wij zijn het, Gisela! voer ons naar onze terpen, ongelukkig kind! Hermingard en Marcella smeken het u.'

'Zij moeten het gebieden,' antwoordde Gisela, 'ach betreedt, betreedt het vaartuig. O! ik wachtte u reeds zeer lang.'

De vrouwen daalden in de boot; sidderende gevoelden zij zich in de nabijheid van het wezen, hetwelk sinds den vreselijken offernacht, in sombere aan waanzin grenzende droefheid, ieder vermeden had; zij was uit de dienst van Hermingard ontslagen geworden, en leefde sinds een' geruimen tijd afgezonderd van al de overige bewoners der Eikenterpen, zonder, door weefgetouw en wolzifting, gewichtige diensten te bewijzen.

'Gij bemint den nacht, gebiedster!' zeide zij, den roeispaan in het water slaande, 'o, dan zwerf ik ook gaarne, zeer gaarne om. Het duister is vertrouwelijk. De vleugelen des nachts omschaduwden goede daden, die geen mensentong vermelden moet. Daarom is het zwart des middernachts u waard en dier, gebiedster!'

daarom bemint gij hetzelve, Marcella! o, ik weet het, gij doolt gerust en vreedzaam in het duister; vaak zag ik u langs dezen weg, voor het dagen van den morgen, of in de donkere uren van den nacht; ik wist dat gij heden de Eikenterpen verlaten en den stroom achter u gelaten hadt; en toch lag, vóór dat gij terugkeerdet, het vaartuig reeds aan deze zijde; de woede van den dondergod had het herwaarts gestuwd. Ik zeg het u en onthoud mijn woord: het is een onheilspellend teken.'

Terwijl Gisela nog sprak, had het vaartuig den oever bereikt. 'Deel niemand onzen overtocht mede, arme Gisela!' zeide Hermingard. 'Gij zoudt mij kunnen verraden.'

'U verraden,' sprak zij, in gedachten verzinkende, 'gene trouwe lijfeigene kan de edele Hermingard verraden. Wee! wee! wee! die het bestond!'

Zij liep met snelle schreden naar hare woning, terwijl de Christinnen, in stede van den gewonen weg in te slaan, langs den korteren, door het offerbos, besloten te trekken. Huiverende betraden zij den door het ruwe bijgeloof heilig verklaarden grond, welken men slechts onder het priesterlijk geleide placht te bezoeken. Voor zeer korten tijd, ten minste na het onweder, scheen er geofferd te zijn; immers op het outer gloorden nog enige kolen en wierpen enen onzekeren gloed op de nabij zijnde voorwerpen. Hevig klopte Hermingard het hart, toen zij de plaats betrad, door hare voorvaderen aan een geloof gewijd, hetwelk zij dezen nacht afgezworen had. Met de ogen ter aarde gericht, ging zij voort, zonder een woord met Marcella te wisselen; bij het afscheid kuste zij hare vriendin, maar bewaarde een ernstig

stilzwijgen.

De slavinnen, die bij uitsluiting aan hare dienst onderworpen waren, sliepen reeds rustig, aan het lager gedeelte van het verhevene rustbed. Zij waren de nachtelijke tochten van hare gebiedster gewoon, zonder derzelver doel te kennen; Hermingard had haar verboden naar de reden te vragen, en de bescheidene maagden wachtten zich wel, door één woord, het geheim dier tochten aan anderen uit te doen lekken; hare meesteres te verraden was een denkbeeld, hetwelk in het trouwe Batavische hart nimmer opkwam.

Na zich in de nachtelijke bede nog eenmaal Gode bevolen te hebben, schikte Hermingard zich op hare legerstede, en wachtte den slaap, door welken zij echter wanhoopte in dezen nacht gestreeld te zullen worden. Maar de goede engel van den nacht was haar gunstig; spoedig verkondigde hare geregelde ademhaling, de rust van hare ganse gestalte en het zacht rijzen en dalen van den maagdelijken boezem, op welken de donkere haarlok nederhing, dat

*de zachte toverbalsem
Der natuur op haar was uitgegoten.*

Weldra huwde zich een droom aan haren slaap; maar het was geen zachte en vriendelijke: het samentrekken van hare wenkbrauwen, het hoekige vaneenscheiden der lippen en de meer onrustige bewegingen van den boezem toonden dit. Een vreselijk droomverschijnsel schokte hare, op dien dag door zo talrijke aandoeningen geschokte ziel. Zij meende in het offerbos verplaatst te zijn; zwarte nacht en een akelig duister heersten aldaar; grijze vormloze schimmen waarden, met dreigende gebaarden, rondom het

outer; om derzelve kruinen schemerden dwaallichtvlammen; grimmig wenkten zij de jeugdige Christinne. Hermingard gevoelde zich, in weêrwil van den maagdelijken schroom, sterk genoeg, om het voornemen te volvoeren hetwelk haar naar het gewijde woud had doen gaan; zij naderde om het outer en de heilige zaken te vernietigen. Maar de geestenmacht verzette er zich woedend tegen. Zij wierpen met bloedrode vlammen, ten einde haar het voortreden te beletten. Hoger macht scheen Hermingard te beschermen, want sissende verdoofden de vlammen aan hare voeten. Toen klemden zich al de geesten om het altaar en hieven een akelig gekerm aan; het gillen van weerwolven beantwoordde hetzelfde van alle zijden. Terstond verhief zich een vliegende storm; als vederen vlogen de eikenkruinen door de lucht; een hol geluid, dat des donders gelijk, loeide door het woud, en op hetzelfde ogenblik verscheen ene zwarte nevelgestalte, op een donker strijdros gezeten. Eerbiedig weken de geesten terug en wuifden als in zegepraal. De ruiter plaatste zich voor het outer; in de linkerhand blaakte ene fakkel, de rechter zwaaide een bloedig zwaard. Hermingard schroomde niet; bad tot God en drong moedig op het altaar aan, toen zwaaide de gestalte met de fakkel voorbij zijn gelaat - Hermingard herkende Siegbert. Hij wees met plechtig gebaar op zijne borst: een rode bloedstroom gutste uit dezelve langs den grond; zijne ernstige gebaarden en wilde gelaatstrekken dreigden; met de punt van zijn zwaard hield hij haar een' gewijden eikenkrans voor, als wilde hij der afvallige daardoor vrees en eerbied inboezemen, maar moedig greep Hermingard denzelven en vertrapte dien, den enigen wa-

ren God lovende; toen barstte op eens een hevige donder los, vreselijk rolde Thor's wagen door de zwarte lucht, en woest zwierde de God zich de vurige pijlen over het hoofd; maar plotseling werd zijn bliksem door vuriger stralen gedoofd; een brullende stormwind deed de bomen kraken, de aarde spleet van een. Siegbert en al de spookgestalten werden er door verzwolgen. Knappende hemellichten regenden neder, - een schouwspel, gelijk de tijden van Julius Caesar opgeleverd zouden hebben*) - zij bedekten de plaats, waar de spooksels gezwierd hadden. Hermingard was hevig verschrikt, maar liet niet af te bidden, toen veranderde het woeden der natuur plotseling in ene statige stilte - - - de hemel opende zich: - een heerlijke lichtglans, zacht als die der maan en majestueus als het zonnevuur, verspreidde zich rondom de jonkvrouw. Talloze engelen daalden langs dien lichtstroom, uit het azuren gewelf, bij Hermingard neder. Zij hoorde zachte, verheven jubelende reien; een gewiekte jongeling van bovenaardse schoonheid reikte haar de hand. *'Wie volhardt tot den einde zal zalig worden. De Heer heeft het gezegd, Zijn woord is eeuwige waarheid!'* Zo klonk het vriendelijk van des Hemelbode's lippen, en in hetzelfde ogenblik ontvoerde hij haar aan de aarde, naar de bron des eeuwigen lichts. 'Heilig, heilig, heilig!' juichten de engelen en volgden in statelijken optocht. Hermingard gevoelde zich in de reine velden des ongeschapenen lichts, het verblijf der zaligen, verplaatst. Onafzienbare rijen van gelovige hemellingen lagen, in smetteloos witte gewaden met gouden riemen, nedergekniel; met de handen op de borst gevouwen en nedergebogene hoofden, lagen zij in

heilige verrukking verzonken; ene heerlijke gestalte zweefde vol majesteit en heerlijkheid door de rijen heen, en hief een' glanzenden beker omhoog; toen richteden zich alle op. 'Halleluja, amen, amen, amen!' was de eenparige jubeltoon; toen ruiste er een zachte wind en Gods engelen omvleugelden zich het hoofd, hunne wieken deden den aether van verhevene tonen ruisen, statig scheidden de wolken zich vaneen; eerbiedige stilte heerste in den hemel, want de ongeziene Godheid werd voor de onsterfelijken zichtbaar. 'Heilig, heilig, heilig', hoorde Hermingard het nog galmen, maar niets zag zij meer: het was, als of die tonen haar nog in de oren klonken en echter - zij was ontwaakt. - In den slaap had zij geweend.

Eindnoten:

- *) 153 *Arria's landgenote*: vrouw van Caecina Paetus. Na de ontdekking van diens samenzwering, onder Keizer Claudius, doorstak Arria eerst zich zelf met een dolk en reikte deze daarop Paetus toe onder de bekende woorden: 'het doet geen pijn, Paetus.'
- *) 158 *Julius Caesar*: blijkbaar herinnering aan Shakespeare's Julius Caesar.

Veertiende hoofdstuk

*Hierna suldi wonder horen
Van den luden van den lande.
Melis Stoke*

Hermingard's vrees voor ontdekking scheen geheel hersenschimmig; den volgenden morgen immers ontmoette Welf haar zonder enige meêwustigheid aan haren tocht te verraden. Spoedig bemerkte de jonkvrouw echter, dat hij haar niet uit het oog verloor, en toen zij, op den Rijnterp gezeten, enig vlas uitzocht, zag zij Welf op weinig afstands; hij bespiedde haar. De aanvankelijk verminderde onrust werd, bij deze omstandigheden, op nieuw opgewekt en angstig voor den grijsaard bezorgd, welken zij meer dan zich zelve beminde, raadpleegde zij met hare vriendin, welke de beste wijze mocht zijn, om hem tegen enig mogelijk leed te behoeden. Marcella meende, dat men Caelestius met overvloedigen leeftocht moest voorzien, en om zijner veiligheid wille, gedurende enige dagen de Eikenterpen niet verlaten; zij wilde voorts Timotheus raden den boomstam weg te nemen, welke de gemeenschap met het verblijf van den grijsaard daarstelde. Dit plan goedgekeurd zijnde, besloten de vrouwen verder, dat Hermingard, tegen den avond, den Rijn over zoude trekken, en aldaar met den jachtspriet rond dwalen; de spiedende Welf zou haar voorzeker volgen, en deze aldus verschalkt zijnde, kon Marcella zich onopgemerkt naar Caelestius begeven.

Met zorgende en liefdevolle mildheid maakten zij nu enen korf met aangenaam verzuurde melk, vetten zuivel, wilde peren, pruimen, noten en gerstenbrood

gereed, en ten bepaalden tijde begaf Hermingard zich op weg. Hoe beleidvol de Bard haar volgde, de jonkvrouw ontdekte hem toch; zij ontveinsde dit echter en doolde, schijnbaar gerust, door het woeste woud rond. Na tot het vallen van den avond den Bard op deze wijze verstrikt te hebben, keerde de jonkvrouw huiswaarts; heimelijk wierp zij een' blik in Marcella's woning: hare vriendin scheen reeds vertrokken en hartelijk juichte Hermingard in de onschuldige list.

Winfried zat voor zijne woning, toen Hermingard dezelve voorbijtrad. Zijne gade zat aan zijne zijde, en het bevallig schouwspel, dat de gelukkige ouders opleverden, boeide hare schreden; haar zacht en warm gevoel werd gestreeld door den aanblik van deze lieden, wier grove en forse gelaatstrekken in deze ogenblikken meer bevalligheid hadden door de uitdrukking van ouderlijk genoeg, bij het gadeslaan van het mollig en welgemaakte knaapje, hetwelk, voor hunne voeten, in het schild des vaders wiegde. Vertrouwelijk lag de brede hand des krijgsmans op den gevulden schouder zijner echtgenote, liefdevol hield hij het hoofd naar den boezem der gade gebogen; ook hem, gelijk Tasso's oorlogsman, vertederde

*De toverzoete naam van vader en gemaal,
Als 't lenig honigwas, de borst van hecht metaal.*

Met eerbied stonden de onderdanige lieden bij het naderen van hare gebiedster op, maar vriendelijk en minzaam begroette deze hen en sloeg welgevallig hunnen telg gade, op wiens frisse lippen zij een' kus drukte.

‘Draagt hij den naam zijns wakkeren vaders, Winfried!’ vroegde zij.

‘Ik was in den krijg,’ antwoordde de Batavier, ‘toen mij de jongen gebaard werd; eens droomde ik van het kind, hetwelk mijne gade onder het hart droeg: ik geleidde hem in den slag, zag hem reeds voor den edelen Siegbert, onzen Heer, strijden en met ons de oude onafhankelijkheid herwinnen. Die droom loog schandelijk! De knaap werd mij geboren, maar nimmer zal hij voor Heer Siegbert de oorlogskans wagen. De dappere krijgsgebieder zit reeds in Walhalla aan. Toen ik terugkeerde, vroegde ik aan mijne Goedelyne, welken naam zij den knaap zou geven? “Welf!” antwoordde zij. Maar ik zeide: neen, Goedelyne! Siegbert zal zijn naam zijn, opdat hem steeds dapperheid en volharding herinnerd worde, en hij onwrikbare vastheid en burgertrouw na lere jagen.’

‘Onbeschaamde!’ riep de Usipeter uit, die heimelijk achter hem gestaan had: ‘Zo waant gij, dat mijn naam den knaap tot mindere deugd opgewekt zou hebben? Gij vergeet ze dan, de treffelijke geschiedenis des eeuwigen roems van mijnen stam!’

Winfried boog zich verlegen, want de Bard oefende ontzagwekkenden invloed op Thiedric's onderhorigen.

‘Haast zal dat heldenfeit vergeten zijn, gelijk zwaardendans en lansenspel!’ ging Welf voort. ‘Met mij sterft mijn geslacht; het verwijfde volk vergeet zijn voorouderlijk bestaan. Maar wat nood! schaterend klinkt onze lof in Walhalla's velden, dáár kent men het geslacht der Usipeters; dáár drinkt Welf, *de zeewolf*, uit den schedel van den Ro-

meinsen honderdman. Gij, kinderen der laffe verdorvenheid! zijt onwaardig daaraan te gedenken. Gij zult daden der oudheid vergeten, die het kroost des broedermoorders bewondert. Slavernij en vergetelheid dreigt gans het volk en ook Thiedric's stam. Nergens mag men op een manmoedig nageslacht hopen; de oude heldendeugd sterft met onzen leeftijd. Onze vrouwen..., maar Welf zal voor het verledene de toekomst vergeten.'

'Uwe redenen zijn scherp als de winterstorm,' antwoordde Winfried, 'zij teisteren mijne borst gelijk de ijsdruppen op het slagveld mij tegenkletsten. Neen, ik zal u niet vergeten, u noch het heldenstuk uwer voorouderen!*) Na onzen stamvader en vorst Siegbert, is Welf de Usipeetse zeewolf de derde naam, dien mijn zoon uit zal spreken. Maar verhaal ons nog eenmaal die geschiedenis, dikwerf hoorde ik u, maar steeds klinkt het mij heerlijk en schoon, en jaagt mij het bloed met strelende drift door de aderen.'

De Bard, door deze toespraak geleid, leunde op zijne speer en ving het verhaal aan dat wonderen verkondigen zou.

'De geweldige Caesar toonde het overzeese gewest der blanke Caledoniers aan zijn volk, opdat deszelfs keurbenden in dat nevelland zouden verschijnen en er verloren gaan, gelijk de bleke straal der herfstzon over de heuveltoppen sluipt, verdwijnt - en geen spoor achterlaat. Bij de Ongezien! toen waren de Britten nog een koen volk - Vorstinnendeugd leefde onder hen -' Welf zag Hermingard met een' hatelijken blik aan en herhaalde: 'Vorstinnendeugd leefde onder hen, maar bezweek; - met haar ging

het volksgeluk verloren. Romeinse sterkten, afgodentempels en legerplaatsen rezen op den nooit ontwijden grond. De stem der verhevene aanvoerdsters klonk niet meer over het slagveld; het rinkelen der slavenketen verving die grootse tonen. In poelen en moerassen zocht men de Caledoniers om hunne deugd te straffen. Germanië moest beulen leveren; ook mijn geslacht, gewoon het zwaard tegen Rome^{*)} te voeren, werd gedwongen de brede wateren over te steken, om de braven te bestrijden, wier krijgsdeugd eens bij hen haar voorbeeld vond. Zij gehoorzaamden, en zelfs Welf, mijn vrome stamvader, getrooste zich die schande, om daardoor te heerlijker hunne eer te herstellen. Men wilde onze vaders naar de kunst leren strijden, straks bewezen zij het den snorkenden, dat de natuur hen daartoe vormde. De verwatene vielen onder hunne slagen. De Usipeetse vrijheidskreet was hun doodlied. “Wraak en vrijheid!” gilden de braven ten afscheidsgroet en wierpen zich in de vaartuigen, zo juichten zij en strafden de verraderlijke scheepsvoogden. Wraak en vrijheid! klonk het verre, zeer verre over de golvenbaan. Reeds had Welf de zeewolf zijne Usipeters uit het gezicht gevoerd; reeds spatten de witte schuimkuiven tegen de stevens der drie schepen, toen de Romein hun groots bestaan vernam, en over het heldenstuk verstomde. Welf voerde de zijnen nu over het groene waterveld; langs de stranden der slavenden voerde hij hen, door branding en klippen. Nooddwang, geen Romeinse hebzucht en gierigheid dreef hen tot roof, zij zochten buit bij laffe verwonnelingen, en dikwerf keerden de lichte vaartuigen rijkbeladen naar de brede wateren terug; dan schaterde het strand van hun vreug-

degejuich, dan ging de beker in joelende vreugde rond, dan viel de teerling en verdeelde rechtvaardig den welkomen buit. Maar er volgde een tijd, en wederom viel de teerling - toen waren de Goden verbitterd - mijn stamvader zuchtte: - de teerling besliste niet meer de gunst, maar de ongunst van het lot. In een' zwarten orkaan gezeteld, voer de vergramde Godheid over de zee, en dreef de schepen naar het einde der natuur, waar de brullende storm over de sneeuwkuilen der witte nevelbergen giert. De bodem der zee spleet van een, als dreigde hij de dapperen te verzwelgen, dan weder schenen zij in de omnevelde hemellichten geslingerd te worden. Welf de zeewolf zag het met strakke ogen en sidderde niet; maar toen de Godheid het stormkleed afschudde en de grijze schuimhopen langzaam op het zwarte water dreven; toen het bleke daglicht de mistwolken dunde, zonder hem de beide vaartuigen zijner lotgenoten te ontdekken, toen het scheepsvolk leeftocht vroeg en de leeftocht ontbrak, toen sloeg Welf's mannenhart aan het vrezen en zag treurig over de zee; stranden noch kusten vertoonden zich: overal een duistere hemel, overal zwarte golven; de verdwaalde zeemeeuw alleen paarde zijn gekrijs aan het knarsen der roeispanten. Zes nachten en zes dagen doolden zij hongerende rond, het zilte nat sloegen zij gretiger dan den gerstenwijn binnen; moediger dan de Romers in *hunne oude legerplaats!*^{*)*)} weêrstonen zij de felle plaag, maar eindelijk reet de honger hun het ingewand van een. Yl, *de roodlokkige*, sprong woedend in het zwalpende nat en vond er den dood. Toen hief Welf de zeewolf den teerling omhoog. "Men mocht loten," gebod hij, "en hij wien het lot aan-

wees, zou zijn lichaam den gezellen ten spijsz wijden.” Juichend stemden allen in zijn besluit, en noemden hem den raadzamen. Toen wierp hij zelf eerst den teerling, daarna een ander en wederom een en een vierde, en Thiethelm, des zeewolfs zoon en allen. Het lot had beslist; wie het getroffen had vraagde men niet, want Thiethelm stootte zich het zwaard in de borst. Welf zag het, en zuchtte en morde niet, maar hongerde. Zo kwamen er dagen aan dagen, elken dag ging de teerling rond, en elken morgen was de beenderhoop op den voorstevē groter. Eindelijk voerde een gunstiger wind hen in de ruime zee, naar het kroost van Mann, den verhevenen Godentelg, God Tuisco's zoon.* Zij strandden bij de met haarbossen versierde Sueven; zij strandden om feest te vieren: de priester voerde den elpen wagen rond, waarop de moederlijke Hertha, voor het oog der mensen onzichtbaar, rond werd geleid. Vriendelijk ontving het volk den zeewolf en zijne gezellen. Wapen en ijzer was door het feest verbannen, maar taaie banden bleven de trouwelozen over, om Welf en zijn braven te knevelen; als gevangenen zouden zij de vreugde van het Godenfeest verhogen. Diep onder den grond, wierp men mijn' stamvader en de zijnen in een gruwzaam en vreselijk hol; opeengetast, zouden hier velen gesmoord zijn, zo niet, bij het verschijnen der treurende maan, zes hunner weggesleept waren. Welf zag hen nimmer weder. Voorwaar, gij moogt het geloven, zij waren tot het godinnenbad gewijd!* Met kloeke list wist Welf de zeewolf zijne lotgezellen te redden, toen de morgennevel verdunde, ploegde zijn vaartuig de zee reeds weder. Nu zwierven zij weder dagen en weken rond, en leefden van

den medegesleepten buit, en trotseerden storm en onweder, vijand en belager. Trotse overmacht vermeesterde den koenen zeewolf en verkocht de vrije en rustige mannen als slaven. Ook voor mijn' stamvader ontving men het schandgeld, maar kort roemde zijn meester op dat bezit: het kostte hem het nietswaardige leven. Welf versloeg hem met een' enkelen vuistslag en keerde naar zijn wijf; hij betreurde den dood van zijn zoon niet meer, maar verheugde zich over Thiethelm's leven in Walhalla.'

Hier zweeg de laatste nakomeling van den Usipeetsen zeewolf, en wierp enen doordringenden blik op zijne toehoorders, om in hun oog de opgewondene verrukking te zoeken, die hij door zijn verhaal opgewekt had; hij vond dezelve, maar zonder naar de uitdrukking van die bewondering te wachten, wendde hij zich af en verwijderde zich. Hermingard had hen reeds verlaten. -

Marcella bereikte ondertussen gelukkig het verblijf van Caelestius: zij vond den grijsaard in overdenkende aandacht naar zijn voedsterling luisterende, die hem uit het dichterlijkste zedeschrift der gewijde rol, het boek Job voorlas.

'Ik breng u Hermingard's heilbeden over,' sprak zij, 'de vrome maagd vreest u te moeten ontwijken, opdat uwe veiligheid gewaarborgd zij. Wij duchten, mijn vader! dat onze tochten ontdekt zijn.'

Toenemende treurigheid bewolkte des grijsaards gelaat. Zijne ijverige, verstandige en Godgewijde leerlinge was hem zo dierbaar geworden; nimmer was zijne ziel kalmer gestemd, zijn gemoed rustiger, dan wanneer hij zich met haar onderhield, en nu,

ach! op het onverwachtst werd hem het toekomstig vooruitzicht op die gelukkige ogenblikken ontroofd! Diep trof den onvoorbereiden Caelestius deze tijding. ‘Gods wil geschiede!’ zuchtte hij eindelijk, ‘de Heer zond mij door de edele Hermingard zoveel troost... o, ik had dien hier nodig - en thans wordt zij mij weder ontnomen - dat valt zeer zwaar, nameloos zwaar, maar ik dank er U voor, Vader in den hemel! -’ Het kostte hem veel die woorden te spreken. Diep getroffen zweeg hij enige ogenblikken.

‘Wie heeft ons ontdekt?’ vraagde hij eindelijk.

‘Welf de Usipeter,’ antwoordde Marcella.

Plotseling verspreidde zich een dodelijk bleek over des grijsaards gelaat; ene hevige siddering doortrilde hem; hij boog het hoofd neder en herhaalde dof: ‘Welf de Usipeter! God is rechtvaardig!’

Zonderling trof Marcella de nadruk, waarmede Caelestius dat ‘God is rechtvaardig!’ uitsprak.

‘Het zij dan zo!’ ging hij kalmer voort. ‘Mocht het den Heer behagen, dat uwe vrees slechts ijdel ware, of het gevaar door enige voorzorg ontweken konde worden! maar als er eens gene keuze overbleef tussen het verachten van uwe godsdienst en van uw aardse leven, dan heeft mijne Marcella immers gene keuze?’

‘Neen, bij den hemel niet!’ antwoordde zij. ‘Ik zeide het der geliefde Hermingard en ik herhaal het u, toen mijn zoon vermoord zou worden, had ik enen afkeer van het leven; sinds ik hem miste, walgde mij het aardse bestaan, ofschoon ik mij zelve trachtte te misleiden. Gij deelt mij den enig waren God kennen en mijne levensbestemming inzien, toen berustte ik in den wil der Voorzienigheid en leerde erkennen,

dat het goed is te leven, maar ook weet ik, dat het beter is ontbonden te zijn. Zegevierend ga ik den dood te gemoet, die tot een heerlijker bestaan voert.'

'Hermingard ken ik!' sprak Caelestius.

'Zij wenst de kroon der overwinning,' ging Marcella voort. 'Leven en geluk heeft zij in de godsdienst gezocht, de dood zal haar dien triomfkrans toereiken. Zij is bereid, zij heeft geleerd te sterven.'

'Heil u, edele zielen!' riep Caelestius in geestvervoering uit. 'De dood zal u ten leven leiden. Laf en schandelijk is het, als een onwaardig krijgsman, den kampstrijd moede, het veld te verlaten, of, te zwak om levensrampen te verduren, zich in de onwillige armen des doods te dringen, maar schoon, ondenkbaar schoon mag het heten, in den strijd voor de waarheid, het aardse leven te verachten, de prangende boeien als geestelijke parelen te beschouwen, gelaten het marteltuig te zien dreigen, en des te inniger Gods genade over hen te bidden, die baldadig het licht versmaden. Zo wapen u dan, Marcella! tot dien heerlijken en laatsten strijd. Spreek tot het afgodisch volk van den Eeuwigen en Zijne openbaring; wellicht zult gij de blinden tot het licht voeren. God geve zulks! Maar schuwen en verachten zij dat licht, belagen en vervolgen zij u, volhard, volhard dan moedig en ijverig en ten einde toe; trotseer de vervolging en verblijd u, gelijk de treffelijke Paulus, ten plengoffer voor het geloof te mogen verstrekken; treed den dood te gemoet, hij is u niet verschrikkelijk maar zoet en zaligend. Engelen zullen u aan de grenzen der geestenwereld tegenzweven en tot onzen Heer voeren. Hij wil u liefhebben! ene onvermengde zaligheid zal den aardsen onspoed vervangen. O, Marcella! wanneer

gij dan u nog herinnert, dat er een rampenvol aanzijn bestaat, indien gij het niet vergeet, dat er elders ellendigen zijn, indien gij bij het aanschouwen der eeuwige Zon van rechtvaardigheid gedenkt, dat er hier wezens ademen, wier oog het zonnelicht - die schemerschaduw der Godheid - niet ziet, o bid, bid dan dat God mij genadig zij; maar neen, Marcella!' ging hij in geestvervoering voort, 'ook ik zal mijnen Heer belijden. Vereend zullen wij de vervolging en de ure des doods tegengaan, vereend zullen wij sterven, - en als zich dan voor u de hemel opent, en wanneer gij en Hermingard de eeuwige genade voor mij inroept... God! zullen wij dan gescheiden worden?...'

'- Wij gaan dan alle sterven!' riep Timotheus uit, die zich aan Marcella's zijde gedrongen en, met vlamme oogen, de redenen zijns pleegvaders aangehoord had.

'Ach neen! -' hernam Caelestius. 'Wijzelijk maar toch wreed breekt gij de verrukking af die mij vervoerde; neen, wij mogen niet sterven, Timotheus! ik moet voor u leven; daartoe rust ene heilige verplichting op mij. God roept u nog niet ten strijde. Later zal die ure voor u aanbreken, wij moeten leven, - ik moet lijden.'

'Waarom leven, waarom lijden, mijn vader?' vroeg de opgewonden knaap.

'Vraag mij niets verder,' antwoordde Caelestius. 'ik herhaal het u, wij moeten leven. Marcella en Hermingard! onze geliefde zusters in den Heer, is het vergund, dien vererenden dood te sterven. Van zulk een schoon einde moet ik afzien. Vrees den dood niet, geliefde! waar zij u omsingelen, die het lichaam, niet

de ziel kunnen doden, doch zoek hem nergens roekeloos; waar gij elders uitkomst ziet, moogt gij voor dien wenk der Voorzienigheid niet baldadig de ogen sluiten. Waar het biddend opzien tot God u slechts overblijft, daar alleen moogt gij uitroepen: “*Kom haastelijk, Here Jezus! ja kom haastelijk!*” En vaarwel nu, mijne dochter! God beschikke alles ten beste! Hij is de Heer van leven en dood, - de Alwijze en Algoede, zó heeft hij zich geopenbaard, en vol vertrouwen kunnen wij daarin berusten; nooit is dit geloof logenstraft. Ga in vrede, de Heer zal met u zijn; Mijne Hermingard en u, beide zal ik missen; zoete ogenblikken heb ik doorleefd, terwijl ik reeds allen wereldheil vaarwel had gezegd; ik zal God voor het genotene danken! Vaarwel, Marcella! breng mijn' afscheidsgroet - wilde God het nu zo - mijnen laatsten afscheidsgroet aan Hermingard. Er is een leven na dit leven...’ De grijsaard boog zich ter aarde en bad.

Marcella verliet hem diep ontroerd. Timotheus vergezeldde haar, zij deelde hem de maatregelen mede, voor des grijsaards veiligheid beraamd. Hij beloofde dezelve in acht te zullen nemen, zijn gevoel was bij het afscheid diep bewogen, maar toch riep hij, toen Marcella aan gene zijde van het moeras den eikenstam neder deed zinken: ‘Lieve Marcella! Vaarwel! zorg dat gij om onzentwil niet van voornemen verandert. -’

Deze woorden schreef de voortreffelijke Origenes eenmaal aan zijnen vader, toen deze in den kerker het uur van den laatsten martelstrijd verwachtte.

Eindnoten:

- *) 163 *Het heldenstuk uwer voorouderen*: Een mijner dierbaarste vrienden, wiens wijze smaak en geoefende scherpzinnigheid ook in dezen arbeid mij veeltijds te stade kwamen, ried mij dit verhaal van Tacitus te bezigen. Met spaarzame opsiering heb ik zijn' wenk gevolgd. (Dr.)
- *) 164 *Het zwaard tegen Rome*: Tac. Ann. I, 61; XIII, 55-56. Hist. IV, 37. (Dr.)
- *) 165 *Hunne oude legerplaats*: Tac. Hist. IV, 6. (Dr.)
- *) 165 *Moediger dan de Romers in hunne oude legerplaats*: Door nood gedwongen, wilden zij dezelve verlaten, onder voorwaarde van veiligen aftocht, welke belofte, volgens Tacitus, door de Germanen, of wel door Civilis verbroken werd. De moord der Romeinen behoort tot de schaduwtrekken, welke zo zeldzaam den Germaansen heldentijd benevelen. (Dr.)
- *) 166 *Mann, God Tuisco's zoon*: volgens Tacitus de stamvader der Germanen. *Licentia vetustatis* worden de Sueven, een volkstam aan de Oostzee gelegen, onder deszelfs afstammelingen gerekend.
- *) 166 *Hertha*: de Diana der Germanen. Helmers, in zijne Bardenliederen altijd hoogverdienstelijk, zingt van haar in den voorzang der *Hollandse Natie*; aldaar zal men ook het *dodelijk godinnenbad* verklaard vinden. (Dr.) Zie de aantekening op blz. 10. Hertha is een fictieve figuur, ontstaan door een verschrijving van de naam Nerthus.

Vijftiende hoofdstuk

*Heden morggen si henen schiet,
Waar wert si es dan weet ik niet.
De Roman van Ferguut*

Zodra de zon den volgenden morgen haar licht ver en helder over ons halfroond verspreidde, begaf Marcella zich naar de woning van Hermingard, om der jonkvrouw haar laatste onderhoud met den somtijds zo raadselachtigen, maar altijd vererenswaardigen Caelestius mede te delen. Zij trad in het verblijf, waar hare vriendin eenmaal zacht en ongestoord gerust had, maar sinds lang de nachtelijke uren wakende of in afgebroken sluimering doorbracht; doch welk een schrik tastte haar aan, toen zij de lijfeigenen van hare schone gebiedster, aan het voeteneind der jonkvrouwelijke legerstede, zwijgende en neêrslachtig zag zitten en op het ledige rustbed staren! ‘Waar is onze gebiedster!’ vraagde Marcella van onbeschrijflijken angst vervuld.

De vrouwen antwoordden niet, maar wezen naar buiten.

‘Waar is onze gebiedster?’ herhaalde Marcella.

Utha, ene der vrouwen, haalde de schouders op. ‘Wij weten het niet,’ gaf zij eindelijk ten antwoord. ‘Heden nacht is de vorstelijke Hermingard ons ontnomen.’

Marcella zonk op ene houten rustbank neder. ‘Bij den hemel, lieve vrouwen! verhaalt mij, wie, wie heeft haar weggevoerd? Ach verzwijgt mij niets!’

‘Wij weten het niet,’ gaf Utha wederom ten antwoord. ‘Toen wij ontwaakten, was alles duister. Wij zwegen, want onze gebiedster zuchtte; zware stappen dreunden op den grond; toen sprak de schoon-

lokkige Hermingard enige vreemde en zonderlinge woorden: “Heden hebt gij macht over mij, morgen kunt gij over mijn leven beslissen, maar daarmee heeft uw gezag uit. Ik zal leven, al doet gij mij sterven.” Toen verliet zij dit verblijf, en nog is zij niet teruggekeerd. Alleen de Ongezien en weten, of wij haar immer weder zullen zien.’

Marcella had de toedracht der zaak reeds begrepen. Voor Hermingard was also de beproevingstijd verschenen, welken zij niet schroomde. Zij twijfelde niet, of Welf had haar naar elders gevoerd; mogelijk had zij reeds in ene der onderaardse holen, niet verre van den woudtoren, hare gevangenis gevonden. Veellicht had de woeste Bard ook haar reeds opgespoord, en verre van voor dit denkbeeld terug te schrikken, wenste de fiere Romeinin zich die gelegenheid, om met hare geliefde meesteres hetzelfde lot en hetzelfde lijden te delen.

Geen gevaar duchtende, maar hetzelfde kloekmoedig trotserende, verliet Marcella Hermingard's verblijf en sloeg den weg naar de omstreek van den woudtoren in. Nergens ontmoette zij iets, hetwelk haren waan versterkte; alles was woest en eenzaam, de weg ruw en ongebaand, het pad met distels en doornen bedekt; in den drassigen grond was geen spoor dan dat van hare voeten. Om zich echter geheel te overtuigen, trok zij tot aan de bouwvallen van den woudtoren voort. Nog nimmer had zij, sinds het verlies van haren Paulinus, dat onzalige oord bezocht. Vreselijke steenmassa's en plumpe muurbrokken lagen ginds en her verstrooid, ontkleurd en grijs mos, ijzerkruid en steenplanten bedekten dezelve. Hier stond zij dan op de plek, waar zij haren zoon verloren

had. Welke herinneringen voor het moederlijke hart! - Zonder zich om het nachtgevoelte, dat om haar heen fladderde, te bekommeren, ging zij, met wankelende schreden, langs het puin, onder hetwelk Paulinus, het leven van haar leven, begraven was. Zij liet haar hoofd tegen den laatsten zijmuur rusten, die aan de zijde van den trap was blijven staan. Ene verroeste keten hing met lange schakels naar beneden, zij ontdekte enige in den muur gegriffelde woorden. Hare aandacht verdubbelde: langs het afgebrokkeld overschot van den trap opklimmende, kon zij het schrift ontcijferen, en na enige inspanning las zij sidderend het volgende:

Der beste en dierbaarste moeder
toegewijd;
Ik ween, zij moet niet wenen.

Deze woorden schenen er door Paulinus in de laatste ogenblikken zijns levens ter neder geschreven; de droeve moeder staarde met onafgewende blikken op die laatste ontboezeming van zijn ouderlievend gevoel; de wonde, die zich steeds nog in haar hart gevoelen deed, was eensklaps op het pijnlijkst opengereten. Het was haar als in dien vreselijksten aller nachten! Gedurig bleef zij dit dierbaar opschrift gadeslaan; de letters waren er zeer diep ingesneden; een bleke zonnestraal sloop er over heen, als wilde zij dat schrift der moeder in een zachter en bemoedigender licht doen beschouwen, en inderdaad, die kwijnende glans vertroostte Marcella. Even levendig gevoelde zij het verlies van haren Paulinus als in het vreselijke uur der voorgenomene zoenplechtigheid, evenzeer werd zij door diepe treurigheid aangetast, maar zij weende thans niet, als zij die gene hoop heb-

ben; neen, Christelijke kalmte stortte een' zachten balsem in haar hart, Christelijke onderwerping lenigde de felle wonde; waar zij te voren een' eeuwigen scheidsmuur tussen haar en haren lieveling gevreesd had, dáár hechtte haar thans ene nieuwe en zoete betrekking aan de geestenwereld; toen had het ongeluk Marcella het bestaan ener Godheid doen betwijfelen, thans rees haar ootmoedig en gelovig gebed tot den Alwijzen.

‘Zo strekken die ontzaggelijke steengevaarten u dan ten grafteken, Paulinus!’ zeide zij, ‘rust zacht, rust zacht, enige! o, Dikwerf wil ik herwaarts komen en op uwe groeve schreien, ene felle smart moge mij den boezem vervullen, weemoedige vreugde zal dezelve lenigen. Hier zal ik wenen en bidden. Hier zal het mij in het nachtelijke uur zijn, als of gij mij nabij waart, en wanneer de verblinden mij om mijn geloof doden, mocht mij dan de genade verleend worden hier te sterven; mocht uw graf dan het mijne zijn, opdat wij ons, in den dag der opstanding, hier wedervinden!’

Eindelijk herinnerde de diepgeroerde moeder zich het doel, hetwelk haar derwaarts gevoerd had en verliet de bouwvallen van den woudtoren. Wederom teleurgesteld, wanhoopte zij hare gebiedster op het spoor te zullen komen en ging bijna werktuigelijk langs den stroom. Weldra trof zij een' grijsaard aan, die zich bezig hield om den gladgeschubden vis uit de netten te halen, welke, gedurende den nacht, ene rijke prooi voor hem verstrikt hadden.

‘Hebt gij de vorstelijke Hermingard gezien, oude!’ vraagde zij, een ontkennend antwoord schromende, maar Ruinhold knikte toestemmend zonder de vin

van een' groten snoek, die duchtig met den staart sloeg, los te laten. 'Ik heb haar gezien,' antwoordde hij onverschillig, 'toen ik heden morgen heen ging, om bij mijne netten de wacht te houden, zag ik de jonkvrouw met den Usipeter, in den morgennevel, voor mij heengaan. Ene heerlijke vangst schonken de waternikkers mij heden, wens mij geluk, Romeinin! -' Zonder zich verder over Marcella te bekommeren, trok hij den tegenstrevenden vis door de garendraden, en wendde zich af, om de netten in de zon uit te spreiden. Marcella verwijderde zich. Nu dacht zij aan Gisela's nachtelijke zwerftochten, en hoopte, dat deze de vereerde gebiedster gezien had en iets uit zoude doen lekken.

Terstond begaf zij zich naar derzelver stulp en vond het ongelukkige meisje ijverig aan het spinnen, terwijl zij, met afgebrokene woorden, ene soort van klaagzang opdeunde.

'Zaagt gij de gebiedster, goede Gisela!'

'Ja,' antwoordde deze.

'O, ik bid u, welken weg heeft men ingeslagen?'

'Naar het Noorden of Westen, Zuiden of Oosten,' antwoordde Gisela, 'ik mag niets zeggen. De Goden zouden zich wreken, en ach, Godenverbolgenheid drukt zeer zwaar! Vraag het der gebiedster, zij heeft het duchtig ondervonden. Maar thans is alles, alles voorbij. De Goden zijn verzoend.'

Elke poging om iets meer te vernemen was vruchteloos. Gisela weigerde elke opheldering.

Marcella sloeg nu den weg in, welken de grijze visser geweest had; op weinig afstands ontwaarde zij den Hertog, met zijne spilmagen Landwijn en Ernhold, vergezeld van enige vlugge knapen. Boog,

jachtspriet en knijven gaven het doel van hunnen tocht te kennen, en bedreigden de herten, dassen, vossen en ander boswild met een' gewissen ondergang. Marcella aarzde niet om Thiedric aan te spreken.

Met angstige verwachting naderde zij den Hertog. Een zwarte wolfspels hing over deszelfs bruine onderklederen langs zijne schouderen, en kwam te meer uit door het asgrauw van den zindelijk gekamden baard, welke zich tot het opperdeel van de brede borst uitstreckte. 'Heer!' dus ving zij aan, 'mijne gebiedster bevindt zich niet in hare woning; zij is verdwenen.'

'Gij zult haar op haren terp niet wederzien!' antwoordde de hertog, en er lag in den toon zijner stem iets, hetwelk geheimen onwil te kennen gaf. Landwijn en Ernhold zagen elkander verwonderd aan; Thiedric had hen reeds vroegtijdig tot het weispel genodigd, hetwelk hij, sinds lengte van tijd, niet bijgewoond had; dit had hun enige bevreesing gegeven, maar niemand die een woord van het vertrek der schone Hermingard gehoord had.

'Heer!' ging Marcella ontroerd voort en trad nader. 'Bij al wat heilig is! zeg mij, werwaarts is de vorstelijke Hermingard gevoerd?'

'Zij is heengegaan en zal niet wederkeren,' antwoordde Thiedric met bedaarden ernst. 'Bekommer u niet over de schoonlokkige maagd, Marcella! keer rustig huiswaarts.' Thiedric wenkte zijne grijze gezellen hem te volgen en verliet haar met rasse schreden.

'Zij zal niet wederkeren,' herhaalde Marcella. 'Almachtige God! welk lot moet haar deel worden! - dat is U bekend, eeuwig en heerlijk Wezen!' voeg-

de zij er met geestdrift bij, 'en Gij zult haar niet verlaten. Zo heeft de ruwe wereld dan reeds haren strijd met u aangevangen, edele Hermingard! Wees moedig en verheug u in Gods wegen; de overwinning zal uwe blijdschap zijn. Ach! ware het mij slechts vergund, met u voor mijnen Heer te lijden, met u voor mijnen Heer te strijden. Nimmer zal het mij aan moed, nimmer aan volharding ontbreken, om den dood te gemoet te gaan, en telkens mij zelve, nooit mijn' Heiland te verloochenen! -'

Intussen was Hermingard reeds op aanzienlijken afstand van den voorvaderlijken grond verwijderd. Haar gelaten stilzwijgen brak de norske sprakeloosheid van Welf niet af. Haastig zetteden zij, na den Rijn overgetrokken te hebben, langs den tamelijk ongebaanden weg, hunnen tocht voort. Eenmaal vraagde zij met bescheiden gezag, werwaarts de Bard haar voeren wilde. Eerbiedig merkte Welf aan, dat zij den eindpaal hunner reis tegenstreefden.

Bij den invallenden nacht hadden zij een oord bereikt, hetwelk weleer bewoond geweest scheen te zijn. De grond was er met zand en de overblijfselen van palen en gebroken aardewerk bedekt; een welig rietgras schoot er in dichte bossen op. Ene overstroming moest die plek van derzelve bewoners beroofd en de ruwe bebouwing vernield hebben. Ene dier onderaardse verblijven, welke het oudste voorgeslacht der Nederduitslander tot woningen verstrekten, was hier overgebleven, en scheen den Bard meermalen tot nachtverblijf gestrekt te hebben; ook thans had hij dit hol tot hetzelfde einde bestemd. Hij verzocht Hermingard naar beneden te gaan, zwijgende ge-

hoorzaamde zij. Welf volgde haar, spreidde verse biezen op den grond, ontstak het vuur, reeg enig gevogelte, hetwelk hij geschoten had, aan de jachtspeer en roostte hetzelfde met de bedrevenheid van een' Homerischen held. Met onderdanig dienstbetoon bood hij hetzelfde der jonkvrouw aan; deze echter weigerde iets anders te gebruiken dan enig water, hetwelk Welf uit ene kleine beek schepte. Ofschoon niemand den maaltijd met hem deelde, liet de oude zich denzelven niet minder smaken; toen het gebrad en gerstenbrood en zijne goede kruik met geestrijken drank genuttigd waren, wierp hij zich dicht aan het vuur neder, wikkelde zich in zijnen mantel en zonk, toen hij den pijlkoker onder het hoofd had geschoven, weldra in ene diepe rust.

Hermingard zat op de rietbossen, die Welf voor haar ten legerstede gespreid en met haar overkleed bedekt had. Haar oog rustte op het allengskens verdovend vuur en de rode lichtspatten, die, tussen het houtskool ronddwalende, de laatste brandstof vernietigden. Wel was het haar beklemd om het hart, maar voornamelijk om het lot, hetwelk Caelestius te duchten stond; hare hoogste droefheid was de scheiding van dien treffelijken leraar; de levendige verbeeldingskracht stelde haar schriktonelen voor den geest, waarin des grijzen Christens deugd ten gruwzaamste vervolgd werd. Eigen lot en eigen rampspoed, de toekomst die haar dreigde, zag zij in veel zachter licht. Moed en standvastigheid zetelden in haren boezem en sterkten haar tegen elk gevaar; vertrouwen op God gloeide in haar binnenste, en werd door een hartig gebed verhoogd; hoe rampspoedig de omstandigheden zijn mochten, waarin zij zich be-

vond, zij weende niet luid, noch stoorde door weeklachten de doodse stilte van den eenzamen nacht. *Schone zielen* - de Duitse zanger zegt het waar en verheven - *schone zielen lijden stil*. -

Zo bracht de edele maagd gelaten en in Gods wegen berustende, kalm den korten zomernacht door; bij de eerste ochtendschemering ontwaakte de Bard en nog was de dag niet

Rijk aan glans, met purperpraal ontloken,

toen zij den tocht weder voortzetterden.

Zestiende hoofdstuk

*Volhard, volhard met voor zijn naam te kampen,
Al dreigde uw trouw ook kerker, vuur en staal;
Niet eeuwig duurt de schrikbre nacht van rampen,
Eens daagt de dag van heil en zegepraal.
En wie op aard hun deugd niet zien belonen,
Dien reikt de Heer daar boven de erekronen!*
Van der Hoop

Zoverre Konstantijn de Grote den machtigen rijksstaf zwaaide, was aan het Christengeloof de lang betwiste vrijheid geschonken, de eerbied, waarop het aanspraak mocht maken, toegewijd.^{*)} Van spijt vervuld, verliet de afgodendienst het wankelend outer, en in blijde verrukking riepen de gelovigen elkander toe: ‘Ziet, het rijk van onzen Heer zal over de aarde komen!’

Maar voor Germanië waren die betere tijden nog niet aangebroken. Daarom was Hermingard in den toren van Witte Geertrud gekerkerd; daarom rustten hare samengevouwene handen treurig in den schoot en sloeg haar vochtige blik onbewegelijk den glans der maan gade, die op de golven van den Lippeestroom danste, en enen schemertint tussen de afhangende takken en schaduwen der zwarte bomen verspreidde, welke zich op vrouw Geertrud's eiland verhieven, en haar hoog verblijf een nog somberder, akeliger en geheimzinniger aanzien bijzetten.

Drie maanden had Hermingard zich aldaar reeds als gevangene moeten beschouwen, en den dag grotendeels in stille gebeden en stomme smart gesleten; somtijds slechts sloeg zij de hand aan het weefgetouw, en dikwijls glinsterde dan een traan tussen de witte, zuiver gekamde wol, gelijk de zachte parel op

het vorstelijk hermelijn. Geertrud was doorgaans afwezig. Zij zocht de eenzaamheid en hield zich in het hoogste gedeelte van den toren met het verlesen van geneeskruiden, het samenstellen van tovermiddelen en de nasporing der toekomst uit geheime tekenen onledig, of bleef in het nevengebouw de gewijde paarden waarnemen, welke door den doofstommen dwerg Wimond, Geertrud's enigen dienaar, bewaakt werden. De wichelares bewaarde een gedurig stilzwijgen, leide nimmer haren sluier af en scheen zich om de Christen-jonkvrouw geheel niet te bekommeren; echter sloeg zij dezelve dikwijls heimelijk gade. De reden, waarom Hermingard dus gekerkerd moest kwijnen, hielderde de geheimzinnige vrouw haar niet op; deze had ondertussen sinds lang ingezien, dat Geertrud haar slechts aan zich zelve overliet, om alzo haar karakter en denkwijze grondig te bespieden.

Zo verliep dag aan dag. Somtjids was Geertrud enige achtereenvolgende dagen van haren toren afwezig; des nachts was Hermingard doorgaans alleen; die statelijke uren had zij der godsdienst gewijd: dan bad zij tot den Vader der liefde voor den hoogvereerden leraar, dan smeekte zij om moed en kracht en hogeren geest, en vaak hoorde de Brukteerse visser^{*)}, in het stille nachtuur, wanneer de maan over berg en dalen haren glans verspreidde, en de koelte tussen het gebladerte ruiste of over den vloed zweefde, langs welken zijne schuit afzakte, dicht bij het eiland, welluidende tonen door de lucht zweven, waaruit zich dan klanken verhieven, wier glastoon iets bovenmenselijks had en zonderlinge gewaarwordingen in zijn ruwe borst opwekte. Verwonderd staarde de visser den toren aan en was aan de plek

geboeid; als de tonen reeds zwegen luisterde hij nog, maar wanneer eindelijk het laatste geluid der harp in het lispelend koeltje wegstierf, dan rilde hij en sloeg haastig de riemen door het water, als vreesde hij de betovering van een' verleidelijken watergeest. Maar Hermingard's gezangen waren gene toverzangen, vloekwaardig in oogmerk en ijdel in gevolgen! De vrome jonkvrouw zong dan de gewijde lofliederen door Caelestius haar geleerd, terwijl hare hand over de snaren van de reusachtige harp gleed, welke doorgaans op het heidense hooggetijde van daverende grepen weërgalmde, maar wier snaren thans

Zacht, alsof der winden adem en geen sterveling die bewoog,

van teder wegs meltende tonen ruisten en geen ruwen Bardenzang maar het weemoedig Psalmlied begeleidden.

Op zekeren nacht vond vrouw Geertrud haar in deze heilige Godshulde verzonken. De geestdrift, welke Hermingard bezielde, had haar deze wereld doen vergeten. Zij bemerkte het naderen van de wichelares niet. Verhevener aanblik dan het biddende meisje had een engel des hemels nauwelijks op kunnen leveren. Naast de harp geknield, hield zij met de linkerhand dezelve vast, terwijl hare rechtervingers over de snaren zweefden en een weemoedig akkoord aan dezelve ontlokten, dat zachtkens in de smeltendste tonen wegstervende, hare stem begeleidde, om zich verheven en heerlijk in een' gloeienden klankenstroom op te lossen. De volle maan verlichtte vriendelijk Hermingard's gelaatstrekken, wier zachte en kalme weemoedigheid gelijke aandoeningen opwekte. Met ene zachte stem hoorde vrouw Geer-

trud haar de volgende woorden zingen:

*Schoon 't duister heers', geen licht ons oog mag treffen,
 'k Zal steeds, mijn God! uw liefde en trouw verheffen,
 Neen, Gij verliet mij nooit, o Heer!
 Gij zijt mijn schild en wapent mij in 't strijden,
 Uw troost en zorg bestuurt mijn lot en lijden;
 Eén wenk van U - en niets bedreigt mij meer.
 Uw hand bogen, die hand zal 't ook volenden,
 Uw goedheid, Heer! zal eenmaal uitkomst zenden;
 Die goedheid duurt in eeuwigheid.
 Ge onttrekt U niet aan 't werkstuk uwer handen,
 Hoe fel en wreed de haat ons aan moog' randen,
 't Volzaligst lot wordt ons door U bereid.*

Het lied was geëindigd. Nog eens sloeg de zangster het harpakkoord aan, vouwde toen de handen en verzonk in den gebede. Maar wel spoedig stoorde vrouw Geertrud haar vroom gebed en zeide: ‘Volg mij, Hermingard!’ Zwijgende gehoorzaamde de jonkvrouw. Zij traden buiten den toren. Vrouw Geertrud voerde haar onder het loof van een' zwarten beukenboom naar ene ruw stenen bank, die geheel met geheimvolle tovertekenen beschreven was.

‘Heile's dochter nadere de machtige Geertrud!’ sprak zij nu, ‘zij hore en spreke! Ik wil u horen, Hermingard! daarom geleidde ik u herwaarts, opdat uwe mond waarheid, heldere waarheid spreke, gelijk het lichte en zachte blauw van den hemel door geen nevelwolkje besmet wordt; gaven de Goden het, dat mijn hart zich over uwe woorden verheugen mocht, gelijk mijn oog zich verlustigt in den aanblik van dien eeuwigen prachtvollen maanglans. Ik eis uw vertrouwen, edele maagd! ik heb recht hetzelfde te eisen, want de machtige Geertrud bemint u; zij wil uwe moeder zijn, Heile's dochter is haar waard en

dierbaar. Beantwoord mijne liefde, Hermingard! zeg mij uwe geheime gedachten en volg mijn' wil; er wachten u dan heerlijke dagen, mijne gunst en liefde zal u niets weigeren. De sluier, die mij van de wereld scheidt, zal u niet van mij verwijderen. Ik bemin u, Hermingard!

Er was in hare doffe stem diepe weemoed en aandoening; onwillekeurig had zij dus sprekende hare gevangene omvat; Hermingard weende aan hare borst; het hart der wichelares was niet koud, driftig bewoog zich haar boezem. Met onstuimigheid hield vrouw Geertrud haar omklemd, voerde haar vervolgens zacht naar de bank terug, en sprak nu haastig: 'Hermingard! wie leerde u dien zang?'

Hermingard zweeg.

'Het lied is in de spraak der overweldigers tot enen kunstmatigen maatzang samengesteld; de Romeinse beeldendienster leerde u dat lied niet. Antwoord mij, dochter van Heile! wie leerde u dat lied?'

Een' hevigen strijd kampte de edele maagd voor hare waarheidsliefde tegen den angst over het lot van den grijzen geloofsgenoot. Hem zou zij nimmer verraden, maar nimmer ook door logentaal hare lippen bezoedelen.

'Gij blijft zwijgen, schoonlokkige Hermingard! Is het een stilzwijgen, dat gij nimmer zult eindigen, wee u dan, maar driewerf wee u, wanneer uwe tong thans verstomd is, om straks te levendiger logen en bedrog te spreken! Want weet het, Hermingard! de Goden laten niet toe dat hunne gewijden bedrogen worden; het weefsel der logen zijgt als dat der nachtspin voor mijnen blik uiteen. Ik weet de waarheid en ik weet alles; daarom stelde ik Heile's dochter slechts

op de proef, zij behoeft mij Caelestius niet te noemen.'

Met een' kreet van verbazing greep Hermingard de hand der wichelares. 'Grote God! kent gij hem, wijze vrouw?'

Smadelijk stiet Geertrud de hand der jonkvrouw terug. 'Gij dacht mijne wetenschap binnen enge perken te begrenzen, Hermingard! Waandet gij dan dat zij, wier oog in het verleden en in de toekomst als in het heden ziet, dat zij, die het weet, wanneer een storm de Batavische vaartuigen op den oceaan verbrijzelt, schoon hier ene matige koelte om den toren blaast; dat zij die het oorlogsstaal hoort kletteren, al verwijderen dagen afstands haar van den strijd; waandet gij, dat zij uwe schreden, de schreden ener zwakhoofdige maagd, niet zien en uw doel doorgronden zou? Gij vleidet u dan door boog en jachtspriet mij het doel uwer tochten te verbergen; wanneer de slaap de ogen der stervelingen bezwaarde, zoudt gij gerust rondzwerven, en meendet gij, dat Geertrud's oog door het nachtelijk duister niet boren kon. Maar ik zag u, Hermingard! - bij het licht der maan waarde ik in bleke dampen om uwe schreden en hoorde uwe woorden en kende uwe daden.'

Sidderende en in wanhopige spanning luisterde Hermingard naar de woorden der wichelares. 'Gij kent Caelestius dan en het leven is hem niet benomen!' riep zij uit, en wierp zich voor de ontzaggelijke vrouw op de knieën. 'O! ik bid u, heb deernis met mij. Zeg mij, leeft, leeft hij nog?'

'Gij twijfelt er rechtmatig aan, Hermingard!' antwoordde vrouw Geertrud, 'uw vrees was meer gegrond, dan uw verstand er de reden van weet te

verklaren. De kortzichtige dwaas raadt dikwerf oorzaak en gevolgen, en juist dan speelt zijne onwetendheid hem het honendste spel. Gij hebt recht mij, die geroepen is ter handhaving van der Goden eer onder het mensengeslacht te vragen, of de dienaar des Kruisgods uit het Oosten nog leeft, en niets had de dwaalzinnige Hermingard te wachten, dan dat ik u dit staal -' woest rukte zij het offermes van den koperen gordelriem - 'voor de ogen hield en uw oog op bloedkleurige roestvlekken staarde. Die wraak zou de wraak ener dienares der Ongezien en zijn, en o, wat zou ik bovendien... maar neen... het zal nimmer geschieden. Vaak wrong ik in woede mijne handen, en greep dit werktuig der rechtvaardigheid - mijn verstand juichte het opzet toe, mijn binnenste gloeide van felle wraakzucht, en toch moet ik het u toeroepen: Caelestius leeft!'

'God zij geloofd!' riep Hermingard uit, en verhief hare handen en ogen ten hemel.

De wichelares was in hoge geestdrift: zonder op dezen jubelkreet acht te geven, ging zij voort: 'ja Caelestius leeft, hij leeft, wiens naam ik niet uitspreek zonder dat het merg in mijn gebeente ijskoud stil staat, hij leeft, en ik zal hem niet doden.'

'Gij zijt goed en edelmoedig, wijze vrouw!' voerde Hermingard haar toe.

'Bedrieg u niet,' ging vrouw Geertrud voort, 'ik wil u niet bedriegen; u komt het oordeel over mijne daden niet toe; ik herhaal mijne woorden, ik zal Caelestius niet doden, en toch zou geen bode mij aangenamer zijn dan die, welke tot mijnen toren kwam en mij in het koeltje toefluisterde: 'Caelestius is gestraft!'

‘Ach, zou het menselijk gevoel, de stem der natuur...’

‘De stem der natuur,’ viel vrouw Geertrud haar in de rede, ‘juist deze zou mij kalm bij zijn lijk doen staan. Al stond zijn moordenaar daar aan mijne zijde, al wiste hij voor mijne ogen Caelestius' bloed van zijne spies, ik zou op geen wederwraak bedacht zijn, en evenmin hem de reden van die bloedige daad afvorderen, als men den meester tot verantwoording roept die zijnen slaaf nedervelde. Ik alleen mag hem niet ombrengen. De nachtgeesten hoorden in het akeligst uur mijn woord en geloften. Ene vreselijke macht houdt mijne hand gekluisterd. Duizende speren staan mij ter beschikking, één wenk, en zij zouden zijn hart doorboren. Welf behoefde zijne wijkplaats slechts te kennen, en de nacht zou haar duister over den ontzielden werpen. Maar neen, Hermingard! ik wil hem beschermen; wie wederstreeft Geertrud van den Lippetoren? - Caelestius zal veilig zijn. De jonkvrouw der Eikenterpen heeft zijn leven in hare macht.’

‘Ik?’ vraagde de jonkvrouw met drift.

‘Gij, dochter der blanke Heile; maar verwijder daartoe eerst die geestdrift verre van u. Bij de Ongezien! gij bemint Caelestius, en gij moogt, gij moest hem...’ Zij brak eensklaps af en ging hevig voort, ‘hij verdient uwe liefde niet, die genegenheid is den Ongezien een gruwel, maar zij kan hem heilzaam en nuttig worden, opdat zijn leven hem gewaarborgd zij.’

‘Verklaar u nader, vrouw Geertrud!’ bad Hermingard.

‘Het zij zo!’ ging deze voort. ‘Hebt gij het doel

reeds begrepen, waartoe ik u herwaarts daagde? Dit uur zal het u oplossen: - gevoelt gij u gelukkig, Hermingard? - waarom het verbloemd, waartoe in den onschuldigen blik gehuichelde tevredenheid gemengd? Ik weet het, gij zijt niet gelukkig. De zeden en levenswijze van het brave volk, hunne inborst en vermaken zijn de uwe niet. Nadat Siegbert den dood gestorven is, zal de liefvallige Freya uwen boezem door haren gloed nimmer, nimmer strelen. Der stervelingen samenleving smaakt u niet meer; het zij zo, Hermingard! verhef u boven dezelve, verlaat de kinderen der aarde en wijd u den Goden toe, zij hebben het mij bevolen u tot hunne gemeenschap te roepen; verbind u derhalve aan hunne dienst, en in gebed en offer zult gij de verloren levenrust, het verzwonden geluk wedervinden; beide zullen voor u terugkeren, wanneer gij slechts leeft om dat van anderen te behouden. Ik zal u het Goddelijke verklaren, ik wil uw oog verhelder, opdat gij de onfeilbare tekenen leert erkennen, die de toekomst ontwikkelen; gij zult u in het aanstaand geluk vóór deszelfs bestaan verheugen; rampen en godentoren ziet gij als dreigende onweêrswolken aan het zwerk der toekomst samepakken, opdat gij ze door ijverig gebed en bezwerende offers af moogt weren. Hoor, ja hoor mij verder, Hermingard! elke winter spreidt bleker kleur over mijne lokken, weldra zal Witte Geertrud henen gaan en gelijk niemand weet, van waar zij kwam, zo zal het ook verborgen blijven, werwaarts zij getrokken is. De tijd nadert, dat men hier vragen zal, waar is wijze Geertrud van den Lippetoren? en dat de stilte het antwoord zal geven. Bedwing uw ongeduld, Hermingard! laat mij mijn' last voleindigen.'

‘Vergeef mij, vrouw Geertrud! ik ken denzelven reeds.’

‘En gij gehoorzaamt?’

‘Nimmer,’ antwoordde Hermingard.

‘Bij de Goden! trek dat woord in,’ riep Geertrud uit, ‘uw leven en het zijne staan op het spel, trotseer de Goden niet, tart hunne wraak en mijnen toorn niet. - Zeg mij, dat gij dat ongelukswoord niet gesproken hebt; uw eeuwig heil hangt er aan!’

‘Vrouw Geertrud!’ gij bedriegt u,’ antwoordde Hermingard nu stoutmoedig maar met edele waardigheid, ‘mijn geluk is verzekerd; het berust in hogere hand dan de uwe. Zie, ik wil uw vertrouwen hulde doen. Ik weet het, gevreesde vrouw! gij haat mij niet; met moederlijke zorg gelooft gij voor mijn heil te waken, daarom zal ik het u niet verhelen; ene ijdele en rampzalige dwaling schrijft uwe goden hun bestaan toe. Eén hoog, één eenig, één waarachtig Goddelijk Wezen aanbid ik. Ongezien, gelijk gij uwe goden noemt, is dat Wezen, maar de ganse natuur doet dien alwijzen en liefdevollen Scheppingsgeest kennen; de aanbiddelijke liefde van dien Hemelheer deed ook mij tot de kennis van zijn Wezen opvoeren. Hem alleen bemin ik, Hem alleen gehoorzaam ik, Hem alleen vrees ik, tot Hem alleen bepaalt zich mijne Godsdiensthulde.’

Hermingard zweeg; met verkropte woede had Geertrud haar aangehoord, met fonkelende blikken staarde zij ten hemel. ‘Grote goden!’ riep zij uit, ‘moest ik uwe rechtvaardigheid niet betwijfelen, daar gij zoveel gruwelen toelaat! Zo is dan ook Heile's dochter door hem in het verderf gestort. Diep en wreedaardig grijpt gij mij in het hart, Hermingard!

Eens waart gij mij zo dierbaar, en nu - sidder ik van u terug. Eenmaal bewaarde mijne machtige kunst den levensadem in uwen boezem, thans wenste ik, dat hij veeleer dan die zwarte en heilloze woorden, uwe bestorvene lippen ontzweefd was.'

'Gij redde mij alzo uit die krankte, eerwaardige vrouw!' sprak Hermingard, en de zachte, in onschuldbesef kalme blik scheen Geertrud vergeving voor de smart te vragen, die zij haar aan moest doen.

'Mijne zorg schikte u de gouden kruik toe;' voerde Geertrud haar tegen. 'Wee, wee, ik bereidde in dat heulsap mij grievende hartsfoltering. Maar zou Hermingard, zou Heile's dochter zo snood ondankbaar kunnen zijn?'

'Wilt gij mijn leven terugnemen om die weldadigheid uit te wissen, gelaten zal ik mij aan uwen wil onderwerpen,' gaf de vrome jonkvrouw ten antwoord, 'doch ook dan zou ik uwe schuldenares blijven, want tegen een gans mensenleven kan het tijdperk opwegen, hetwelk ik sinds mijne krankte doorleefde. Maar de dienst-schuld, die dan gedeeltelijk op mij rustte, moet onveranderd blijven, wanneer gij ze tot dien prijs niet vernietigen wilt; uw bevel mag ik niet gehoorzamen: mijnen God moet ik getrouw blijven, want de Heer heeft het gesproken, *mij zult gij dienen met geheel uw hart en met geheel uwe ziel.*'

'Heile's dochter vergeet de voorwaarde, onder welke zij over het leven van Caelestius beschikt?'

'Zij vergeet dezelve,' hernam Hermingard, 'het is waarheid, - waar zou zij aan denken, wanneer men haar geloof en Godsverering ten offer vordert? Neen, vrouw Geertrud! generlei voorwaarde, hoe vleierende dezelve ook zijn moge, bevordert uw oogmerk.'

Caelestius bemin ik eindeloos meer dan mij zelve, maar ook eindeloos minder dan mijn' God.'

'Wat hoogmoed betrok den zetel in uw hart! zwak kind! zo meent gij mij te wederstaan, mij te trotseren, welke talloze benden van onverwinbare strijders als één man volgden? Geertrud's hart hebt gij gebroken, beroem u dáár op, Hermingard! maar nimmer zult gij u beroemen ongestraft mijne liefde gehoond te hebben. De kwaadaardige hagedis moge den redder, die hare bevrozene leden in zijn' boezem ontdooide, door enen giftigen beet belonen, de man behoudt de kracht, om het ellendig dier te verpletteren. Keer naar den toren, Hermingard! Thans ken ik uwen wil; weldra zult gij dien van Geertrud van den Lippetoren horen.'

Hermingard keerde naar Geertrud's verblijf terug, en trad aan het venster: de maan scheen haar weemoedig toe te lachen; het was, als of de starren helderder en vriendelijker flikkerden en de *grenzen van het lijden* zich duidelijker opdeden; toen knielde de jonkvrouw naast het grote eikenhouten speeltuig en wilde bidden, maar op hetzelfde ogenblik werd zij ter zijde geschoven; vrouw Geertrud was haar gevolgd; wild stiet zij de sidderende maagd weg, greep de reusachtige harp en sleepte dezelve naar het venster. 'Nooit zal het gewijde straffeloos ontwaard worden,' riep zij uit, en wierp in hetzelfde ogenblik de harp uit het venster; op het grauwe steen aan den voet des torens viel dezelve neder en was verbrijzeld. Met snerpend wangeluid klonken de snaren bij het springen, en als evenveel helse geesten bouwden talrijke echo's het schelle geluid na.

Eindnoten:

- *) 181 *Aan het Christendom was de lang betwiste vrijheid geschonken*: In 311 was door Galenus der Christelijke godsdienst vrijheid en achtig toegekend. Konstantijn de Grote handhaafde dezelve en begunstigde die leer inzonderheid na 323. (Dr.)
- *) 182 *De Brukteerse visscher*: De Brukteren woonden eertijds in Kleefstand en strekten zich tot aan de Lippe uit. (Dr.)

Zeventiende hoofdstuk

*En sterven dan, wat is het? welke uw waarde,
 Vertoevingsplaats op reis naar 't vaderland!
 O, altijd krijg en onrustteelster aarde!
 Waarvan de mens den vrede bant.
 Wat is te leven? krachten gaderen,
 Opdat ik blijde en rustig sterf;
 Te sterven? 't eind dier reis te naderen,
 Opdat ik 't vaderland verwerf!
 En zoudt ge mij, o dood! verschrikken?
 De fakkel die gij hier mij blust,
 Ontbrandt ge in 't oord van vrede en rust,
 Mij weêr na luttel ogenblikken.
 Van Halmael*

Reeds den volgenden dag ondervond Hermingard de gramschap der gestrengewichelares. Geertrud bande de maagd uit hare nabijheid, tot het onderste gedeelte van den toren, een somber, ten enemale veronachtzaamd verblijf, het toevluchtsoord van al het lichtschuwend gedierte. Door middel van ene stierhuidlederen ladder naar omlaag gevoerd, was haar de hoop op ontvluchting volstrekt afgesneden; wellicht zou zij haar ganse leven in den kerker moeten eindigen, wanneer zij hare godsdienstige denkwijze niet af wilde zweren, om met de hoogste en meest geëerbiedigde macht bekleed te worden. Geen ogenblik rees echter het denkbeeld van enige keuze voor haren geest. Zij had besloten voor Christus' zaak te sterven; met moed zag zij de vervolging te gemoet, immers, zij wist het, *den vervolgden was het Koninkrijk der hemelen toegezegd*; de moed, die haar eens, in enen gedenkwaardigen droom, bezielde, wapende haar thans inderdaad tegen foltering en zielslijden, ja zelfs dan, wanneer Hermingard *haar leven op moest offeren om hetzelve te behouden*, gevoelde de

godvruchtige maagd zich gesterkt, om met de heilige der legende te zeggen:

*Wat schaadt mij een sterven, gekocht ook met pijn?
Het gunt mij met Jezus verenigd te zijn.*

De arbeid, vroeger hare troost, was haar thans ontzegd. Onverdeeld wijdde zij den tijd aan Godgewijde overpeinzingen en gebeden toe; Jezus' godsdienst verleende haar troost en bemoediging. Wanneer somtijds haar hart treurig gestemd werd, en de somberheid der buitenwereld zich aan hare gemoedsstemming mededeelde, zong zij half luide - gelijk het der oude Christenen gebruik was - een vroom lied, en zelden, neen nimmer, miste hetzelfde een' heilzamen invloed op haar uit te oefenen.

Eens knielde Hermingard wederom eerbiedig neder, om zich in de avondbede Gode te bevelen, toen zij plotseling door den doordringenden galm van een' horen verschrikt werd. Dit ongewoon geluid boeide hare opmerkzaamheid. Zij luisterde: na enige ogenblikken herhaalde zich de langgerekte galm, die door de omliggende heuvels terug werd geëchoot. Hermingard begaf zich naar de opening, waardoor het licht in haar verblijf viel; nu ontdekte zij aan den voet van den toren een vaartuig, waarop zich een in enen dichten mantel gehulde man bevond, die den horen in de hand hield en het hoofd naar boven richtte, om de verschijning der wichelares te verbeiden. Ten derde male klonk het galmend geluid; in dezelfde gestalte bleef de vreemdeling geduldig het gevolg zijner opdaging tegemoet zien. Hermingard huiverde onwillekeurig terwijl zij hetzelfde afwachtte; eindelijk verlichtte eensklaps een helle gloed de

gedaante, sidderend sprong zij terug, stortte op de knieën neder en bad met gevleugelde woorden.

Vrouw Geertrud had den klank des horens reeds bij het eerste geluid gehoord; daar zij echter onledig scheen met het toebereiden van een zeer samengesteld kooksel, staakte zij die bemoeiing niet, maar bleef volijverig voortvaren en murmelde binnen 's monds bij tussenpozen enige bezweringswoorden. De tweede galm werd gehoord, doch in stede van naar het venster te gaan, plaatste Witte Geertrud zich naast het vuur, legde het hoofd in de hand, en staarde weemoedig in de heldere vlam; eindelijk klonk het geluid haar nog eens in het oor, nu stond zij onwillig op, omsluisde zorgvuldig het gelaat, nam een vlammend stuk hout van het vuur en verscheen voor het torenvenster.

‘Wie stoort Geertrud's arbeid en verbreekt hare rust?’ vroegde zij met gestrengheid.

‘Welf de Usipeter,’ antwoordde de man in het vaartuig, en boog het hoofd eerbiedig neder.

‘Wat wil hij?’ vroegde vrouw Geertrud verder.

‘Hulp en redding smeekt hij van de machtige,’ antwoordde de Bard.

‘Wat anderen verwerpen, zij hem geschonken,’ klonk het uit den toren, ‘nader met uw vaartuig en verklaar u. Is het raad of daad, die men van Geertrud smeekt?’

‘Daad,’ antwoordde de Bard. ‘De grijze ouderdom worstelt met zijn' ijskouden zoon, den zwarten dood; Hertog Thiedric is het doel van hunnen strijd. De vledermuisvlerken van den levensbanner zijn uitgespreid, om zijne prooi te omvatten, maar de ouderdom wil zijne macht niet vernietigd zien. Nog

duurt de kamp voort. Vorst Thiedric ligt wezenloos; zijn oog spelt zijn lijden, in stomme smart staart de held ons aan: het sidderende leven doet zijne tanden klapperen, zijn boezem klopt angstig; hij weet, welk een strijd om hem gestreden wordt. Te vergeefs hebben onze vrouwen kruidige mengsels gereed gemaakt, op u, op u alleen, machtige Geertrud! is aller vertrouwen gevestigd.'

Toen antwoordde Witte Geertrud van den Lippetoren:

Heil hun die vertrouwen
Op machtige Geertrud.
Als 't leven hem goed is,
Zal Thiedric niet sterven.
Maar wie zal beslissen
Of 't leven hem goed is? -
De derde der dagen;
Dan leeft hij gelukkig,
Of treurt niet rampzalig.
Nooit treuren de dooden.
Toef en wacht den kostbren heil drank
Die hem vrijwaart van den dood,

Tot de bange strijd beslist wordt

Door het derde morgenrood.

Vrouw Geertrud verliet het venster. Een' geruimen tijd moest Welf wachten; eindelijk vertoonde de dwerg zich buiten den toren, naderde het vaartuig en reikte den Bard ene kruik van Hetrurisch aardewerk, welke het geneesmiddel bevatte. Dankbaar aanvaardde Welf dezelve en keerde, met bezorgden ijver, naar de Eikenterpen terug, waar Thiedric's onderhorigen, die gestadig rondom de hal van den stervenden vorst vergaderd waren, onrustig zijne

terugkomst verbeidden.

Vrouw Geertrud was ondertussen tot het kokende mengsel teruggekeerd. Met ingespannen aandacht zag zij in het bobbelende vocht en vervolgde haren doffen toverzang. Toen de drank op het geweldigst ziedde, wierp zij er enige kruiden in, en dadelijk was het hevig bruisen gestild. Nu goot zij een deel van het vocht in ene drinkschaal, en sprak met geheimzinnige gebarende bezwerende toverspreuk uit. In gedachten verzonken, hield zij een' geruimen tijd den beker in hare hand; reeds was het vocht geheel koud geworden, toen zij den dwerg wenkte en haren wil door tekens te kennen gaf. Gehoorzaam, maar met trage schreden begaf deze zich naar het valluik, hetwelk den toegang tot Hermingard's verblijf verleende; voorzichtig daalde hij langs den lederen trap naar beneden, trad in ene eerbiedige houding naar de jonkvrouw en reikte haar, op de knie gebogen, den geheimzinnigen drank toe.

Welf's verschijning had al te veel herinneringen bij Hermingard opgewekt, en door te angstige vrees haren boezem beklemd, dan dat zij in had kunnen sluimeren. Wakende zat zij nog op hare legerstede. Op dit uur was zij niet gewoon Wimond te zien naderen. Schroomvol ontwaarde zij het doel zijner zending en wankelde, of zij den beker af zou wijzen dan aan moest nemen. Door tekenen trachtte zij den dwerg af te vragen, of in dezen drank het gift gemengd was, dat hare onschuld straffen zou? maar Wimond haalde de schouders op, en zag haar met de hatelijke ogen bedrukt aan.

'Uwe wil geschiede, algoede Wijsheid!' sprak de vrome maagd en blikte ten hemel.
'Ik zal den kelk

drinken, al verspreidde dit vocht den dood door mijne aderen. Thans mag ik tot U vluchten, want nergens biedt zich uitkomst aan. De engel der genade zette mij den beker aan de lippen! - Eeuwige Hemelvader, zie in barmhartige liefde op mij neder!' Vastberaden dronk zij het vocht, waarvan zij de beslissendste uitwerking meende te moeten verwachten.

Met zachtmoedige gelatenheid en den ernst ener doode, reikte Hermingard de geledigde drinkschaal aan Wimond toe; het ongelukkig wezen was merkbaar aangedaan; zijne akelige gelaatstreken werden door die smart nog afzichtelijker; een traan rolde uit de lange oogharen. Onder het uitbrengen van enige verwarde klanken, greep hij Hermingard's hand, kuste dezelve en verliet met overhaasting den kerker, die sinds lang van hare stille verzuchtingen getuigde en wellicht spoedig hare laatste horen zou.

Toen Wimond zich verwijderd had, en het duister weder onbepaald gebied voerde, knielde Hermingard. - 'U zij dank, algoede God!' zo bad zij, 'dat Gij, in de ure der beproeving, mij krachten verleende boven den Apostel des Heren, die toen zijn' Meester verloochende. Vader! wanneer het vocht, dat in mijn binnenste zo zonderling een' gloed verspreidt, weldra in mijn hart den levensadem weg mocht doen sterven, dan beveel, dan beveel ik in Uwe handen mijnen geest! Dankbaar voor dit aardse leven, - die dag, zacht en liefelijk in zijne wording, maar stormachtig en toch zegenvol in zijne ontwikkeling, - zie ik hoger bestaan mij tegenglanzen. Het voorgevoel van hemelzaligheid leert mij de waarde van het wereldleven kennen. Gelijk de dag uit den nacht geboren wordt, zo verrijst voor ons uit duisternis licht.

Vader in den hemel! reikhalzend zie ik naar dat hoger zijn uit, maar roem U ook, dat ik hier geleefd, en hier geleden heb.’

Zij zweeg enige ogenblikken, daarna vervolgde zij: ‘Ja, goed was het mij te leven, maar beter te sterven. En toch, schroom ik het denkbeeld, dat die vreemde gewaarwordingen, welke ik meer en meer gevoel, de boden des naderenden doodengels zijn. Niet uit wuften wereldzin of afschrik van het stervensuur, ducht ik dien laatsten strijd. Neen, maar - uit innig zelfsmistrouwen. - Immers voor uwen heiligen troon zal mijne ziel verschijnen! - God! waar is de sterveling, die gelijk uw Zoon onze Heer zeggen mag: “*Het is volbracht!*” Maar hoop en geloof, Hermingard! met den Middelaar moogt gij uwen geest in des Vaders handen bevelen, bij Hem is verschonende liefde. Ja, door Christus zal *het sterven mij gewin zijn!*’

‘Enige uren veellicht nog en ene hogere ontwikkeling breekt voor mij aan. Ach! nog slechts één aardse wens blijft in mijn binnenste leven. Nog eenmaal wenste ik den schonen sterrenhemel, den vlietenden stroom, bossen en beemden te zien, en hun het vaarwel, het eeuwige vaarwel toe te roepen! Immers, wanneer de vergeldingsdag mijn lichaam herschept, dan zal de aardse natuur vernietigd zijn. In den nacht van het niet zijn zij dan alle teruggekeerd, die heerlijke wonderwerken. Daarom, vaarwel, o natuur! dankbaar scheid ik in deze ure van u, want gij waart mij de eerste Godstolk en bevestigdet liefdevol Zijne nadere openbaring. En nu, o Heer! bid ik Uwe liefde, dat zij wakend en weldoend met de mijnen zij! Vergeef onze vijanden hunnen onzaligen ijver. Ach!

mocht Uw rijk spoedig tot hen komen! Wél had ik gewenst, Uw werktuig daartoe te zijn, maar de omstandigheden verboden het: vrouw Geertrud weigerde mij te horen. De ongelukkige! haar hart beminde mij trouw en goed. - En toch zij weigerde... Maar hoe, indien zij mij thans zag?... indien zij mij in deze ogenblikken hoorde?... God, dat denkbeeld zendt Gij mij uit uwen hemel! Zegen, ach! zegen deze ure door zo groot ene gunst. Mijn sterven zij haar leven!

Met wankelende schreden begaf Hermingard zich naar den toegang tot den kerker. Haar hoofd gloeide; zij moest hetzelve met de hand ondersteunen. 'Vrouw Geertrud!' riep zij nu, 'gehoorzaam onderwierp ik mij aan uwen wil. Voldoe, ik smeeik het u, mijne laatste bede: zie de stervende!' Hare zachte kreet werd door den weêrklank in een lispand gesuis teruggegeven; geen antwoord klonk uit den toren. Hermingard wachtte enige ogenblikken, - te vergeefs; zij herhaalde hare bede dringender, hare vraag bleef evenzeer van gevolg verstoken; eindelijk zag zij, dat de valdeur langzaam en flauw verlicht werd. - Met behoedzame schreden was de dwerg den ingang genaderd, hij hield de linkerhand aan den mond om de ademhaling in te houden, in de rechter droeg hij ene kleine lamp; alles verried zijn oogmerk, om de edele maagd te bespieden. Hermingard gaf hem door tekenen te verstaan, dat zij zijne gebiedster wilde spreken; toen barstte de knaap eensklaps in een hees en hatelijk lachen uit, de vreugde schitterde in zijne trekken; hij haalde de schouderen op, schudde in woeste blijdschap het hoofd, en verliet in allerijl den ingang. - Onaangenaam moest Her-

mingard de gewaarwording zijn, dat haar toestand bij den wanstaltigen Wimon
dergelijke aandoeningen kon opwekken, maar haar geest gevoelde zich boven
dergelijke verguizingen verheven.

Achttiende hoofdstuk

*'t Onnozel hart verdwaalt, verlokking spreidt de strikken,
En ach! 't vergrijp wordt duur geboet.
Bilderdijk*

Terwijl Geertrud's kunst ingeroepen werd, om het leven van den hertog der Eikenterpen te behouden, kwijnde de grijze Christen in zijn eenzaam woudverblijf weg. Allengskens verminderden zijne krachten, echter scheen zijn dood nog niet nabij; hij wenste denzelven ook niet, want bij elk gemis ketende hem nog ene ijzervaste boei aan dit leven - het was de jeugdige Timotheus. Met vaderlijke vreugde merkte hij dagelijks deszelfs jeugdigen vroomheidzin op. Zoete gewaarwordingen welden in zijnen boezem, wanneer de knaap, met de levendigheid van zijn' leeftijd, de onmiskenbaarste bewijzen zijner gehechtheid aan den braven pleegvader gaf. Wanneer Timotheus in het gebed voor Hermingard en Marcella deelde, was Caelestius geruster dan ooit, dat God hun smeken verhoren zou. Vaak klemde hij den knaap aan het hart, bad God heimelijk en noemde zijnen kwekeling *zijn' lieven en getrouwen zoon in den Here*.

Toen de herfst weder genaderd was, waren de avonduren voor den leergierigen Timotheus recht gelukkige stonden. Na de dagelijkse zorg voor hunne levensbehoeften, rustte hij dan met het bevallig cherubijnen-hoofd in Caelestius' arm en luisterde aandachtig, wanneer deze hem menige treffende gebeurtenis uit de geschiedenis des Christendoms en deszelfs vervolging mededeelde.

Het was weder zulk een avond. De scherpe wind

gierde om het verblijf van Caelestius, door de ontbladerde takken van het hoog geboomte. Timotheus wierp droog wilgenrijs onder de eikenblokken, die aan den haard lagen, en weldra verspreidde zich een verkwikkende gloed op het gelaat van den grijsaard; Caelestius glimlachte van genoeg.

‘Vader, lieve vader!’ sprak Timotheus nu, ‘waar mag onze zuster Hermingard zich thans wel bevinden. Wie weet waar zij is?’

‘God!’ antwoordde de oude gelaten. ‘Hij verliet haar niet, mijn kind! Niemand, die op Hem vertrouwt, maakt Hij beschaamd.’

‘Wellicht,’ ging het knaapje voort, ‘leeft zij niet meer.’

‘Het zou haar goed zijn ontbonden te zijn,’ hernam Caelestius. ‘De dood is den vromen en goeden ene weldaad Gods, en goed en vroom is Hermingard; niemand kan haar daarin overtreffen.’

‘God zij gedankt, dat Hij die weldaad mijn goeden en vromen vader nog niet bewijst!’ ging de knaap voort.

Caelestius loosde een' diepen zucht, en zeide toen: ‘spreek zo niet, Timotheus!’

Er volgde een langdurig stilzwijgen.

Eindelijk begon Timotheus weder: ‘Wat zult gij mij heden verhalen, mijn vader!’

‘Voorwaar,’ antwoordde Caelestius, ‘weldra zal het veld van Christendeugd en Christenlijden, hoe ruim ene gelegenheid het oplevere tot bewonderend onderhoud, voor u gene nieuwe stof meer verschaffen. Maar ik weet het, gaarne wilt gij dezelfde geschiedenis horen verhalen; het is een arm en ijdel verhaal, dat den nieuwsgierigen slechts boeit. De

schrift, die van onzen Heer getuigt, en alles, wat tot den Heiland en zijne volgelingen betrekking heeft, is den zoeten galm van Hermingard's stem gelijk; dikwerf moge men die strelende tonen horen, telkens wekken zij ene verhoogde zucht bij ons op, om dat reine en zuiverste genot op nieuw en wederom op nieuw te smaken. Heden echter wil ik nog eenmaal ene nieuwe geschiedenis mededelen, ik gevoel mijn gemoed daartoe gestemd. Een schoon en treffend en leerzaam verhaal mag het genoemd worden, daarom, mijn zoon! luister aandachtig en prent het diep in uw geheugen.^{*)} Licht nadert de tijd, dat ik opgeëist zal worden, om rekenschap van het toevertrouwde talent te doen, en zwaar kon het mij dan op het hart wegen, indien ik dit verhaal u verzwegen had. Gij dan, dierbare Timotheus! denk er ernstig, denk er veel aan, wanneer uw vader niet meer op deze aarde leeft.'

Met onverdeelde aandacht vouwde de knaap de handen te zamen, en Caelestius begon zijn verhaal:

'Joannes, de Apostel, dien de Heer lief had, was door Nero's opvolger, den wreden keizer Domitianus, verre van maag en geloofsgenoot gescheiden, en op Patmos, een eiland aan gene zijde van Griekenland, verbannen.

'Kalm en onderworpen leed hij daar; een aantal van jaren had hem geleerd te lijden, en hij wist *dat die getrouw is tot in den dood, de kroon des levens gegeven zal worden*. Joannes stelde er zijn goddelijk Evangelie samen, zag den hemel geopend en dacht aan de aarde niet.

'God strafte Domitianus: hij viel door de dolken der raadsheren. Nerva, een voortreffelijk vorst, en

de beschermer der Christenen, was zijn opvolger. Toen keerden vele uit de ballingschap en ook Joannes kwam terug te Ephesus, in de vrome gemeente, *wier arbeid en werken en lijdzaamheid* geroemd wordt. Hij kwam tot den gastvrijen en ijverigen Gajus en de uitverkorene vrouwen; alle ontvingen hem met Christelijke dankbaarheid, en de verflauwde liefde van sommigen werd door des Apostels vermaan en voorbeeld tot vorigen gloed hersteld. Diotrefes zelfs berouwde het den liefdevollen en nederigen wederstreefd te hebben.

‘Toen ging Joannes ook naar de omliggende steden en vlekken, om de kudde der gelovigen gade te slaan, en aan waardige herderen hunnen werkkring te wijzen. Ook te Smyrna kwam hij, waar men bij *verdrukking en armoede rijk was*.

‘De gemeente verenigde zich aldaar in het godshuis. Joannes zag de getrouwe schaar, die in enen godverheerlijkenden lofzang de harten uitstortte; hij zag het en weende van godsdienstige vreugde; allen sloeg hij vriendelijk gade, maar eindelijk bleef zijn blik lang en onbewegelijk op een' schonen jongeling gevestigd, die ter linkerzijde onder de mannen stond en, met den ootmoed der onschuld, het lied medezong.

‘Toen de godsman nu, door een woord van troost en opbeuring, nieuwe kracht en blijdschap in Christus aan de vergadering der gelovigen mede had gedeeld, wendde Joannes zich tot den bisschop, en zeide: “Neem gij dezen jongeling in uwe hoede, ik beveel hem u, onder het oog van Christus en de kerk aan. De bisschop beloofde het, en den nieuwen herder vertrouwend, keerde Joannes naar Ephesus terug.

‘Enige tijd ging voorbij, eer Joannes weder te Smyrna in de gemeente geroepen werd. De grijze Apostel schonk haar zijn raad en bijstand; zoet was het hem als een getrouwe dienstknecht in den wijngaard des Heren te arbeiden. Toen hij nu deze taak volbracht had, vraagde hij terstond den bisschop: ‘Waar is mijn zoon?’ - ‘Hij is gestorven, broeder!’ antwoordde de bisschop, en zuchtte en sloeg de ogen ter aarde. - ‘Gestorven?’ vraagde de verschrikte Apostel, ‘hoe en welk een dood?’ - ‘Hij is Gode afgestorven!’ antwoordde de bedrukte bisschop. ‘Ik had hem tot een toonbeeld van deugd gevormd, en het zegel des Heren was aan hem, als aan een volmaakt bewaarder, toevertrouwd, ik meende zijne deugd kon den strijd wagen. Helaas, hij was er niet bestand voor! Het zaad was op ene steenrots gevallen. Hij was een Demas en had de wereld lief. Wulpsheid voerde hem tot baldadige drift, tomeloze dartelheid deed hem tot gierigen moordlust overslaan - hij werd... een rover.’ - ‘Ik en Christus vertrouwden u, in de gemeente, dat pand toe,’ sprak de bedroefde grijsaard en scheurde zijne klederen. ‘Mijns broeders ziel vorder ik van u, waar is de ongelukkige?’ - ‘Op het gebergte,’ antwoordde de verslagen kerkdienaar. - ‘Ik moet hem zien,’ zeide de edele Joannes, en wenste, dat men hem een paard en wegwijzer verschaffen zoude. Nu toog hij naar de schuilplaats der rovers en werd door hen gevangen. ‘Daartoe kwam ik,’ sprak de Heilige man, ‘voert mij naar uwen aanvoerder.’

‘En de jongeling stond daar in vollen wapendos; hij was schoon, maar schoon als een gevallen engel, en wachtte hem. Doch den aanblik des Apostels kon

hij niet verdragen, en van schaamte en wroeging vervuld, vluchtte hij.

‘Maar Joannes sprak: “Vlucht niet, mijn zoon! uw vader is een ongewapend grijsaard! Ach vlucht toch niet, nog is er hoop op uwe redding. Bij Christus wil ik voor u instaan, ja voor u sterven, mijn kind! Maar vlucht niet; bij God stelde ik mijne ziel voor u ten borgtocht, verlaten kan ik u niet. Vlucht niet, vlucht niet, mijn zoon! Christus zond mij!”

‘Toen bleef de jongeling staan en staarde met donkere blikken ter aarde, en zweeg, tot dat hij eensklaps het vloekwaardig wapentuig nederwierp, en sidderde en enen vloed van tranen plengde. Die tranen waren zijn antwoord. Hij weende berouwvol aan den boezem van Joannes.

‘De verloren zoon was wedergevonden; hij keerde met Joannes terug. Zijn redder werd zijn weldoener. Des Apostels verheven ootmoed en Christendeugd deelden zich aan den afgedoolden mede. De misstap der jeugd werd door den langen leeftijd, in gebed en boete, hersteld. Het verdonkerde goud schitterde nu helderder dan ooit.’

‘Welk een heerlijk verhaal, vader!’ riep de bewogen knaap in geestvervoering uit. ‘Zie, ik beminde den goddelijken Joannes reeds zo recht innig om zijn dierbaar Evangelie, maar thans ben ik weder door nieuwe liefde aan hem gehecht. Die jongeling echter zondigde zeer zwaar, vader! Hoe kon hij de wereld meer dan onzen Heer beminnen.’

‘Ja, zeer zwaar zondigde hij,’ herhaalde Caelestius met somberen nadruk. ‘Maar oordeel, in uwe onbeproeft onschuld, niet te streng. Gij kent de wereld niet. *Die staat, zie toe dat hij niet valle!-Waak*

en bid, opdat gij niet verzocht worde, leert u onze Zaligmaker, en buiten dat gedurig waken en bidden zal de vrome zin, die in u woont, u niet voor afdwalen bewaren. Timotheus, bij den Alomtegenwoordigen vergeet dezen avond nimmer. Herinner u telkens het oordeel, hetwelk gij over den leerling van Joannes uitgesproken hebt, en blijf hetzelfde gedurig gestand.'

'Maar mijn hart is thans vol, mijn zoon!' ging hij voort. 'Ik moet u nog veel, zeer veel zeggen; de tijd dringt, want - waarom zou ik het u verhelen - weldra zal het uur daar zijn, dat ik u verlaat. Ik zal sterven, Timotheus! en dan zult ge alleen staan; angstig is mij de boezem beklemd, wanneer ik aan uw lot, en tevens aan den jongeling van Smyrna denk, wiens eerste geschiedenis, helaas! de geschiedenis van te velen is. Timotheus! ik heb God zeer dikwijls voor u gebeden. - Gij kunt hier niet blijven, gij zult tot ene wereld moeten terugkeren, die u vreemd is, gelijk gij haar. O, wanneer gij uit deze barbaarse wildernissen tot de beschaafde samenleving genaderd zijt, - wanneer gij de wereld leert kennen, dan, Timotheus! zal weldra de eerste blos uwe wangen kleuren, gelijk de zon des avonds de kimmen verft. Gij bemint dat schouwspel, maar, geloof mij, een heerlijker aanblik is de vlammende onschuld-blos; vernietig hem niet, mijn zoon! hij is de tolk ener reine ziel.

'Gij zijt goed en vroom, Timotheus! ook de gevallen jongeling was deugdzaam, eer hem de verzoeking naderde; toen zijne deugd in den strijd moest blijken, viel hij. Ach! de zonde hult zich in bloemen, wier slangenhuidskleuren het oog verblinden, waar de ontluikende knop betovert en door haar' geur bezwij-

melt, daar kost het onbeschrijfelijk veel zich zelven af te sterven en de bloem des genots terug te stoten. De zonde doet den verblinde enen droom van weelde en genot dromen - hij ontwaakt - alles is een Hel geworden. Timotheus, Timotheus! dan heeft men zijne ziel vermoord, dan kent men God niet meer -'

'Niet ieder,' vervolgde hij weder, 'komt, gelijk de leerling van Joannes, tot inkeer, en zegt met den verloren zoon: *Vader! ik heb gezondigd tegen den hemel en tegen u*. En al roept de genade van Christus de dode ziel tot een nieuw leven, het berouw blijft, het berouw vergezelt ons tot aan het graf. O moge de wrekende engel daar haren gesel in den lijkkuil nederwerpen! ... Onverpoosd wordt de verkrachte reinheid door het leven gewroken. Nergens levensvreugd, nergens levensgenot; lof is den berouwhebbende grievender dan felle beschuldiging. Zijn ziel moge vertrouwen, dat bij God vergiffenis is, nooit zwijgt de verwijtende stem, die hem zegt dat hij moedwillig die schuld mateloos verzwaarde; en heil, ja driewerf heil hem! die, als deze jongeling, in de eerste vaag des levens, uit den verdervenden zwijmel gewekt wordt; wee hem! die eindelijk ontwaakt, om op een gans doorgebeuzeld leven terug te zien, terwijl de zonde, in duizend schrikgestalten over hare zegepraal jubelt. O wee, wee Timotheus! zie in mij dat lijden, zie in mij die rampzaligheid! ...'

Vreselijker dan ooit, greep ene wilde droefheid Caelestius aan; tranen vloten uit zijne verduisterde ogen op den baard, hij wrong zijn kleed tussen de handen en bedekte zich met hetzelfde het hoofd. Verslagen zag Timotheus hem aan, weende, en knielde aan zijne voeten; eindelijk echter stond hij op en

sprak met liefelijken ernst dezelfde troostwoorden des gewijden dichters, wier beproefde invloed op Caelestius vroeger door Hermingard en hare vriendin bewonderd was, en wederom scheen een bode van Gods genade en goedertierene barmhartigheid tot den grijsaard te spreken. Toen Timotheus zweeg, strekte zijn pleegvader de handen naar hem uit. Deze vloog aan zijnen boezem. ‘Timotheus! ach, beloof het mij in dit uur, voor den alomtegenwoordigen Heer, des Heilands geboden te bewaren.’

‘God zij daartoe met mij, vader!’ antwoordde de knaap.

‘Hoor nog eenmaal mijn raad en vermaan,’ hernam zijn pleegvader, ‘deze zijn het enigst erfgeschenk, dat ik u toe mag wijden,’ en nu ving hij nog eenmaal aan te spreken; het waren woorden van rijken zin en trouwhartigen raad, van godsdienstig en zedelijk belang. Diep getroffen drukte Timotheus telkens des grijsaards uitgeteerde hand. ‘Vader, mijn hart verstond u!’ riep hij uit, toen Caelestius eindelijk zweeg, ‘Ach! bid God thans met mij, dat hij den jongeling Zijnen geest schenke!’

En hij knielde en weende; Caelestius legde de handen op zijn hoofd, en deed het gebed der tederste liefde en van den heiligsten ernst tot den troon des Allerhoogsten stijgen.

Na het gebed zong Timotheus zijn avondpsalm en maakte zich gereed om ter rust te gaan. Maar eerst trad hij eerbiedig tot zijn pleegvader en zeide: ‘Vergeef mij een stouten wens, vader! zeg mij, wie zijn mijne ouders?’

‘Ik kan u niet antwoorden, Timotheus!’ antwoordde de oude diep geroerd, ‘dit geheim moet met

mij ten grave gaan. Uwe zielsrust en innerlijk geluk zijn gewaarborgd, zo lang gij er niet naar onderzoekt. Zoek het derhalve nimmer uit te vorsen.'

'Maar, vader! wanneer die vreselijke ure dan gekomen zal zijn, en uwe liefde niet meer over mij waakt, wat, ach! wat moet er dan van mij worden?'

'Dan verlaat gij dezen oord om u naar het Oosten te begeven, mijn zoon! God zij met u! Reis immer voort, tot gij Jeruzalem, de heilige Godsstad, zult bereikt hebben. Vertoon u aldaar bij Macarius den bisschop; God rekke tot dien tijd zijn vroom en eerwaardig leven. Verkondig hem mijnen dood en noem mijnen naam. Hij zal voor u zorgen, Timotheus! en het leven zal u vriendelijker toelachen dan in dit ruw oord, waar gij het lijden van een' diep rampzaligen grijsaard deelt; maar dit moest mijn lot zijn, lieve getrouwe! gij zult mij niet vergeten. Vors nimmer mijn geheim uit.'

Berustend drukte Timotheus zijne hand: 'Gij waart mij een goede vader en immer zal ik God voor dien vader dankbaar zijn. In uw graf zal Timotheus u gedurig bewenen en zegenen en uwe lessen eerbiedigen!' Hij vlijde zich ter rust en sluimerde weldra in den zachten slaap der onschuld.

Caelestius bleef in diep gepeins aan de vuurstede zitten, welke door Timotheus nog eenmaal van nieuwe brandstof voorzien was. Geenszins was zijne hartstochtelijke ontroering geheel bedaard; nu eens sloeg hij de armen woest op de borst over elkander, dan weder zweefden enige biddende woorden op zijne lippen; somtijds zat hij een' tijdlang bewegingloos en vierde daarna zijnen hartstocht den ruimen teugel. 'Zult gij in het graf zwijgen, stem des berouws!'

- zuchtte hij - *'Barmhartig en genadig is de Heer... Zonden als scharlaken maakt hij witter dan sneeuw*, wat niet al mag men van den God der liefde hopen! Hij kent mijn hart en mijn lijden... Hij hoort mijn gebed... die bede moge in den oordeelsdag pleiten... de bron der barmhartigheid kan mij verzaligen door het woord der genade! Vertrouw er op, Caelestius, oprechte boete pleit bij de eeuwige rechtvaardigheid... maar luid en fel zal voor dien richttroon ene vermoorde ziel u aanklagen, u haren moordenaar en haren schender noemen. Het leven in berouw gesleten was slechts de boete voor haar vermoord levensgeluk. Naechthilde! zult gij mij daar boven niet aanklagen, schenkt gij mij vergiffenis?'

'Is Caelestius vergiffenis waardig?' vroegde ene doffe en sombere stem. De grijsaard was als versteend, en luisterde van boezemangst vervuld; alles bleef nu stil; echter had hij zich niet bedrogen; want Fides had op hetzelfde ogenblik gebast, deszelfs klagelijk kermen brak thans alleen de stilte af. De vraag en de toon der stem beide hadden den grijsaard geweldig aangetast. De schrik belette hem het denken, hij zweeg en wenste de stem niet weder te horen; weldra echter werd dezelfde vraag op gelijke wijze herhaald.

'Dat beoordele de Alwetende!' antwoordde Caelestius. 'Wie spreekt tot mij?'

'Waartoe die vraag, Caelestius!' hernam de stem, en de grijsaard zat daar gelijk David, toen de Gods-tolk Nathan hem het verpletterend *Gij zijt die man!* toeriep.

'De doden keren niet weder!' sprak hij eindelijk. 'Leeft gij nog, Naechthilde? o God! antwoord mij,

Naechthilde!’

‘Naechthilde stierf om u!’ antwoordde de stem zachter en met weemoed.

‘Wee, wee mij! zij stierf en - en vloekte mij niet? - Ik verdiende het... duizend doden had ik aan haar verdiend. Wee mij! nimmer kan ik hare nagedachtenis verzoenen.’

‘Nimmer,’ herhaalde de stem. ‘De bloem, eenmaal in den adem van het noorden verstoven, wordt nooit door zijn' schender hersteld. Naechthilde's leven en Naechthilde's dood, Naechthilde's tranen en Naechthilde's bloed zijn over u gekomen, Caelestius! Als zwarte pekdroppels en rode vuurspatten branden zij op uw hart. Maar gij kunt uwe schuld verminderen, uw berouw tonen. Naechthilde's vrede vermoordet gij, in den bloei van haar leven; uit het zwarte graf wil zij u rust schenken.’

‘Rust!’ riep Caelestius uit, ‘Wie ge ook zijt, gij hebt daar een zoet toverwoord gesproken: rust... Zeventig winters gierden woest over mijn hoofd, maar woester nog stormde het in mijn hart. Bij den Heiligen God, waar vindt Caelestius rust?’

‘Bezweer mij éne voorwaarde en Naechthilde's schim kan bevredigd worden.’

‘Ik beloof u alles, - alles wat de Christen beloven mag.’

‘Lafaard! ene nietige opoffering weigert gij voor uwe rust. Hoor mij, denk aan Naechthilde en beraad, beraad u, want het ogenblik verloopt, en elke hartklopping is mij kostbaar. Ruil uwe rust tegen het marteltuig, waaraan het afgodsbeeld geklonken is, zweer den kruisgod af! - In nevelglans waart Naechthilde's schim om u heen. Op den wervelwind,

die door het woud loeit, zweefde zij herwaarts; uwe ogen zijn verduisterd, grijsaard! maar al zaagt gij scherp, als de buitzoekende roofvogel, gij zoudt haar niet herkennen, terwijl de blauwe mistwind door hare grijze lokken speelt, terwijl het nevelkleed over de bloedige borst wappert, terwijl haar waterig gelaat met glansloze tranen bekreten is. Zo kendet gij haar niet, Caelestius, en wie, wie ontsierde haar?’

De stem zweeg. De tochtwind snoof door het verblijf en blies piepend in de vlam der eikenblokken. Andermaal heerste in de stulp ene vreselijke stilte.

‘Antwoord, Caelestius!’ klonk de stem nog eenmaal.

‘Ik ben Christen; mijnen Heer en mijnen God verloochen ik niet; tot dien prijs mag ik de schim niet bevredigen.’

‘Gij spreekt in dwaze zelfzucht,’ murmelde de stem. ‘Zo wilt ge dan Naechthilde niet verzoenen! Wee u, dubbel wee! - ook Hermingard van de Eikenterpen vermoordt gij.’

‘Eeuwige God!’ riep Caelestius uit, en ene radeloze droefheid greep hem aan.

‘Kies voor het laatst,’ sprak de stem, ‘verbreek het kruisgodbeeld en Naechthilde gaat de oorvede^{*} met u aan; Hermingard van de Eikenterpen zal gered zijn.’

‘Nimmer,’ antwoordde de grijsaard, het kruis grijpende en met vuur aan zijn hart drukkende. ‘Hermingard's bloed komt niet over mij. Haar is het sterven gewin, zij volhardde tot het einde. Eiste Naechthilde den dood van het bouwvallig lichaam, dan wilde zij mij onverdiend weldadig zijn, want het leven is mij ene vreselijke boete, ziet gij het niet,

hoe mijn gebeente verdord is? - dat is van smart. Ziet gij, hoe mijne kaken inzonken: - dat is van wroeging. Ziet gij, hoe mijne ogen uitgedoofd zijn, dit is het werk der tranen van boete! O, ik ben zeer zwaar gestraft, maar nimmer meer dan de rechtvaardigheid eiste, nog verdien ik uw medelijden niet, ik mag het zelfs niet inroepen.'

'Mijn medelijden! ...' riep de stem diep bewogen uit, maar versmoorde in hetzelfde ogenblik. 'Ach,' voegde zij er met enigen weemoed bij, 'zult gij dan nog volharden!'

'Tot in den dood!' antwoordde Caelestius, met edele kalmte.

'De ure is voorbij, alles beslist!' klonk de stem nog eenmaal; toen ruiste het zonderling door de stulp; in kalme verwachting bleef Caelestius verbeiden, wat er verder geschieden zoude, maar alles bleef stil, en geen geluid klonk meer in zijne oren, dan de herfstwind, die zich somtijds met wilde vlagen verhief.

Eindnoten:

- *) 204 *Een treffend en leerzaam verhaal*: bij den Kerkgeschiedschrijver Eusebius medegedeeld. Sommige mijner lezers zullen er zich Herder's legende bij herinneren. Omtrent Gajus en Diotrophes (blz. 257) raadplege men Joannes' brieven. (Dr.)
- *) 214 *Oorvede*: eigenlijk oervede, een eed, waarbij men van de wraak over een geleden ongelijk afzag. (Dr.)

Negentiende hoofdstuk

Koom wraak!
Van Haren

Rondom de legerstede van den Hertog der Eikenterpen waren zijne getrouwen vergaderd; de oude Landwijn stond ter rechterzijde van het stierenhuiden rustbed en verwarmde, ware het mogelijk, de kille hand des verscheidenden. Ernhold lag op de knieën, naast Thiedric's legerstede, en staarde met zorgvollen angst op de gelaatstrekken van den grijsaard, die reeds door de hand des doods verstijfd; zijn oog was gebroken: toen Welf met ene fakkel naderde, staarde zijn gebieder, met onafgewende blikken, in het rode licht. Het was een plechtig en aandoenlijk schouwspel die vier grijzen gade te slaan.

De Bard trad naar den ingang der hertogelijke woonstede. 'Winfried!' vraagde hij, 'breekt de morgen niet aan?'

'De gezichtseinder wordt nog slechts flauw verlicht,' antwoordde deze. Welf keerde naar des Hertogs legerstede en verschikte de peluw onder het matte hoofd des grijsaards; deze was der buitenwereld reeds vreemd geworden. Sprakeloos staarden de getrouwe vrienden op den stervende; het kostte hun veel van hem te scheiden; op hunne ruwe gelaatstrekken was droefgeestig gevoel te lezen, en in angstige spanning verbeidden allen het morgenrood.

Ook de getrouwe vrijlieden en lijfeigenen van Thiedric verzamelden allengskens weder rondom des hertogs verblijf, om naar deszelfs toestand bij Winfried te vernemen, die aan de omtuining van Thiedric's terp stond en zijne blikken strak naar het

Oosten gericht hield. 'Dáár breekt het licht door!' riep hij eensklaps uit, en trad naar binnen; hij sidderde voor de gevolgen van dit beslissend oogenblik.

'Het morgenrood!' sprak hij tot Welf.

- 'Heeft beslist.' - voegde ene doordringende stem er bij; schuw zagen de Batavieren op - daar stond Witte Geertrud van den Lippetoren - haastig wendden zij den blik naar den kranke: - op hetzelfde oogenblik blies deze den laatsten adem uit.

--

Geschokt en ontzet door de verschijning der wichelares, die den dood binnen scheen te voeren, stonden Thiedric's verwanten, en zelfs Welf onbewegelijk daar. Weldra volgde er een zeer treffend toneel van mannelijken rouw. Met betraande ogen drukten zij een' afscheidskus op Thiedric's lippen en spraken het zegenend vaarwel. Toen verwijderden zij zich eerbiedig tot op enigen afstand, want vrouw Geertrud stond nog aan het benedeneinde van Thiedric's legerstede; hare taak was hier nog niet voleindigd. Slechts Welf bleef in het stof gebogen naast het lijk des Hertogs; zijn hart werd van droefheid van een gereten, en toch weende hij niet.

Vrouw Geertrud naderde. Zij leide de hand op Thiedric's hart; het had opgehouden te slaan. Nu look zij zachtken de gebrokene ogen des grijsaards. 'Ga,' sprak zij met somberen weemoed, 'ga, vorstenzoon! naar het eeuwige heldenland, waar uwe voorvaderen en broederen en zonen in de verhevene mistpaleizen leven en zegevieren. Na den dood zullen de Goden u beweldadigen,' voegde zij er zuchtende bij. 'Vaarwel, Thiedric! wanneer morgen de zon ter kimme daalt, zal de vlam der houtmijt oprijzen; als de maan aan den blauwen hemel bleekt, zal

uwe as verzameld zijn; geen sterfelijk oog ziet dan ooit uwe gestalte weder, maar geslacht aan geslacht zal machtigen Thiedric's deugd vermelden en uwe grafplaats vereren, terwijl gij u aan den Goddelijken feestwijn verzadigt. -'

Zij verwijderde zich. Ook Landwijn en Ernhold verlieten des Hertogs hal om den treurenden lijfeigenen bevel te geven, dat zij tot het plechtige feest der lijkhulde aanstalten zouden maken; Welf alleen week niet van de sponde zijns gebieders. Hij waakte den gansen nacht bij het lijk, en hield gestadig den blik op hetzelfde gevestigd, maar nimmer toch glom het tranenvocht in zijne asgrauwe ogen.

De avond kwam. Thiedric's hal was van alle zijden gesloten. Welf alleen zat in de duisternis bij het lijk en drukte de ijskoude hand. Toen trad Witte Geertrud van den Lippetoren binnen. 'Weldra zal het ogenblik daar zijn, dat de levenden zich van de doden scheiden,' sprak zij, 'de getrouwe dienaar heeft zijn' plicht volbracht.'

'Bij Wodan! neen,' riep Welf uit, 'nog rust er ene verplichting op hem. Wraak beloofde ik aan het lijk van den edelen gebieder, die belofte zal volvoerd; eer strele gene rust den laatsten Usipeter. Bloed, Christenbloed alleen verzoent mij. Christenwreedheid heeft Thiedric's broeder, heer Godehard vermoord; Christentoverij doodde zijn' zoon, den blonden Siegbert; Christenbedrog bracht Hermingard ten val en de Godenlastering der bruinlokkige maagd vermoordde Thiedric's wegstervend leven, dat ons weldadig en strelend was, als de zonnestraal aan de westerkim. Wraak op den Christen! wraak op zijne medestanders!'

‘Gij spreekt vrome mannentaal, Welf!’ zeide vrouw Geertrud zacht.

‘Vijftig winters zijn voorbijgegaan,’ hernam de Usipeter, ‘sinds de zwarte nacht het eerst dien wraakeed hoorde; na dat uur heb ik denzelven telkens herhaald, maar driewerf herhaal ik hem thans, en gij, onzienlijke Goden! gij, stille duisternis! gij, verhevene vrouw! hoort, hoort gij allen mijne woorden: Welf zal niet rusten, eer hij de wraak gevonden heeft. Priem en dagge gaan heden op Christenbloed uit; voor dat zij aan dat bloed zich verzadigd zullen hebben, rusten zij niet.’

De wichelares wikkelde zich dieper in haren mantel; zij scheen te sidderen.

‘Gij verhevene!’ wendde zich Welf tot haar, ‘weet gij de schuilplaats van den zoon der ondeugd? zoo wijs mij dezelve; gene grotere weldaad kunt gij den laatsten Usipeter betonen.’

Zij schudde weigerende het hoofd.

‘Bij Wodan en al de Goden! ik bezweer u, noem het door zijn' adem verpeste oord!’

‘Ik kan het niet,’ antwoordde de Witte Geertrud langzaam en somber. ‘De Goden zelve hebben gericht,’ voegde zij er bij en verliet hem. - Welf wierp zich wederom op het lijk, hetwelk weldra door de vlam verteerd zou worden.

Het uur der doodse feestviering was dáár. Men voerde Thiedric's lichaam ten brandstapel; de hertogelijke wapenrusting werd op de houtmijt gelegd, aan de zijde van het lijk bond men de honden Guyter en Bliktand; zij schenen gewillig met hunnen grijzen meester te sterven, en lekten nog de bleke kaken van het lijk. Landwijn's hand ontstak het stro-

vuur; weldra ontvlamden de blokken van noten- en terpentijnhout, en zonden een' hellen gloed ten hemel; toen naderden Welf en vier der oude vrijlieden, met langzame schreden; de menigte, die treurig het doodse schouwspel gadesloeg, zag den Bard naar de houtmijt klimmen; hij hief het schild omhoog, hetwelk den roem van Thiedric beschut, en in zo talrijke krijgsbedrijven den stoot van de speer en het blinkende slagzwaard weêrstaan had. Driewerf vertoonde hij het zware oorlogstuig met plechtig gebaar en wierp hetzelve daarna in de flikkerende vlam. Een algemene kreet van smart krijste door de lucht. Welf verliet het lijkvuur en stapte met woeste schreden boswaarts. Men zag hem niet weder, eer de maan den volgenden avond haar bleek licht op den zoden heuvel wierp, welke op de as des koenen Hertogs opgericht was; toen zat Welf op den terp, met de brede dagge in den gordel en de speer in de hand. In droefgeestig gepeins, leunde hij met het hoofd tegen den aldaar opgerichten lijksteen, en, wie hem naderen mocht en troost of voedsel bood, hij bleef sprakeloos voor zich nederzien en schudde toornig het hoofd. Landwijn en Ernhold begaven zich derwaarts, om tot hem te spreken, maar ook hunne poging was ijdel. Toen men den volgenden morgen bij de grafplaats kwam, was Welf verdwenen, en vele dagen verlieden, eer men hem aldaar weder zag.

Ondertussen had des Hertogs dood aan Marcella ene merkwaardige bestemming bereid: - zij was de verzorgster van Caelestius geworden. Witte Geertrud had haar den zoeten last gegeven om den wegstervenden grijsaard te verzorgen. Denzelfden avond, toen Thiedric begraven werd, was de wichelares in

de hut der gelovige vrouw verschenen, terwijl deze, van vromen zin vervuld, voor de blinde heidenen bad. 'Rijs op!' had zij gesproken, 'Caelestius verbeidt u, uwe spoed beschermt zijn en uw eigen leven!' Na dit bevel gegeven te hebben, had Geertrud haar verlaten. Marcella aarzelde niet te gehoorzamen; terwijl Thiedric's lieden in deszelfs hal vergaderd waren en zijnen dood betreurden, begaf zij zich op den haar zo bekenden weg; de maan lichtte haar vriendelijk voor. Tot het diepste gedeelte des wouds was de toegang weder daargesteld, behoedzaam trad Marcella over den krakenden eikenstam, en verwonderde zich, hoe dezelve weder over het moeras lag, maar nog hoger steeg deze verwondering, toen zij, gene zijde van het moeras bereikt hebbende, omzag, en die natuurlijke brug op hetzelfde oogenblik in de diepte nederzank. Eindeloos scheen haar de weg naar het verblijf van Caelestius. In het eind bereikte zij hetzelfde. De grijsaard lag op zijne legerstede - één oogenblik... en Marcella hield, van verrukking sprakeloos, den ongelukkige in de armen geklemd.

'Wie zijt gij? Voert gij mijn' Timotheus terug?' vraagde de oude met angstige haast.

'Timotheus? ...' riep Marcella uit, 'Almachtige God! is hij u ontnomen?'

'Marcella, vrome Marcella!' voerde haar de blinde zacht toe, 'ik herken u. *De Heer is goed!*'

'Geprezen zij Zijne gunst,' antwoordde de Christin. 'Wij willen ons verheugen, al werpt de wereld nieuwen alsem in de hemelse vreugdeteug. Helaas neen! Ik heb Timotheus niet gezien. Ach zeg mij, wanneer werd hij u ontroofd?'

'In den vorigen nacht verdween Timotheus; nog

is hij niet wedergekomen en hij zal ook niet terugkeren. Ach! bij die bewustheid was mijn hart gebroken; voortaan meende ik mij in geen goed mensenhart te zullen verheugen, maar de Heer verliet mij niet! Hij schonk mij de vrome Marcella. Vrede zij u!

‘En genade van onzen Here Christus!’ antwoordde Marcella statelijk. ‘Ik bid u,’ ging zij daarna voort, ‘kunt gij gissen, wie den knaap ontvoerde?’

‘Zij die u herwaarts zond;’ gaf Caelestius ten antwoord, ‘het raadselachtig wezen, hetwelk altijd mijn hart foltert; heden een trawant van het rijk des satans, morgen een engel des lichts schijnt. In spijt van zich zelve moet zij tot beide gedwongen worden. Hermingard, de reine en edele maagd is in hare macht.’

‘Hermingard!’ riep Marcella uit, ‘o zeg mij, vader! is het lot der veelgeliefde u bekend?’

‘De wreedste onzekerheid pijnigt mij deswegens,’ antwoordde Caelestius. ‘Men had haar leven voor mijne godsdienst veil. Wat meent gij, Marcella! men kende de Christenen niet. Sinds vernam ik niets van het lot der goede en vrome, maar dagelijks bid ik God voor haar; wellicht heeft de gezaligde die bede niet meer nodig; wellicht heeft des Heren genade voor haar de ure der overwinning reeds aan doen breken - *zalig zijn de doden, die in den Here sterven!* Laat ons in God gerust zijn, Marcella!’

‘Christus zal met haar zijn,’ hernam Marcella met betraande blikken. ‘De strenge wichelares, Witte Geertrud...’

‘Gij kent onze vervolgster?’ vroegde Caelestius. ‘O, ik bedroog mij niet in mijne gissing, zij die ons Hermingard en Timotheus ontroofde, zond u her-

waarts?’

Marcella bevestigde zijne vraag. ‘Bij den hemel!’ ging hij voort, ‘verhaal mij alles, wat gij van dat geheimzinnig wezen vernomen hebt, alles, alles. -’

Zij voldeed aan zijne begeerte. Met grote opmerkzaamheid leende Caelestius haar het oor. ‘Hebt gij de trekken dier vrouwe ooit gezien?’ vroeg hij daarna.

‘Zij is zorgvuldig gesluierd,’ gaf Marcella ten antwoord, ‘geen sterveling, die ooit haar gelaat aanschouwd heeft.’

‘Indien...’ sprak de grijsaard in zich zelven... ‘Eeuwige God! dat zou recht vreselijk zijn!’ - Hij verviel in sombere mijmering en zweeg een’ geruimen tijd.

‘Vader!’ begon Marcella eindelijk weder, ‘ach, zeg mij! Hoe werd Timotheus u ontnomen?’

‘Gisteren verscheen de geestdrijvende afgodenpriesteres weder in dit verblijf. Timotheus sliep reeds. Wij waren alleen. Die ure vergeet ik nimmer! Toen vorderde zij op nieuw, dat ik den enigen God zou verloochenen, om Hermingard's leven te redden; ik weigerde; in woedende gramschap dreigde zij vreselijker dan ooit. Al te getrouw bleef zij haar woord gestand! Dezen nacht ontwaakte ik en riep Timotheus, maar Timotheus was er niet en Timotheus is niet wedergekomen. Ach, hij was mij zo dierbaar! Gij kunt mijn boezemleed niet beseffen, Marcella!’

‘Is hij dan meer als de wees van enen uwer aanverwanten?’

‘Vraag mij niet verder,’ antwoordde Caelestius! ‘Waarom zoudt gij hem niet als mijn’ pleegzoon beschouwen? Hij kon u niet dierbaarder worden, wan-

neer gij nadere omstandigheden kende. Van zijne vroegste jeugd kweekte ik Timotheus op en wijdde hem den Here toe. Zijne Samuelsjeugd deed rijke bloesems van een' Godverheerlijkenden levensloop ontluiken. Het wicht van lijden drukt mij neder, Marcella! maar gelaten en dankbaar zal ik boeten, indien ik slechts nimmer beklaagd worde. Ik had Timotheus geleerd mij nooit te beklagen; wees even barmhartig, mijne dochter! zoek mij slechts door Gods woord te troosten. Spaar mij voor navorsingen; de tijd zal het beslissen, of gij mij, aan deze zijde des grafs, geheel zult leren kennen.'

Caelestius zweeg. Marcella beloofde zijn' wil stiptelijk te zullen eerbiedigen, en las hem nu, uit de gewijde rol, het *gebed des bedrukten* (Ps. 102) voor.

Twintigste hoofdstuk

*Het hatelijk voorheen verheft zich voor zijn geest,
En al zijn woede bruist.
Macpherson's Ossian*

Het was een gure avond op het einde van den jare 326, toen op den wilden terp ene hoge gestalte onbewegelijk op de stevige speer rustte, en het oog naar den noordelijken gezichtseinder gevestigd hield, waar zich, van tijd tot tijd, lichte glanzen vertoonden, die nu eens in sierlijke bogen over den hemel golfdan, dan weder in gloeiende strepen, vol schitterend kleurgewissel, over het uitspansel vlogen, of in helder damplicht aan de kimmen tintelden.

‘Wees gegroet, Usipeter! van waar dat bloedig licht?’ vroegde een man, die ondertussen den heuvel genaderde was en een pas geschoten reebok op den grond wierp.

De Usipeter keerde zich tot den spreker, zag hem aan, maar sloeg toen, zonder te antwoorden, de ogen weder naar den hemel; het bloedkleurig licht was reeds weder tot enen geelachtigen tint overgegaan, en deze verzwakte van ogenblik tot ogenblik.

‘De Noordse morgen licht aan,’ antwoordde hij nu, ‘de Goden verkondigen den zeeman storm; het Noorden zal bloed storten. Ha! mocht het mij een genadig voorteken zijn!’ Met een fonkelend oog sloeg de spreker zijne hand aan de dagge, welke in zijnen gordel hing.

‘Grijze Welf! heeft de tijd u nog niet kunnen verzoenen?’ vroeg de jager.

‘Bloed verzoent mij slechts,’ antwoordde Welf. ‘Geen leeftijd als de mijne vermag dit. Mijn woord is

heilig, Batavieren en Usipeters zijn gene zonen van het Zuiden; nog is het mijn woord, Winfried, wraak op Siegbert's verwinnaren, wraak op den schandelijken Christen!’

‘Ja, wraak! op Siegbert's verwinnaren,’ antwoordde deze, ‘ik heb dezelve reeds op het slagveld bezworen, toen ik mijn' meester zag sterven; dat woord vergeet ik niet. Wijs mij den bondvriend aan, die zich aangordt om den Romein te bestrijden, zeg het mij, dat hunne keurbenden ten strijde zijn getogen, en vaarwel dan wijf en kroost! Vorst Siegbert wordt gewroken; Winfried vreest den strijd niet, waar het de eer van het heldengeslacht geldt; maar waarom woedt gij tegen een' vreemdeling, die, verre van hier, zijn ellendig aanzijn wellicht reeds verloren heeft en door de Onzienlijken gestraft werd?’

‘Onnozele!’ antwoordde Welf, ‘gij kent het genot niet, hetwelk de straffende gerechtigheid ons schenkt. Wanneer het wild everzwijn mij aanvalt, grijp ik bedaard mijne speer en stoot het grimmig dier, met wissen mik, neder, opdat zijne stervenssmart kort zij; maar wanneer de adder, die mij listig en heimelijk beet, in mijne handen valt, dan verheugt zich mijn hart, wanneer ik hem den kop kan verpletteren, en het oog van geen' wulpsen Romein rust zo genietend op onze vrouwen, als het mijne op de stuiptrekkingen van het ellendig dier. De Goden richten! - Wraak zal mij verleend worden; - wanneer des tegenstanders bekkeneel verpletterd is, Winfried! dan, en eerst dan, zult gij het zien, hoe Welf tot zijne vadersen gaat. Zo lang sparen hem de Goden.’

‘Grijsaard! verflauwt de haat dan niet met het leven!’ zeide Winfried, ‘ik meende, dat die verder-

felijke gloed door het naderen van den zwarten dood verdoofd werd.'

'In mijne borst nimmer, Winfried!' antwoordde Welf. 'Ha! nog stormt het daar wild en woedend, wanneer ik aan het verledene denk; wraak en wederom wraak op onzen vijand. Zeg mij, Winfried! hebt gij hem niet gezien?'

'Niemand zien wij in onze terpen, niets stoort onze droevige vreedzaamheid. Wel was Ernhold waardig genoeg om den edelen Thiedric op te volgen, maar den vaderlijken bewindvoerder hebben wij in hem niet wedergevonden. Treurig en echter strelend zijn ons de ogenblikken, wanneer wij van des Hertogs deugd, van Vorst Siegbert's jongelingsmoed en van de liefthalligheden der bruinlokkige Hermingard spreken. Zeg mij, Welf, is u het lot der edele maagd bekend?'

'Neen,' antwoordde de Bard kort, en ene sneeuwvlok, die hem vochtige vlokken tegenjoeg, maakte een einde aan het gesprek. - 'Ga met mij, oude!' sprak Winfried, 'de nacht zal guur en akelig zijn, mij dunkt de wind, die het bloedrode licht verkondde, steekt reeds op. Vergezel mij naar mijne woning; door de zorg van mijn trouw wijf wacht ons op de schouw menig knappend eikenblok; zij zal vaardig den reebok bereiden; mijn kleine Siegbert ons den lindenhouten beker met gerstenwijn toevoeren en u over uwe moedige voorvaderen spreken en vragen.'

Met ene trouwhartige goedwilligheid, die scherp bij het gewoon karakter van den ouden woestaard afstak, drukte Welf Winfried's hand. 'Gij zijt gul en gastvrij, gelijk het enen Nederduitser betaamt,' antwoordde hij, 'maar ik mag niet; geen woondak

zal mij beschermen, geen krachtige teug mij verkwikken, zo lang ik de wraak niet gevonden heb. Wilt gij mij echter een goed onthaal schenken, zo geef mij een deel van uw wild. In mijn' hollen eikenstam, want de goede natuur heeft mij zulk ene woning verschaft, zal ik mij hetzelfde toebereiden.'

Winfried sneed een bekwaam deel van den reebok.

'De Goden mogen met u zijn,' sprak Welf, 'leef in uwen echt gelukkig, Winfried! voed uwen knaap tot voorvaderlijk krijgs- en jachtleven en in den haat der overheersers op. Vaarwel, Winfried! wens ook mij een' goeden tocht; nimmer moge ik u weder ontmoeten, ten zij om u toe te roepen: 'Winfried! ik heb den doden zoen, mij zelven wraak verschaft!'

Winfried zweeg, nam zijnen reebok weder op den schouder en ging heen. Welf bleef echter op den wilden terp toeven en scheen onzeker, werwaarts hij gaan zoude. Het weder werd allengskens ruwer; de wind stak op; een opkomende storm scheen de voorspelling van het noorderlicht bereids te vervullen. De Usipeter sloeg de onstuimige natuur lang met onverschilligheid gade; eindelijk maakte hij zich gereed in zijn vaartuig te stappen, om de rivier af te zakken, toen zijne aandacht door ene kleine boot geboeid werd, welke de golven, met bijna bovennatuurlijke snelheid, doorkliefde; een wit sluierkleed wapperde in den wind en straks herkende Welf, in de lange vrouwelijke gedaante, die op het voorste gedeelte van het vaartuig stond, Witte Geertrud van den Lippetoren. Zij bemerkte hem ten zelfde tijde; eensklaps bleef hare boot liggen en met ene sombere stem vraagde zij hem: 'Zwerft gij nog rond, Welf?'

'Wanneer zal ik vrede hebben?' gaf hij ten ant-

woord. 'Wraak heb ik den Goden, der schimmen en mij zelven gezworen; wanneer toch zal deze mij geschonken worden? De hemelmachten en gij, veel vermogende! haat en dwarsboomt mij; nu, zo zal ik dan van woede verteren, maar niet rusten, neen, nimmer rusten.'

'Uw oog is door den kommerlijken ouderdom verduisterd,' antwoordde Geertrud, 'gij weet de toekomst niet meer te bespieden. Grote en wichtige gebeurtenissen voorspelt mijn mond u: heden nacht verduistert de witte maan, dit is derzelve voorteken. Gij zult voldoening vinden, Welf! Heden sterft Caelestius.'

'Is deze gene ijdele belofte, machtige vrouw!' vroegde de Usipeter eerbiedig, 'gij hebt mij reeds vroeger van zijn sneven gesproken!'

'Ik moest toen zijn leven ontkennen, Welf! de Ongezien en hadden het mij bevolen; thans misleidt mijne tong den grijzen Usipeter niet.'

'Ik zal uwe woorden vertrouwen,' antwoordde Welf. 'Hij zal sterven, hij zal sterven,' herhaalde hij, en eensklaps rees een nieuwe wens bij hem op. 'Éne gunst,' riep hij uit, 'bij de Goden en mijn recht! ontzeg mij die niet, machtige Geertrud! Laat mij zijn doodslijden en stervensangst zien, opdat ik, wanneer hij om mededogen kermt, wraak en wederom wraak van de hemelse rechtvaardigheid bidde!'

De wichelares sidderde, zij rustte op een' roeispaan, anders zou zij nedergestort zijn.

'De nacht der wraak is dáár,' ging Welf voort, 'akelige duisterheid baarde denzelven. Vijftig winters zijn daarhenen, en morgen verjaart het, dat ik op mijnen terp keerde, en mijn noodlot beslist was.'

Gij zijt rechtvaardig Ongezien! - Vrouw Geertrud wees mij welgezind, voer mij tot hem, deze nacht moge mijn vermoord geluk verzoenen.'

'Neen,' antwoordde deze met ene doffe stem; hare sidderende hand wenkte den dwerg toe, en binnen weinige ogenblikken was het vaartuig buiten het gezicht van den Usipeter. Deze stond op den heuvel, een' held van den Schotsen dichter gelijk, wien, op het heideveld, de geesten zijner voorvaderen in dampnevelen verschijnen en de stormwind met stalen wieken omruist^{*)}. Zijn fonkelende blik was naar de zwarte wolken gericht, die dicht opeengepakt door het zwerk stuwden. Hij scheen het niet te bemerken, hoe de stormvlaag door het luchtruim loeide, tussen de struwelen snerpte en in zijne baard en lokken zwierde; het verleden en het heden beide vervulden hem van overspannen woede. 'Thans Goden!' riep hij toen eensklaps in zinsvervoering uit, sprong in zijn vaartuig, stuurde naar gene zijde van den vloed en hoorde het niet, dat hem op enigen afstand een blijde welkomstkreet toegeroepen werd, welken de wind op gediensstige vleugels tegenvoerde.

Twee lieden doorkliefden, begunstigd door den stroom, het water. Vrolijk klonk hun lachen, wanneer somtijds een stortgolf over hunne hoofden brak, of ene wervelvlaag hen tot inspanning der fikse krachten drong. 'Hermingard!' klonk het tussenbeide, en als ene echo klonk het dan weder: 'Hermingard! - moeder!'

De waterreizigers hadden den boord van den stroom bereikt; een hunner stond reeds op den oever. Het was een jongeling in Romeins slavengewaad; hij reikte zijnen reismakker de hand toe; ook deze leefde

in het tijdperk der bloeiendste jeugd, zijne kleding verried den Romeinsen krijgsman: ieder, die Keizer Konstantijn's neiging tot verspillende pracht kende, moest spoedig in hem een' lijfwachter van den regeerder des keizerrijks herkennen. Een zijner voetschoeisels was door het zwemmen losgeraakt; terwijl hij hetzelfde weder aanbond, perste de jongeling, in het slavengewaad, zich het water uit de gulden lokken, en lachte hartelijk, toen het helder nat hem voor de voeten nedergudste. 'Het kille vocht zal zich wel nooit weder in mijne vlechten verbergen,' sprak hij. 'Hermingard zal den tweeden haarbos, ter gedachtenis van mijn slavenlot, ontvangen. Kom, broeder! haasten wij ons voort. Hoog klopt mij de volle borst. Hoeveel gebeurde er niet, sinds ik mijne Hermingard op dezen terp vaarwel zeide; de welbeminde zal zich verheugen. Getrouw is zij mij gebleven, getrouw tot in den dood; ik ken hare edele inborst. De voor haar herlevende zal Hermingard dier en welkom zijn. Bij Thor of bij Christus! ik bemin mijne nicht nog hartelijker. En mijn vorstelijke vader hij treurt om de schande der nederlaag, maar de zoon van zijn heldengeslacht heeft ze niet berokkend; als altijd zal hij mij beminnen en nieuwe ontwerpen beramen.'

Zo sprekende, had hij zich op de zodenbank nedergeworpen; onwillekeurig zette zich de andere jongeling aan zijne zijde en sprak vertrouwelijk:

'Thans word ik toch wel van den boet-dood vrijgesproken. O, hoe verrukt zal mijne moeder mij omhelzen en ik de dierbare vrouw aan het hart drukken! Siegbert! het is een zeer liefelijk gevoel, zijne ouderen en geliefde betrekkingen weder te zien! Men zou

er ene scheiding om wensen. En wanneer men, zo als gij de uitverkorene maagd... voorwaar, dat is zaligheid!’

‘Alles is hier hetzelfde, Paulinus!’ hernam de in het slavengewaad geklede Siegbert, terwijl hij opstond. ‘Ook in onze woningen moge niets veranderd zijn! Kom, gaan wij verder; ik heb den weg nog in het geheugen bewaard. Dikwerf plukte Hermingard langs denzelven met mij de roos en klimopkelken, om enen krans te maken, die in hare bruine lokken fraaier prijkte, dan het stenen sieraad op het hoofd der vervloekte Fausta. Hermingard zal ene goede ega zijn. Paulinus! ons wacht ene vrolijke toekomst.’

‘Ook mij kan zij nog recht vriendelijk zijn,’ antwoordde deze, terwijl zij rustig voortstapten. ‘De lieve Gisela, mijne levensredster, zwoer mij eeuwige liefde; thans zal ik haar dien eed bevestigen en hare brave ziel zich verheugen. De schone meisjes van Latium konden, door hare brandend kwijnende blikken, zwartglanzige vlechten en zwevende gestalten, mijn herdenken niet verbannen aan het rein blauwe oog, de rijke gouden lokken en degelijker lichaamsbouw van mijne weldadige redster, de boslelie der Eikenterpen. Niets drong Gisela uit mijn hoofd of uit mijn hart. Slechts somtijds, wanneer ene vrome Christenmaagd mij, bij het verlaten van het bedehuis, ontmoette, gevoelde ik, dat zij mij meer kon zijn dan Gisela. Maar ik zal haar van onzen Heer spreken en Gisela wordt mij ene jeugdige Christin.’

‘Herkent gij dien ouden eik ginds?’ vraagde Siegbert, ‘nog is de grijze stam niet bezweken. Heil ons, Paulinus! een angstig voorgevoel mengde zich in mijne vreugde, en ik schroomde het bereiken onzer

terpen. Maar de eik troost mij: zijne ouderdom bleef gespaard, waarom zou die mijns vaders geknot zijn?’

‘Algoede God! straks moge mijne dankzegging uit het volle hart tot U oprijzen. *Gij zijt liefde*, ik hoop op U!’ sprak Paulinus en sloeg de ogen naar den onstuimigen hemel.

‘Hoe zoet zal het ons straks zijn, om aan den hoogvonkenden haard gezeten, de klederen te drogen, den lang gemisten gerstenwijn met wakkere teugen te genieten, en, terwijl men het rundervlees toebereidt, den mannen ons lotgeval mede te delen. Ik beloof het u, Paulinus! men zal bij den beker uwe vriendschap niet vergeten.’

‘Vlei mij niet,’ antwoordde Paulinus, ‘vriendendienst was mij altijd behagelijk; wat ik deed, was mijn plicht.’

‘Wee hem!’ hernam Siegbert met drift. ‘Wee hem, die uwe daad zó durfde beoordelen. Ons geslacht is dankbaar en onbaatzuchtig. Waan niet, dat zij uwe edelmoedigheid zullen verkleinen.’

‘Uw geslacht is dankbaar,’ viel Paulinus hem ernstig in het woord, ‘nu dan, dat het zijne dankbaarheid den eeuwigen God toewijde, in wiens hand ik het werktuig tot uwe redding was, opdat er nog grotere dingen geschieden mogen.’

‘Gij hebt geenszins Romeins gehandeld; gij en vorst Crispus waren de enigen, die ik niet haten, die ik beminnen kon. Broeder! veracht onze dankbaarheid niet.’

‘Gij zoudt hetzelfde gedaan hebben,’ hernam Marcella's zoon glimlachende, ‘maar het zal mij voorzeker wel om het hart zijn, wanneer de edele Hermingard mij door een' blik hare vreugde over

uwe terugkomst doet gevoelen. Ja Siegbert! er wachten ons zalige ogenblikken.'

'En toch wordt het mij beklemmer om het hart,' antwoordde Siegbert, 'hoor, hoe onheilspellend loeit de orkaan in het hoog geboomte; is het niet, als of de boze geesten in wilde jacht door het woud rennen? Zij verkondigen iets vreselijks.'

'Bijgeloof voegt ons niet,' vermaande de jonge Romein, 'God de Heer bestuurt alles wijs en goed; gene boze geesten zijn de werktuigen, waardoor Hij zich verklaart. Broeder! ...' wilde hij voortgaan, maar eensklaps brak Siegbert zijne rede af. - 'Mijn voorgevoel heeft mij niet bedrogen, Paulinus!' riep hij uit. 'Ziet gij ginds dien zoden terp, Paulinus? ziet gij dat schemerend wit, hetwelk zich op den donkeren heuvel verheft? Dat is een lijksteen, bij Thor ziet gij, hoe hoog dezelve is? - Die plek was bestemd, om mijns vaders lijksteen te dragen,' voegde hij er op enen zieldoordringenden toon bij.

Verwilderd snelde hij naar den heuvel, viel op den natten grond snikkende neder en drukte het hoofd op den kouden steen; er bleef hem geen twijfel over. - In al het gevoel der onverbasterde natuur klaagde hij over het lot, dat de vleierende voorstelling zijner verbeelding door zo gruwelijk ene wezenlijkheid deed opvolgen. Diep getroffen stond Paulinus aan zijne zijde; hij deelde hartelijk in zijn boezemleed, en sidderde op het denkbeeld, in een volgend ogenblik door dergelijk een' slag verpletterd te worden; onrustig speelden zijne vingers met het gouden kruis, hetwelk aan ene keten van hetzelfde metaal op zijne borst hing. De smart van den vaderlozen vriend eerbiedigende, toefde hij op de plek, hoe hevig zijn ver-

langen ook was om verder te gaan. Siegbert sprak niet maar weende grote tranen. In het eind begon Paulinus hem te troosten en aan te moedigen, om den lijkheuvel te verlaten; maar Siegbert weigerde het met stugge moedeloosheid, en verklaarde bij den lijksteen te zullen toeven, tot zijn reisgenoot terugkeerde, om hem ook Hermingard's dood te verkondigen.

Te vergeefs zocht Paulinus des jongelings besluit te veranderen; hij zag zich genoodzaakt, in vreselijken gemoedsangst, alleen naar de Eikenterpen te gaan. Weldra bereikte hij het bewoond gedeelte, en trad de eerste stulp, welke hij aantrof, binnen. Een recht vreedzaam tafereel lachte den onrustige tegen. Aan het knetterend vuur zat een echtpaar: de man hield op zijn knieën een knaapje, dat met de poezele handjes dartelend in zijnen baard speelde en dan weder de lokken der moeder greep, die met liefderijke zorg een sluimerend wichtje aan den vollen boezem wiegde. Nieuwsgierig zagen beide op; de vrouw verschrikte, toen de vreemdeling in krijgsmansdos het verblijf van gelukkigen vrede binnentrad; - de Romeinse oorlogsrok had ene andere uitwerking op haren echtgenoot; onwillekeurig zocht zijn blik naar speer en zwaard, en rustig stond hij op, om dezelve te grijpen. Herinneringen uit het verleden keerden vers en bloedig in zijne gedachten; het gouden kruis glansde hem vijandig tegen. 'Wie zijt gij?' riep hij Paulinus toornig toe, die, op hetzelfde ogenblik, vriendelijk dezelfde vraag deed. Nadere verklaringen waren nodig, eer men elkander kende; Winfried staarde den dood gewaande vol verbazing aan, en hoorde de vragen niet, waarmede Paulinus hem be-

stormde. Slechts toen de jongeling hem zeide, dat Siegbert leefde, verstond hij denzelfden, maar geloofde hem niet. Paulinus moest hem die verzekering herhalen en wederom herhalen; toen biggelden de tranen hem langs de kaak, hij kuste Paulinus met Duitse ruwheid, doch weigerde iets te antwoorden, eer hij Vorst Siegbert gezien zoude hebben. Hij snelde naar Thiedric's grafterp. Eén denkbeeld vervulde den trouwhartigen lijfeigene, het was, 'mijn gebieders leeft!'

Met een' kreet van verrukking sloot Winfried den troostelozen jongeling in zijne armen; lang duurde het, eer de vlaag van hartstochtelijke aandoeningen - even fel als de storm, die den nacht vreselijk maakte - genoegzaam bedaard was, om enige mededeling van Winfried te kunnen erlangen. - Hoe veel nieuwe wonden werden er toen niet toegebracht!

Eindnoten:

*) 230 *Den Schotsen dichter: Ossian.*

Eenentwintigste hoofdstuk

Niet straffloos stelt het hart zijn dierste plicht op zij!
Bilderdijk

“*Waar God is, daar is ook het geduld deszelfs kwekeling.*” Tertullianus zegt het met waarheid; de laatste tijden hebben mij dat meer en meer verklaard, dank zij den Goddelijken meester, die ons zo veel genade schenkt! -’ Zo sprak Caelestius flauw en afgebroken tot Marcella, die met bekommerde zorg naast zijne legerstede zat. ‘Ik voel den dood naderen,’ ging hij voort. ‘Snik niet zo luid, Marcella! De doodsengel verkondigt mij genade, genade en vrede. Het einde des lijdens is nabij. - Ach, indien het daar eens weder aan moest vangen en eeuwig... Maar ik weet het, God is barmhartig; Hij heeft in onzen dood geen' lust. -

‘Marcella, eens was ik een zeer boos mens. Ik heb een' leeftijd in berouw en boete gesleten; thans wil ik die loopbaan eindigen met u mijn vergrijp te bekennen. Het is mij een troostend denkbeeld, dat gij er mijner gedachtenis een' traan te meer om zult wijden.’

‘Zal het uwe krachten niet te veel afmatten?’ vroegde Marcella.

‘Neen,’ hernam Caelestius, ‘laat mij tot u spreken, Marcella! Heilige ogenblikken zijn die, waarin de stervende spreekt. Herhaal zijne woorden nimmer als in heilige ogenblikken. - Verschik nu nog eenmaal mijne hoofdpeluw, bevochtig nog eens mijne lippen en dan de doodskus, Marcella! - God zij met u en met zijne kerk! Ween niet, kind! ik hoop op verdiensten van den Here Jezus Christus.’

Marcella voldeed aan zijn verlangen. Met rustige gelatenheid legde de grijsaard zich neder. De naderende dood scheen zijn gelaat door de fakkel der eeuwigheid te verlichten, en, in voor het sterfelijk oor onverstaanbare woorden, hem Gods vergevende genade toe te lispelen. Wat gevoelde Marcella's ziel niet, toen zij den afscheidskus op den kouden mond des stervende drukte!

‘Laat mij thans verhalen en sterven, Marcella! de genade van onzen Heer, Gods liefde en de gemeenschap van Zijn' geest zij met ons!’

‘Amen!’ voegde Marcella erbij.

Caelestius zweeg enige ogenblikken, en vraagde toen: ‘Zijn wij alleen, Marcella?’

Deze zag rond en verschrikte: aan de andere zijde van het sterfbed stond de wichelares. Den vorigen dag had zij zich, sinds een' geruimen tijd voor het eerst, laten zien; in den morgenstond had Marcella ene kruik met geneeskrachtig sap voor de stulp gevonden en nu verscheen zij reeds weder. Marcella huiverde en wilde den stervende hare verschijning aankondigen, maar op hetzelfde ogenblik ontsluisde zich Geertrud van den Lippetoren, en vergunde aan de verzorgster van Caelestius, om een' blik op haar nimmer gezien gelaat te werpen. Hoe geheel anders had Marcella zich de wichelares voorgesteld! Weemoedige treurigheid lag over het lelieblank gelaat verspreid, heldere tranen hingen in de vergrijsde wimpers van het lichtblauwe oog; kommer en zielsverdriet hadden haar vermagerd, er lag iets smekends in haren blik, toen zij Marcella wenkte, om hare tegenwoordigheid te verzwijgen, maar het was het smeken ener vorstin, die zich van haren invloed

bewust is. Marcella werd gedwongen den grijsaard gerust te stellen, toen ving deze aan:

‘Nooit kende ik mijne ouderen, Marcella! Een verre aanverwant voedde mij in de vreze des Heren, bij landelijken arbeid, op en leerde mij Christus meer dan mij zelven beminnen. Hoog gevoelde mijn jongelingshart voor zedelijke reinheid en godsdienstige deugd, daardoor werd Antonius, de Thebaïsche woestijnier, mijn vriend.*) Wij koesterden overspannene denkbeelden; gaarne zou ik voor mijn geloof gestorven zijn. De tijding, dat de dood van Aurelianus ene gevreesde vervolging uit den weg ruimde, was mij ene treurmare. Arbeid en levensbedrijf werden mij hatelijk. Antonius, de rijke Antonius, had geld en goed aan de armen geschonken en zorgde niet meer voor den dag van morgen. Ik besloot, als Paulus, een Apostel der Heidenen te worden, en koos dit land tot den wijngaard, dien ik bearbeiten zou. Antonius juichte mijn voornemen toe en dat besluit werd volvoerd. Meer dan een jaar dwaalde ik door het woeste Germanië rond, maar de oorlog dwong mij dikwerf den volkshaat te ontvlieden, zonder dat ik ergens nut kon doen.

‘Onder dergelijk lotgeval bereikte ik dezen oord; vijftig jaren zijn er vervlogen, en nog staat alles mij in akelige duidelijkheid voor den geest. Het was een herfstavond: grauwe mistnevel omringde mij van alle zijden, ik wist niets te onderscheiden, toen ik de plaats bereikte, welke gij den wilden terp noemt; daar ontmoette mij ene vrouw. Zij was schoon als Hermingard, toen ik deze het eerst op dezelfde plaats aantrof. Ik vraagde haar, waar ik een gastvrij dak zou mogen hopen. Argeloos bood zij mij dat van hare

vennoten aan. De hemel, meende ik, geleidde mij, om Gods koninkrijk te verkondigen. Ik volgde haar; zij verhaalde mij, hoe op haren huwelijksdag de oorlog der Frankische en Germaanse stammen tegen Probus uitgebroken was en haar gemaal hare huwelijksgift aanvaard had, om terstond naar het strijdveld te spoeden. Onschuldige en tedere liefthalligheid spraken uit haren mond, de reinheid van haar oog kende ik aan mijn hart toe. Ach! hoe jammerlijk bedroog ik mij zelve! ...

‘Voor mijne veiligheid in het toenmalig tijdsgewricht bezorgd, ried zij mij in ene afgelegene hut te overnachten; zij zelve wilde voor mijn levensonderhoud zorgen. Folterend zijn mij Naechthilde's weldaden telkens, door haar evenbeeld, de lieve Hermingard herinnerd; denk wat dezelve mij lijden deden.

‘Het heilig doel, hetwelk ik mij voorgesteld had, vergat ik ondertussen niet, maar steeds schroomvalliger, om mij openlijk tegen de woeste afgodendienst te stellen, - want het leven ontving oneindigen prijs voor mij - besloot ik mijne eerste zorgen aan Naechthilde's verlichting te wijden, opdat zij, als ene priesteres des Allerhoogsten, onder hare landgenoten zou verschijnen. Vaak bezocht zij mij. Christus was op mijne lippen, Aphrodite in mijn hart...

‘Zij leerde geloven! - Wij werden gedurig vertrouwelijker. Naechthilde beschouwde mij als een verhevener wezen; ik kende hare argeloosheid en sidderde niet voor hare onschuld.

‘Eindelijk besepte ik verder te moeten trekken. Naechthilde was genoegzaam onderwezen, om den haren waarachtige denkbeelden van het Christen-

dom in te boezemen; ik zou naar het westelijk deel des lands trekken en aldaar gelijken werkkring zoeken. Naechthilde moest nog slechts gedoopt worden. - O! God! hoe beslissend was die dag. Zij ontving mijn' kus van broederlijke liefde. --'

Caelestius zweeg en drukte de bleke lippen op elkander. Zwijgende naderde hem Marcella, en goot het laatste heulsap op dezelve. De wichelares bedekte het gelaat met de handen en was allengskens het hoofdeinde genaderd.

Enigermate tot zich zelve gekomen, ging Caelestius voort.

'Reeds vroeger was de tijd bepaald, waarop ik Naechthilde verlaten zou; hij kwam, maar ik ging niet. Eindelijk moesten wij scheiden. Naechthilde had mij gezegd, dat men de krijgslieden terugwachtte, onder welke haar echtgenoot zich bevond. Treurig en geheel vertederd zaten wij bij elkander. Zij schreide: ik wist, dat ik der vrouwe dierbaarder was dan Welf de Usipeter. - Deze was haar ega... Vurig beminde ik haar, die mij aanbad. Naechthilde weende: schoon, onbeschrijfelijk schoon was zij in hare smart; ik wilde haar vaarwel zeggen, omhelsde haar - en... verliet God en deugd ---'

Toen Caelestius weder spreken kon, was zijne stem zeer verzwakt. 'Midden in den nacht,' fluisterde hij afgebroken, 'verliet ik de rampzalige Naechthilde; ik vluchtte - zó zal het Kain in den boezem gebrand hebben, toen hij zijn' broeder had omgebracht; ik had de onschuld vermoord!.. Verschrikkelijk waren de gevolgen van mijn vloekwaardige lustgenot. God en reinheid, sinds lang slechts de beelden mijner dweperij, vergat ik geheel; ik vlood Batavië,

maar overal omringde mij ene hel. Rome's pracht noch Nicomediës heerlijkheden lenigden mijn boezemleed; ik zocht in het woest gewoel van den Perzischen oorlog mijnen misstap te vergeten. Vergeefs! Vergeefs! ... Het dartel levensgeneugt was mij zelfs ene wraakfurie.

‘Zo leefde ik voort, tot Diocletiaan de Christenen begon te vervolgen. Het herdenken aan die dagen is zeer vreselijk. Toen verliet ik de krijgsmijnsdienst; mijne Christelijke wapenbroeders weigerden te offeren en werden weggezonden, ik volgde hun voorbeeld en begaf mij naar Nicomedië; de eerwaardige bisschop deed mijn berouw ontwaken^{*)}; het was de laatste zijner christelijke weldaden, want weinige dagen later werd hij het offer der wrede vervolging; toen besloot ik geheel mijn leven der boete toe te wijden; weldadig werkte de tienjarige vervolging op mij; uiterlijk bewees ik mijn berouw door vier boetegraden heen, maar God weet, wat ik in het verborgen geleden heb!...

‘Marcella, mijne krachten begeben mij en toch..., ach God...

‘Ik was gehuwd; echtgenote en kroost werden mij ter straf. Mijne gade stierf; mijne kinderen... vergeef hen, o Heer! en wees ons genadig! ... ik sterf... Marcella! bid met mij...’

Het teder vrouwenhart deed vrome gebeden ten hemel stijgen.

‘U, lieve zuster! dank ik, dat gij bidt, God, dat gij door mij tot Hem mocht leren bidden. Eindelozen troost schenkt mij deze genade in de laatste ure. Denk veel aan mij, Marcella! neem de gewijde rol ter mijner gedachtenis. Mijne hand schreef dezelve.’

Enige ogenblikken zweeg hij weder; zijne handen lagen op de borst te zamen gevouwen, en drukten het kruis aan zijn zwoegend hart; eindelijk strekte hij de hand naar Marcella uit, zij greep dezelve en moest knielen om zijne woorden te verstaan. Witte Geertrud boog zich over zijne legerstede.

‘Ondankbare kinderen zijn vreselijke roeden in Gods kastijdende hand, en toch ligt hun lot in deze ure mij zwaar op het vaderhart, hun lot en dat van... mijn kind, hetwelk nooit door mij gekend of, vreselijk denkbeeld! hier gevonden werd. Naechthilde is moeder geworden. - De wichelares, Marcella! hare dubbelzinnige zorg, hare kennis van mijn' misstap, hare stem... alles voedt den pijnigenden waan...’

‘Dat Witte Geertrud uwe dochter is!’ riep de wichelares in hartstochtelijke droefheid uit. ‘Gij bedroogt u niet, vader! ja, ik ben het kind van uwe schande, gij gaaft mij een in rouw en boezemleed doorgebracht leven; ik vergeef het u; uw berouw verzoende mij. Laat ik u omhelzen, vader!’

Caelestius was van schrik en smart verpletterd. ‘God is rechtvaardig!’ zuchtte hij eindelijk. ‘Zeg mij, wanneer stierf de rampzalige moeder?’

‘Toen gij herwaarts kwaamt,’ antwoordde Geertrud. ‘Zij zocht den dood en bereidde u daardoor deze wijkplaats. Ik heb haar lijk begraven.’

Met diep gevoel klemde de ongelukkige wichelares den Christen-vader in hare armen. Soms weet de natuur hare rechten, ten spijt van elken tegenstand, te handhaven. - Geertrud wierp enige druppelen balsemachtig vocht op des grijsaards lippen; de stervende geestkracht scheen hierdoor te herleven. ‘Vergeef mij, mijn ongelukkig, diepbeledigd kind!’

snikte hij. ‘Schenk den misdadigen vader, om den wille uwer moeder, vergiffenis; tederlijk beminde ik haar, en de hoogste levenssmart brandde in mijn hart, omdat ik hare onschuld en reinheid geschonden had. Ach! wees barmhartig, dochter!’

‘Ik zal uwe nagedachtenis bewenen, vader! en de schim mijner moeder zal bevredigd zijn, indien gij thans deernis met uwe dochter hebt en hare bede verhoort. Toen mijne droeve moeder u dit verblijf geschonken had, kwam zij in mijnen toren, deelde mij haar geheim mede, en bad, dat ik u zou beveiligen; zeg mij, heb ik u verlaten, vader? - Ach! red, red mij thans!’

‘Ik u redden! Geertrud, ach, waartoe mij gefolterd?... Grote God! welk een lijden!’

‘Hooft gij den storm loeien, vader! hoort gij het, hoe dit ellendig verblijf schudt? Wild klotsen de golven langs mijnen hogen toren; morgen zullen zij nog vreselijker woeden, voldoe thans mijn wens, of zij zijn mijn doodbed!’

‘De leer van Christus, onzen Heer, mag ik niet verzaken. Ik kan en moet het niet. Maar ik wil u redden, mijne dochter! geef aan mijne woorden gehoor: waag het niet, uitkomst in zelfmoord te zoeken, gij zoudt u der eeuwige vertwijfeling prijs geven, maar bekeer u, arm verblind kind! neem het geloof van Christus aan en vrede zal uw deel zijn.’

‘Mijne moeder heeft die godsdienst afgezworen,’ antwoordde Witte Geertrud.

‘Toen Theusnilde, de vertrouwde der Goden, wier plaats ik thans bekleed, zich over de barende ontfermd had, keerde zij tot onze aloude Godenverering terug. Vader! verspil uwe laatste ogenblikken niet in ijdele verleidings-

woorden.'

'Ach! vermag de stervende zo weinig op zijne dochter!' zuchtte Caelestius, 'verhoor, ach, verhoor dan ten minste ene heilige bede, schenk Hermingard vrijheid en leven.'

'Leven of dood zal zij met mij delen, vader!'

'Met u! ... vreselijke! waarom haar lot aan het onze gekluisterd?'

'Omdat gij haar verleidde, vader!'

'Geertrud! Geertrud! ziet gij dan niet met menselijke ogen mijn lijden? Het is mij zeer bang, kind! Vermoord, vermoord gene schuldeloze, op welke de vloek van mijn geslacht niet ligt.'

'Die vloek ligt op haar, vader! Wij moeten alle sterven. Deze nacht eindige ons leven; het is wijsheid, dat wij den dood te zamen te gemoet gaan: gij op deze sponde, wij in de woeste golven, en dan, dan naar de eeuwige richters! ... Hermingard zal met mij sterven, want ook haar vloeit het ontadelde bloed mijner moeder door de aderen.'

'Haar?' herhaalde Caelestius, en zijne kreet verwekte huivering en afschrik.

'Mijne tweelingzuster Heile baarde Hermingard aan haren wettigen gemaal, Godehard, den broeder van Thiedric van de Eikenterpen. Hare bruine lokken kenmerken die afkomst. Vader! gij sterft. Leef deze ogenblikken nog voor uw verlaten geslacht; bereid haar vrede, die gij tot boezemleed het aanzijn gaaft.'

'Dochter... mijne dochter!' steende Caelestius, 'O laat af... laat af... mijne ogenblikken... zijn weinige... ach! dat ik mij een weinig verkwikke.'

'Folter den stervende niet langer!' bad nu Mar-

cella. 'Zie zijn lijden aan, hij is uw vader, ongelukkige! Uwe geestdrijvende ijver is ijdel: weet, dat het geloof des echten Christens onwankelbaar is; eer verzet uwe hand de voorvaderlijke grafplaatsen, eer gij zijn geloof aan het wankelen doet slaan. Zie, hij sterft. Uw rampzalige vader sterft.'

En hij stierf, de grijsaard. 'Heer Jezus! .. Hermingard! ..' stamelde hij, maar zijne stem bezweek. Wanhopig wierp Geertrud zich op zijne legerstede. Caelestius heeg onafgebroken en hoorde Marcella niet meer, die met heiligen ernst bad. 'Alomtegenwoordige!' zo sprak zij, 'Gij, die genadiglijk op den stervende nederziet! Zalig zij zijn ontwaken in het rijk der liefde, genade en heerlijkheid! Amen.' Een zucht van Caelestius bekrachtigde dat Amen; - het was zijn laatste snik.

Lang, zeer lang hield Geertrud het lijk van haren vader in de armen geklemd. De grijze morgenschemering lichtte in de hut, toen zij opstond. 'Zweer mij, dat uwe tong nimmer van dezen nacht spreken zal,' sprak zij dof tot Marcella. Deze zwoer het haar; toen drukte Witte Geertrud derzelve hand. 'Heil u, wanneer gij getrouw zijt! Vloek, wanneer gij den eed schendt!' voegde zij er bij, wikkelde zich diep in haren mantel en verliet het verblijf, dat twee ongelukkig verdwaalden ten boetverblijf gestrekt had. Huiverende staarde de van weedom als vernietigde Christin haar na; de storm loeide buiten nog met vreselijke woede door het geboomte, maar zij bekommerde zich deswegens niet. - Wellicht was Marcella de laatste sterveling, die de ongelukkige Geertrud van den Lippetoren zag; immers in die streken ontmoette niemand sinds de wichelares of haren

dwerg. - 'Werwaarts is de machtige Geertrud van den Lippetoren gegaan?...?', vraagde men elkander niet zelden, maar niemand die het antwoord wist te geven.

Eindnoten:

- *) 239 *Antonius de Thebaanse woestijnier*: verbond in 304 het eerst zijne volgelingen aan enen monniken-regel. Hij leefde tot in de helft der vierde eeuw. (Dr.)
- *) 242 *De eerwaardige bisschop*: Authimus, als martelaar onthoofd in het jaar 303.- *Vier boetegraden*. De eerste, wanneer de boetelingen aan de kerkdeur stonden en der vromen voorbidding verzoeken moesten. De tweede, wanneer zij om het Goddelijk woord te horen in het voorportaal mochten staan, tot den aanvang des gebeds. De derde graad bepaalde, dat de boetenden bij gebeden, welke andere staande uitspraken, zouden nederknielen. Bij de vierde werd hun alleen nog de deelneming aan het avondmaal ontzegd. (Dr.)

Tweëntwintigste hoofdstuk

Nu rees een hartstochtstorm van vreugd en droefenis
Van Merken

Terwijl de stormachtige nacht op Thiedric's lijkterp en in de wijkplaats van den stervenden Caelestius, van niet minder woeste en snerpende gemoedsaandoeningen getuige was, had, in deszelfs akelige duisternis, een even onrustig toneel op den Lippeestroom, bij Geertrud's toren, plaats. Met dof geklots sloegen de golven tegen het wankelgebouw, de wind huilde akelig in het rond en deed somtijds ene barre tochtlucht door de kleine opening snerpen, welke in Hermingard's gevangenis aangebracht was. Nog altijd leefde en leed de edele maagd in dien kerker voor haren goddelijken Heer.

De beker, welken zij eenmaal vergiftigd had gewaand, was, gelijk zij naderhand inzag, een mengsel geweest, aan hetwelk Geertrud toverende kracht ter zinsverandering toe had geschreven. Hare dwaling was ondertussen niet ongegrond geweest: de dwerg had in denzelfden waan verkeerd en daarom, bij zijne aanvankelijke geruststelling, aan zulk ene ruwe vreugduitspatting botgevierd.

Dikwerf had de wichelares ijverige pogingen in het werk gesteld om de christelijke standvastigheid van Hermingard aan het wankelen te brengen. Vruchteloze poging! Diep had de kwekeling van Caelestius zich het denkbeeld van Ignatius in het hart gegrift, *dat het meer is voor Christus te sterven dan over de gehele wereld te heersen*. De toorn der wichelares was door deze standvastigheid telkens vermeerderd, maar, in hare onschuld gerust, getrooste Hermin-

gard zich denzelven en bad slechts

*dat een ras ontbinden
't Vervallen lichaam slopen mocht,
En haar de rust van 't graf doen vinden,
Die zij reikhalzend kwijnend zocht.*

Menige nacht schonk haar, in verhevene droomverschijningen zeer zalige ogenblikken. Niet zelden verplaatsten deze dromen haar in den hemel; welzaligheid gloeide dan in haren boezem, en het morgenlied der ontwakende droeg telkens de kennelijke uitdrukking van het genot door haren geest, gedurende de rust van het tedere lichaam, genoten. Dezen nacht ondertussen mocht zij zulk een geneugt niet hopen: want het brullen des winds en de woeste beweging van het water hielden de slaap verre van hare sponde verwijderd.

Somber gestemd hoorde Hermingard den geduchten strijd der elementen aan. Nu en dan wierp ene golf een stroom stuivend water in haar verblijf; het oude gebouw wankelde op deszelfs grondvesten, terwijl de rukwinden hetzelfde nu en dan teisterden en zware stenen in het schuimende nat deden nederploffen. Verschrikkelijk woedde de orkaan; Hermingard bad sidderende tot God. Wél was het haar rustig in het hart, maar de vrouwelijke natuur deed zich toch in schuchtere vrees herkennen. Met toenemend geweld stroomde het water in haar verblijf; akelig en akeliger plaste het zwalpende nat, en met vreselijken angst staarde Hermingard's oog op de grijze lichtpunten welke somtijds op de oppervlakte van den vloed schitterden. Boven in den toren was alles stil. Van waar, ach van waar zou zij redding verwachten? - Deze was nabij. - Eensklaps kaatste het

water enen helderen lichtglans terug. Hermingard sloeg het oog op; de toegang tot hare gevangenis werd geopend en het was de blakende gloed van ene toorts, die zich op het water verspreidde; ene ladder daalde neder. ‘Hermingard, lieve zuster! Dank zij den Heer!’ riep ene heldere en vriendelijke stem tussen het loeien der stormvlagen, en Hermingard herkende Timotheus. Eén ogenblik - daar stond zij in het hoge torenverblijf en omhelsde den vromen knaap. ‘Gij hier, Timotheus!’ riep zij uit.

‘Ik was, als gij, op dezen toren gevangen,’ antwoordde de knaap, ‘maar thans zijn wij, door Gods hand, bevrijd. Wij zijn vrij, ginds ligt een klein vaartuig; mijne hand zal sterk genoeg zijn om den roeispaan te voeren. Vrouw Geertrud, de vreselijke, is afwezig. Welaan, haasten wij ons, zuster! Niemand bewaakt ons.’

‘Maar ziet gij, hoe woest en wild de rivier spoelt?’ voerde Hermingard hem toe, ‘zullen onze krachten...’

‘Zal God niet *met ons* zijn,’ herinnerde Timotheus haar, met kinderlijke vroomheid. ‘Kom, lieve zuster! laat ons op Hem vertrouwen,’ voegde hij er bij en greep hare hand. Beschaamd en bedroefd over haar ogenblik van kleinmoedigheid volgde zij den knaap, die, met snelle schreden, uit den toren afdaalde. Een stortregen plaste neder en maakte de steenklompen aan den voet des torens glibberig. Behoedzaam begaven de vluchtenden zich naar het kleine vaartuig.

‘Uw pleegvader! -’ fluisterde Hermingard angstig.

‘- Leeft nog,’ antwoordde Timotheus.

‘God zij geloofd!’ hernam Hermingard. Haar

oog zocht den hemel, maar het zwerk hing laag en met zwarte wolkgevaarten beladen boven haar hoofd. Zij was als bedwelmd, door de verse lucht, die zij menig jaar had moeten missen.

Het vaartuig was ene kleine boot, uit verscheidene aan elkander genaaide planken samengesteld, wier reten met biezen gestopt waren geweest, maar ouderdom had de laatste geheel verteerd en een duchtig lek in het vaartuig geslagen. ‘Wij willen op den Heer vertrouwen,’ zeide Hermingard. Met recht voorwaar meende zij, dat van Hem slechts redding te hopen was! Ter nauwernood danste de hulk op de golven, of een der planken werd van dezelve geslagen. De knaap kon met den roeispaan den onstuimigen vloed niet dwingen, weldra rukte de kracht des waters denzelve uit zijne hand; ene windvlaag bluste zijne fakkel. ‘God zij ons genadig!’ riep hij angstig uit en omvatte Hermingard, die, met de rust eens engels, het oog naar den zwarten hemel richtte. Zij stond in de woeste stormen der elementen, gelijk de seraf, die de omwentelingen ener wereld met angstige deelneming gadeslaat, maar gerust is, dat hij, verre boven die wereld verheven, bij derzelve ommekeer, in den schoot der Godheid zal ontvluchten.

Onbestuurd en ten speelbal der golven, dwarrelde de boot op het bruisende water voort; nu eens werd zij tegen de steenachtige oevers en het woeste kreupelhout, dat dezelve bedekte gedreven, dan weder wervelde de stroom haar in het midden des vloed rond; vreselijk klotste het water; de wind loeide donderend. Daar stormde eensklaps ene wilde windvlaag en dreef het vaartuig tegen den rivierkant. Hermingard greep den laag overhangenden tak van

enen wilgeboom, en, grote God! in hetzelfde ogenblik week de hulk van onder hare voeten en kantelde om. 'Timotheus! Timotheus! wij sterven!' riep zij in doodsangst uit, en klemde zich aan den tak, die al krakende nederboog. Zij hield denzelven echter vast en beurde zich langs het dunne hout uit het water; elk ogenblik dreigde de tak af te scheuren, maar de hemel was met haar! Hermingard bereikte den oever. Vreselijk sidderde zij bij het denkbeeld aan hare redding en het doodsgevaar, hetwelk haar in het vorige ogenblik nog aangegrimd had; terstond echter vervulde nieuwe angst om het lot van Timotheus haar hart. Zij riep zijnen naam: - geen antwoord klonk van de bruisende golven. Zij naderde den oever, vruchteloos zocht haar blik iets in het duister te onderscheiden; zij luisterde: - storm en waterklotsen, niet anders. Ach! zo had hij hier zijn graf gevonden! - - - God zij gedankt, neen! daar voert de wind een' kreet tot haar. Hij leeft! - Hermingard verhief hare stem; het was, als of de orkaan haar eerbiedigde: een ogenblik rustte deszelfs woede. Timotheus hoorde haar en scheen daardoor versterkt; de geoefende zwemmer naderde den oever. Hermingard stak hem een' langen wilgentak toe, de knaap greep denzelven en was gered. -

In reine verrukking omhelsden zij elkander, zonken onwillekeurig op de knieën en storteden voor den Vader der genade een dankgebed uit. Daarna werd de onwisse zwerftocht ondernomen. Zij meenden zich verzekerd te kunnen houden aan die zijde van het woud geland te zijn, welke naar de streek der Eikenterpen voerde. Hoe vermoeid en afgemat ook, togen zij rustig voort. Timotheus verhaalde midde-

lerwijl veel van den toestand en het lijden van hunnen weldoener. Treurige dagen had de knaap in Geertrud's toren doorgebracht: op elke wijze had zij zijn geloof aangevallen. Wél had hij gegist, dat Hermingard de gevangene was, die, door den dwerg, in het benedendeel des torens, verzorgd werd, maar bij het gebeurde van dien vreselijken avond was hij deswegens eerst vergewist. Met eerbiedige bewondering hoorde hij daarna het verhaal van Hermingard's lijden, en beide werden door elkander te meer vervuld van de heerlijke kracht hunner godsdienst.

Na enige dagen omzwerfens door wilde wouden, waar zij moeilijk het nodig levensonderhoud vonden, naderden zij ene bewoonde streek; hier wachtte hun, bij heuse gastvrijheid, zorgelijke verpleging. Oda, ene statige weduwe, ontving hen onder het gulle dak, en deed het hun enige dagen aan niets ontbreken. Zij vraagde naar het lotgeval, hetwelk hen derwaarts gevoerd had, maar toen Hermingard het geheim wilde bewaren, eerbiedigde zij hetzelfde met kiese toegeeflijkheid.

De winter was ondertussen ingevallen, en de laatste herfstwoede werd door de rust van een' sneeuw aanvoerenden dag opgevolgd. Oda schiep behagen in de zachtmoedige, tevredene en dankbare gasten; zij deed hun den voorslag, het ganse wintergetijde bij haar door te brengen; maar noch Hermingard, noch Timotheus kon dit een oogenblik in bedenking nemen. Zodra waren hunne uitgeputte krachten niet hersteld, of zij besloten den verderen tocht aan te vangen. Node bewilligde Oda in denzelfen en rustte ten minste niet, voor zij, met echt Duitse gulheid, hare gasten overgehaald had, om zich door mantels en

weltoebereide schapenvachten, tegen de koude te wapenen. Een van hare slaven moest hen als gids naar de aangewezen Rijnstreek vergezellen.

Het was een schone wintermorgen, toen zij, onder dit geleide, in een uitgestrekt dennen- en sparrenwoud aankwamen. De winter spreidde, als wilde hij zich van de blaam van norse onvriendelijkheid zuiveren, zijnen rijksten dos ten toon, en herschiep, bij het helder zonlicht, het woud in ene dier streken, wier natuurschoon de stoutste verbeeldingskracht overtreft. Geen schrijfstift immers schetst in volle waarheid het treffend schouwspel, hetwelk de altijd groene bomen, ten dele door verblindend witte sneeuw bedekt, opleverden. Als gevlokte diamant schitterde dezelve in de heldere stralen der Decemberzon, die tevens op het witte hulsel van den grond, den kleurengloed toverde, wiens verhevene oorspronkelijkheid ons in den regenboog van bewondering vervult. Distelgewassen en struwelen waren door den ijzel met fijn getand kristallijn bezet. De hemel glansde van het helderst azuur. Alles verenigde zich om de bewondering der reizigers te verheffen, en een gevoelig natuurbeschouwer van onzen tijd zou voorzeker met Gessner uitgeroepen hebben: ‘Winter, wat zijt gij bij uwe strengheid schoon!’

‘De Heer gaf wederom sneeuw als wolle!’ zeide Hermingard.

‘Nooit zag mijn pleegvader in vroegeren tijd de gadeloze winterpracht zonder die woorden te herhalen,’ hernam Timotheus, ‘en telkens sprak hij dan ook Gods schone belofte uit: *Al waren uwe zonden als scharlaken, zij zullen wit worden als sneeuw.* Hij was dan zeer aangedaan, de goede grijsaard. Heil

ons! weldra zullen wij hem wederzien, de Heer is met ons. Hem zij prijs en dank in eeuwigheid! ik herken, dunkt mij, dit donker dennenwoud.'

Hermingard's gemoedsstemming was helderder dan ooit. Een onbenevelde winterdag, die het hemel-azuur van scherpen zonneglans tintelen doet, geeft aan onze denkbeelden zekere glanzende vrolijkheid, welke men, bijna in weêrwil van zich zelven, genieten moet. Zij onderhield zich zo veel mogelijk met hunnen leidsman; deze, een ruw en weinig spraakzaam man, had voor haar echter zijne stugheid af moeten leggen, en verhaalde gedurende de reis veel van zijne tochten in Germanië en Gallië, hetwelk thans wellicht voor den ijverigen oudsheidskenner *gulden appelen* zou zijn, waarbij men de *gebeelde schalen* missen kon. Nog sprak hij over de wonderbare schoonheden ener Romeinse heirbaan tussen Maguntiacum en Colonia Agrippina^{*)}, toen een naderend gerucht hen opmerkzaam maakte. Timotheus gaf een kreet van verrukking, de trouwe Fides sprong blaffende zijn jeugdigen meester te gemoet, en niet weinig verrast zagen zij in hunne nabijheid het besneeuwde koepeldak van Caelestius' verblijf zich verheffen. Den gids werd nu, onder dankbetuigingen en heilbeden, zijn afscheid gegeven, en in vrolijke haast spoedden de jeugdige Christenen naar het hun zo dierbaar plekje; maar Fides deelde slechts kort in dien zorgeloozen spoed: treurig liet hij den staart hangen en volgde hen schier kruipende.

Welk een schrik en ontzetting beving hen, toen zij de stulp bereikten! Naast dezelve was een dicht besneeuwde heuvel opgerezen; het eenvoudig kruis, dat eertijds aan den ingang der hut geplaatst was en de

gelovigen tot vrome herinneringen riep, was thans op de kleine hoogte opgericht - het was het graf van Caelestius. - De Christenmaagd en haar jeugdige lijdensgenoot zonken op de sneeuw neder.

Akelig trad de heldere winterdag nu in wederspraak met hunne gemoedsgesteldheid. Op het graf van den vaderlijken weldoener gezeten, was hunne ziel van droefheid, hooggaande en tedere droefheid vervuld. En nu in de buitenwereld - scherp zonlicht, schitterende kille pracht. Het lijden was minder, de kalmte groter geweest, wanneer de lente- of herfstgestalte hun oog getroffen had. Maar dat toneel van koude gevoelloze schittering weigerde, met lachende onverschilligheid, elke troost en deelneming. Timotheus was diep bewogen; er rolden tranen uit zijn donker oog. Hermingard werd spoediger kalm. 'Waarom zouden wij wenen, als zij, die gene hope hebben, Timotheus!' zeide zij. 'Wat zouden wij tegen den Heer morren, wiens gedachte goedheid en genade is. *Ontbonden en met Christus te zijn* was voor den edelen verre het beste. Zijne taak was hier voleindigd. Timotheus! eens zullen wij hem bij God en onzen Heer wedervinden.'

'Hermingard!' riep ene volle mansstem op den toon der geestvervoering. Zij herkende die stem, wiste het van tranen schemerend oog af en lag op hetzelfde ogenblik in de gespierde armen van haren Siegbert. - Hoe ontwaakte in den maagdelijken boezem dáár eensklaps de ingesluimerde zielsgenegenheid tot hoog en veredeld leven! Van verrukking vervuld, drukte zij het hoofd aan de borst des geliefden. 'Gij bleeft getrouw, Hermingard!' riep hij uit, 'bemint gij mij nog, schoon kind!'

Toen hief de edele maagd langzaam het oog tot hem op, de verhevene ziel sprak uit haren blik, en met liefvalligen ernst zeide zij, 'Ja Siegbert, ja - maar... zijt gij een Christen?'

'Om u, met u zal ik het worden!' riep de jonge man, door haren invloed vermeersterd, uit, en omhelsde haar weder. 'Leven en dood deel ik met u!'

Siegbert's woorden temperden de blijdschap van Hermingard; zachtelijk wond zij zich uit zijne armen.

'Verhaal, melieve!' ging hij voort, 'hoe zijt gij herwaarts gekomen? Marcella, wier zoon mij vergezelde, vreesde, dat gij niet meer leefdet. Bij Thor! ik had niet gehoopt u hier te vinden. Op weg, om uw leven en vrijheid van Witte Geertrud te smeken, nam ik voorbedachtelijk mijn' weg over deze plek, omdat gij er zo dikwerf getoefd hadt, en er gelukkig geweest waart. Zie, nu mag ik u aldaar vinden en gelukkig wederzien. Maar verhaal, Hermingard! verhaal mij alles, terwijl wij ons naar de Eikenterpen begeven; waartoe zouden wij hier toeven?'

Het kostte Hermingard iets de plek, waar zij zo gaarne langer aan den gezaligden gedacht zou hebben, te verlaten. Zij voldeed aan Siegbert's verlangen, maar op de wijze, waarop oude speelnoten elkander de lotgevallen van volgenden leeftijd plegen mede te delen: louter daadzaken des uitwendigen levens, de geschiedenis van het hart wordt verzwegen: immers men weet het niet, of de harten elkander niet geheel vreemd zijn geworden.

'Bij Thor!' riep Siegbert uit, toen zijne verloofde haar verhaal geëindigd had, 'Gij hebt zeer veel geleden, Hermingard! waart gij ene maagd van Konstantijn's gebied, men zou u onder de talrijke

martelaren opnemen. Ik bewonder eerbiedig uwe standvastigheid. Ook mij was het leven geen zoete lentedag; vaak stormde het daar binnen wild en onlijdelijk, toen vooral, Hermingard! als ik terugkeerde en des vaders grafterp aanschouwde, en u niet vond, die mij troosten zou.'

'Zo is dan de goede en edele Thiedric gestorven?' vroegde Hermingard diep bewogen. 'Ik deel in uwen rouw, Siegbert! Hij is onze tranen waardig.'

'In Walhalla leeft hij!' hernam Siegbert, 'moge zijn heengaan ons laatste ongeluk geweest zijn. De Goden... Gij ziet mij droef en somber aan, Hermingard! - nu dan, uwe God schenke ons rustige dagen, of veeleer roem en heil, in den strijd tegen den gruwzamen Konstantijn. Hij schenke ons een wakker kroost: zonen, die aan mijne zijde de overweldigers bestrijden, dochteren, die u gelijken. Morgen, niet waar, mijne Hermingard! morgen, vieren wij het huwelijksfeest?'

Hermingard antwoordde niet. Siegbert was geen Christen. Siegbert scheen weinig Christengezind. - Timotheus volgde hen met langzame schreden; hij was geheel van gedachten aan den vroom ontslapene vervuld; Siegbert boezemde hem gene belangstelling in.

'Gij zijt ernstig, Hermingard!' begon Siegbert weder, toen beide een wijl zwijgende waren voortgegaan. 'Bemint gij mij niet meer?'

'Ik bemin u, Siegbert! getrouw en onveranderlijk, maar ach! gij bemint mijnen Verlosser, mijnen God niet. Dat smart mij, lieve Siegbert!'

'Zoudt gij daarover treuren, trouwe Hermingard! ik wil hen beminnen, omdat die Goden u dierbaar

zijn. Dood en haat tart ik, opdat gij de mijne moogt worden. Trouw beloont trouw. Kunt gij meer vorderen, Hermingard! Spreek, verdien ik niet, dat gij de mijne zijt?’

Hermingard barstte in tranen uit, en bedekte zich het gelaat met beide handen. Siegbert meende haar door zijne verdenking die smart veroorzaakt te hebben, en klemde haar liefdevol aan zijne zijde. Ieder aan zijne eigene gedachten overgelaten, bereikten zij, bij het vallen van den winteravond, de Eikenterpen.

Eindnoten:

*) 255 *Maguntiacum en Colonia Agrippina*: Mainz en Keulen.

Drieëntwintigste hoofdstuk

Paterne diet dat 's ons geschied.
Van Velthem

Marcella, de zalige moeder, was ten toppunt van geluk verheven, toen zij de tederlijk geliefde Hermingard, voor wier leven zij met zo veel recht gevreesd had, wedervond. Hare levendige ogen tintelden van hartige vreugde, alleen benevelde haar geluk enigermate, toen zij het leedwezen ried, hetwelk Hermingard over Siegbert's gemis van godsdienstzin gevoelen moest.

Paulinus was overgelukkig: Marcella had met hem de weleer bewoonde woning betrokken; alles was daar in denzelfden stand als te voren, slechts de wassen met hondsleder omklede Lares waren van bij de haardstede verdwenen, en het Christen-kruis een vroom huisversiersel geworden^{*)}. De avond werd door den jongen man aan het nasporen der gewijde schrift, zo verre dezelve in de rol van Caelestius bevat was, toegewijd. Met heiligen ijver had hij zich op die Christelijke oefeningen toegelegd. Van dankbaarheid en liefde vervuld hield hij, met den linker arm, ene bevallige maagd omsloten; met zachte verrukking zag zijn rein oog haar aan en tederlijk drukte hij haar aan de van weelde zwellende borst, wanneer zij hem telkens herhaalde: 'Paulinus, dierbare Paulinus! hoe gelukkig maakt mij uw leven, uwe liefde en uw onderwijs! -'

'Gisela, enig geliefde!' antwoordde hij, 'thans zijt gij mij, wat mijn hart mij van mijne levensredster voorspelde.'

'Spreek daar niet meer van, Paulinus!' zeide zij,

‘hebt gij mij niet veel groter weldaad bewezen, door mijne ziel te verlichten? De grote God schonk mij zijne genade door het dierbaarste werktuig.’

‘In eeuwigheid zal ik Zijn aanbiddelijk bestuur aanbidden en danken,’ hernam de jongeling met geestdrift. ‘God was *met ons*, toen gij op dien vreselijken avond, als mijne marteldood zo nabij scheen, door schrander beleid, het stevige koord in mijn kerker wierpt, waardoor mijne ontkoming mogelijk werd. Hij was met ons, toen gij mij behoedzaam en snel over het zwarte meer voerde.’

‘Het was in waarheid als of bovenmenselijke moed mij krachten schonk,’ sprak Gisela, ‘altijd had ik geschroomd dien oord, waar ik meende dat boze geesten hun spel voerden, voorbij te gaan, ja zelfs te naderen; toen dacht Gisela er niet aan. God deed mij slechts u zien, en zo mocht ik, door Zijne gunst, uwe vlucht bevorderen en den geliefde naar het dichte beukenwoud voeren, ofschoon ik ook daar nog vervolgers duchtte.’

‘Ik vond er ene veilige schuilplaats. God was op die wijze met ons, met mij en met u; want lichtelijk toch hadt gij in uw stout bestaan ontdekt kunnen worden!’

‘Ik had van het ogenblik gebruik gemaakt, toen de stoet naar het offerbos trok, om mij weder bij de edele Hermingard te voegen. Maar ach, dierbare Paulinus, wat vreselijke angst greep toen uwe Gisela aan!’

‘Vreselijk ook in deszelfs gevolgen,’ hernam Paulinus. ‘Wat hebt gij niet om mijnentwil, om onze liefde geleden, goede, trouwhartige Gisela! Maar Gods voorzienigheid heeft alles ten goede geschikt,

het einde is heil en heerlijkheid. *Loof den Here, mijne ziel!*' Terwijl hunne ogen van tranen vochtig werden, omhelsde de edele jongeling zijne geliefde en beide blikten,

*met den lach
Van zuivren wellust op 't gelaat,*

elkander in de oprechte ogen.

Het korte tijdsverloop had Gisela's gezondheid reeds tot vorigen bloei hersteld en de diepe zwaarmoedigheid ten enenmale weggevaagd, waarin hare weleer zo dreigende waanzin sinds lang was overgegaan.

Hermingard vond de gelukkige gelieven in deze tedere stemming; met hartelijke vreugde verwelkomden zij de meesteres, aan welke beide de eerbiedigste verkleefdheid toegewijd hadden. Hunne ontmoeting was die der nauwste verwanten; waarlijk, zij hadden elkander *lief uit een rein harte!* Terecht zeide Timotheus daarom, toen hij het Christelijk gezinde viertal gadesloeg, met den zachten ernst, welke het knaapje zoveel verhevene belangrijkheid bijzette, '*ziet, hoe goed is het waar broederen te zamen wonen!*'

Lang zaten zij dien nacht aan het warme vuur bijeen; God en Christus ontvingen de reinste hulde uit volle en echt vrome zielen. Marcella verhaalde veel van het lijden, de standvastigheid en ongeveinsde godsvrucht van den ongelukkigen Caelestius. Zijne vroegere geschiedenis en het geheim van zijne ongelukkige dochter bewaarde zij echter met heilige getrouwheid. Hermingard verhaalde nu zonder zelfverheffing haar lot en lijden, en de algemene belangstelling eindigde in bewonderende aandoening. Ein-

delijk moesten de als uit den dood verrezen jongelingen hunne ontmoetingen mededelen. Siegbert die zich in het kamperk den voorrang ongaarne betwist zou gezien hebben, zocht zich denzelfden veel minder, tot het uitvoerig verhaal, te handhaven. Met weinige woorden verhaalde hij derhalve, hoe hij, op het slagveld, in ene staat van bezwijming gelegen moest hebben, toen Winfried hem verlaten had. Waarschijnlijk was hij nog een geruimen tijd van hulp verstoken gebleven, ten minste het was reeds avond geweest, toen hij de ogen opgeslagen en zich in ene tent overgebracht zag, welke tot des Caesars leger behoorde. De edelmoedige Crispus had de wapenfeiten van den jeugdigen Batavier, gedurende den strijd, bewonderend gadeslagen en hem zien vallen. Na de beslissing van dien kamp was door hem ene beloning aan dengenen uitgelooft, die het heldenlijk zoude opsporen: want zijne edele onpartijdigheid wilde de verdiensten van den leeuw der Eikenterpen, na deszelfs roemwaardig sneven, huldigen. Men had Siegbert gevonden en tekens van leven ontdekt, hetwelk door Crispus' zorgen verder opgewekt werd; sinds had deze hem als krijgsgevangene beschouwd en met edelmoedige onderscheiding behandeld. De uitstekende verdiensten van Konstantijn's zoon hadden Siegbert eerbied ingeboezemd, hij zocht zich een lot te getroosten, hetwelk door des vorsten gunst zo veel mogelijk verzacht werd, en het tijdsverloop verbond Siegbert inderdaad eng aan den jeugdigen vorst.

Zo verre in het verhaal gevorderd, wenkte Siegbert Paulinus toe. 'Verhaal gij thans ons beider geschiedenis,' sprak hij, hem vriendelijk op de wang tikkende. Winfried's zontje schonk nog eenmaal

den berkenmeier vol en reikte denzelven zijnen gebieder toe; deze vergenoegde zich met enige fikse teugen en bood daarna den gerstenwijn aan zijnen lotgezel. Bescheiden bevochtigde Paulinus zijne lippen en begon zijn verhaal.

‘Toen Gisela's heldhaftige liefde mij gered had, begaf ik mij naar Neomagum^{*)}, de Romeinse vrijstad. Kleding en taal bedekten mijne afkomst; overal vond ik rijkelijke gastvrijheid. Ik wist niet welk lot mij zelven te bestemmen, maar ene onverklaarbare aandrift riep mij naar den gelen Tiberstroom. Toen de krijg beslist was, begaf ik mij op weg en bereikte weldra het Romeins grondgebied: nu maakte ik mijne afkomst en omstandigheden bekend, door gedurige belangstelling en welwillendheid ondersteund, naderde ik Rome. Welk ene nieuwe wereld opende zich voor mij in Italië! welk een' indruk maakten de schoonheden der wereldstad op mij! Wat zou ik u niet kunnen verhalen van het stoute Coliseum, van de baden van Titus en deszelfs amphitheater, door de wrede spilzucht van Carinus beroemd, van het Trajaanse Forum en de prachtige tempels der logengoden! Toen vervulde de eerste aanblik mij van enen heiligen eerbied, thans zijn zij mij slechts achtbaar om den vindinggeest en reuzenplannen der bouwmeesters, maar minder heilig en dierbaar als de minste kapel, waarin de Heiland *in geest en waarheid* wordt aangebeden. De ganse stad, ja, geheel Italië is vervuld met dierenperken, schouwburgen, tempels, zegebogen, baden en waterleidingen. Stoute verhevenheid huldigt men er in elken oord. O, het kon er een paradijs zijn, wanneer de ziel der mensen zo helder en vriendelijk was, als de balsemlucht die

hen omgeeft, wanneer hunne zeden zich zo edel en rein ontwikkelden, als het verstand er weet te denken.

‘Keizer Konstantijn was niet te Rome; een verre aanverwant, dien ik met moeite vond, verzekerde mij, dat mijn oom Candidianus in ambtsbetrekking aan het hof verkeerde van de vorstin Helena, welke zich te Mediolanum bij haren zoon ophield. Ik begaf mij derwaarts. Ook daar is alles wonderen. Diocletianus heeft er zijne spilzieke praalzucht ten toon gespreid.

‘Candidianus was werkelijk te Mediolanum; door zijn' invloed bij Helena, werd ik in de keizerlijke lijfwacht geplaatst^{*)}. Hij was Christen geworden, en ried mij dat voorbeeld te volgen, dewijl deze weg mij, gelijk hij verzekerde, den naasten toegang tot 's Keizers gunst baande. Ik verachtte die drijfveer, en wilde de voorvaderlijke Goden niet afzweren, maar de nood drong; ik liet mij Christen noemen. Sinds zondt gij, o algoede God! mij een' waardiger tolk der hemelse leer en verlichttet mijn geest! Ik werd een Christen, geloofd zij het Lam, dat voor onze zonden stierf!’

‘Amen!’ herhaalden Marcella, Hermingard, Gisela en Timotheus. Siegbert staarde op den grond, wierp daarna een' blik op Hermingard, en voegde er, nauw hoorbaar, zijn Amen bij.

‘Enigen tijd -’ ging Paulinus voort, ‘bleef ik in 's Keizers lijfwacht onopgemerkt, eindelijk werd ik Konstantijn aanbevolen, en tot Labarumdrager benoemd, ene vererende onderscheiding, immers de Keizerlijke standaard wordt doorgaans slechts aan sterke, vrome en moedige mannen toevertrouwd. Niets is prachtiger dan het vaandel: aan de met goud omklonkene kruisspeer is een krans van edelgesteen-

ten gehecht, waarin de naam Christus schittert. Oogverblindend rijk is het geborduurd omboordsel der purperen vlag, schoon en welgelijkende de borstbeelden van den Keizer en deszelfs zonen, welke het ondergedeelte van den standaard versieren. Ik vergezelde die heerlijke banier voor Byzantiums muren, toen ene tweespalt des Keizers met den Christenvervolger Licinius, ten strijde riep^{*)}. Ikzelf droeg den standaard in enen slag bij Chrysopolis, waar honderdduizend mannen van Licinius omkwamen, terwijl wij den tiran zelve tot Nicomedië vervolgden, waar hij, van elk teken van Keizerlijke waardigheid ontdaan, den Heer en meester nederig genade kwam bidden. Licinius werd gestraft.’

‘Werd vermoord!’ zeide Siegbert.

‘Ik durf zijne straf niet verdedigen,’ antwoordde Paulinus. ‘De Keizer faalde hier; te vaak, helaas! overschaduwden deszelfs gebreken zijne uitstekende veldheersverdiensten. Voor eeuwig is zijn naam door den dood van Caesar Crispus bewolkt.’

‘Ach, broeder!’ zuchtte Siegbert, ‘dat uwe trouw, door zulk enen samenloop van omstandigheden uit moest blinken.’

‘Vlei mij niet, Siegbert! waar ik voorbeelden als die van u en Gisela volgde. Laat mij het verhaal voortzetten. Dat het tegenwoordige ons den zegenenden balsem reike, waar de herinnering wrede wonden slaat.’

‘In het volgende jaar trokken wij naar Nicomedië, door Diocletiaan's spilzucht en pracht een tweede Rome. Wij vierden aldaar het twintigste jaar van 's Keizers regering. In de volgende lente riep hetzelfde vreugdefeest het hof naar mijne geboortestad.

Ach! die jubeldag was zeer noodlottig. Crispus werd hier het offer van den vaderlijken haat: in het midden van het prachtige feest naderde men den Caesar, wees een bevel tot inhechtenisneming, en de voortreffelijke jongeling werd uit de feestvierende en jubelende stad naar ene eenzame streek gevoerd.*)

‘Om vermoord te worden,’ riep Siegbert.

‘Ene aanklacht der schandelijke Fausta,’ voer Paulinus voort, ‘hels en snood, gelijk die van Potiphar's vrouw, bracht den jeugdigen Vorst ten val. God zal vroeg of spade zijnen dood wreken en de schuldige straffen. Nauw was uw Siegbert, edele Hermingard! aan Crispus verbonden; hij waagde ene poging om den edelen gevangene te redden; deze mislukte, en onze gebieders werd als een oproerig samenzweerder gekerkerd. Nog had ik Vorst Siegbert niet ontmoet, want slechts korten tijd toefde hij in de nabijheid van het hof! Crispus had hem een deel van de zorg over zijn krijgstuig toevertrouwd. Eindelijk zag ik hem te Nicomedië; nimmer zal ik dien dag vergeten

‘Op zekeren morgen moesten wij den Keizer, in ene schitterende stoet, naar het dierenperk vergezellen.’

‘Nog was dit een lievelingsschouwspel voor den bloedgier,’ merkte Siegbert aan. ‘Maar ga voort, Paulinus!’

‘Ene ontzaggelijke menigte was samengevloeid om dit schouwspel gade te slaan. Onze banier werd boven den gouden zetel geplaatst, welke voor het Keizerlijk gezin opgericht was. Met tevredene en van vreugde glinsterende blikken verbeidde ons de opzichter van het dierenperk, en knoopte, daar de

Keizer nog niet verschenen was, een gesprek met ons aan. Een hyena uit Afrika's woestijnen en een Indiaanse tijger zouden, dien dag voor het eerst, als kampvechters tegen een' weerlozen mens optreden. Ik vraagde den opzichter des veroordeelden naam. - "Het is een der gevaarlijkste vijanden van den zeer groten Keizer," antwoordde hij, "een verwaten en dolzinnig Batavier."

"Ik was het, Hermingard!" sprak Siegbert.

'Mijne opmerkzaamheid was opgewekt; ik wilde verder navorsen, toen enige rijksgroten en bisschoppen naderden, wier tegenwoordigheid het gesprek afbrak. Ik was zonderling ongeduldig en beklemd om het hart. Eindelijk verscheen de Keizer met de verfoeielijke Fausta en vergezeld door zijne broeders Optatus en Nepotianus. Ik vergat den ongelukkige, bij het beschouwen der kleding van het ijdele hof; diep verontwaardigd sloeg ik Konstantijn gade: hij, de machtige heerser, zat daar, als een zoon der dwaze ijdelheid uitgedost; zijn haar was uit valse, met verschillende kleuren kunstig samengevoegde lokken daargesteld en door een' diadeem van edelgesteenten omboord; tussen den glans der talrijke hals- en armketenen schitterde het purper en azuur van de rijk met goud doorwevene Aziatische zijde. Een Romeinse priester stond in mijne nabijheid, murmelde den naam van Heliogabalus en knarste op de tanden. Fausta, de afgrijselijke moordnares, was in gelijken praaldos gekleed. Onder hare geel geverfde lokken waren vreemde vlechten gemengd, de gepolijste huid was met kunstige verven bedekt; zij glinsterde van edelgesteenten, haar gewaad was met parels bezet; de punt van den schepterstaf, dien zij in

de hand droeg, bestond uit een onwaarddeerbaar edelgesteente; zelfs de schoenen der schandelijke fonkelden van diamanten. “Hier schitteren edelgesteenten!” zeide iemand in mijne nabijheid. - “Ja, maar Neroniaanse,” antwoordde de priester, op een schimpdicht doelende, hetwelk onlangs algemeen verspreid was. Inmiddels had het weelderige hof zich gerangschikt; met behagelijke blikken zag de Keizer en zijne gade op het volk neder. Ik moest mijne ogen afwenden; op een' wenk van Konstantijn, werd ene der benedenpoorten geopend, en de veroordeelde verscheen. 0 God! nog zie ik Siegbert koelbloedig en langzaam te voorschijn treden.’

‘Ja, ik was het, Hermingard!’ herhaalde deze en omhelsde haar met aandoening. Deze sloeg den geliefde met betraande ogen gade, en beantwoordde deszelfs tederheid.

‘Oordeelt over mijne ontzetting: ik herkende den doodgewaande, zwoer hem te redden en rekende op Gods hulp: terstond poogde ik tot den Keizer door te dringen, om hem genade voor Siegbert te smeken. Sometijds mag men iets zachtmoedigs van hem hopen. Men weigerde het mij spottend. De hyena en de tijger brulden. Ik bleef aanhouden. Vergeefs!! - Daar schaterde eensklaps het trompetgeschal; angstig zag ik naar het perk: de traliedeuren vlogen open en woedend stormden de vreselijke dieren binnen. Op hetzelfde ogenblik gaf de Keizerin enen gil: aller blik vloog derwaarts. De staf schitterde niet meer in hare hand; ene onwillekeurige beweging, door schrik of onvoorzichtigheid veroorzaakt, deed het kostbaar pronkstuk in het kamperk vallen. Fausta vreesde, dat het kunstig werk geheel verloren

zou gaan; zij was als wanhopend. Mijn besluit was genomen: Siegbert gered. - Met ene speer gewapend, daalde ik snel naar het kamperk af. Door het gerucht schuw, hadden de monsters nog geen' aanval gewaagd; met nieuwsgierige en bloeddorstige blikken staarden zij mij, den naderende, aan en lekten den muil; ik wierp Siegbert mijn zwaard toe, beval mij den hemel aan en liep op de Hyena toe; eer het dier zich verweerde, drong mijne speer reeds diep in zijne brede borst. Enige ogenblikken strijds volgden, zij waren hevig en onvergetelijk! Siegbert kampte met den tijger; mijn goed zwaard werd door ene wakkere hand bestuurd. Siegbert zegepraalde het eerst, en hielp mij toen de Hyena afmaken.'

'Broeder! broeder! wat zijt gij grootmoedig!' sprak Siegbert, greep den berkemeier en bracht denzelfden aan zijn redder toe.

'De staf was ongeschonden gebleven; onder een zinverdovend gejuich keerde ik op de galerijen, boog mij voor Fausta neder en bood haar het kleinood; ik smeekte haar hetzelfde mij met enen even edelen schat, Siegbert's leven, te betalen en rijkelijk beloonde zij daardoor mijne daad.'

'Ja, Paulinus was mijn redder!' juichte Siegbert en klapte in de handen.

'Den volgenden dag konden wij reeds vertrekken; Konstantijn vernam onze geschiedenis uit mijnen mond; hij verleende mij ontslag, hing de orde van het heilige kruis om mijnen hals en beloofde voor mij te zorgen, wanneer ik naar zijn hof terug zou gekeerd zijn.'

Met verrukking en deelneming hadden allen het verhaal gehoord. Dankbaar sloegen zij de ogen ten

hemel.

'Dit is van den Here gedaan!' riep de diepgeroerde Marcella uit.

'De eeuwige God was met u, om u te redden!' sprak Timotheus.

'Der Christenen God is almachtig,' zeide Gisela en drukte den geliefden Paulinus, met rein gevoel, aan den maagdelijken boezem.

'Wie is als gij wonderen doende, o Heer!' besloot Hermingard. *'Wat ons ook gebeure. Gij zijt onze sterkte!'*

Allen zwegen enige ogenblikken en wisten zich vele tranen uit de ogen. 'Deel ook gij, goede Gisela! ons thans uw lotgeval mede,' hervatte Hermingard eindelijk. 'Gij weet het, levendig neem ik deel in het geluk van u, die om onzentwil zoveel geleden en doorgestaan hebt.'

'Ja, ik streed enen geweldigen kamp, gebiedster!' antwoordde Gisela. 'Plicht en liefde worstelden in mijn binnenste; de eerste moest bezwijken, en het besef van mijn vergrijp, berouw en zelfverwijt beneveld al mijne denkbeelden. Ik schuwde elke menselijke gestalte, en somtijds greep ene ongeregelde wildheid mij aan. Des nachts doolde ik rond, en hoe duisterder de nacht, hoe woedender de storm was, te meer was het mij wel, en onbeschrijfelijk wel om rond te dwalen. Gij hebt mij eenmaal op dergelijk enen zwerftocht ontmoet, edele gebiedster!'

'Toen beweest gij mij ene grote dienst, Gisela!' zeide Hermingard.

'Dikwerf heb ik mij in uwe nabijheid bevonden,' ging Gisela voort, 'ook toen Welf u naar den toren der machtige Geertrud bracht. Ik moest die ontdek-

king voor u verbergen, goede Marcella! want de ontzaggelijke vrouw had mij den vorigen dag ontmoet, ondervraagd en een troostend woord toegesproken. Zij voorspelde mij het geluk onzer gebiedster en wist kalmte in mijn hart te gieten; het was de eerste rust, die ik sinds Paulinus' redding genieten mocht. Later is vrouw Geertrud mij meermalen verschenen; een krachtig heulsap, door hare hand bereid, gaf mij de levenskalmte weder. Zij gebod mij naar de Eikenterpen terug te keren; Goedelyne nam mij in haar gezin op.'

'En Paulinus vond u daar?'

'Nee, lieve gebiedster! dien avond waren onze maagden bij Luite verenigd en wedijverden in vaardigheid van weven. Ook ik bevond mij daar; buitengewoon vrij was het mij om het hart onder haar zacht gezang; - zie, daar opent zich de deur, wij zien een' krijgsman, een schitterend kruis... meer zag en hoorde ik niet.

"Gisela, mijne Gisela! komt tot zich zelve, Luite!" klonk het mij in de oren, terwijl ik ontwaakte. O, Paulinus, welk een ogenblik.'

'Een eeuwig onvergetelijk!' riep Paulinus uit: 'Ook dit had de Heer ons bestemd!'

'Ja, Hij schenkt ons levensvreugd na levenssmart,' merkte Marcella aan, 'den tweeden dag na Caelestius' dood kwam ik, diep in de ziel bedroefd, mistroostig, en neêrslachtig herwaarts. Welk een heil wachtte mij! ik vond mijn' Paulinus weder. Geen zaliger ogenblik kent de liefde, dan dat des wederziens.'

Onder levendige gesprekken bleven zij elkander nog enen geruimen tijd in geloof en vertrouwen ver-

sterken, en tot dankbaarheid opwekken, jegens *den Vader der lichten*, van wien *alle genade* daalt; slechts Hermingard was niet volmaakt gelukkig. Siegbert's onverschilligheid vervulde haar van droefheid en had der door leed beproefde maagd nog geen helder levensverschiet geopend. Siegbert wilde haar wel is waar somtijds, door vertoon van Christelijke gezindheid, behagen, maar zijn aard maakte hem het veinzen onmogelijk. Bij het afscheid naderde hij Hermingard en zeide: 'Ik ken mij uwer waardig, Hermingard! Zeg mij, is der Christin het gegeven woord niet heilig? Eens waart gij de mijne; morgen moge onze echt bevestigd worden. Wilt gij het, dierbare Hermingard?'

'Reeds morgen, mijn Siegbert!' vraagde de jonkvrouw. 'Ach! de tijd heeft mij nog niet getroost over den dood van Caelestius.'

'Zo verwacht gij van mij, van onzen echt, genen troostenden zegen? Hermingard! is dan alle levensvreugde voor ons in treurige droefheid verloren? Eens was ik uw dierbare Siegbert en nu?' -

'Kunt gij het voor Hermingard, de Christinne zijn?' vraagde deze.

'Is die Christin dan mijne Hermingard niet meer?' hernam de jongeling met tederen nadruk en zacht verwijt.

'Zij zal de uwe blijven,' gaf de jonkvrouw ten antwoord, 'morgen geheel de uwe worden tot het einde des levens!' Toen welde een traan in haar oog, zacht wikkelde zij hare hand uit de zijne los en een tedere kus was haar afscheid.

Marcella en Gisela geleidden Hermingard naar het lang gemiste verblijf, en bleven het overige ge-

deelte van den nacht wakende bij haar doorbrengen. Hermingard voelde zich, wanneer zij aan haren echt met Siegbert dacht, enigszins bezwaard door het verbod van Paulus: *draagt geen gelijk juk met den ongelovige*. Maar Marcella stelde haar deswegens gerust, door aan te merken, dat zij zich reeds eerder tot dit juk verbonden had, en deze verbintenis veellicht het middel kon zijn, om Siegbert te verlichten en onberekenbaar veel nuts voor de toekomst te stichten. Dit vooruitzicht was Hermingard schoon en liefelijk. Zeer lang bad zij, alvorens zij zich der nachtelijke rust toewijdde.

Eindnoten:

- *) 260 *Lares*: beschermgoden van huis en stad.
- *) 264 *Neomagum*: Nijmegen. (Dr.)
- *) 265 *Helena*: Konstantijn's moeder, meest vermaard door de aan haar toegeschreven kruisvinding. (Dr.)
- *) 266 *De tweespalt des Keizers met Licinius*: in 323 openlijk uitgebroken. Konstantijn zegepraalde in 324. (Dr.)
- *) 267 *Ene eenzame streek*: De waarschijnlijkste gissing noemt Pola. (Dr.)

Vijfentwintigste hoofdstuk

Het treurspel loopt op 't eind, 't gordijn valt spoedig neder.
Feith

‘*Keer tot rust, mijne ziel! de Heer heeft u welgedaan!*’ riep Hermingard met den Psalmddichter uit, toen Marcella haar den volgenden morgen menig blad uit haar lievelings-Evangelie, dat van Joannes, voorgelezen had, en de gewijde rol wederom dicht sloeg. ‘O! ik heb zeer lang en vurig gewenst een woord uit het boek des levens te horen, immers in hetzelfde ligt een geheime zegen: de hoop wordt verhoogd, het geloof bevestigd en het heil der openbaring steeds inniger en inniger gevoeld.’

Siegbert trad binnen. Met eerbiedvolle liefde naderde de vorstelijke jongeling zijne bruid. Hij was in krijgsmansdos; het schild en zwaard, welke Winfried gered had, versierden zijnen arm en heup weder; sierlijk stak de mantel van zwarte stierenhuiden bij de rode, met wolfsbont omzette onderkleding af; zijne goudgele lokken waren afgesneden, de lange blonde knevel boog zich zacht om mond en kin. Schoner Batavier kon het nageslacht der Kelten niet opgeleverd hebben. Zijne lotgevallen hadden hem beschaafd, zonder het oorspronkelijk karakter verloren te doen gaan; de voorvaderlijke deugden waren voltooid, derzelve gebreken echter niet geheel uitgewist.

‘Waardige nicht, dierbare Hermingard!’ zo begon hij, ‘reeds maakt men aanstalten tot een vrolijk huwelijksfeest; Winfried, de getrouwe dienaar van ons geslacht, bestuurt alles; heden wil ik den voortreffelijken lijfeigene tot vrijeling verheffen. Bepaal thans den tijd, waarde! wanneer zal het feest

aanvangen?’

‘Beslis gij het uur, Siegbert! uwe Hermingard is bereid,’ antwoordde de schone maagd.

‘Ach, Hermingard! uwe woorden zijn die der innige liefde niet. De eerlijkheid uwer belofte verenigt ons; hadt gij mij gene liefde gezworen, gij zoudt mij dezelve nimmer schenken. Maar ik wil even edelmoedig zijn, Hermingard! ik geef u uw woord weder, gij zijt vrij!’ - Hevig geschokt sprak de jongeling deze woorden uit.

‘Neen! Siegbert! neen, gij zijt mij geenszins onverschillig, ik bemin u en zal ook als gade u trouw en ijverig eren, wanneer gij de plichten der Christelijke echtgenote eerbiedigt. Maar het is waar, eindeloos dieper zult gij mijne liefde kunnen begrijpen, eindeloos meer zal ik mij in uwe min verheugen, wanneer Christus u eens alles in dit leven wordt.’

‘Heb ik het u dan niet met onwankelbare woorden beloofd, Hermingard! dat ik mij naar u wil vormen en het heil van Walhalla en het wederzien van mijn voorgeslacht op het spel zetten, om met u te leven en te sterven. Ons kroost kunt gij dopen, zonder het Rijnbad aan te wenden^{*)}.’

‘Dit alles hebt gij beloofd, Siegbert!’ antwoordde Hermingard, ‘maar het was om mij te behagen, niet uit liefde tot den goddelijken Heer. Kent gij Christus, Siegbert?’

‘Wie verkeerde in het paleis van vorst Crispus en zou van den nieuwen God niet gehoord hebben? Eenmaal sprak een eerwaardig grijsaard mij aan. Men zeide mij later, dat het Lactantius, des Caesars leermeester was^{*)}.

‘Lactantius, de vriend van onzen zaligen Caeles-

tius,' zuchtte Hermingard.

'Deze Lactantius,' ging Siegbert voort, 'beweerde de dwaasheid onzer godsdienst met ijverige en schoon klinkende woorden; ik bevatte den zin dier redenen niet. Een mijner makkers verhaalde mij veel van den God, die ter zelfder tijd Vader en Zoon is, maar elk vertrouwen op zijne woorden verdween, toen hij, van bedriegende ontrouw in zijne dienstbetrekking overtuigd, afgezet werd. Waarom zou ik een Christen geworden zijn, Hermingard? Talrijke ondeugden zag ik onder de Christenen heersen, die op mijn' geboortegrond, onder de vereerders der oudvaderlijke Goden, ongekend of verafschuwde waren; neen, ik bleef Thor en Wodan getrouw en deed, hen vererende, wat recht was.'

'Siegbert,' vraagde Hermingard, 'wanneer ik u nu het heerlijke en grootse in het wezen mijner godsdienst doe erkennen en inzien?'

'Dan zal ik met u geloven, Hermingard!' antwoordde Siegbert. 'Uwe mond is waarheidlievend en uwe gedachten veel omvattende; daarom geef ik de beden uwer liefde gaarne gehoor.'

'Zo moge God genadig en zegenend op onzen echt nederzien, Siegbert!' Zij zonk aan de borst des jongelings, en bad Gods verlichtenden geest over hem af.

'Heden zal het dan toch de recht heugelijke dag zijn,' riep Siegbert uit, 'in wiens vooruitzicht ik ten strijde toog. O! nooit gaf ik de hoop op denzelfden verloren. Want ik kende uwe trouw, Hermingard! Slechts sinds gisteren... maar dat willen wij vergeten! - thans wordt gij mijne goede, trouwe gade.' Hij omhelsde haar op nieuw met het echtste gevoel van mannelijke liefde.

De grote hertogelijke hal was, sinds Thiedric's lijkfeest, eenzaam en verlaten geweest. Thans was het levensgewoel derwaarts gekeerd: knapen en meisjes hielden zich aldaar, onder aanvoering van Winfried, Paulinus en Gisela, onledig, met aanstalten tot de plechtige huwelijksviering te maken. Hier schuurden enige meisjes het metaal der Romeinse schilden; andere joegen het grijze stof uit de helmbossen, die dezelve overschaduwden. De knapen vlochten dennengroen te zamen en verbonden deze bladertrossen tot kransen en festoenen. Voor ieder der schilden werd ene fakkel geplaatst; ijverig was men ondertussen bezig, om zware eiken blokken, ter verwarming van het uitgestrekt vertrek, aan te voeren. Zorgvuldig en behoedzaam brachten de grijzen kruiken met krachtigen gerstenwijn en kunstig gesnedene berkemeiers aan, of slachteden het vee, dat door de bekwame vrouwelijke hand werd toebereid.

De avond kwam. Alles was gereed. Knapen en meisjes dartelden, als betoverd door het schitterend feest, door de hal. Enige grijsaards en jeugdige mannen stonden bij elkander en schudden bedenkelijk het hoofd, dewijl de voorvaderlijke Goden zo weinig door Siegbert vereerd werden; nog altijd echter had de blijdschap over deszelfs terugkeer invloeds genoeg, om iedere aanmerking te weerhouden. Winfried hield met Landwyn een warm gesprek en scheen denzelfden iets geheims mede te delen. Het was den oude ene mingewenste tijding; met een bedenkelijk en kommerlijk gelaat schudde hij het hoofd en haalde de schouderen op, toen hij het gesprek eindigde, om zich met Winfried naar Siegbert's terp te begeven.

Vrolijk juichende begroette de samenvergaderde

menigte den bruilofttocht, die weldra voor de hal stil hield. Een knaap, de Batavische Camillus, geleidde enen koppel fraai gevlekte ossen^{*)}. Winfried volgde en voerde een gebreideld paard aan; de jeugdige Siegbert, des vorstelijken gebieders naamgenoot, torste op den kinderlijken arm een blinkend zwaard en werd door een' jongeling gevolgd, die met grote bevalligheid een schild en werpspeer droeg. Nu naderde Siegbert, ter rechter zijde vergezelde hem de grijze Ernhold, wiens bewind door zijne terugkomst geëindigd was. Ernstig en in gedachten verzonken ging Paulinus aan zijne linkerhand. Voor ditmaal had deze zich in de eenvoudige kleding des lands gestoken. Zij toefden enige ogenblikken. Nu naderde de verloofde van de tegenovergestelde zijde in een statig wit gewaad; Hermingard geleeke de engel des vredes. Marcella en Gisela begeleidden haar, want zwaard- noch spilmagen konden haar vergezellen; Luite volgde en bracht het schild en zwaard van Hermingard's vader ten huwelijksgift.

Met gul herhaalde heilgroeten verwelkomden de onderhorigen het jeugdige paar. Thans trad Ernhold voorwaarts en voegde de handen van Hermingard en Siegbert in een. 'Ontvang!' dus sprak hij met statelijken ernst, 'ontvang, vorstelijke Hermingard! dochter van den wakkeren Godehard, den telg van roemvolle vaders, de hand van Siegbert van de Eikenterpen, van hem die niet minder is in afkomst en in eer. Ontvang een' gemaal, wiens moedige trouw aan den grond en de vrijheid zijner voorvaders bewezen is, wiens liefde gij kent en wiens hart en daden braaf zijn, als die van het voorgeslacht. Hij biedt u de hand, op kuise en onschendbare huwelijkstrouw.

Met zijn' naam en zijne eer schenkt Siegbert u heerlijke geschenken, welke u aan de plicht der vrouwen doen denken. In vrede en strijd blijve het lot van den dapperen Siegbert uw lot. Immer moge de lentezon van den voorspoed u en uwen held beglanzen, maar moest het zijn, dat de winterstorm zijn edel hoofd bedreigde, weiger ook dan niet, met hem te lijden en u te onderwerpen. Zie de te zamen gekoppelde ossen! Zie het gebreidelde paard! Zie wapen en speer, gij moet dezelve handhaven of met dezelve vergaan^{*}). Ongeschonden en het geslacht der vorsten waardig, moge de verloofde van uwen zoon ze uit uwe hand ontvangen, om dezelve eenmaal aan haar kroost over te leveren. Gij, heerlijke Freya! en opperste Wodan! Ziet zegenend neder op dezen echt.'

'Ga niet voort, Ernhold!' riep Paulinus, voorwaarts tredende uit, 'spaar het aanroepen dier ijdele goden. Hermingard en Siegbert hebben beide hunne voorvaderlijke dwaalleer verworpen, zij dienen den enigen God, den eeuwigen Heer van hemel en aarde.'

'Brave Ernhold!' zeide Hermingard met zachtmoedige rustigheid, hare zilveren stem verheffende, 'bedwing uwe onrechtmatige gramschap. Ja, sinds lang heb ik de dienst uwer Goden, voor de eeuwige waarheid, verworpen. Heden nam Siegbert, de geliefde held hetzelfde besluit. Hij wordt Christen. Met mij zal hij den Enig waren God, den scheppenden, alles regerenden geest aanbidden, die *in den mens een welbehagen heeft*. Ach, Ernhold, laat ook tot u, laat ook tot al de onzen Zijne Openbaring komen, dezelve zal u ene zaligheid zijn.'

'Neen,' riep Ernhold uit, 'neen Hermingard! Siegbert zal den vader en deszelfs wil niet ongehoor-

zaam worden, uw hart zij door vleierende logentaal verleid, - Siegbert zal des vaders eed handhaven; deze zwoer den Kruisgod en diens volgelingen haat en smaad, eeuwigen haat, eeuwigen smaad toe.'

'Ernhold!' hervatte Hermingard, 'gij spreekt in noodlottigen ijver; mijn waardige oom kende de godsdienst niet, die hij als doemwaardig veroordeelde. O, konde hij op deze aarde terugkeren, konde zijn geest zich aan ons openbaren, hij zou dien eed herroepen en zegenend op Siegbert's besluit en onzen echt nederzien.'

'Gij zwijgt, Heer Siegbert!' vraagde Ernhold.

'Neen ik!' riep deze, 'Hermingard's keuze zal de mijne zijn. Ik deel op aarde haar geloof en haar lot.'

'En eenmaal den hemel, ons door Christus gewonnen!' voegde de edele maagd er bij, terwijl in haren vromen blik een zalige vreugdeglans schemerde.

'Siegbert van de Eikenterpen!' sprak Ernhold, 'in dien hemel zult gij uw vader, uw geslacht niet vinden.'

'Niet wederzien!' zuchtte Siegbert en zag Hermingard aan.

'Ja, voorzeker wederzien, mijn Siegbert!' hervatte Hermingard! 'God is algoed, *God is Vader*. Aan gene zijde des grafs zult gij den dierbaren Thiedric wedervinden; veellicht dat het onze bestemming zal zijn, hem voor hoger leven te ontwikkelen!'

'Siegbert! Siegbert! geef den bozen geesten geen gehoor,' vermaande Ernhold, 'de kwaadaardige Loke...'

'Mijn besluit staat vast,' gaf Siegbert ten antwoord, en er lag ene kalme vastberadenheid in zijne

stem, - 'Hermingard! neem mijne hand; uw geloof en uw lot is het mijne, het mijne in dit leven, het mijne na den dood.'

'Bij Wodan, Siegbert! bevestig dit voornemen niet,' schreeuwde Ernhold.

'Siegbert van de Eikenterpen! wees ons en uzelf en Hermingard genadiger,' smeekte Landwyn.

Winfried zag Landwyn bedrukt aan. - 'Niets kan het verhoeden,' zuchtte deze.

'Ach Heer! volvoer uw woord niet; zie veeleer van dien echt af,' sprak Winfried smekende tot zijnen gebieder. 'Schoonlokkige Hermingard!' ging hij voort en wierp zich op de knieën, 'verloochen, wij bidden, wij bidden het u, verloochen uwe dwaling! ... Daarin alleen is redding te hopen... Hermingard!... Siegbert!... alles, alles moet gij vrezen.'

'De Christen is te zalig om te vrezen,' sprak Hermingard.

'Heerlijke maagd!' riep Siegbert uit, 'wat heldengeest bezielt u! ... Zo schoon, zo aanbiddelijk waart gij mij nimmer.'

En nimmer was Hermingard zo schoon geweest; nimmer hadden Marcella en derzelve geloofsgenoten haar zo schoon gezien. Thans was zij de Darthula van Batavië niet meer...^{*)}, neen, het van goddelijken geest gloeiende oog, de maagdelijke heldenrust en bescheiden geloofsmoed deden een' blos op de verbleekte wang glanzen, en de jonkvrouw verheven en heilig zijn, als de Caecilia's van het Christelijke kunstpenseel. Zij weende, maar het was van zalige vreugde, dat Siegbert door Gods geest vervuld werd. Het was, als herkende zij, in zijne verhelderde trekken, die des engels, welke haar in het droomgezicht

toeriep: *'Wie volhardt tot het einde zal zalig worden!'*

'Wie volhardt tot het einde zal zalig worden!' riep zij uit. 'Een korte strijd en, Siegbert, dierbare Siegbert! de hemel is ons deel.'

'Paulinus!' riep Siegbert uit, 'broeder, bid den zegen des Christen-Gods over onzen echt af!'

'Siegbert van de Eikenterpen!' sprak Ernhold, 'voor het laatst smeekt uw grijze aanverwant u, bij de schim des vaders...'

'Mijn vader moet het mij vergeven,' antwoordde deze; 'en nu, Ernhold! - Alleen Hermingard's God, den enigen werldschepper zal ik voortaan aanbidden.'

Dáár wenkte Ernhold; - - uit een duister gedeelte der hal trad Welf te voorschijn. 'Hermingard! ik ben gewroken!' klonk het op een' vreselijken toon. - Op hetzelfde ogenblik wierp de Bard zijne speer met woedende kracht naar den boezem der schone maagd. Hermingard gaf enen gil en zonk in Marcella's armen.

'Wee mij vervloekte!' brulde nu de Usipeter als in wanhopige vertwijfeling. 'Treffelijke Siegbert!.. Ik uw moordenaar! ... onzienlijke Goden! waartoe dat gruwelbedrijf?'

Siegbert was het slachtoffer zijner blinde woede geworden. De edele jongeling had den Usipeter deszelfs speer naar Hermingard's hart zien richten, de woede in deszelfs grauwe ogen zien fonkelen, en de bloedgierige woorden gehoord: het denkbeeld van het ogenblik werd moedig volvoerd: hij dekte zijne Hermingard en beschermde haar, als borstwering, voor de noodlottige speer. Zo offert zich de liefde

op; wel hem, die zulk enen dood mag sterven!

Siegbert was dodelijk gewond. Het bloed vloeide met brede stromen uit zijne borst; de speer veroorzaakte hem onlijdelijke smart. Ernhold, Paulinus en Winfried ondersteunden den stervende. Met vlamme blikken zag de laatste den moordenaar aan, die naast zijn slachtoffer, in wanhopige droefheid, knielde en hem strak in de verflauwende ogen zag.

‘Uwe wraakgelofte is vervuld, Usipeter!’ beet de vertwijfelende Winfried den Bard toe, ‘het Christenbloed heeft gestroomd.’

‘Welf! ik vergeef uwe daad, dewijl het opzet verijdeld is,’ stamelde Siegbert. ‘Verlaat mij nu... Nog weinige ogenblikken... Dat ik deze mijner Hermingard toewijde. Ga heen, Welf! uw gebieder vergeeft u alles.’

De smekende toon van den jeugdigen held drong diep in des Usipeters ziel. Hij stond op. De grimmige blikken, welke de omstanders in brandende droefheid op hem vestigden, waren hem onverschillig.

Hermingard verborg het hoofd nog aan Marcella's boezem. ‘Dochter der vervloekten!’ sprak Welf, ‘verdiende ik om u zo veel Godenhaat! - Naechthilde! slechts uwe ontrouw is wreder dan mijne daad. Ik ga, Heer Siegbert! Gij hebt mij vergeving verleend, Walhalla kan zegen schenken. Het beheer der onzienlijken is duister.’ - Hij verliet de hal en keerde nimmer weder.

‘Dat Hermingard, dat zij alleen tot mij spreke...’ steende Siegbert... ‘Vaarwel Ernhold! ... druk mij nog eenmaal de hand, Winfried! ... eerlijke man!... neen, gij hadt niet... ach, mijne stem sterft... vaart allen wel. - Ernhold!’ fluisterde hij, ‘gij

herneemt het gebied; wilt ge dat ik gerust sterve? ... beloof mij dan Hermingard's leven en vrijheid te beschermen. Beloof mij zulks, Ernhold!

De grijsaard weifelde; één blik in het stervend oog van Siegbert, en hij wankelde niet meer; met bange smart drukte hij de hand des ongelukkigen, deze knikte hem tevreden en gerust toe. Ernhold week nu enige schreden terug en voegde zich bij den grijzen Landwijn, die ondertussen Siegbert's diepverslagene onderhorigen uit de hal verwijderd had.

Hermingard naderde. 'Dierbare Siegbert!' sprak zij en kuste des jongelings bestervenden mond en wiste met de schone lokken het bloed af, hetwelk zijne handen bevlekte. 'Mag uwe Hermingard niet hopen dat uw leven gered worde? - Almachtige Vader! ...'

'Neen, dierbare!' antwoordde de stervende en poogde de handen naar haar uit te strekken. 'Voor u te sterven is mij liefelijk en schoon, maar van u te scheiden, zeer bang... Vertrouwt mij, lieve Hermingard! ach, vertroost mij door uwe godsdienst!'

'Hemelse Vader! ontvang de ziel des dierbaren!' smeekte de edele maagd, door de grievendste droefheid aangetast. Meer kon zij niet spreken.

'Laat ons den stervende in den naam des Heren dopen,' sprak Paulinus, en naderde van vromen zin en diepen weemoed vervuld; hij bracht een aarden vat met helder water aan.

'Geliefde! zo gelooft gij, dat de eeuwige en enige God zich door Christus verkondigd heeft, dat een zalig leven ons door den Heiland verworven is, indien wij ons leven en sterven zijner verheerlijking toewijden?' -

‘Geloofd zij de enige ware God!’ fluisterde de stervende. ‘Uwe deugd en zielsgrootheid zag ik door het Christendom verhoogd en volmaakt, Hermingard! dat bewoog mij het dringendst, in deze ogenblikken... Ja, Christus' leer is zaligheid. Doop mij in Zijnen naam, geliefde!’

En van droefheid en Christelijke kalmte vervuld, bevochtigde Hermingard hare vingeren. Siegbert boog het hoofd; hij bedwong zich, maar de felle pijn deed hem kermen; toen zag Hermingard met tederen deemoed en liefde op hem neder, en sprenkelde het water op de zieltogende en bad. - Hare ziel was vervuld van grootse en godverheerlijkende denkbeelden - maar hare mond had gene woorden. Hare vrienden baden met haar en zagen ten hemel, en zeiden Amen! toen Hermingard weder in een' stroom van tranen uitbarstte en den stervenden Christen, haren Siegbert, in de armen klemde. Des jongelings pijn werd onlijdelijk. Paulinus moest de speer uit de wonde halen, om zijn lijden te eindigen.

Met wijze liefde smeekte Marcella hare vriendin, den stervende te verlaten; die laatste ogenblikken zouden haar te vreselijk zijn. Hermingard moest van hem scheiden. Zij kon de smart van haren Siegbert niet langer gadeslaan. Het laatste vaarwel was een zeer donker ogenblik voor hare ziel; zo veel alsem was der zwaar beproefde nog niet in den kelk des lijdens gemengd geweest; zij kon niet meer wenen, maar zag ten hemel en bleef onafgewend ten hemel zien, tot dat Paulinus eindelijk in hare woning kwam en zijn gelaat met de handen bedekte en stamelend zeide: ‘Siegbert lijdt niet meer!’ Toen daalde er een zacht licht in de duisternis van Hermingard's door-

wond hart. ‘Hij heeft volstreken!’ zeide zij, ‘God zij gedankt, dat er in het land der ruste een wederzien is! -’

En Marcella zag haar den blik naar omhoog slaan en las er in: ‘Zal het spoedig, Vader!’ -

Eindnoten:

- *) 276 *Zonder het Rijnbad aan te wenden*: toespeling op ene soort van waterproef, aan welke de jonggeborenen bij de Batavieren blootgesteld werden. (Dr.)
- *) 276 *Lactantius*: de beroemde kerkvader L.C. Lactantius Firmianus, omstreeks 335 gestorven. (Dr.)
- *) 279 *Camillus*: Camillus heette de bruilofttochtgeleider bij de Romeinen. (Dr.)
- *) 280 *Zie wapen en speer*: Ook deze behoorden, gelijk het voor opgenoemde, tot de geschenken, welke de bruid aangeboden werden, en voor wier behoud zij in des ega's zorg moest delen. Zie Tac. *Germ.* 18. (Dr.)
- *) 282 *Darthula*: ene Schotse schone, in de dichtstukken geroemd, welke Ossian toegeschreven worden. (Dr.)

Zesentwintigste hoofdstuk (besluit)

Wij keren nimmer weêr.

Vondel

God verhoorde Hermingard's bede. -

Toen de lente hare kinderlijke bevalligheden over de Eikenterpen uitspreidde, vertrok Paulinus met Gisela en zijne moeder, door Timotheus vergezeld, naar zijn vaderland. Hermingard rustte in den koelen schoot der aarde. - Op een der eerste lentemorgens, had men haar zacht sluimerende op hare sponde gevonden; - zij sliep - maar de dag der eeuwigheid zou haar eerst wekken.

Ene verhevene rust had hare kalmte op de stille gedaante uitgegoten; Hermingard's ogen waren gesloten; een heldere traan schemerde op hare kaak, rondom haren mond zweefde een zoete lach: het was of de doodsengel het Heilig! Heilig! op hare lippen had doen besterven.

Het plotseling verscheiden der goede en edele gebiedster verwekte algemene verslagenheid en deelneming. In weêrwil van zich zelve, waren de ruwe Heidenen gedwongen, de vrome gelatenheid en Christelijken rouw van Marcella en derzelver betrekkingen te bewonderen.

Gereed om voor immer de Eikenterpen te verlaten, bezochten de Christenen nog eenmaal den wilden terp, Siegbert's en Hermingard's grafheuvel. Op het graf van den jeugdigen held was door Erhold een gedenksteen geplaatst; Paulinus en Timotheus hadden een dergelijk merkteken voor Hermingard opgericht. Op een der grootste stenen werd beider

naam gegrift, met het onderschrift

God had hen verenigd.

Gisela's hand had roos- en leliestruiken bij het grafteken geplant; een knopje was ontloken; het was de eersteling der lente. Hier dacht het Christengezin nog eenmaal, met diepen weemoed, aan de ontslapenen; beurtelings weidde men in den lof van Hermingard's deugden uit. Marcella herinnerde zich nog levendig, hoe zij hier de herstelde maagd eens bewonderd had, toen derzelver vrome zin aan de schone trekken ene onvergelykelijke bekoorlijkheid bijzette; juist die dag was van zo veel beslissenden invloed op hare latere geschiedenis geweest. Timotheus sprak van Hermingard's eerste ontmoeting met Caelestius; het geheugen van den knaap had alles nog getrouwelijk bewaard. Gisela dacht aan den offernacht; Paulinus aan Hermingard's verschijning in zijnen kerker. De zoele lentedag vertederde hen meer en meer; in kalmen weemoed deelden zij elkander menig troostvol en Christelijk denkbeeld over dood en eeuwigheid mede. Eindelijk zwegen allen en weenden. De getrouwe Fides zat treurig aan de voeten van zijnen jeugdigen meester; het dier scheen in hunne smart te delen, want het staarde, met zekere weemoeds-uitdrukking, de bedroefden aan. Langzaam hadden witte wolken zich, als een zilver gaas, over het zonlicht verspreid: er vielen grote droppels die als zo vele reine parelen op het frisse groen en het donker purper der ontluikende roos schitterden. Toen wenkte Paulinus de zijnen op te staan. Een brede regenboog welfde zich over den Rijnstroom en spiegelde in het helder water. Twee Batavische jongelingen waren gereed, om hen met

een vaartuig een eind weegs de rivier af te zetten.

‘Rust zij uwer as, onvergetelijken!’ snikten de vrouwen, en traden wenende in het vaartuig. Zij wisten de ogen af en poogden onafgewend den blik op het grafteken gevestigd te houden, maar telkens schemerde het haar voor het gezicht, en niemand zag het meer. -

Op den vaderlandsen grond wachtten Paulinus rust en geluk. Dagen van aardse zaligheid doorleefde Marcella bij hare kinderen. Gisela was ene uitmuntende dochter; derzelver karakter ontwikkelde zich door zedelijke beschaving en Christelijken godsdienstzin tot een eerbiedwaardig toonbeeld van vrouwelijke deugden.

Paulinus leefde met zijne geliefden eerst te Nicomedië en daarna in het nieuw gesticht Konstantinopolis; als burgerlijk ambtenaar door den Keizer aldaar in gewichtvolle betrekking geplaatst, stichtte hij zeer veel goeds. Onverwachts was een aanzienlijk vermogen zijn eigendom geworden, door het sterven van zijnen aanverwant Candidianus; deszelfs dood had zijnen altijd ontkenden rijkdom en geveinsde deugd aan het licht gebracht. Door wijs gebruik zorgde Paulinus, dat *dit overvloedig reisgeld hem op den levenstocht niet lastig werd.*

Timotheus had zich, op raad van Macarius, den vriend van Caelestius, onder de leerlingen van Gregorius van Nazianze geschikt. De bisschop van Jeruzalem toonde gedurig hoge belangstelling voor den pleegzoon van den grijzen boeteling te koesteren. Ook Konstantijn de Grote scheen zonderlinge zorg voor hem te dragen, immers door des Keizers uit-

drukkelijken wil werd hem het leraarsambt, in de kerk welke nieuwelings in het dal Mamre opgericht was, opgedragen. Al de deugden, welke Paulus den Christenleraar voorschrijft, betrachtte de jonge man met edele nauwgezetheid. Zijne kleine kudde beminde hem hartelijk, en geen Christen-pelgrim bezocht het gedenkwaardig oord, zonder zijne gastvrijheid en godsdienstzin te bewonderen. Zelfs de rechtschape Israëliet, die vader Abraham's woonstede kwam bezoeken, had voor den verdraagzamen Timotheus achting, en menig heiden bezocht Mamre's dalen, om als Christen *met blijdschap* huiswaarts te keren. Zonderling was het echter, dat de geheimzinnige sluier, die zijne geboorte bedekte, nimmer voor het minste gedeelte opgeheven werd. Onzeker is het, of hemzelve dat geheim bekend zij geworden. Hij stierf in den bloei van zijnen leeftijd. Een Egyptische monnik bracht aan Paulinus het kruisbeeld hetwelk Caelestius aan zijnen pleegzoon had achtergelaten; dit geschenk van Timotheus werd door ene welgezegelde parkementen rol en enige regelen schrifts vergezeld, waarin Timotheus zijnen vriend dringend bad, die rol ongelezen te verbranden. Stervende schreef hij die laatste bede en eindigde het geschrift met de levendigste uitdrukkingen der vurige en gelovige hoop, zijne Christen-vrienden in den hemel weder te zien, tot wiens zaligheid Hermingard van de Eikenterpen, aller tederlijk geliefde vriendin, door Gods genadigen wil reeds geroepen was.

‘Dat geve de Heer, edele man!’ zeide Paulinus, diep geroerd. ‘Heil u en heil ons! wanneer ene Hermingard ons ten voorbeeld is. - Voorwaar, dan zullen wij in den groten dag des Heren niet beschaamd staan!’ -